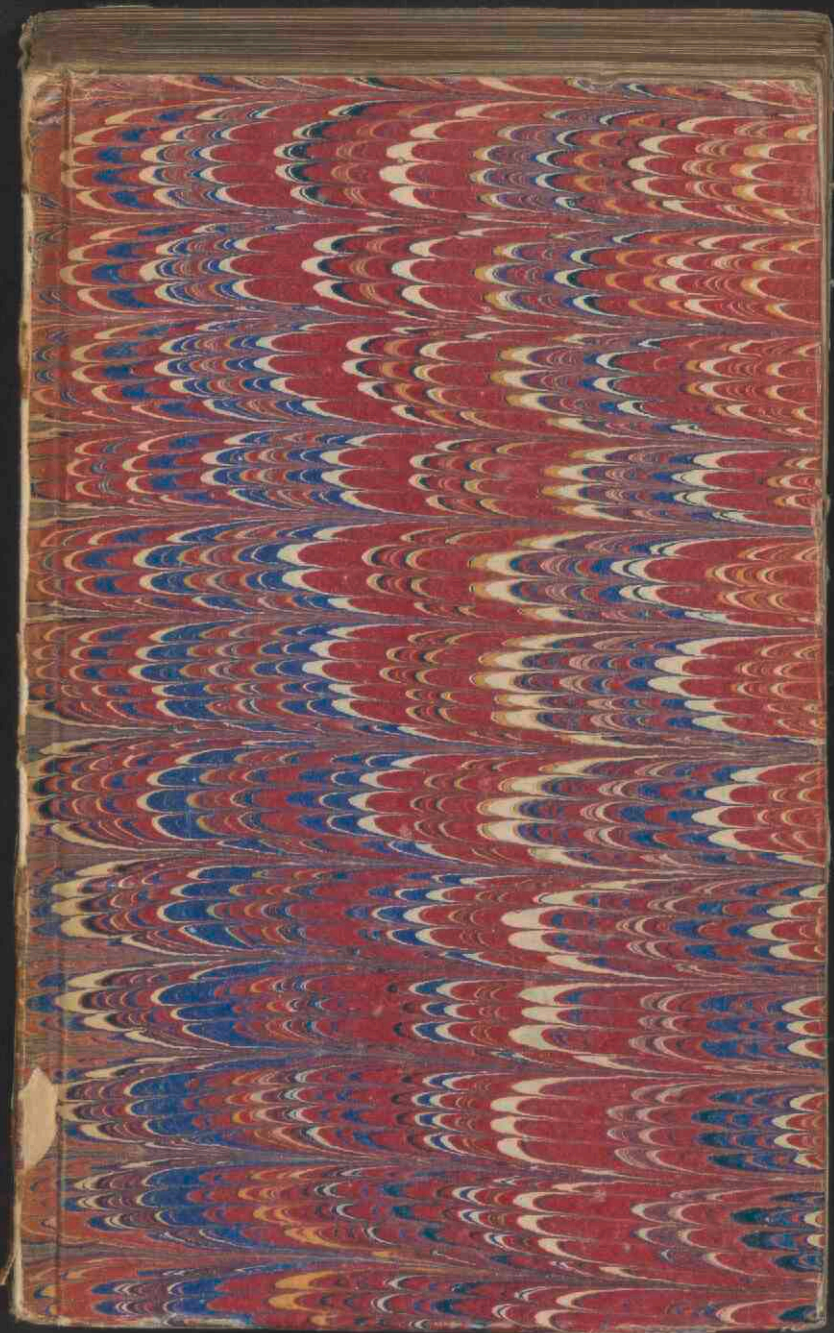

**In haereticis coercendis quatenus progredi liceat: Mini Celsi
Senensis disputatio. : Vbi nominatim eos ultimo supplicio
affici non debere aperte? demonstratur.**

<https://hdl.handle.net/1874/422690>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

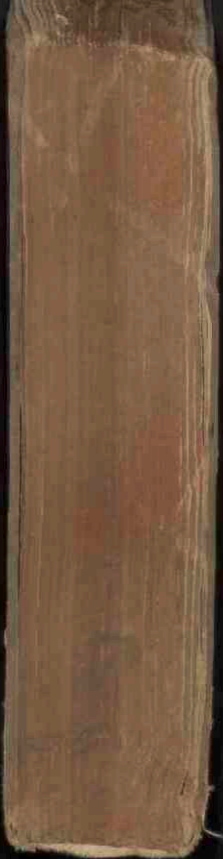
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

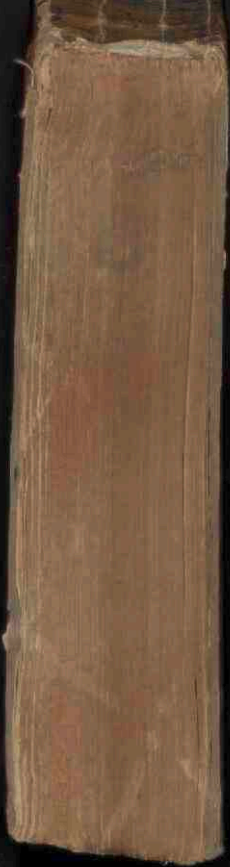
E. oct.

274

3012
2032
0

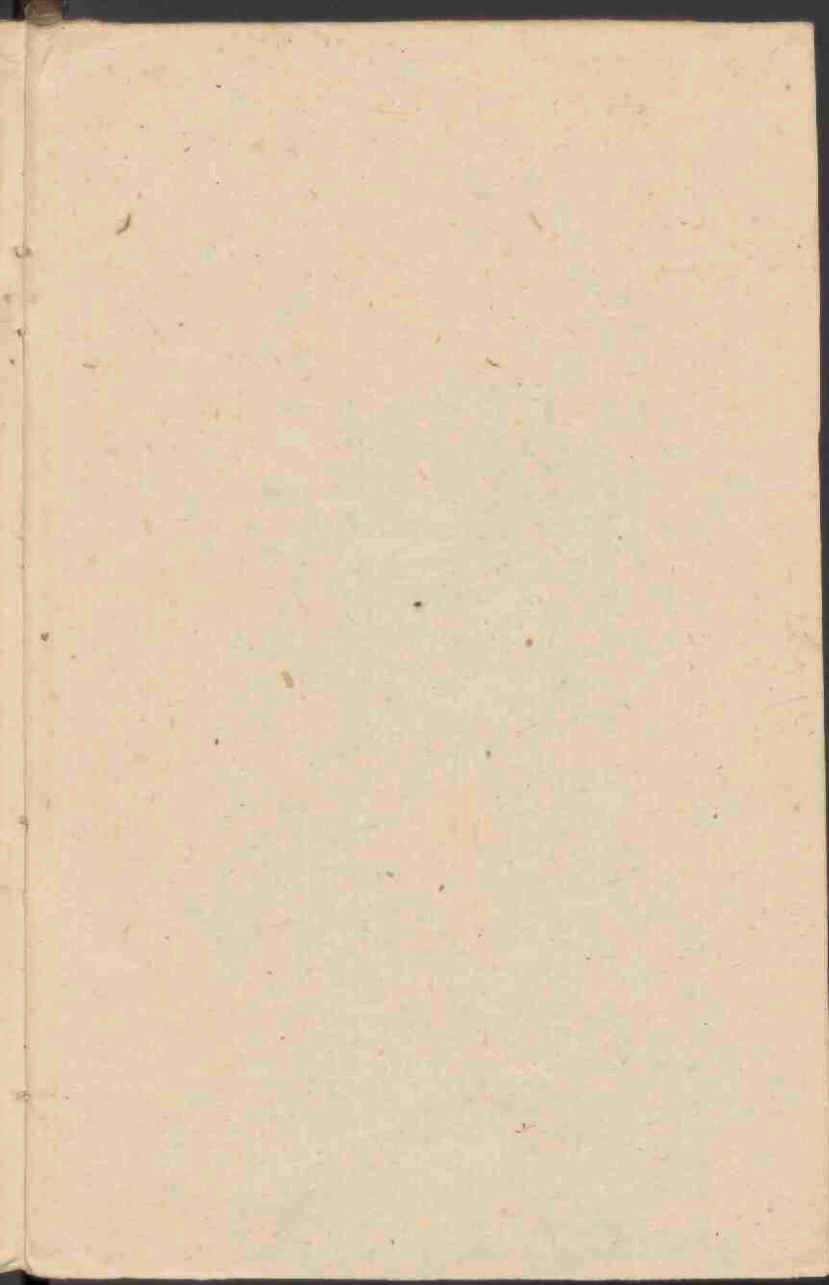
Walters

E. oct.

274^{3.}

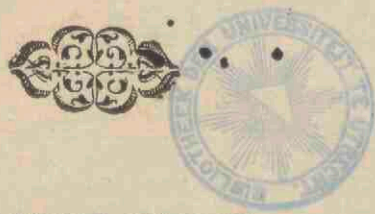
[.ex dono Buchelii.]

E. 8. 274 3/

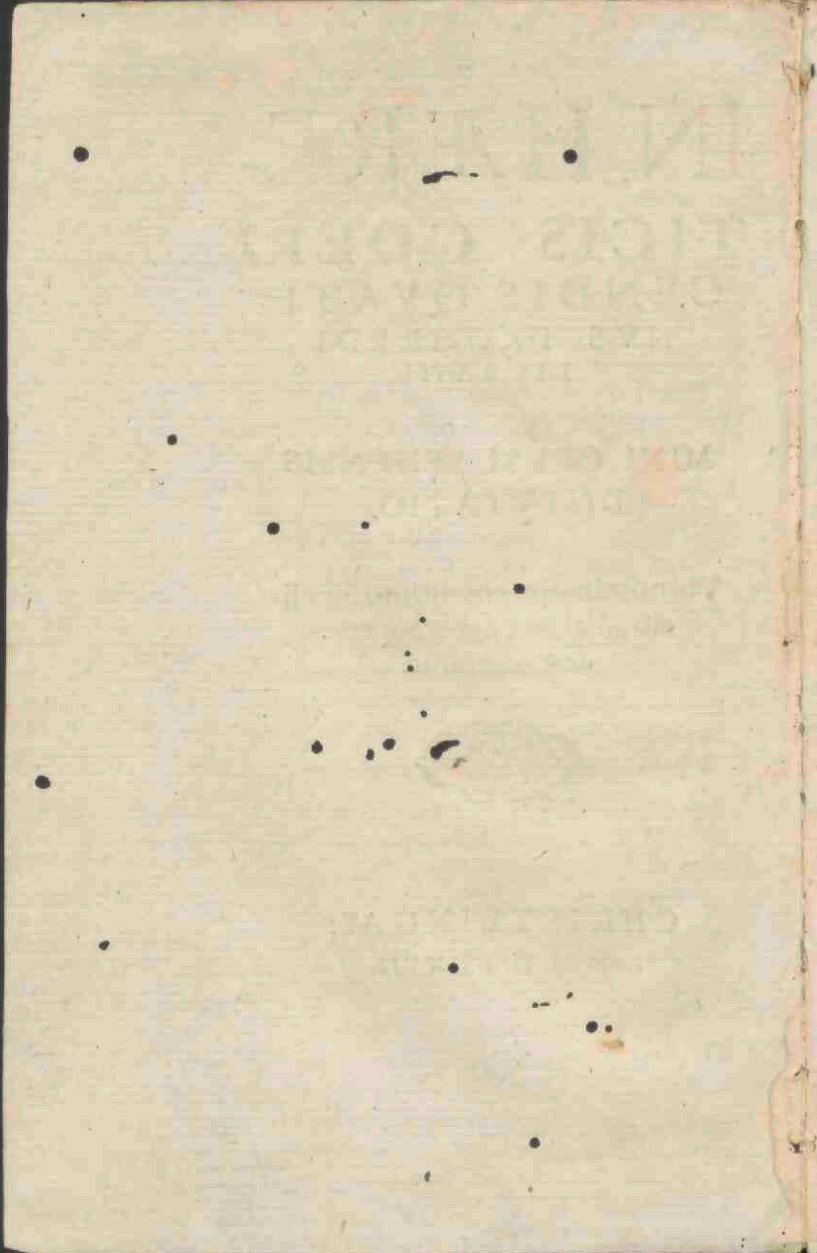
IN HÆRE-
TICIS COER-
CENDIS QVATE-
NVS PROGREDI
LICEAT;

MINI CELSI SENENSIS
DISPYTATIO.

Vbi nominatim eos ultimo suppli-
cio affici non debere aperte
demonstratur.

CHRISTLINGÆ:
Anno M, D, LXXVII.

AEQVIS ET PIIS LE-

ctoribus, Typographi nomine S.

I. F. D. M. D.

ET si fortassis quibusdam mirū videri posset, hanc Disputationem, De in Hæreticos animadversione, hoc tempore præcipuè edi, quòd ea jam dudum, statim etiam in initijs refulgētis sinceræ Religionis, mota, disceptata, & vt hodie quidam sibi persuadent, satis superque discussa decisâq; habeatur: ij tamen mirari desinēt, si hinc inde, ex omnibus mundi partibus dispiciant atque considerent, quibus tumultibus, quibus laniensis, cedibus, insidijs, seditionibus, & acerbissimis intestinis domesticisque bellis, in omnibus ferè nationibus, Regnis, ditionibus, & quibusvis propemodum civitatibus & oppidis, hæc Quæstio, De ferendis aut occidendis Hæreticis, causam præbuerit, & adhuc, proh dolor, nullo puncto fe-

P R A E F A T I O

rè temporis intermisso, præbeat: & nisi mansuetudine Christiana prævideatur, præbitura indies est.

Quod enim hodie Religionis nomine suscipitur bellū, aut instituitur propugnatio & defensio (suscipiuntur verò & instituuntur hoc prætextu expeditiones pleræq;) ubi non hoc caput controversiæ, de Hæreticis trucidandis aut tollerandis, versetur in disceptatione? Clamant ex vna parte hi, Duas Religiones in eodem regno, in eadem ditione & vrbe ferri non posse, & ideo alteram exterminandam: Ex altera parte illi, & posse & necessariò p̄cis causa ferendas contendunt, & ideo alteram defendendam. Hi, A fide Catholica deficientes, omni supplicio excruiatos necandos, cremandos, torrendos, profligandos, & quasi execrabiles & Catarmata extirpandos: Illi è contra: patienter ferēdos, docendos, admonendos, & sana doctrina atque rationibus instruēdos & convincendos. Hinc, cum res argumentis transigi nequit, profilitur ad arma, vigeritur res, madēt sanguine campi, in
diæ

AD LECTOREM.

diæ comparantur, sicarijs præmia proponuntur, magistro carnifici homines docendi subijciuntur: non unus aut alter belli dux paucis cum cohortibus turmatim, sed totę nationes signis collatis de huius arcis possessione hostiliter cõfligunt, miserrimã stragem Christianorum edunt: omnia loca infinito- rum hominum sanguine funestantur, in patriæ viscera sævitur: hi oppug- natorum, illi propugnatorũ nomine opi- niones suas armati tuentur: quęlibet fa- ctio Religionis zelo duci vult, & alterã ea re impietatis, perduellionis & læsæ Maiestatis reã inçusat, quęlibet se hoc titulo in martyrum locõ reponit: hi ar- mis illos aut extirpare, aut cõditiones illis ex libidine imponere pro viribus contendunt: illi conscientiarum liber- tatem armis adferere, & immunitates extorquere acriter enituntur: pugna- tur totis annis, neque dum depugna- tum est.

An-nõ hæc ita hodie vsu venire qui- libet nõ ignarus rerum affirmabit? an- nõ unius huius quæstionis occasione,

P R A E F A T I O

De Hæreticis devitandis, vel de vita tollendis, (sic. n. quidam Ety-mo-hæretici Devitandi verbo quondã abutebãtur) in certamẽ utrinq; Christianos descendere asseverabit? sane nullus sanæ mentis hoc poterit negare, hanc ipsam Helenam esse, de qua universæ nunc gentes hostilem in modum cõcurrunt: huius causa solum tot exules & extorres oberrare, copias parari, rumores bellicos spargi, civitates expilari, agros regionesque devastari.

• Ut jam taceam, tubas illas turbarũ, latrociniorum, seditionũ, & faces bellorum, famosos illos Inquisitores fumosos & Vulcanicos Hæreticæ pravitate, à quibus malo exemplo omnis hæc Mahometica ratio homines ad fidem cogendi, dimanavit: & de quibus satis jam constat, illorum igneum furorem hoc proprij ferre, ut cœlum terræ miscet.

Cùm igitur quæstio hæc & disputatio tanti sit, ut propter eam, & pro enodatione eius, vita amittatur, (ne dicam perdat) sanguis, tanquam aqua, ut loquitur

AD LECTOREM.

quitur Psalmistes, indies profundatur, & ipsa anima periclitetur: quis tam ve-cors erit, qui nō judices, authorem hu-jus libri, in tanti momenti materia in-daganda, & ad sacræ scripturę normam examinanda, optimè studiū suum col-locasse: hoc præsertim tempore, cum ea maximè igne ferroque discutatur: satius & compendiosius rationibus dis-cutienda.

Ipsū etiam Typographum, nō in-dignè operā suam collocasse, in ea pu-blicanda, cum ea multum in commu-ne referat, & non paucorum hominū, sed multorum populorum, totarum-que nationum interfit.

Et hodie eò magis, quā nunc etiam hæc violenta ratio, & ut ita dicam, vio-lentus Christianismus, imò abomina-tio desolationis, in ipsam veram Ecce-siam, quę hæctenus persecutionib⁹ con-stanter perferēdis crevit, & se à Caini-ca illa & innocentium sanguine cruen-tata vendicavit, videtur velle irrepere, & possessionem in loco sancto quæ-rere.

P R A E F A T I O

Quod malum, ut Deus Opt: Max: clementer, his jam satis superq; turbulentis temporibus, avertat, est summo opere petendum, accurateque circumspiciendum, quod ipse remediũ huic incommodo ostēdat: Inprimis verò hac in re providendum, ne ullius pij Prophetæ aut Doctoris admonitionē spernamus, licet à quibusdam *ἄφορον σοφίαις*, & vt Apostol^o loquitur, spiritu tumentibus, negligatur atque reijciatur: imò magis considerandum, quòd Christus scripturarum suarum penũ nulli claudat, qui etiam quondam pastoribus impertijt spiritum Propheticum. Probandi spiritus sunt: & D. Paulus spiritum non phiberi vult, sed optat ut prophetent omnes: Et Moses rogatus, ut prohibeat Heldad & Medad à Prophetia: Quis, inquit, tribuat, ut omnis populus prophetet? & det eis Dominus spiritum suum? Nonne ipsa met Sapientia dixit, Parvulis multa esse revelata, quæ abscondita sint sapientibus? in summa, Spiritus Domini super humiles requiescit.

Quare

AD LECTOREM.

Quare rogatos & adhortatos omnes pios & æquos Lectores volo, ut cõmonitionem Divi Pauli ad Romanos attendentes, non evanescant in cogitationibus suis, & obtenebrent cor, dicentes se esse sapientes. Legant, inquã, hæc placida & plena charitatis Christianæ scripta, divino Zelo exarata, & eò maximè edita, nè crassus hic error, in perniciem vitæ, animarũ atq; conscientiarũ vergens, Ecclesiã sanam inquinet vel corrumpat. Legant autem mansuetè & sincerè, ita, ut admoniti Deo gloriam tribuãt. Curent præcidi tandem, quantũ in ipsis est, causam modò grassantiũ, & (nisi emendatio fiat) multorũ deinceps semper magis magisq; ingravescentium malorum atq; tumultuũ, nempe popularem hanc opinionem, quæ animis magistratus & plebis indies instillatur, quosvis à fide paulisper aberrantes esse necandos.

Nam certè, bella hæc *æternorũ*, quæ hodie undique furorem suum exerunt, non alio loco habenda sunt, quàm justissimæ poenæ, nostræ intestinæ crude-

P R A E F A T I O

litatis, & sævitæ in propria membra: quæ nihilominus interim à Christianis quibusdã, qui se fortes fide existimant, & propterea debiles apud se ferre recufant, impiè divini nominis Zelo tegitur: cum tamen apertè hac via declarent, se plus homines odiffe, quàm vitia.

Redeat in memoriam, cujus spiritus filios vos Salvator dixerit. Ponite ante oculos primitivam Ecclesiam. Proponite 318 illos Episcopos, qui in Concilio fuerunt Niceno, centum quinquaginta illos Episcopos in Concilio Constantinopolitano, ducentos in Ephesino, 630 in Chalcedonico: quorum nullus unquam alijs armis putavit depugnandum contra Arrianos, Macedonianos, Nestorianos, & alios hæreticos, convictos & condemnatos de hæresi & blasphemia in Trinitatem, quàm ipso gladio verbi Dei. Item Augustinũ, qui contra Cresconium Grammaticũ, maximè propter hæreticos vult in Ecclesia disputatoriam artem retineri: Item Chrysoftomũ, qui Origenis sectatores

AD LECTOREM.

Statorem in Ecclesia sua tulit. Recordentur, violentiam hanc conscientiarum solum hypocritas parere: & conscientias ipsas vulnerari: quia omne, quod non fit ex fide, peccatum est.

Vis me in viam reducere, placidè agas, hoc est, Christianè: Charitas Christiana patiens est, benigna est, charitas non invidet, non inflatur, non est fastidiosa, non irritatur, omnia suffert, omnia sustinet. Vis me ex luto, in quod lapsus sum, eximere: quid ergo calcibus petis, ut plane peream? Erro; humanum est: ergo humaniter ferendus: fortis es, vide ut ita stes, nè cadas; ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Duce errorem, lucrifacies animam: sed in corpus sapiens, corpus perdes: at animam in Dei potestate collocaram fines, & tu conscientia sollicitudine vexaberis, redditurus aliquando rationem Deo. Vi si agas, suspicionem mihi commoves, te non esse boni illius pastoris alumnum, qui aberrantem oviculam placidè quæsivit, humeris imposuit, & ad cæteras adgregavit: imò suspicionem
moves,

P R A E F A T I O

moves, ut te pro hæretico habeã: quia rectè quidam Doctorum scripsit: Occidentes hæreticos, eo ipso, se re-vera hæreticos esse, arguere.

Quid Canones obijcis? qui ad stabi-
liendam Pontificiam tyrannidem sunt
inventi & confuti: quid Constitutio-
nes Imperatorum? quæ non sibi con-
stant, & sæpius pro ingenio hominum
sunt variatæ. Ex s. scriptura præceptum
aut exemplum prome: non facies: nisi
maiorẽ umbræ, quàm corporis rati-
onem ducas. Ex Patribus? & id-ipsum
etiam ex sanioribus vix: quia quoque à
minus antiquis Doctoribus, rationem
hanc cum hereticis agendi, improbari,
facile ostendi potest. Vnicum solum S.
Bernhardũ audiamus, cui magna cum
hæreticis Albigensibus res fuit: ille ergo
in Cãtica cãnticorũ serm. 64. sic scribit.

*Capite nobis (ait Propheta) uulpes paruulas, quæ
demoliuntur uineas.) Si iuxta allegoriam Ecclesias
uineas, uulpes hæreticos intelligamus, simplex est
sensus, ut hæretici capiantur potius quàm effugentur:
capiantur, dico, non armis, sed argumentis: reconci-
lientur Catholicè, reuocentur ad ueram fidẽ. Hæc est
enim uolũtas eius, qui uult omnes homines saluos fie-*

AD LECTOREM.

ri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc deniq; uelle se perhibet, qui non simpliciter, Capite uulpes, sed capite, inquit, noois: sibi ergo & sponse suæ. Itaq; disputans cum heretico, eò enitatur, ut eum cõuertat: cogitans illud S. Iacobi, qui conuerti fecerit peccatorem ab errore, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum: Quod si conuictus reuerti noluerit post primam & secundam admonitionem, erit secundum Apostolum deuitandus. Nec sane nihil se egisse putet, qui hereticum conuicit, aut saltem praua esse dogmata demonstrauit: cepit enim nihilominus uulpem, etsi non ad salutem illi, attamen sponso & sponse. Nam si hereticus non surrexit de sece, Ecclesia tamen confirmatur in fide, &c.

Possent & alij Doctores pro confirmatione huius sententiæ adduci, sed cum id ab authore huius libri in sequentibus abundè præstetur, malo hic subsistere quàm diutius æquum Lectorem ab eorum lectione detinere.

Hoc solum adhuc Typographi nomine indicare ejus rogatu uolo, quod cum hic liber post auctoris mortem in manus ejus deuenisset, multum diuq; dubitasse, num typis eum suis in publicum edere deberet. Duo autem præcipuè eum ab eo vulgâdo deterrebant. Vnum, quod operi, uti res ipsa testabatur, nunquam
extrema

P R A E F A T I O.

extrema manus imposita fuisset: alterum, quod se in odium & offensionem eorum omnium plane incurturum sentiebat, adversus quos author, pro sua opinionis defensione, & ipsius veritatis illustratione calamum stringere coactus fuit: quorum potentia & auctoritate facile fieri posse videbat, ut libri distractio non mediocriter impediretur: Quare neque ipsius auctoris famae, neque rei suae familiari satis ea ratione consultum fore videbatur. Vicit nihilominus tandem apud eum communis Ecclesiae utilitas, quam non exiguam futuram, pie doctique; quam plurimi viri ipsi confirmarunt. Dat igitur tibi, Optime Lector, pie, ut apparet, & docti hominis, imperfectas quaedam adhuc, sed tamen minimè poenitendas de re maximi momenti, & hodie inter Theologos maximè controversa, copiosas lucubrationes: quas si eo animo & susceperis & perlegeris, quo & ab eo dantur, & ab auctore scriptas credendum est, non dubito quin & authoris consilium, & Typographi operam sis probaturus: indeque non mediocrem

AD LECTOREM.

crem fructum reportatur⁹. Id te unum
obnixè rogat, ut graviora errata, quæ
inter excudendum irrepserunt, non so-
lùm, antequam ad legendum accedas,
juxta emendationem, quam ea de cau-
sa ipsi operi præfixit, corrigere memine-
ris, sed etiam magna ex parte ipsius au-
tographi, alicubi valde obscuris notis,
inconcinnæq; ac vehemēter ubiq; per-
turbatæ scriptioni tribuere, ipsiq; beni-
gnè condonare velis. Vale.

ERRATA ERGO SIC COR- rigo.

A 5 a 24 ueritatis ~~pera~~ patrocini-
um. fol. 1 b 3 utring; utrumq;. 4 a 1 Esaias
quoq;. Esaias autē. 5 b 5 malitiosē. malitiosē faciunt.
19 tantisq;. sanctisq;. 8 b 21 perpetratur. perpetrat.
9 a 11 hæreticū. hæresim. 10 a 19 Paulus. Pauli. 22
quā. quū. b 9 posui. potui. 12 b 18 sensi. sciens. 15 b
24 ~~U~~ uolūtariē. uoluntariē. 16 b 10 potiusq;. potius
quàm. 22 matris. mauis. 26 a 1. uitiorum. uitiosum.
27 a 12 superet. cuperet. b 5 dipuuntur. diluuntur. 30
a 12 morutis. monitis. 14 ducit. dicit. 31 a 14 desc-
scente. descissent nē. 34 a 18 pios. piorum. 40 a 17
parabolam. parabole. 50 b 12 Angelos. Angelorū.
b 3 parserit. pars erit. 22 scelestium. scelestorum. 55
4 25 pat-

a 25 paucis. pacis. 56 a 26 nihilo plus. nihil amplius.
58 a 1 ostensis. ostentis. 61 b 29 quia. quin. 62 a 27
abolire. abolere. b 21 mollicietur. molliuntur. 67 a 21
ad nos. at nos. 74. b 8 speciosius & plausibilis. spe
ciosus & plausibilibus. 76 a 2 egrius. egeris. 80 a 25
Eradi. Erudi. 27 pius. prius. 82 a 2 operationem. ope
rationum. 83 a 8 sordidatas. sordidata. 84 b 18 sic ha
bent quidam codices moriendo : hæc uerba expun
genda sunt, & in margine scribendum. moriendo sic
habent quidam codices. 29 puniti. puniri. 89 b 17 si
qua. si qua. 20 uel &. uel etiam. 90 b 27 querat.
queat. 93 a 9 Ad. At. 94 b 18 ut in. in. 107 a 2 proxi
mum uenit expungendum. 123 b 10 Quod. quod si.
126 a 4 criticiter. circiter. 127 a 10 Blasphemæ. Bla
sphemæ. 127 a 16 nitum. uitium. 127 b 19 Infantes.
In fontes. 135 a 8 legibus. legimus. 141 a 21 oni. oue.
161 a 8 falsi. falli. 164 a 16 Peruersè. Peruersa. 167
b 27 &. ex. 172 b 6 nos. uos. 175 a 18 &. è. 176 a 23
nominus. nomine. 187 a 7 morsalem. moralem. 208 a
13 electionem. ciectionem. 224 a 3 autoritate. au
thoritatem.

NVL-

PROOEMIUM.

NULLAM prorsus habet
 verus ille, antiquus, per-
 petuusq; hominis hostis
 Satanas, breviorē, cer-
 tiorē, tutiorēq; eius
 lædendi viam, quàm, si se ipsum in lucis
 angelum vertens, rem Deo gratam,
 hominiq; salutarem esse, eam suis arti-
 bus persuadeat, quæ Deo quidem exe-
 crabili sit odio, homini autem sempiternum pariat interitum. Qua enim
 persona fraudum suarū faciem velare
 potest, quæ ad eas contegendas sit
 aptior, quàm, si nomine Christiano ipsas
 obnubat? Ex hoc fonte manarunt mul-
 tiplices illæ eademq; sævisimæ ho-
 dierni Antichristi insectationes in eos,
 qui divini numinis afflati spiritu, ex
 mentis oculis excussa caligine, divinæ
 lucis ductu, Evangelij veritatem am-
 plexi fuerant: dum homines Satanæ
 technis decepti, non solum veros Chri-
 stianos veros esse hæreticos persuasum
 habuere, verum etiam adversus eos
 igne ferroq; sævire, ad Ecclesiæ Christi
 structuram pertinere sunt arbitrati.

PRO O E M I V M.

Hinc ortum habuit plurima illa Christi-
 fiani sanguinis effusio, qua non tantū
 maduit olim & Britannica, & superior
 Germana tellus, sed recens madent, tū
 inferior Germana tum Gallica: dum
 Reges aliquot, veteratoris illius suasu
 in rem esse Christi Ecclesiæ credide-
 runt, populos ad Dei cultum vi, & ar-
 mis pertrahere, hominum conscien-
 tias ad fidem terroribus adigere, falsęq;
 (ut putant) doctrinæ sectatores capitali
 supplicio afficere. Hinc tandem acci-
 dit, ut illi ipsi, qui principiò adversarios
 suos hoc potissimum nomine objur-
 garunt, quod ferro igneq; disputarent,
 eaq; ratione eas controversias decidere
 vellent, de quibus unico Dei verbo fas
 est decerni: quiq;, quum persecutionē
 paterentur, persecutionem execraban-
 tur: ab eodem mendacij patre decepti,
 laudent modò, sectentur, atq; ad Chri-
 sti doctrinam asserendam necessarium
 id esse asserant: quod malum iam pridē,
 eidemque doctrinæ nocentissimum
 esse censuerant. Enimvero hoc argu-
 mentum non adeò multis ab hinc an-
 nis

PROOEMIUM.

nis varij Ecclesiæ Doctores variè tracta-
 runt: alijs sanguinis effusionem asse-
 rentibus, alijs contrà eandem impro-
 bantibus, utq; impiam, & in Dei nomē,
 eiusq; doctrinam contumeliosam, gre-
 gisq; Christi tranquillitati molestissi-
 mam refellentibus: Alijs tandem pro
 suggestu etiam publicè prædicantibus,
 rem esse adiaphoram. Sed bone Deus,
 poterit ne indifferens haberi humani
 sanguinis effusio? Nonne in Dei man-
 datis disertè habetur, Hominem ne
 occidito? At alibi scriptum est, Adul-
 terum esse necandum. Quid ni? Opera
 præcium est igitur quis necandus quis
 verò servandus sit, ex verbo Dei non
 dubiè dignoscere. Non est ergo adia-
 phorum, hæreticum occidere. Sede-
 nim iidem ipsi ex re indifferenti lege
 promulgata necessariam sanciverunt.
 Alij verò dixerunt, rem tanti non esse,
 ut in ea decernenda tantum turbarū
 inter nos excitari deberet, totq; dissi-
 dia, & scandala in agro Domini semi-
 nari: Præstare enim in Antichristum
 unanimes inveni, pijsq; editis scriptis

PROOEMIUM.

eius imposturas detegere. Verùm ex
 postremis istis scire cupio, si sic se res
 habet, ut asserunt, quùm supremi æta-
 tis nostrę Theologi locũ hunc egregiẽ
 pertractarint, eorũq; scriptis, pro
 asserenda illorum sententia, nihil pror-
 fus adijci possit, quid opus erat, alios,
 quasi noctuas Athenas importantes, &
 Iliadem post Homerum canentes,
 olei, & impensę iacturam facere, no-
 visq; apologijs, sopitum ignem, qui
 quidem ipsorum iudicio penitus ex-
 tingui deberet, iterum accendere?
 Quod autem aiunt de Antichristo op-
 pugnando, eius technę, & imposturę
 sexaginta iam prope abhinc annis, plu-
 rimis illustriũ doctorum eruditissi-
 mis scriptis ad eò detectę, mirisq; mo-
 dis delusę fuẽre, ut talpa magis cæcuti-
 re videatur, quicunq; sole clariores
 omnes eius fraudes non cernat: Qui-
 cunq; autem ijs addere velit, actum
 agere videatur. In detegendis igitur
 novis Satanę stratagematis nobis po-
 tius elaborandum, insudandumq; vi-
 detur. At verò, ut ait Acontius, ad eius
 artes

PROOEMIUM.

artes cognoscendas commodissimus
 erit aditus, si consiliorum suorum sco-
 pum penitus inspexerimus. Atque is
 quidē in promptu est. Homicida enim
 dictus est impostor iste iam inde ab ini-
 tio. Nihil avidius inhiat, quàm hominū
 interitū. Quicquid ad eius perniciem
 facit, id vehementer curat: in id omni-
 bus nervis incumbit. Verū, quid opus
 est illi, eos in Antichristi Regnum in-
 tendere? Iam illud occupavit: potitus
 est rerum: tutò illic omnia possidet: ad
 libitum grassatur, liberumq; obsequiū
 illi undelibet præstat. Reliquum est
 igitur, ut Christi Regnum invadat. Nō
 enim Zizania sua in dumosis, sentis
 busq; oblitis agris serere consuevit: sed
 in benè cultis novalibus, ubi solertissi-
 mus ille Paterfamiliās bonum sevit se-
 men, adulterinum suum supersemina-
 re callidus didicit hostis. His ergo arti-
 bus instructus, in agro Domini: hoc est
 in Ecclesijs, quas ob reiectam Antichri-
 sti doctrinā reformatas vocamus, non
 adeò multis abhinc annis hoc semen
 iacere aggressus est, quò per speciem

PROOEMIUM.

pietatis, extirpandarumq; hæresum, miserum Christi gregem possimis modis affligat. Quod quidem semen nil aliud est, quam impia illa opinio, homines religionis causa persequendi, eosdemque non resipiscentes mactandi. Quam equidem opinionem, quum ego semper, non falsam tantum, verum etiam hæreticam duxerim, scripseram abhinc triennium libellum : in quo sacris utriusq; fœderis dictis, veterum Patrû, ac recentiorum Doctorum testimonijs fretus, adversariorum argumenta refellens, sententiam hac de re meam dilucidè declaraveram, typisq; mandare statueram. Sed gravioribus curis ac difficultatibus, quæ ab exilio meo acrius indies mihi impinguntur, molestissimè impeditus, rem non tantùm distuleram, sed propè oblivioni mandaveram : quum ecce nova eiusdem argumenti scripta, in mei quasi oscitantis manus devenêre. Tum demum non amplius mihi cunctandum, aut connivendum ratus, ut, quantum in me est, ne malum hoc latius serpat, impediam,

easdem

PROOEMIUM.

easde meas illas lucubrationes auctas, ad nova argumenta responsis in lucem edere constitui. Nam, cur nobis minus liceat, post rē tam amplē à doctissimis viris pertractatam, crocodilos ad Nilum importare, quàm ijs ipsis, qui suis scriptis nos quasi dormientes excitant, aquam Mari addere licuerit? Iam verò, quum sancto (ut puto) spiritu ductore, ad mihi propositam metam alacri animo pervenerim, pios quoscuq; Fratres, præsertim verò fideles verbi Dei Ministros, rogatos volo, ut, sive proprio iudicio permoti, sive etiam aliorū rationibus impulsī, à me diversum ante hac senserint, nunc autem meis argumentationibus, imò verò pijs veteris noviq; fœderis testimonijs, antiquorū Patrum, totq; recentiorum Doctorum apertissimis sententijs persuasi, veritatem perspexerint, piam hanc opinionē animo amplecti, cruentamq; illam penitus evomere, ac execrari velint: minimeq; id metuant, quod à mendacij patre, per ambitionis spiritum, ipsorum mentibus impingi, ac forsā persuaderi

PROOEMIUM.

posset: Turpe scilicet esse, maximoq; sibi dedecori futurum, si de priorē sententia decedentes, adversarijs manus dederint, ac sese victos fateantur. Non est turpe (mihi credant) veritate cognita errorem fateri: eaque recepta mendacium exigere. Dedecori potius erit, perspectam veritatem reijcere, mendacium autem præfractè retinere. Meminerint igitur homini natura proprium esse decipi, & errare: Imò verò (ut Philosophus inquit) in rebus facillimis, ipsaq; luce clarioribus sæpissime deceptum hallucinari. Quòd si iidem ipsi profani Philosophi hanc naturæ infirmitatē in hontine cognoverunt, neq; semet ipsos ab huiusmodi communi naturæ lege subtraxerunt: cur ij, qui cœlesti lumine divinitus sunt perfusi, sese homines esse, adeoq; & humanis conditionibus obnoxios, non agnoverint? Atq; utinam, iterum autem utinam, Christiani omnes à Christi interea imitatione ne latum quidem unguem aberrantes, sapientē illum, optimeq; moratum Socratem sibi imitandum

PROOEMIUM.

dum proponerent: qui quidem sola rerum omnium inscitiae ingenua confessione sapientissimi nomen adeptus est. O quam benè, quam præclarè cum rebus humanis ageretur, si superbia, inaniq; fastu deposito, Christiani homines sapientem quoque ipsum Pythagoram imitarentur: qui omnium primus sapientis nomen, ut superbum, arrogantiae plenum, minimeq; mortali homulo, sed summo tantum Deo propriè conveniens, recusavit. At contrà obijciet aliquis, Putasne tu homo, is esse, qui à communi hac humana conditione solutus, eiusq; penitus expers, errare nō possis, huiusq; articuli, de quo controversatur, veritatem assecutus, tuis istis disputationibus ab omni reprehensione abesse arbitraris? Respondeo, me, quod attinet, ad hanc communem hominum natura ad errandum proclivitatem, memet ipsum plusquam hominē agnoscere: utq; homo, quanquā teste mihi cōsciētia mea, veritatis perapatrociniū suscepisse cōfido, humillima ea, quæ Christianū hominē decet,

PROOEMIUM.

mansuetudine, cuiuslibet vere pij fratris iudicio meas has lucubrationes libens subijcio, qui non odio, neque contentionis ardore percitus, sed divini honoris studio incensus, non invectionibus, contumelijs, convitijs, iniurijsq; plenjs appellationibus (ut assolet) verū Christiano homine dignis argumentis, errorum meorum me placidè admonere voluerit. Interim constanter affirmo, Deumque ipsum mentis meæ testē appello, me non odio, aut invidia, non rixandi cupidine, non ambitione, inanisque mundanæ gloriæ libidine: non aliena suasionē, spe præmij proposita, neque demum studio hæreticos à morte asserendi, ut liberè, ac tutò falsæ doctrinæ peste mundum contaminare valeant, provinciam hanc scribendi, ac quibusdam resistendi suscepisse: verum animi offensione illa, qua sum mirificè affectus, quum Antichristi manus effugiens, Italia profectus, intra Rhæticas Alpes quievissē, audissēque Evangelicas nostras Ecclesias, contra atque antea opinabar, non solum

cor-

PROOEMIUM.

corporea pœna hæreticos mulctandos censuisse, sed apud aliquas etiam consuetudinem introductam esse, eosdem ultimo supplicio afficiendi. Hac re una primùm permotus, Dei que gloriæ studio deinde impulsus, ad eum, quem mihi proposueram finem sum perductus, & maximo quidem desiderio, spe autem non minore, labores hos meos ad Dei gloriam, Christianæque Ecclesiæ utilitatem non nihil momenti allaturos. Cæterum, quia reprehensio & contradictio eius naturæ sunt, ut in eorum sensibus, qui reprehenduntur, quibusque contradicitur, aliquem indignationis spiritum excitare sint solitæ, quare fieri potest, ut in refellendis adversariorum argumentis ac rationibus improbandis, eorum animos aliqua ratione offendamus: sciant obsecro, nihil me ideo dixisse, ut in quenquam maledicta ac probra conijcere voluerim: sed eò tantum, ut eorum rationum & argumentationum imbecillitatem ostenderem, nostrarum autem veritatem confirmarem. Quocirca si sæpius etiã

ad-

PROOEMIUM.

adversariorum nomine se appellari viderint, eos humili mentis affectu oro, atque obtestor, ne adversariorum appellatione, eos mihi hostes declarare voluisse interpretentur. Siquidem ego, non eos tantum, qui mecum sentiunt, sed cunctos etiam qui Iesum esse Christum ex animo confitentur, non modo amicos, verum etiam charissimos mihi fratres agnosco. Hoc verò adversariorum nomen eò mihi usurpandum sumsi, quod unico verbo à me diversa sentientes significare cupiens, nullum aliud mihi succurrebat vocabulum, quo id significatius exprimere possem. Legant igitur ipsi æquo animo, hæc mea scripta, eademque animi mansuetudine ad ea respondeant, qua dubio procul à me conscripta fuere, & qua corum etiam responsa excipere in animum induxi meum. Verum enim vero omnes ad hæc nostra responsuros monitos velim, ne quorumdam morem sequantur, qui locis causæ gravioribus, firmiorisque roboris argumentis, ac si nihil in se ponderis haberent, quasi conniven-

tes

PRO O E M I V M.

tes præteritis , aut summo digito contactis, in leviora incumbunt: longisque ambagibus adversarij infirmiores rationes confutando, ac si causæ status ibi versaretur, ita tempus terunt, ut simplices lectores, graviorum obliti, aut nihil ea momenti habere persuasi, veritate reiecta , falsitatem amplectantur. Arboris igitur firmiores radices tenuioribus relictis aggrediantur : neque tam nostris, quàm Patrum argumentis, pijsque interim rationibus, tum etiam Lutheri, Musculi, Brentij, cæterorumque recentiorum rationibus respondeant. Interim verò Deum optimum maximum venerabundus orò , ut si quam defendendam causam sūm si, in rem est dignitatis suæ, electorumque suorū beneficium respicit, ingenij mei hebetudinem acuat, meamq; ignorantiam suæ sapientiæ liquore aspergat. Ego enim Christiano zelo tantummodo imbutus , doctrina verò leviter tinctus, mundanæque eloquentiæ penitus expers, miseri illius Priami filiolo sum pene similis, de quo Poëta. Infelix puer;

PROOEMIUM.

puer , atq; impar congressus Achilli.

Psalm. 8. 2.

Attamen quum Sanctus Spiritus Prophetæ ore pronunciarit , per os infantium & lactentium potentiam suam palā factū iri , ad coërcendos infestos hostes: quumq; mihi in mentē veniat, filium suū illi gratias egisse , quòd ar-

Mat. 11. 25.

cana sua sapientes peritosq; celaverit, infantibus autem patefecerit: minimè vereor adversariorum sophismatum fucatam fallaciam eam fore, quæ veritati tenebras offundere possit, nervosque infringere verbi Dei simplicis Christiani humili calamo in medium allati: cui quidem nullus alius est scopus, quàm ne humanus sanguis in Dei nominis contumeliam, Ecclesiæque suæ offendiculum , amplius effundatur. Non enim me latet, quale sit veritatis robur , si puro corde, firmaque fiducia à pacifico spiritu declaretur.

Ruf. Ecclef. hist. lib.

pricap. 3.

Cuius rei illustre specimen habemus in Rufini scriptis , ubi senex quidam vir simplex, & parum eruditus, Philosophum versutissimum disputatorem , nuda Christianæ fidei veritate

pro-

PROOEMIUM.

proposita, stupidum reddidisse, & ad fidem pertraxisse legitur, quum antea nullis potuerit argumentis superari. Ita ut, quum ad Baptismum à victore sene comitatus duceretur, ad suos conversus, Audite, dixerit, cruditi viri, donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur dicendi arte subverti. Vbi verò pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo adversari potuit Deo: quæ verba perpendens bonus ille Musculus, quæ erat, inquit, illa virtus ex ore senis progressa, nisi nuda, ac simpliciter prolata Christianæ fidei veritas: in hac Philosophus virtutem Dei sentit: nec immeritò. ut enim ex Deo est, ita & divina virtute munitur. Veritatis ergo tuæ, omnipotens mitissime

Musc in
10. c. 7.

Deus, viribus innixus, humanis

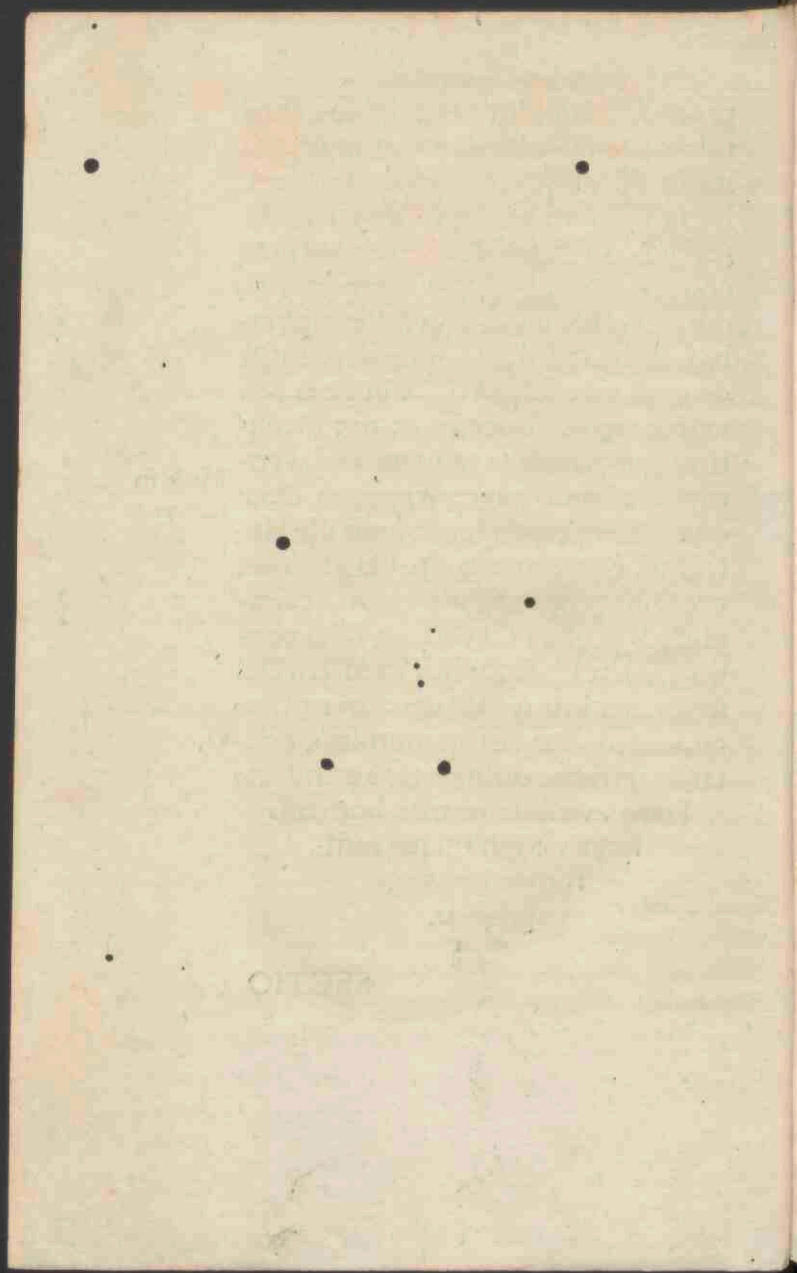
spretis sophismatis insti-

tutum opus ag-

gredior.

* *
*

SECTIO

SECTIO PRIMA.

MNIS Christi actio, iidemq; uer-
 bum omne, nostra est doctrina, &
 institutio. Idq; inquam, non modo uer-
 bum, quod ab eo prolatum fuerit, ue-
 rum etiam quodcumque tacito spiritus
 eius afflatu amanuensium suorum calamis mandatū,
 atq; scribendum delegatum est. Tractaturus igitur,
 an fas, honestum, Christi q; doctrinae consentaneum
 sit, homines religionis causa insectari, ferro, igniq;
 in eos seuire (id quod his temporibus faciliari, atq;
 in usum apud Christianos trahi cernimus) illud in-
 primis considerandum erit, quidnam ipse Christus
 suo ipsius ore ea de re pronuntiarit: mox, quid eadem
 de re scriptum reliquerint suis in epistolis eius legati
 fidiq; interpretes. Ut autem legentium animi instituti
 nostri rationem facilius assequantur, & omnis tolla-
 tur, inter legendum, quæ posset occurrere difficultas,
 mentemq; distrahere, & à recto trāmite ad propo-
 sitam metam nos ducente auertere, quædam iacemus
 fundamenta, quibus memoriæ mandatis, Christianus
 Lector, æquo pacatoq; animo, eò facilius deduci po-
 terit, quò perueniendum duximus.

Quum igitur Dominus noster Iesus Christus dixe-
 rit, regnum suum mundanū non esse, inde statuendū
 dicimus, hominibus duplex esse regnum: Spirituale
 unum à Christo uero rege, quem, regum terræ prin-
 cipem in Apocal: Ioan: nuncupat, ordinatum: car-
 nale alterum, & mundanum, quod humanis legibus,

Apo: 16. 191

SECTIO PRIMA.

humanisq; præsidij constat, ab ipso tamen Deo in hominum manu repositum, atq; firmatum.

Ad hæc, procuracionem utrimq; regnum propriâ habere. Nam Christi quod est, cœlesti diuini spiritus administratione, ac politia ab ipso instituta regitur. Alterum uerò humanam habet regnandi rationem ac politiam.

Luth: de
sub: Mun:
por: fol: 16.
B.

Geminam hanc regnorum distinctionem discretè notauit pius ille Pater Lutherus, quum dixit: Primum obseruandum est, geminam filiorum Adæ portionem, quarum altera ad regnum Dei attinet sub Christo, altera ad Mundi Regnum sub Magistratu (ut superioribus demonstratum est) geminam habere legem oportere. Cuilibet enim regno suas leges ac iura esse necesse est: quum absq; legibus nullum neq; regnum, neq; administratio persistere possit: id quod satis superq; quotidiana experientia monstratur. Mundano regimini, aut administrationi leges sunt, quæ non se latius extendunt, quam super corpus, facultates, & quicquid in terris externum est: animam enim nec uult Deus, nec potest ferre, ut quisquam, se demto, regat. Quocirca, ubi mundanus Magistratus legem animis ferre attentat, Deo in suum manus immittit regnum: & seducens tantum, & perdens animas.

Bren: De
rep: pie ad-
min: & sub-
dit: erga
Magist:
obed:

Brennius quoque, de regno Christi uerba faciens, huic nostræ distinctioni astipulatur, quum ait: Ad huius regni iustitiam amplexandam nullus neq; principum, neq; Cesarum, neque tota præterea creaturarum, siue cœlestium, siue terrestrium turba, uel quenquam

quenquã inuitum cogere potest. Id namque muneris solo Evangelio Iesu Christi est delegatum, & repositum: in quo latuit uis, & potentia, qua, etiam deplorata impietatis homines, huic iustitiæ non raro redduntur affines: adeoq; ex Filijs iræ filij Dei. Et in ferius subdit.

Ad alteram uerò illam iustitiam, quæ ciuili honestate constat, ac coram mundo duntaxat sua meretur suffragia. æquum, ac operæ precium fuerit Magistratibus, ut cessatores, uel inuitos, legibus, statutis, atq; ordinibus pellant: adeoq; sicubi leges nihil extorqueant pœnis, tormentis id genus hominum tergiversatores salubrialiorum exemplo cogant.

Hinc recte sanè Christus respondit, reddendam esse Cæsari quod Cæsaris est, quod Dei, Deo. Et Apostolus Paulus, Reddite, inquit, omnibus quod debetis: cui tributum, tributum: cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Quæ superiora Diui Lucæ uerba doctè, æque ac piè interpretans Luth: ait, Quod si Cæsaris manus in Dei tum regnum, tum potestatem se extenderet, nec diuersa esset ab ijs, quod opus erat discrimen horum ponere? Nam, ut iam sepe dictum est, anima non est sub Cæsaris constituta potestate: neq; enim hanc docere, aut ducere: neq; occidere, aut uiuificare: nec ligare, aut soluere: nec iudicare, aut condemnare: adseruare, uel dimittere potest, & c.

Luc: 20. 25.
Rom: 13. 7.

Luth: in
cod: lib: 20.

Politia ciuili
lis diuinæ
aduersari
non debet.

Præterea politicam Mundi gubernationem dicimus non debere eam labefactare, quæ spiritu, & uerbo regitur politiam, nec ulla ex parte ei aduersari:

SECTIO PRIMA.

Luth: in
cod:lib:27.

uerum illi succumbere, ac omnino cedere ijs in re-
bus, quæ Christus rex noster arbitrii sui reserua-
uit. Quin, & mundanum principem debere in ad-
ministranda à summo rege sibi demandata politia, ad
benignissimæ regis ipsius Christi naturæ normam
actiones omnes dirigendas putare. Nam (ut inquit
Lutherus) Est apud nos certissimum, non fore, ut uer-
bum se dirigat, aut inflectat ad mores principum:
» quin potius istos uerbo se attemperare necessum est.
» His positis fundamentis, hæc nostras tractationes
quadrisariam partiemur. Sectione hac prima, ipsius
Christi Iesu uerbis, plurimisq; præterea epistolarum
locis, quæ ab eius Apostolis sunt conscriptæ, diserte
ostendemus, interdicitum esse mortalibus, hereticos
ciuili gladio punire, præsertim uerò capitali pœna
plectere: quandoquidem eius criminis cognitionem
summus ille Pater in tempus à se institutum regi filio
reseruauit. In qua etiam aliqua nobis ab aduersarijs
obiecta refellemus, occasionem nobis obiter præben-
tibus, quæ passim tractabuntur, eorum argumentis.

In seunda demonstrabimus, ueteres (quos uo-
cant) Patres hanc ueritatem cognouisse, sanctæq;
scripturæ testimonijs comprobasse: idem omnes ferè
præcipuos nostræ ætatis theologos Ecclesiæq; instau-
ratores sensisse, neq; eosdem illos, quos nobis obij-
ciunt aduersarij, unà cū celebrioribus nostris ecclesijs
diuersum censuisse antiquam Ecclesiam per annorū
400. spatium atq; eo amplius, huiusmodi seuitiam,
ne dum non exercuisse, sed etiam omnino ignorasse:

Optimos

Optimos primos illos Imperatores Christianos, etsi legitimi Magistratus erant, gladij multam hæreticis non irrogasse: antiquiores tandè Romanos ipsos episcopos, ut irrogaretur, non curasse, qui quidem gladius, ut luculenter probabimus, ab Antichristo demum, atq; ipsorum hæreticorum exemplo in Ecclesiam inuectus, mirum quàm miserè pios omnes afflixerit.

Sectio tertia in redarguendis obiectionibus, rationibus, ueteris nouiq; fœderis testimonijs, & exemplis, quæ pro sua asserenda sententia ab aduersarijs afferuntur, præcipuè uersabitur. Interim uerò dilucidis, ac luce ipsa clarioribus argumentis, rationibusq; ostendemus, ciuilem gubernationem spiritali derogare minimè debere: mundanam potestatem ex uerbo Dei pendere, eiq; subijci, non uerbum ipsi potestati, manifestè probantes. Palàm insuper facientes, ius quod sibi à rege Christo reseruatum huius causæ cognitionis asserimus, mundanæ potestatis minime aduersari, ciuilia iudicia, ubi ne dum de fortunis, uerùm etiã de sanguine agatur, nec destruere (uti uociferantur) nec impedire: neq; tandem ullo modo gladium Magistratui de manibus extorquere: ijs inquam in rebus, quarum causa eum huiusmodi telo Deus instruxit, aut instructum confirmauit.

Quarta demum Sectione, quid Magistratui in religionis causa sit agendum, quibusq; præsidijs sanam doctrinam asserere, tutari & conseruare debeat, breuiter demonstrabimus.

SECTIO PRIMA.

Hic uerò Christianos piosq; lectores rogatos uolumus, ne statim, ac temerè de nostris argumentationibus, quibusq; ex illis eliciemus conclusionibus decernere uelint: id facientes, quod uulgò inciuile esse dicitur: iudicare uidelicet non tota lege perspecta: Sed ad finem se perducere æquo animo patientur: postea dijudicent. Facile enim eueniet, ut quæ uno in loco conceperint dubia, facillimè postmodum per alium soluantur.

DE REGNO CHRISTI.

Longius profecto proueheret, quàm postulet proposita ratio, ac plusquam par sit nimius essem, si Christum uerum esse regem longiore sermone ostendere uellem: Nam, præterquam quòd plurimi extant scripturæ loci, quibus de hac re docemur, ad eam rem Christianis lectoribus probandam minimè multis argumentis opus esse comperitum est mihi. Quapropter prolixo sermone penitus dimisso, dicimus, præter Apocalypsis locum à nobis superius citatum, ubi Christus regum terræ princeps nuncupatur, in eodem libro regum regem, & dominorum dominum appellari. Quin etiam Zacharias uates, gloriosum prænuncians triumphum, quo Iesus asina insidens Hierosolymam intrauit, Exulta uehementer, ait, puella Sion, exclama lætè puella Hierosolyma: Ecce tibi uenit rex tuus, qui iustus, & uictoriosus est, humilis equitans in asino, & pullo asina nato.

Esaias

Apo: 19. 16.

Zach: 9. 9.

27 asina insidens Hierosolymam intrauit, Exulta uehementer, ait, puella Sion, exclama lætè puella Hierosolyma: Ecce tibi uenit rex tuus, qui iustus, & uictoriosus est, humilis equitans in asino, & pullo asina nato.

Esaius quoque uates, ut regni huius nostri regis fundamentum ostenderet, quibusq; armis illud asserturus, ac defensurus esset, Existet autem surculus, inquit, ex caudice isei, & ab eius radicibus pullulabit stolo, in quo residebit spiritus Iouæ, spiritus sapientiæ & intelligentiæ, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & metus Iouæ. Quo in loco, si totum caput percurreris, aperte deprehendes, regis huius regnum scientia, intelligentia, sapientia, consilio, & metu Domini fundatum iri, ac firmari debuisse: armis nempe minime carnalibus, & mundanis, sed spiritualibus, & ab æterni patris spiritu fabricatis. Verum enim uero aperit uates idem nobis declarat, ac digito ostendit, quibus armis rex noster dimicaturus, hostesq; suos superaturus esset, quum ait, & Terras oris sui baculo uerberabit, & spiritu labiorum suorum necabit impios. Et statim ostendit, hunc regem gladii lateri suo non aptaturum, ait enim, Habens pro laterum cinctu iustitiam, pro ilium cinctu fidem. Paulus quoq;, Christiani hominis arma, quibus ad Christi regis exemplum muniri debeat, graphicè depingens, baltheum, inquit esse ueritatem, lorica uero iustitiã, Clypeum fidem, galeam salutem, gladium deniq; spiritum, hoc est diuina dicta: & alibi dicit: sobrius simus, induti fidei charitatisq; lorica, galeamq; spei salutis. En tibi igitur quibus armis regnum suum rex noster, & instituit, & tutatus est: Quod quidem regnum ipsemet testatus est non esse mundanum, & carnale, sed spirituale. Quibus etiam armis nos iudem, Chri-

Esai: 11. 14

Eod: cap: ver: 4.

Ibid: ver: 5.

Eph: 6. 15.

1. Thess: 5. 8.

SECTIO PRIMA.

sum, cuius omnis actio (ut superius diximus) nostra est instructio, imitando exprimentes contra ipsius regis hostes dimicare debemus; sanam doctrinam, ueramq; religionem à pseudoprophetis, pseudoq; Apostolis defendentes, & uerbi Dei baculo, ancipitiq; gladio debellantes, ac proterentes eos omnes, qui ueritati resistunt, quiq; siue ignorantia, siue malitia ducti, uerum, & legitimum regis Domini cultum, hoc in regno suo, ab ipso diuinitus ordinatum, corrumpere moliantur. Hos autem liquidò constat, haud alios quidem, quàm hæreticos esse. Atqui contra strenuum fortemq; hostem cum spe uictoriæ præliaturis necessum est hostis qualitatem cognoscere; ut qua uia, quibusq; modis ipsum adoriri, ac ledere queant, quibusq; armis uinci, fugari, & interfici possit, haud ignorent. De hæretico igitur uerba facturos, à controuersæ rei definitione auspicari decet; ut re, de qua disceptatur, rectè perspecta, & cognita, ambiguitatis, quam æquiuocum alij dicunt, euitetur obscuritas, certa q; ac dilucida firmetur expositio.

HAERETICI IUXTA ADVERSARIORVM OPI- nionem definitio, ab Au- thore partim re- iecta.

Inquisiturus igitur an hæreticus homo magistra-
tus gladio iure & merito subijci debeat, quum ante
omnia

SECTIO PRIMA.

omnia sit opus, quid hæreticus sit dubio procul cognoscere, primum opera precium duxi uidere, quibus coloribus ab aduersarijs depingatur, utq; tandem definiatur. Quapropter, quæ multa ex eorum multis rei ueritatem percupidè inuestigans audiui, hic modò in unum congerere libet; ex quibus facile percipi poterit, an (ut quidem censeo) suo ipsorum gladio conficiantur.

Primum igitur, & ante omnia asserunt quam plurimi, in omni hæreticorum genere requiri, ut contra Doctrinam ab Ecclesia receptam quasi ciuile bellum gerant. Alij dicunt, quòd, etsi uerus hæreticus obstinatè peruicax est, attamen non omnibus pertinaciter obstinatis hæretici nomen decenter aptari: sed ijs tantummodo, qui ab Ecclesia desciscunt, ac peculiarem sibi sectam factiosè instituunt. Ad hæc dixere alij, non quemuis in religionis causa à recto tramite aberrantem hæreticum appellari merere, sed cum tandem, qui bis terue ad uerbi Dei præscriptum ritè monitus, sciens uolensq; (ut eorum uerbis utar) ueritatem ignorat, & factiosè, & præfractè proprium iudiciũ Ecclesiæ authoritati præponit. Præterea asseruit mihi quidam, ueram, peculiaremq; notam, qua à cæteris ueri hæretici distinguuntur, hanc esse, quòd suæ perfidiæ, quam pertinaciter tuentur, quendam quasi ludum aperiunt: quantumq; in se est, diuersæ doctrinæ factionem in Ecclesiam Dei, uel important, uel ab alijs inuectam, acerrimè prouehunt, fouentq;. Et, ut melius eorum sententia lectoribus innotescat, adulte-

SECTIO PRIMA.

rinos Christianos in duo genera partiuntur: quos, in
 fide errantes, scripturae nomine usi, cōmuni nomine
 nuncupant. Primum genus, eorum esse dicunt, qui
 quamuis in doctrina ab orthodoxis dissentiant, id
 quidem non malitiosè, sed, uel ingenij infirmitate,
 uel negligentia, uel consuetudine quadam errandi in-
 ueterata, & per manus accepta: aut etiam quorundā
 fraude, qui non satis in ueritate confirmatos animos
 inescant, a recto tramite aberrant. Hos aiunt haud
 quidem obstinatos & pertinaces esse, sed se doceri
 perpeti: & quamuis non facile de sententia sua statim
 decedant, attamen non adeò sibi placent, ut in Eccle-
 sia turbas ullas excitent. Hos autem aiunt ab Apostolo
 Rom: 14. & Rom: 14. & 15. in fide infirmos nominari, eosdemq;
 15. illos esse, quos alibi præcipit tantisper ferendos esse,
 Philip. 3. 15. dum illis Dominus ea quæ ignorant reuelauerit. At
 uerò utinam inter tot mala hoc saltem inesset boni,
 ut talibus discendi spatium concederetur, ac interim
 ea quæ decet Christiana mansuetudine, tantisq; horta-
 tionibus instruerentur: donec tandem ad bonam fru-
 gem redirent: nec potius (ut mos est alicubi) statim
 pro hæreticis haberentur, ac in publicis concionibus
 declararentur: persepe etiam opinionum causa, quæ
 licet pertinaciter defensæ hominem hæreticum non
 faciunt: quin & anathematis fulmine percussi magi-
 stratibus obijcerentur, exilio, & acriore interdum
 Act: 17. 9. multa pleclendi. Beroënsis populi homines, qui
 Paulo concionante Euangelij Doctrinam admise-
 rant, sacras litteras quotidie examinabant, an ea quæ
 Paulus

Paulus prædicabat eo modo se haberent. Nec tamen crimini data est illis hæc curiosa diligentia ad ueritatem indagandam adhibita, ut pro hæreticis sint habiti. Vbi notandum est eos iam tum fidem recepisse, & propterea in Ecclesiæ corpus coaluisse: & tantum abesse, ut ab Apostolo ob id ferro aut igne digni habiti sint, ut ne dum eis sacris non interdixit, sed nec etiam obiurgauerit: ut mos est quorundam contra eos, qui sine ulla affirmatione querentes, dubitanter disputant, uerbi Dei luce mentis sue tenebras discutere satagentes. At qui taliter se gerunt, supra Pauli auctoritatem, suam extollere uelle uidentur, & illud consequi, ne contra quam ab ipsis prædicatum, sanctumque sit, ullus quidem audeat mutare. Belle uero, & pie inuectus est in huiusmodi temerarios Henricus Bull: quum hunc locum enarrans, ait, Locus autem elegantissimus est, quo nos discimus nihil temerè suscipiendum, sed omnia iuxta Pauli uerbum probanda esse, optima uero tenenda, diligendaque. Probanda autem scripturis, non spiritu contentionis, contumaciæ, aut despectionis. Id si hodie fieret, minus turbarum esset. Sed iam alterum diuisionis membrum explicemus.

Bull: in
Act: apost:
138.

Aliud pseudochristianorum genus esse dicunt eorum, qui inuidia pertinacia, & improbitate, quia sunt (ut Paulus uocat) ἀντιπαρθενοί, non modo ueritati resistunt, sed etiam Ecclesiæ pacem, & concordiam lacerant. Hos autem ueros hæreticos esse contendunt, quos etiam ipse Pau: ad Tit: scribens, hæreticos appellat: Tit: 3. 10.

SECTIO PRIMA.

pellat: ipsum quæ admonet, ut post unam, atque alteram
 admonitionem eos deuitet. At uerò hic paulum di-
 gredi flagitat occasio: nam si Paulus ea ratione distin-
 guit inter infirmum in fide, & uerum hæreticum,
 quia doceat infirmum esse ferendum, necesse fuerat
 (meo quidem iudicio) docere etiam quo pacto cum
 hæretico esset agendum: nimirum insectandum, cre-
 mandum, iugulandum, aut mergendum esse: Si modò
 (ut ipsi sentiunt) Apost: ita censebat: sed (tantum
 abest ut occidendum, uel persequendum præcipiat)
 in pari æquoque gradu cum infirmo ipso hæreticum
 collocat, præcipiens illum nihilominus ferendum, do-
 cendum, ac instruendum: ut suo loco uidebimus. Sed
 respondet quidam, Paulum tunc temporis non Magi-
 stratum, sed Episcopo scripsisse: nam si ad Sergium
 Paulum, aliumue Magistratum, scripturus fuisset, of-
 ficij sui profectò eum admonuisset: hoc est ut inferre
 uoluit) hæreticos ab eo capite plectendos esse. Mirum
 uerò, ac perspicax ingenium, & profectò plusquam
 propheticum esse oportet illius, qui occultam Pauli
 mentem assequi, ac diuinare uelit, Apostolum, si ad
 Magistratum scripsisset, eum admoniturum, hæreti-
 cos non deuitandos ab eo esse, sed interficiendo:.
 Verum enim uero, diuinationis labore omisso, quod
 clarius argumentum, quæ dilucidior huius rei certi-
 tudo desiderari potest, quam ipsius Sergij Pauli illu-
 stre exemplum? Obstabat acerrimè Apostoli uerbis
 Elymas magus, Proconsulem à fide studens auertere:
 at mago cæcitate diuinitus percusso, & ob id pro-

con-

Act: 13. 8.

consule ad fidem conuerso, nonne tunc Paulus Christianum Magistratum habebat? Non erat igitur illi in scribendo laborandum: Poterat enim occasione fretus, eum coram uerbis monere, quæ sue partes essent in religionis causa. Quod igitur tam illustri occasione sibi oblata Apost: uerbis non præstitit, minus credendum est litteris fuisse facturum. Sed excipiet fortasse aliquis, magum à Paulo extraordinaria potestate uiso in criminis sui poenam cæcitate multatum: non ergo oportuisse à Magistratu alia pœna plecti: Verum, an cæcitas magi peccati pœna fuerit, & an proconsul Christianus factus, illum punire potuerit, inferius aptiore loco disputabitur. Sed ad rem redeo.

Alios præterea audiuimus dicentes, hæreticum à Galat: 5. 9. Paulo, etsi hoc nomine non appellatur, suis tamen coloribus depingi, ac definiri, quum ait, paulum fermenti totam massam fermentat: et paulo post subdit, uerum qui uos turbat dabit pœnas: En tibi (aiunt) hæreticus, sectarius, ueræ doctrinæ circumcisionem abrogantis impudentissimus corruptor, publicæq; pacis importunus perturbator. At Rom. 16. hæreticum ab Apost: perpulchrè definiri dicunt: quum uide licet, monitis fratribus, ut eos obseruarent, qui dissidia, & scandala facerent, illud etiã adiungit, Contra eam, quam accepistis doctrinam. Quapropter quum hæc duo inciderint, hoc est, aliquem sectarium, & scandalorum ac dissidiorum seminatorem reperiri, et id doctrinæ causa, tunc demum uera hæresis erit, isto-
rum

SECTIO PRIMA.

- rum quidem sententia, ex apostoli definitione : qua nullam asserunt meliorem queri debere. At tamen ulterius progredientes, epistola ad Tim: priore asserunt
1. Tim: 6. 3. isdem prorsus notis hæreticum hominem à Paulo designari, quum inquit, si quis diuersam docet doctrinam, neq; sanis Domini nostri Iesu Christi dictis, pietatisq; doctrinæ accedit, is inflatus nihil intelligit. Hic uerò à Paulo recensentur omnes scelerati hæretici turpissimæ qualitates: ac demum concludit, dicens, à talibus abstineto. Idem epistola ad eundem posteriore, de Phileto, & Hymenæo loquens (aiunt isti) non tantum à ueritate aberrasse asseuerat, sed etiam quorundam fidem subuertere. Quam ob rem paulò ante eorum orationem gangrænæ carnem corroderenti comparauerat. Nam alioqui (dicunt) aberrare humanum est: Ecclesiam autem, post iustam & repetitam admonitionem scindere, eorum demum est, quos apostolus eadē epistola errantes appellat, aliosq; in errorem pertrahentes. Petrus quoq; addunt, hæreticos designans ait, animas instabiles ab ipsis inescari: & plenam eorum definitionem tradit, cum Paulina prorsus consentientem, dicens, Inter uos erunt falsi magistri, qui clam perniciosas sectas introducent, &c. In summa, ut tandem quæ diuersi diuersa dixere in unum congeramus: hæreticus, eorum quidem sententia, is est, qui falsis opinionibus imbutus, à sana doctrina ab Ecclesia recepta pertinaciter dissentit, falsaq; proposita doctrina ueritati resistens, Ecclesiæ pacem & consensionem dirimit: factiosus enim & sectarius, diuisio-
- nesq;

2. Tim: 2. 18.

2. Tim: 3. 13.

2. Pet: 2. 1.

nesq; & scandala serens, quàm potest maximum numerum sibi asciscere satagit, doctrinam suam sectantium: siue noua ab eo inuenta sit, seu uetus ab eo renouata, & (ut ita dicam) interpolata: sanis uerò Ecclesiæ sermonibus semel atq; iterum admonitus, non acquiescit, nec ab incepto desistit. Hunc autem hypocritam præterea esse contendunt: nam callidè pietatem extrinsecus prætexit, intrinsecus uerò falsæ doctrine uirus abscondit. Quin, & malitiosum esse dicunt, contraq; suam ipsius conscientiam uoluntariè peccantem.

Atq; hoc hominum genus, à ciuili Magistratu capitali supplicio affici debere asseuerant. Suam autè definitionem affirmant ipsa uerbi notione satis confirmari. Heresis enim (aiunt) Græcum est uocabulum, quòd initiò quidem laudis fuit: adeò, ut Paulus alicubi non inficietur, se ex eorum heresi esse, qui mortuorum resurrectionem & credunt, & expectant. Græcis enim id est heresis, quod Latinis secta: nam eo sensu accipitur heresis nomen ab ipso eloquentiæ magistro M. Tull. Et ita ex Græco in Latinum uerterunt doctiores interpretes locum illum Act: Aposti. Sed tandem consuetudine loquendi uitio haberi cepit, & pro falso dogmate, seu factione accipi, quam aliquis contempto Ecclesiæ iudicio sibi sectandam delegerit.

Hanc ab istis propositam definitionem, nos primum integram non recipimus: sed (ut forensi uerbo utar) in parte, & partibus. Nam, partim cum eis con-

sen-

SECTIO PRIMA.

sentientes, concedimus hæresim electionem significare: & quia longo temporis interuallo loquendi usu, & consuetudine uicio dari cepit, ipsis etiam assentimur pro uitioso dogmate, aut factione hæresim accipi cepisse, quam aliquis, Ecclesiæ iudicio posthabito, sibi sequendam delegerit. Cætera uerò, quæ ab illis hæretico attribuuntur, ei competere pernegamus: præsertim uerò malitiosè eum, & scientem uolentemq; peccare: nã si coniecturis, ut in hominis mente perscrutanda fieri necesse est, agere liceat, cõstanter adfirmamus, hæreticum, si pietatem, ac religionem extrinsecus præ se ferat, non id ut hypocritam simulatè facere, sed quia rectè se opinari firmè credit. Si usq; ad sanguinem in sententiâ permanet, non per uicaci mentis obstinatione, sed zelo, & animi fortitudine id ab eo fieri, ita strenuum animosumq; Christi militem decere putans. Si sanæ doctrinæ aduersatur, si admonitus, ab incepto non desistit, si opinionem suam populo palàm facit, ac editis libris, omnibusq; modis eam spargit, & diuulgat, non hostili in Deum, & Ecclesiam animo id perpetratur, sed quia, quum persuasum illi sit, habere se ueritatis cognitionis, sanctæq; doctrinæ talentum, illud effossa terra sepelire ipsi religio est: nam, quum à Deo (ut sua fert opinio) illud receperit, non sepelendum, sed exercendum, boniq; mercatoris more exercendum, à Domino sibi præcipi non ignorat: ut uno talento multa lucretur. Et ea propter quò plures in suas partes pertraxerit, eo maiori lucro apponit, gratiusq; obsequium se Deo præ-

SECTIO PRIMA.

præstare arbitratur. Hinc autem fit, ut sectarius eua-
dat: non id quidem ut in Ecclesia turbas ulla excitet,
communemq; concordiam, pacemq; laceret: uerum
quia eo modo fidelium numerum in Dei gloriam se
adaugere arbitratur. His addam eum non id facere,
quòd Ecclesiæ Dei iudicium contemnat: nam si talem
eam agnosceret, certè non despiceret: sed quoniam
mentis oculis captus, falsoq; iudicio imbutus, non
Dei, sed Satanae Ecclesiam esse opinatur. Adde, quòd
crimen eius, qui contra à se cognitam ueritatem
sciens uolensq; peccat, non proprie hereticum, sed
peccatum in spiritum sanctum, ac blasphemiam ap-
pellari constat, quemadmodum inferius apertè mox
demonstrabimus, apertius uerò in secunda & tertia
nostrarum harum tractationum sectione.

Verum enim uero, quia in heretici definitione
contineri uolunt, quòd ea doctrina sit imbutus, eamq;
doceat, quæ doctrinae ab Ecclesia receptæ aduerse-
tur, uehementer equidem scire cupid, & ex eis obni-
xè quæro, quenam sit hac tempestate Ecclesia illa,
quæ ueram, sanam, sanctamq; doctrinam, omnibusq;
prorsus numeris absolutam retineat.

Si enim hanc cognouero, facile quinam sint hæ-
retici iudicare potero. Nam, quum hominem uidero
à doctrina, ab huiusmodi Ecclesia recepta, dissentien-
tem, tunc ego illicò mecum, Hic est uerus hereticus.
Hoc autem propterea dico, quòd, quum abhinc trien-
nium religionis ergò Italiam fugiens, Antichristi ma-
nus euasisssem, & longo defessus itinere, maximisq;

SECTIO PRIMA.

exantlatis laboribus, ad Rhetorum Alpes, ceu ad portum appulissim, ratus (ut apud fratres nostros Italos ferè creditur) has inter Ecclesias, quas reformatas iure merito nuncupamus, indissolubilem esse doctrinae consensum, & unitatem: reperi tandem, maximo quidem animi mei angore, tametsi omnes consentiunt, Papam Rom: uerum esse Antichristum, Missam omnia antiquae idololatriae genera quàm longissimè superare, homines fide in Christum non proprijs operibus iustificari, Purgatorium ueras esse Papatus nundinas, Sacramenta duo, non septem esse: & in alijs demum pijs sanctisq; uerae religionis articulis conueniunt: attamen earum quamplurimas plurimis in rebus inter se manifestè dissentire. Quapropter, quum unaquaeque illarum opiniones suas habeat pro articulis, ad puram Christi religionem maximi momenti, profectò necesse est, in hoc opinionum discrimine, ut, unaquaq; partium opinionem suam pro orthodoxa fouente, persecutione in haereticum admissa, alia aliam insectetur, alia aliam haereseos damnet, & anathemate percutiat, alij demum alios quicumq; in suas manus inciderint, ferro, igne, aqua e medio tollant. Hinc autem eueniat, ut insectationis & sanguinis nunquam sit modus. Heu quàm decentius, quàm Deo honorificentius, quàm pro pace inter Christianos seruanda conducibilius, quàm demum ad Antichristi communis hostis regnum deturbandum, ac demoliendum aptius: in quo quidem nostra haec rem tractandi ratio plus quàm par sit credere offensionis causam

causam aliquibus pijs ibi degentibus præbere potest, qui Papisticum hunc morem in Ecclesias nostras irrepsisse forte audientes, cunctabundi quam paraauerant fugam detrectant, nec impuræ meretrici ualedicunt: quàm, inquam, decentius ac utiliùs esset, eos, qui se perfectos uel agnoscunt, uel credunt, imperfectorù imbecillitatem ferre, nec sibi ipsis placere, sed fratribus suis ad eorum ædificationem: quemadmodum Christus sibi ipsi non placuit. Deus opt: max: non semper uno eodemq; temporis momento suis electis omnia doctrinæ suæ mysteria impertitur atq; communicat: Sed unum hodie, cras alterum, ut imperscrutabili eius prouidentia, ac sapientiæ uisum fuerit.

Quapropter Paulus: Quotquot ergo perfecti sumus, Philip: 3. 35. inquit, hoc sentiamus. Quòd si quid aliter sentitis, id Ephel. 4. 13. uobis patefaciet Deus. Et alibi, Donec peruenamus, omnes ad unitatem fidei, cognitionisq; filij Dei in uirum adultum, ad modum plenæ etatis Christianæ.

P. Martyr Verm: Paulus primam ad Corint: P. Mart: in enarrās, inquit, Docet locus iste, Ecclesiam, quamdiu 3. ca: prim: hic peregrinatur, infirmam, & imbecillam esse: neq; ad Cor: 1. 63. sperandum est, ut absoluta sit, atq; perfecta: nisi quā ad alterum seculum peruenerit: quod aperte docetur in epist: ad Eph: Christum ideo abluisse lauacro Ephes: 5: 26. aque in uerbo Ecclesiam, ut eam sibi absq; macula, & ruga exhiberet. Quod nefas est, ut de præsentit Aug: Rer: 2. tempore intelligamus: quemadmodum testatur August: in libro Retract: Nec par est, ut Christi minister ob istam Ecclesiæ infirmitatem animum despon-

SECTIO PRIMA.

deat, Agat ut prudens agricola, cui dum colendus
 elocatur ager, undiq; spinis obsitus, non desperat, sed
 eius repurgationem ab uno quopiam angulo auspi-
 catur: atq; ita pergit, donec uniuersum bene cultū,
 » & purgatum habeat. Non statim perficitur, & ab-
 » soluitur plebs Christi, sed per certa augmenta, ut in
 » Euangelio habetur.

Hæc Martyris uerba sunt in locum illum Pauli:
 Non posui uos ut spirituales alloqui: quæ quidem
 ab ipso de doctrina interpretantur, non ut à quibus-
 dam de moribus. Quòd si etiam ad mores possent
 pertrahi, quid est cur de doctrina quoq; non intelli-
 gantur? Siquidem ad absolutam Ecclesiæ purgatio-
 nem non minus oportet, ut à falsa doctrina, quàm à
 corruptis moribus repurgetur. Prudentis ergo uerbi
 ministri est, non minus hac quàm illa ægritudine la-
 borantes tolerare: nec de ullo dum uiuit desperare.
 Sed hoc quomodo præstabit minister, & quo pacto
 ægritudini medebitur, si æger per eius delationem
 carnifici dedatur?

Euf: Eccl:
 hist: lib: 5.
 cap: 26.

Cunctis præterea Ecclesiasticas historias legenti-
 bus notum est dissidium, quod Aniceti Rom: Episco-
 pi temporibus uniuersas Christianas Ecclesias diu ue-
 xauit, circa celebrationem sancti Paschatis, ieiunio-
 rumq; Paschaliū.

Siquidem, quum Polycarpus Smyrnensis Episco-
 pus sub Aniceto ipso Romæ degeret, non poterat illi
 Anicetus suadere, ne seruaret ea, quæ cum Ioanne
 Domini nostri discipulo, ac reliquis Apostolis, quibus
 cum

cum fuerat uersatus, semper seruauerat. Neq; Polycarpus contra Anicetum potuit unquam in suas partes pertrahere: quippe qui Episcoporum quibus successerat seruandam consuetudinem esse dicebat: quæquum ita se haberent, hæc tamen opinionem dissensio uei:erem inter eos familiaritatem, & consuetudinem minime diremit. Quin, & in Ecclesia ipsi Polycarpo Anicetus Eucharistiam benigne concessit: atq; ita pacificè à se inuicem discesserunt, pacemq; in Ecclesia uniuersa cum seruantes, tum non seruantes retinuerunt. Neq; uerò erat apud eos articulus iste parui momenti: quippe quum uterq; ad apostolum traditionem suam referret: ad Ioannem Polycarpus, Anicetus ad Petrum. Neq; ob hoc Anicetus Polycarpum in diocesi sua degentem, anathemate percussit: aut ei sacris interdixit. •

Sed apertius adhuc huius Christianæ tolerantie exemplum, & ut à martyre sanctissimo editum, illustrius habemus in Cypriano Episcopo. Is in Carthaginensi Concilio, cui præsidebat, uerba faciens, quum peroraret, Superest, inquit, ut de hac ipsa re quid singuli sentiamus proferamus: neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, si diuersum senserit, amouentes. Controuersia erat, non de lana caprina, non de re adiaphora, uerum de hæreticis (ut aiunt) rebaptisandis: articulo quidem maximi, ut creditur, in Christiana religione momenti. At pius Episcopus disertè pronunciat, nolle se, qui diuersum senserit, eum ab alijs uexari, Ecclesiæ communionem priuari,

Cypr: in
Conc:
Carth:

SECTIO PRIMA.

ac propterea societatem dirimi: Sed benignè ac pacificè tolerari, & in communi cœtu retineri. Deberent igitur Christiani homines sese inuicem ferre, instruere, ac docere, non autem persequi, accusare, occidere. Verùm non est ob hoc instituti nostri ratio, cunctis hæresum colluuiionibus aditum in Ecclesiam, liberumq; stadium præbere, & hæreticis omnibus (ut aduersarij nobis obijciunt) quasi asyllum aperire; sed id efficere, ut infirmi sufferantur, imperiti doceantur, obstinati cohortationibus moneantur, & obiurgentur: non autem diuexentur, ad magistratus deferantur, ac demum uita priuentur. Nam quæ fuerit Ecclesia illa, tanta in alias autoritate, ne dicam audacia, pollens, ut absq; communi consultatione, maturoq; iudicio, consensu, ac deliberatione, non unius tantum, duarumue, sed omnium Ecclesiarum in spiritu sancto simul iunctarum, audeat de articulo huiusmodi decernere, eumq; post mille quingentos amplius annos in filij Dei Ecclesias è Papisticis Ecclesijs desumptum primùm inuehere, per quem, non solum imago Dei, homo ipse, medio tollatur, sed anima quoq; sempiternæ morti damnetur? Nam nulli quidem dubium est, si modò hæreticus is est, quem Ecclesia illa per magistratum è medio tollit, & hæreticus moritur: uno eodemq; iudicio ad temporalem mortem corpus, ad æternam uerò animam condemnari: ut inferius, Luthero, Brentio, & Musculo authoribus latius ostendemus.

Sed, ut ad propositam nobis materiam, à qua digre-

grediendo deflexeram, iam tandem reuertar. quum paulò ante dixerimus, hereticum de quo agimus, uoluntariè nò peccare, uidendum est nobis prius, quàm ad reliqua progrediamur, an argumenta habeamus, quibus axioma hoc nostrum probare possimus.

Author igitur ad Hebr: inquit, Nam si postquam Hebr: 10. 26
 ueri cognitionem affecuti sumus, data opera pecca-
 mus, non iam superest ullum pro peccatis sacrificiũ:
 sed horrenda quedam expectatio iudicij, ignisq; se-
 uitia aduersarios confecturi. Et alibi, Fieri non po-
 test, ut qui semel collustrati cœlesti donum gustarunt,
 & participes facti fuerunt sancti Spiritus, præclarãq;
 Dei dicta, & æui futuri uirtutes gustarunt, & tamen
 relabuntur: ij iterum ad uitæ correctionem renouen-
 tur.

Duo hi loci manifestè eos comprehendere uiden-
 tur, qui uoluntariè aduersus agnitam ueritatem in
 peccato uel persistunt, uel etiã perniciosũ aliquod do-
 gma promouent, ac defendunt: qui quidem & ad
 mortem, & in Spiritum Sanctum peccare à præstan-
 tioribus Theologis dicuntur. De peccato autem ad
 mortem inquit Ioan: Est lethale peccatum: pro quo
 orandum esse non dico. Et de peccato in Spiritum
 Sanctum hæc Christus ipse, omne peccatum ac ma-
 ledictum ignoscetur hominibus, at maledictum aduer-
 sus Spiritum Sanctum non ignoscetur. Quòd si pro
 homine huiusmodi criminis reo nullum superest sa-
 crificium, sed horribilis quedam iudicij expectatio:
 si fieri non potest ut corrigatur: si pro eo non est

SECTIO PRIMA.

Orandum: si tandem Christus ait, huiusmodi maledictum minimè condonandum fore: uana quidem (si modò tanti flagitij hæreticus, ut uolunt aduersarij, sit infimulandus) ac impia fortasse fuisset ea Pauli admonitio, quum ait, hæreticū debere amanter instrui, ac patienter ferri, si fortè Deus det illi pœnitentiam, ut uerum agnoscat, ad seque redeat, & diaboli laqueum euadat, à quo captus eius arbitrio tenetur. Ad

2 Tim: 2.25,

quid enim hæc perditio, pro homine perditæ spei orandi, cum instruendi, eiusq; resipiscentiam expectandi, si eius pœnitentia ne sperari quidem potest. Apostolo igitur hæreticum hominem tolerandum, & instruendum monente, & pœnitendi spatium concedente, apertè consequitur, hæreticum uolentem scientemq; non peccare.

Tit: 3. 10.

At uerò, inquiunt, Apostolus, quum Titum admonet, ut hæreticum hominem post unam atq; alteram admonitionem declinet, mox subdit, sensi eum peruersum esse, & ita peccare, ut à se ipso damnetur. His Apostoli uerbis adhuc freti, hæreticum uoluntariè, et contra propriam conscientiam peccare contendunt, licet id negent usq; ad mortem pertinaces, id quod ne Papistæ quidem ipsi unquam dicere sunt ausi. Hoc autè euinci autumant ex ijs uerbis, VT A SE IP SO DAMNETVR: hoc est, inquiunt, proprio ipsius iudicio, Proptera quòd ueritatem præfractè impugnant, uerboque Dei resistens, scientem prudentemque peccare se haud obscure declarat. Hinc autem colligunt, quemadmodum facinorosi homines flagitij sibi

sibi conscij capitali pœna è medio tolluntur, ita quoque hæreticos, eò quod se errare scientes uoluntariè peccant, ac ne proprio quidem iudicio cedere uolunt, ultimo supplicio affici debere. At longè alius est Pauli uerborum sensus: Genuina enim eorum interpretatio est, huiusmodi hominem, peccando suæ sibi condemnationis authorem esse: utpote qui in sana doctrina sibi deligenda rectè iudicasse autumans, quum falsam elegerit, proprio iudicio deceptus in eam damnationem incidit, quam miser ipse sibi parauit imprudens, in qua etiam persistere uelut, adeo ut omnino uitandus sit, tamq; morbi sui, quem nò agnoscit medicinam omnem prorsus aspernaturus, ni modò diuinæ gratiæ radijs illustratus (ut assolet) Deo illi pœnitentiam ad uerum cognoscendum tribuente, diaboli laqueo soluatur, à quo artissimè detinetur. Possumus etiam uerè non minus quàm decenter, Casti authore, dicere modum hunc loquendi illi alteri Paulino apud Lucam consimilem esse, Quia diuinam doctrinam reijcitis, neq; uos sempiterna uita dignos iudicatis, scitote nos ad gentes conuerti. Neq; enim profectò indignos se scienter iudicabant Iudæi sempiterna uita: Sed ita se gerebant, ut se ea indignos præstarent. Sic hoc loco hæreticum illum pertinacem à Paulo ἀντρον ἀτάκτων ideo dici arbitror, quia ea faciat, quibus se ipsum damnatione dignum præbeat. Hæc Cast. Vel seipso damnatus dicitur hæreticus (ut Erasmi interpretatur) quia damnatus est etiam si nemo illum condemnet. Atque ad hoc facit locus

SECTIO PRIMA.

ille in Ioan. Euang; cap. tertio. Qui ei fidem habet
 22 non damnabitur, qui uerò non habet, iam damnatus
 23 est, quod unigenæ Dei filij nomini fidem non adiun-
 xerit. Quòd si Apostoli uerba ex eorum interpre-
 tatione accipi deberent, Paulus contra se ipsum egre-
 giè pugnet: quum alibi dicat, hæretico parci debe-
 re, eumq; diuinæ gratiæ luci, si unquam ab ea illu-
 stretur, commendari. At uerò quòd usq; ad mortem
 (ut aiunt) uoluntariè peccet hæreticus, quis, ut idem
 Casti ait, hæretico, dum uiuere, se peccare perpetuò
 negante, post ipsius mortem id illis testari potuit?
 Num eo uiuente in ipsius cor (quod solius Dei est)
 penetrarunt? Ego loua (ait Dominus) & cor per-
 scrutor, & renes exploro. Et David Solomonem fi-
 lium instruens, omnium mentes, inquit, perscrutatur
 Ioua, omniumq; cogitationum, conata perspicit. Pau-
 lus quoq; Animatorum autem indagator nouit, quæ sit
 spiritus affectio. Haud igitur uerbi ministri, princi-
 pes, aut magistratus, homines quum sint, hæretici
 mentem penetrare, & an malitia, aut ignorantia du-
 ctus peccet, dignoscere queunt. Neq; uerò quæ ex-
 24 trinsecus notantur signa, & coniecturæ abundè suf-
 25 ficiunt, ad animi interiores affectus pernoscentes, ad-
 eò ut uerbi minister, ac magistratus, etsi hæreticum
 uoluntariè, & malitiosè peccantem capite plecten-
 dum censeat: miseri illius effundere sanguinem secu-
 rus audere debeat. Quòd si coniectura aliqua, exte-
 riorue significatio interiores animi affectus indicare
 potest: quenám (quæso) coniectura certior, quod
 signum

Jerem: 17.

10.

Paralip: 28.

9.

Rom: 8, 26.

signum euidentius, quæ magis efficax demonstratio, imò uerò certitudo clarior haberi potest non male conscientiæ, quàm hominem opinionis suæ retinende causa proprium sanguinem effundere, uitamq; negligere, calicemq; illum bibere, qui non tantum cuius humanæ menti horrorẽ incutere sit solitus, sed ipsius Domini nostri Iesu Christi sensibus acerbis adeò, adeoq; amarus fuit, ut mœrore confectus, animo æstuans, sudore ex eo sanguineis guttis simili emanante, ac in terram usq; delabente, patrem obnixè precaretur, ut ab eo poculum illud auerteret: cælestiq; angelo illi opus fuerit, qui dolorem leuando, ipsum confirmaret. Et nos misellum hominem cernemus hilari interdum uultu, intrepidoq; animo uoluntariam mortem oppetere (mortem etiam omnium horribilissimam) & non solum conijcere, uerum etiam pro certo affirmare audebimus, obstinatè hunc, & malitiose peccare? An ignorat iste, se hac mente morientem nõ corporis tantum, sed animæ quoq; iacturam facturũ? Omne agens (ut aiunt) agit propter finem. Neq; ullus est, quin actionibus suis finem aliquem præscribat, quem sibi, aut utilem, aut honorificum, aut delectabilem, aut saltem malorum, & miseriæ metam, uel leuamentum fore, persuasum habeat. Sed quis nãn erit finis infelicis illius hominis, corporis unã, & animæ interitum sibi uoluntariè deligentis? Si cum utraq; uita simul, fortunarum, filiorum, cognatorum, amicorum, ac demum rerum omnium fit iactura: profectò finis in quem spectat hæreticus uoluntariè moriens

SECTIO PRIMA.

riens haud esse potest, fortunas aut imperium sibi parare, neq; cum his unâ, filios, uxorem, consanguineos amicosq; conseruare. Quòd si eius finis ambitio sit, mundanaq; gloria, rem profectò parat ipse sibi optatis institutoq; suo ad rectam (ut aiunt) lineam contrariam.

Nam quicumq; hereticus moritur, infamis, & dedecoris plenus è uiuis decedit: haud enim mors reperiri potest adeò probrosa, quæ hominum opinione præ ea non sit decora, & honorifica. Quòd si huiusmodi homo Christiani etiam luminis esset penitus expers, atq; adeò tandem impius, ut nullam post præsentem hanc esse uitam arbitraretur, an credibile est, aut sibi quisquam persuadere potest, deleturum sibi mortem, ob quam perpetua futurorum hominum memoria indelebili probro ac ignominia notandus esset? Ex ethnicis non solum inter Philosophos, uerum etiã inter politicos, militaresq; uiros nonnulli fuere, qui uoluntariam mortem adierunt. Sed omnes ad finem aliquem respexere, quem uita potiore duxerunt. Qui uirtutis amore mortem obibant, si animam immortalem esse credebant, sempiterna felicitate uel in cãpis Elisijs, uel in ipso cœlo se potituros sperabant. Sin autem mortalem opinabantur, nil felicius homini contingere posse putabant, quàm si post mortem, celebrem ac perpetuo mansuram famam relinquerent. Socrates igitur, qui ob quam colebat religionem intrepidus obiit, ideo hilari uultu uenenum sumpsisse creditur, quòd beatam post obitum uitam se perpetuò ductu.

ducturum speraret. Anaxarchus quoq; , qui, quum uiuus in saxea pila ferreis malleis tunderetur, adeo toleranter asperrimos illos cruciatus pertulit, ut memorabile illud sit eloquiuus, Tundite, tundite Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tunditis: ad id adactum fuisse manifestum est, quod animam immortalem esse existimans persuasum haberet, sese e mortali uita ad immortalem felicitatem migraturum. Curtium Romanum adolescentem legimus pro patriæ salute se Dijs manibus deuouisse, & idcirco in profundum illum terræ hiatus armatum equo insidentem sese præcipitem dedisse, id quod quisnam facturum inepte crediderit, ni se post mortem beatitatem sempiternam, uel immortalem saltem gloriam assequuturum putasset? Qui uerò aliam ob causam, quam uirtutis amore uoluntariam mortem oppetiere, aliquem et illi finem sibi proposuere, quem sibi uita potioem iudicarunt. Annibal, qui ne in hostium Romanorum manus deueniret, hausto ueneno, quod sub gemma in annulo gestabat, sibi mortem consciuit, aut ijs fidem habens, qui animæ immortalitatem probant, uitæ huius ærumnas effugiendo, aliam perpetuò beatam se adepturum confidit: aut animam cum corpore interituram putans, egregio illo facinore probrosam seruitutem deuitare, & immortalem simul famam, gloriamq; indelebilem sibi comparare credidit: id quod apud ethnicos felicissimum habebatur. Nam si meliorem sibi mortem fore non duxisset, uitam profectò cum ea sponte non commutasset: Quod tandem
de

SECTIO PRIMA.

de omnibus qui uoluntariam mortem obijſſe memorantur (ut dictum eſt) cenſeri debet. In aliquem igitur finem hæreticum quoq; reſpicere neceſſe eſt, quem ſibi uita utiliorem, iucundioſam, ſiue honeſtiorẽ exiſtimet: non autem uno, eodemq; temporis momento, corporis, animæ, fortunarum, & dignitatis ultrò iacturam facere: quum poſſit ad ultimum uitæ ſpiritum errati ſui conſeſſione in matris Eccleſiæ amplexus ſe recipere, adeoq; ea omnia à tanta calamitate ſarcta teſta conſeruare. Quotus autem quiſq; erit, qui huiusmodi hominem, talem de ſe ſpectaculũ edentem, & Chriſti nomine ſæpe ſæpius repetito uiuum ſe cremari tolerantem, mortemq; quam Chriſtus ipſe horruit & uoluntariè obeuntem cernat, non ignorantia potius, quàm malitia ductum arbitretur. Ego uerò omni procul dubio crediderim, non modò piũ mitẽq; Chriſtianum, uerũ quemuis Scythã, aut Leſtrygonem, omni diritate atque immanitate tẽterrimum, rem addeò indignam ſpectantem, hominem inquam ſummo ſupplicio ſe maclari ferentem, quum propriè ſaluti unico uerbo conſulere poſſit (ex quo non ſuæ culpæ conſcium, ſed erroris ignarum ſuſpicari ſaltem neceſſe eſt) in ardentem pyram coniecturum ſeſe, ut inde miſerũ illum eriperet atq; ſeruaret. Tu uerò Domine Deus noſter, qui peccatum peccato plẽctere non rarò ſoles, iuſto quidem iudicio noſtrũ quorundam corda obtenebras, eorumq; animos induras: permittis enim ut priore admiſſo facinore, ne hominibus erraſſe uideamur, in aliud incurramus,

ad.

admissum errorem iustitiæ nomine defendentes, & noua culpa ueterem cumulantes. An non istorum potius, quàm heretici peccatum aduersus conscientiam (ut uocant) appellari poterit? Quòd si quis eis obiciat, in sententia in huiusmodi hominem ferenda contra conscientiam peccasse, quamuis id usq; ad mortem obstinate negarent, nulla profectò illos iniuria afficiet, qua ipsi prius alium non affecerint.

Sed respondent aduersarij, argumentum hoc nostrum heretici fortitudinis in morte obeunda fallax esse. Nonnulli enim, inquit, uidemus ob iniuriam in hoste ultam libenter, & ob expletum animum letos mortem obire. Hoc ego si negem unquam accidisse, quibus argumentis, quauè ex historia sumtis exemplis probare ualeant uiderint ipsi: quod si fecerint, tunc denuum me plenissimè responsurum recipio. At uerò interim, ne locus iste silentio penitus inuoluatur, ex ipsis quero, an credant, ultorem hunc, quem fingunt libenti animo mortem adeuntem, proposita sibi conditione (si modo errorem agnoscit, alioquin nihil ad rem) unica erroris sui confessione uitam redimendi, ipsam accepturum. Ecquis, quæso, sanæ mentis hoc negabit? Quid ergo cum heretico simile est huic ultori? Hic, etsi letus, ob ultam iniuriam, inuitus moritur, & uitæ conditionem libenter acciperet: ille mori mauult, quàm opinionem suam erroneam esse fateri. Facessant igitur cum suis comparationibus.

Addunt præterea alios reperiri, qui maximis per-

petra-

SECTIO PRIMA.

petratis sceleribus, nullis tormentis adigi possunt, ut delicta fateantur: Sed cruciatus omnes obstinato animo constanter patiuntur, ac mortem intrepidi perferunt. Respondeo horum constantiam in delictis reticendis suum quoque finem in eorum mentibus habere: is autem est, ut mortem deuitent: quam, si errata fateantur, effugere se non posse haud ignorant, ideoque excruciiari, ac dilaniari, quam mori malunt: adeo, ut interdum, uitae consulere satagentes, inter cruciatus ipsos imprudenter, potiusque intrepidè moriantur. Si quando autem ad destinatam nihilominus pertrahuntur necem, quamnam constantiam ostendunt, quæ heretici fortitudini sit comparanda? Ipsi enim sciunt, uelint nolint sibi moriendum. Hereticus autem nouit, opinione ob quam neci datur reiecta, & (ut aiunt) abiurata, se mortis supplicium euadere posse: & tamen putans se sanctè de religione sentire, mori satius ducit, quam Deum contumelia afficiendo opinionem suam abnegare, eaque ratione in æternam animæ perniciem, atque interitum incurrere. Ex quo consequitur, scelesti illius hominis obstinationem, seu matris constantiam, cum heretici fortitudine conferri non posse.

Aug: Ep:
61. & 50.

Ad hæc obijciunt nobis Circumcellionum dementiam, qui se ex alto præcipites dabant, & Donatistarum insaniam, qui se ipsos necabant: Sed nec ad rem quoque faciunt huiusmodi exempla, ut ex illis euincant, hereticum uituperabili potius obstinatione contra conscientiam, quam intrepida animi fortitudine
cum

cum recta conscientia iuncta, mortem oppetere. Si-
 quidem primum omnium, hi quoque suum finem habe-
 bant, quemadmodum Ethnici, quos supra notauimus:
 Circumcelliones quidem spreto eo pacto, atque odio
 habita mortali uita immortalem se adepturos impie
 sperantes: Donatistæ uero Catholicos etiã ea ratione
 iniuria se afficere stultè credentes: Horum præterea
 opiniones, & desideria, quæ nullo saltem apparenti
 scripturæ adminiculo fulciri, aut defendi possint, ut
 possunt Brentio authore hæreticorum dogmata: me-
 ras esse stultitias nemo non statim agnoscit: neque ullus
 Christianorum dogmatum tam ignarus reperiri po-
 test, qui sciat, sibi ipsi mortem consciscere barbariã
 ac ferinum esse furorem, non modò à diuinis, sed ab
 humanis quoque legibus abhorrentem, miseramque ani-
 mas ad tartara detrudentem: unde etiam qua mente
 id agant iure dubitari potest: Malam autem illam con-
 scientiam, de qua ab aduersarijs longus habetur ser-
 mo, ab hæretico quàm longissimè abesse, uel ex eo
 manifestè apparet, quòd hæreticus, de quo nobis est
 sermo, in uoluntaria morte, & Deum inuocat, & il-
 li salutem suam commendat, & Christum eius filium,
 redemptorem, & seruatorem agnoscit, hymnosque il-
 lis, & laudes interdum canit in medijs flammis: quæ
 quidem omnia non obstinati, aut malitiosi animi, sed
 Deo, & Christo fidentis, atque in ipsis spem suam lo-
 cantis certissima sunt indicia. Ethnicorum uero exem-
 pla, quæ in mediũ afferunt, Reguli scilicet, Scauola,
 & similia: eiusdem generis sunt eorum, quæ supra

SECTIO PRIMA.

commemorauimus; Socratis inquam, Anaxarchi, Curtij, Annibalis: qui quidem omnes constanti animo, ob finem sibi propositum, mortem obierunt: Finis autem heretici (etsi in uia ad salutem ducente, proprio deceptus iudicio, aliquid errat) quum nullus alius (ut iam uidimus) esse possit, aeterna animæ salus sit oportet: cuius se iacturam facturum arbitretur, si opinionem suam abnegauerit, Eodē quoque spectant, eiusdemq; fæmæ sunt, exempla meretricis, quæ fili dentibus linguam abscidit, ac mulierum antiquorum Gallorum, quæ in ignem uirorum suorum corpora comburentem se conijciebant: omnes enim ad finem aliquem respexerunt: Anabaptistarum tandem, hominum, ac mulierum, quam nobis obijciunt historiam, obstinatè morientium, ac ne quidem flagitijs, & factis noribus suis patrandis peccasse fateri uolentium, causæ inter nos controuerse minimè congruit: isti enim aut flagitia sua non agnoscunt, aut si agnoscunt, eiusmodi sunt, ut licet ea fateantur, se tamen idco mortem effugere non posse certò sciant.

Atqui (ut iam demum uno uerbo dicam) exempla ab aduersarijs allata, ut argumentum nostrum reflectant, de heretici conscientie certo iudicio per eius uoluntariè morientis constantiam, & intrepidi animi fortitudinem, argumenta nostra nequaquam redarguunt. Hæc est enim eorum ratiocinatio: Regulus, Mutius, mulieres Gallorum, Ethnici tandem omnes costanter mortem obierunt, ergo heretici uoluntariè morientis constantia, bonam eius conscientiam minimè

mè probat, neq; ex hoc, cum ignorantem peccare euincitur.

Sed nos contra hoc modo ratiocinamur: Curtius, Regulus, Mutius, Anaxarchus, Annibal constanter, fortiter, ac uoluntariè obierunt propter finem sibi propositum, & benè sibi conscij, quanquã boni specie decepti: ergo hæreticus uoluntariè, constanter, fortiterq; moriens finem habet sibi propositum, & licet (quod attinet ad opinionem, pro qua moritur) proprio iudicio sit deceptus: attamen sibi benè conscius, nec scienter, nedum obstinatè & malitiosè peccat. Haud enim mente concipi, ne dum credi potest, hominem reperiri posse, qui sciens prudensq; per uicacia tantum, atq; obstinatione percitus, nullo sibi sine proposito, quem sibi uita potiore cognoscat, aut existimet mortem malorum omnium maximum sibi deligere ac comparare uelit, quod unico uerbo deuitare possit. Sed hæreticus, inquit, etsi malitiosus est, & obstinatus, attamen stupidus est, & ebrio similis: Sed bone Deus, quænam tria sunt ista? Quomodo in uno, & eodem subiecto stupiditas, & malitia coherere possunt? Malitia enim non datur sine aliquo iudicio, ac certa cognitione rei, quæ agitur: stupiditas uerò certa nos cognitione priuat, & saxo truncouere similis efficit. Qui, obsecro, potest inueniri homo, qui sciens prudens aduersus propriam conscientiam à Deo deficiat, ueritatemq; impugnet, & unà & stupidus adeo sit, ut nesciat quid agat, & pro mendacio asserendo stultè mori sustineat?

SECTIO PRIMA.

Eodem quoq; spectat, quod aiunt de malitiosa ignorantia. Malitia enim (ut diximus) certum iudicium habet, certamq; rei quæ agitur scientiam: ignorantia autem iudicio, & scientia caret: non enim quis potest in eo quod ignorat scire, & iudicare. Ad id autem, quod ex Augustino proferunt, Causam nimirum, non pœnam martyrem efficere, non est quod respondeam: Non enim hic nobis est quæstio, an hæreticus constanter moriens inter martyres censeri debeat: sed, an hæreticus uoluntariè, & contra conscientiam peccet. Quum autem ad hoc declarandum satis superq; dixerimus, iam ad alia transeamus.

Opera precium igitur est uidere, etiam si fingat hæreticum, ut isti uolunt, uoluntariè et malitiosè peccare, an ex Pauli locis, unoq; Petri, quibus, præter uerbi Græci etymologiam uerum hæreticum definiendi contendunt: euinci possit talem, qualem iisdem locis depingunt hæreticum, capitali seu alia graui pœna mulctandum esse, an potius seruandum, tolerandum, & admonendum.

i. Cor. 11. 17. Primum igitur omnium adsumunt sibi locum Pauli primæ ad Cor: Audio (inquit a post:) disidia in uobis esse, & non nihil credo: oportet enim in uobis hæreses esse, ut probi inter uos manifesti fiant. Sed num aliquid continet locus iste, ex quo conijci possit, A post: hæretici mortem siue punitionem præcipere, aut commendare? Nihil profectò. Imò uerò ex uerbo OPORTET, potius colligi potest, hæreticum esse ferendum: Nimirum ex usu Ecclesiæ esse, inter nos falsa doctrina

doctrinæ satores uersari, ut eorum collatione, & ueri
 pij noscantur, atq; probentur, & ijdem boni à malis
 illis uexati meliores euadant, & maiore diligentia,
 acrioreq; studio incumbant in eliciendis sacre scri-
 pturæ ueris sensibus, ut hæreticos ex ea conuincere,
 sanamq; doctrinam ab eorum tritis defendere pos-
 sint. Ad hunc modum Aug: locum hunc se intellexis-
 se ostendit, quum Zizaniorum parabolam explicans
 ait, Zizania non esse euellenda, eò quia non ita con-
 stitutus sit homo in hac uita, ut certus esse possit, quid
 error eorum conferat ad profectum bonorum, nec
 esse tales auferendos de hac uita, ne bonis obsinus,
 quibus & inuiti fortè utiles sunt Verum multò cla-
 rius sententiam hac de re suam declarauit idem Aug:
 quum Numer: cap: 16. interpretans, inquit, Ista ergo
 thuribula ærea, idest hæreticorum uoces, si adhibea-
 mus ad altare Dei, ubi diuinus ignis est, ubi uera fidei
 prædicatio, melius ipsa ueritas ex falsorum compa-
 ratione fulgebit. Si enim (uerbi gratia) dicam, Ponam
 dicta Arianorum, uel Manichæorum, aut alterius
 cuiuslibet hæreticorum, & ex sermonibus, & scri-
 pturarum diuinarum testimonijs, uelut diuini altaris
 igne confutem, nonne euidenter eorum ex ipsa com-
 paratione apparebit impietas? Nam si doctrina Ec-
 clesiastica simplex esset, & nullis extrinsecus hæreti-
 corum dogmatum assertionibus cingeretur, non po-
 terat tam clara, & tam examinata uideri fides nostra.
 Sed idcirco doctrinam Catholicam contradicentium
 obsidet impugnatio, ut fides nostra non ocio torpe-

Quæstion
 Mar: cap:

13.

“

“

“

Aug: Ser:
 de Temp:

28.

“

“

SECTIO PRIMA.

scat, sed multis exercitationibus elimetur. Propter
 hoc deniq; & apostolus dicebat: oportet autem hæ-
 reses esse, ut probati quiq; manifesti fiant inter uos.
 Hoc est dicere, oportet hæreticorum thuribus alta-
 re circumdari, ut certa, & manifesta omnibus fiat fi-
 delium, atq; infidelium differentia. Quum enim fides
 Catholica, uelut aurum ceperit fulgere, & prædica-
 tio eius, ut argentum igne probatum intuentibus re-
 splenduerit, tunc maiore cum turpitudine, & dede-
 core obscuri aramenti uilitate sordebunt. Hæc ille. At
 uerò, ne quis ex Coræ, & sociorum incendio cona-
 retur doctrinam elicere, hæreticos comburendi, infe-
 rius subdit Aug: Quomodo combusti sunt illi in cor-
 pore, sic isti exurentur in corde. Alibi uerò ait, Viles
 sunt hæretici ad inueniendam ueritatem, dum calum-
 niantur ad seducendum. Negligentius enim ueritas
 quereretur, si mendaces aduersarios non haberet.
 Oportet enim, (inquit Apost:) hæreses esse: Et quasi
 causam quereremus, subiicit; ut probati manifesti
 fiant.

Tract: de
 Conf: Mat:
 & Lucæ, de
 Gen: Chri-
 sti.

De vera
 Rel: cap: 8.

Alibi quoq; utamur, igitur etiã, inquit, hæreticis:
 non ut eorum approbemus errores, sed, ut catholicam
 disciplinam aduersus eorum insidias asserentes, uigi-
 lantiores, & cautiores simus: etsi paullo superius ci-
 tauerat eundem Pauli locum. Idem quoq; sentit Con-
 fess: lib: cap. 19. De ciuit: Dei. lib: 16. cap: 2. De gen.
 Contra Manich: lib: pri: cap: pri. contra Pelag: &
 Celest. lib. secundo, cap. 22. Quibus in locis citat
 Apost: uerba, Oportet, & c.

Hoc

Hoc idem quoq; sentit Lutherus, quum ait, *Etsi Luc: Enar:*
enim hi triticum impediunt, causa tamen iuxta sunt, 197.
ut tanto uenustius ac pulcrius triticum Zizanijs col-
latum appareat; iuxta illud Pauli, Oportet hareses
esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. "

Ceterum non me latet, haud deesse qui dicant, uer-
 bum OPORTET necessitatem absolutè non impor-
 tare: Sed quandam tantummodo præcedentium con-
 sequentiam. Paulus enim, inquiunt, quum cerneret
 Satanam omnia miscentem, Ecclesiam perturbare, in-
 firmosq; multos ab eo seductos eius uestigia sectari: ad
 hunc modum colligit, Profectò, si res sic se habet,
 oportet ut hareses oriantur. Sic quoq; medicus (per-
 gunt) si aliquem uiderit intemperantem, & plus
 æquo cibus se ingurgitantem, certo iudicio coniscit,
 Oportere hunc in febrim incidere. Rusticus quoq; ho-
 mo, itemq; nauta, signis de cælo moniti, pluuias ac
 tempestates præfagiunt. Verum quo pacto constare
 potest huiusmodi explanatio, sequente, Vt, particula,
 superiorum rationem tam aperte reddente? hoc est,
 cur oporteat hareses esse, nimirum, ut earum collatio
 ne ueri pij noscantur. Id quod uerbis supra notatis
 declarat August: quum ait, Oportet, inquit Apost:
 hareses esse: Et quasi causam quereremus, subijcit, ut
 probati manifesti fiant. Ad hoc iterum opponunt, VT
 particulam, non ita interpretari debere, ut absolutè
 causam reddat superiorum, sed quasi per consequens:
 quemadmodum Christus, In hunc Mundum, inquit,
 ueni, ut qui non uident uideant, & qui uident cæci 10:9 39.

Tract: de
 Conf: Mat:
 & Luc: de
 Geneal:
 Christi.

SECTIO PRIMA.

Rom: 5. 20. *fiant. Et Paulus, Lex autem superuenit, ut plus esset delicti: quo plus autem fuit peccati, eò magis excoluit gratia. Respondco, etiam si illis detur particula, VT, in locis ab eis citatis consequutionem ostendere, non idem euenire in loco, de quo nobis est sermo: in quo, quum particula, VT, uerbo OPORTET necessitatem denotanti in alio orationis membro subsequatur, quis non uidet illam necessitatis causam, non consequutionem ostendere? Quòd si ad superiorem eorum expositionem uerbi OPORTET iterum me allegent, locum proferant ex eis peto, in quo uerbum OPORTET, cui particula VT insequenti membro subsequatur, consequentiam significet: Simile enim cum simili conferre decet. Quòd autem colligere uidentur, id omne utilitatis & lucri, quod ex hæresibus prouenit, non hæresibus ipsis, sed Dei bonitati acceptum ferri debere, quis est tam bardus, quin sciat Deum bonorum omnium efficientem causam esse? Quare, si hæreses dicimus aliquid boni in Ecclesiam importare, ipsius Dei instrumenta, non autem efficientes causas esse agnoscimus. Nam Iuda quoq; Iscariote, licet scelestissimo, tanquam instrumento usus est Deus ad salutem Christi morte nobis impertiendam. Vides pie lector, quæ sint istorum effugia, quotq; modis elabi nitantur. At sophisticis eorum rationibus non confutabitur nostra ex Augusti: & Luthero sumpta interpretatio.*

Galat: 5. 9.

Secundus quem sibi sumunt locus est Pauli ad Galat: Pauillum fermenti (ait ille) totam massam fermentat.

lat. Equidem mihi de uobis persuasi, uos omnino non
aliter animatos fore. Verum qui uos turbat, dabit pœ-
nas, quisquis sit.

At quas hic pœnas intelligit Apostolus? Num for-
tasse multam per Magistratum irrogandam? An po-
tius Dei in reprobos iudicium, Regis Christi ore pro-
nunciandum? De hoc iudicio, non autem de illo locū
hunc exposuit Henr. Bulling: quum dixit: Deinde
uerò nūatur Pseudapostolis & turbatoribus iudiciū
Domini, à quo non sit liberatura cuiusquam existima-
tio, uel autoritas: qua tamen uehementer intumes-
cebant æmuli Apostoli Pauli: Ibi autem Bullin: citat
Micheæ 4. & Hierem: 23. qui quidem de hoc iudicio
uerba faciunt.

Bulling: in
Gal: 393.

Idem Bulling. explicans Pauli locum. 1. Cor: Si
quis Dei templum corrumpit, corrumpet illum Deus:
inquit, superioribus rectè subiungit minas Pseudapo-
stolis intentatas per apostrophem. Meminerat enim et
ædificij. Commodè ergo nunc mēminit templi spiri-
tualis, & ueri ædificij. Quòd autem cœtum fidelium
dicit esse templum Dei, præstructio est ad argumen-
tum consequens. Ceterum fideles templum Dei uo-
cat, propter spiritum habitantem in cordibus eorum.
Argumentum autem Pauli, quo Pseudapostolos terri-
tabat à pœnis sumtum, & per collationem aptatum,
tale est: quando quidem is meritò afficitur supplicio,
qui templum ab homine constructum, & dicatum
profanat, certè multo iustiore supplicio à Deo per-
dendus est, qui falsa doctrina templum Dei, ipsum ho-

Bull: in. 1.
Cor: 3. 14.

SECTIO PRIMA.

• A Deo inquit, non ab hominibus.

minem, polluit. Et concludens tandem sententiam, inquit, Profanant autem Pseudapostoli uerum Dei templum doctrina falsa: Pseudapostolos ergo perditurus est Deus. Hæc etiam nostri temporis impostoribus dicta sunt: quos suo tempore merito supplicio afficiet Dominus, Matt: 24. & 2. Pet: 2. Hinc tandem colligimus, iudicium hoc ad Deum, non ad homines spectare: de hoc enim loquitur Matt: & Petr: à Bulling: citati.

Tertius, quo nituntur locus, ad suam heretici definitionem statuendam, ex Pau: ad Rom: ab eis assumitur. Ibi enim Apostolus cohortatur fratres, ut caueant ab illis, qui seditiones, et offensiones excitant contra eam, quam acceperant doctrinam, eosque declinet. Quo in loco Apostolus seditiosis ipsis nihil mali à ciuili gladio minuitur: tantummodo Romanos monet, ut ab eis caueant, eosque declinent.

Quartus iam sequitur ex prima ad Tim: desumptus. At enim Apostolus: Si quis diuersam docet doctrinam, neque sanis Domini nostri Iesu Christi dictis, pietatisque doctrinae accedit, &c. Quo in loco sententiam suam perorans Apostolus: nullam decernit poenam huic uerborum Christi, pietatisque doctrinae corruptiori, false autem, & ab se promulgatae discrepantis publico doctori. Tantum pios monet, ministros praesertim, in ipso Timotheo: ut ab eis caueant, eosque declinent.

2. Tim: 2. 17.

Quintus est ex eius secunda ad eundem Tim: contra Hymenei & Phileti heresim: quorum sermonem dicit animas hominum deuoraturum, quemadmodum

gangrena humanam carnem corrodit. Diligenter autem expendendus est locus iste: nam, quum aduersarij asserant, licet nou quiuis hæreticus, nec ob quemuis fidei articulum statim capite plectendus sit: illius tamen uite non esse parcendum, qui ea religionis capita impugnat, eaq; negat, quibus uniuersa religio, ac fidei fundamenta destruantur: animum aduertere par est ac rectè intelligere, an resurrectio mortuorum, quam Hymenæus, & Philetus negabant, articulus sit ex Christianæ religionis præcipuis, & an eo destructo, fidei nostræ structura penitus subuertatur. Et tamen Apost: nullis humanis pœnis scelestos illos addicit. Imò uerò ait, Dei fundamentum firmum manere, nouisse Dominum qui sint sui. Quasi diceret, perniciofa istorum hæresi non obstante, qui Dei essent nullum passuros detrimentum: quippe qui clypeo uerbi sui, non autem carnali gladio optime muniti, omnes peruersorum hostium ictus uitaturi essent.

Postremum locum notarunt ex Petro: quo in loco Apostolus ipse, post exactam enumerationem malorum qualitatum pseudodoctorum, nullum in eos iudicium pronunciat. Tantum ait, eorum supplicium iam diu non ociari, neq; perniciem dormire. Sunt quoq; exemplo angelorum, qui peccauerunt, antiqui generis Noë tempore diluuiò extincti, itemq; Sodoma & Gomorrhæ urbium euersionis, concludit, scire Dominum pios è periculo eripere, & iniustos ad iudicij diem cruciandos custodire: ad quem intelligit ipse Apostolus falsos uates, de quibus sermonè habet, esse seruandos.

2. Petr: 2.1.

Verf: 3.

Ex

SECTIO PRIMA.

Ex prædictis tandem colligitur, sex locos, quibus hæretici definitionem formare aduersarij cõtendunt, in quibus de uero hæretico, & tali, qualem ipsi fingunt, omnino agi fateantur, necesse est carnali gladio eum nequaquam esse multandum docere, sed Dei iudicio permittendum. Id quod multo clarius apparet ex 2. ad Tim: loco, quem superius summis (ut aiunt) labris attigimus: hîc uerò nimirum loco suo acriore cura expendemus. Nã, Domini seruus (inquit Apost:) pugnare non debet, sed erga omnes nitîs esse.

2. Tim: 2.
24.

” Verùm qui omne dicit, neminem excludit, ne hæreticum quidem. AD DOCENDVM accommodatus. Iam non dicit ad insectandum. MALOS
 ” TOLERANS. Non ait, Ad Magistratum deferens. CVM MANSVETVDINE erudiens eos, qui obfistunt. Non dicit, Curans ut Magistratus illos expellat, releget, igne, ferroq; absumat. Explicans deinde causam Apost: quamobrẽ hæreticos patienter ferri præcipiat: si forte, inquit, Deus eos ad frugem reuocauerit, ut uerum agnoscant, ad seq; redeant, & Diaboli laqueum euadant, à quo capti eius arbitrio tenentur. Iam uerò haud equidẽ crediderim aduersarios affirmare id genus hæreticorum, qui à Paulo ijs notis hoc loco describuntur, ex eorum esse classe errantium in fide, quos proprio nomine infirmos in fide appellari asseuerant, quosq; (ut asserunt) Apost: placidẽ tractari, ac patienter tolerari præcipit, quousq; diuina luce illustrati respiscant: quandoquidem notæ, ac lineæ, quibus à Paulo effinguntur, manifestè nos admonent.

eos definitione ab ipsis statuta complecti, & graphice designari Nam quum eos malos appellet, uerbo Dei præfractè resistentes, Diaboliq; laqueis irreuitos eius arbitrio detineri dicat, quisnam inficias ire possit, eos, non primæ, uerum secundæ illius Classis, & tandem ueros prorsus hæreticos esse? At nihilominus Apost: discendi ac resipiscendi spatium illis concedit, atq; humaniter tractandos docet. Sed inquit, Paulus de ministri officio, non de Magistratus munere agit: & Timotheum tamquã Ministrum sui officij admonens, de Magistratus munere nihil detrahit. Nã ministri functio (aiunt) quum datus non sit illi gladij usus, est docere ignaros, & hæreticos ferre. Magistratus uerò munus est eosdem grauius punire, & interdum etiam capite plectere. Siquidem hoc modo colligere uidentur. Paulus non prohibet hæreticum necari, ergo potest interfici.

Atqui, eratne fortassis imperitus adeò a post: pinguisq; Minerus, ut si hæreticum Magistratus gladio tollendum aliquando censuisset, eã uerba subieclurus fuisset, si quando Deus det illis pœnitentiã, ut uerum agnoscant, ad seq; redeant? Quotus quisq; est, quæso, qui nesciat post mortem resipiscendi spatium non relinquere? Quam ergo incongruens, inconditumq; fuisset ea uerba addere, inania quidem, si hæreticum morte mulctari posse sensisset? Nemo profectò nescius est gladij potestatem penes Ecclesiæ ministros non esse, neq; eis licere ciuili ratione punire, uel interficere quenquam. Ex quo colligitur, uerba omnia quæ
de

SECTIO PRIMA.

de tolerando, & ad Dei iudicium seruando heretico superius notauimus, non ministri auctoritatem, qui gladium non habet, sed Magistratus potestatem, qui eum gestat, respicere. Quòd si seruandus est hereticus, non tantum per uerbi ministrum, sed ne per Magistratum quidem mactandus erit. Nam uteruis eorū ipsum occiderit, mors erit omnino, postquam (ut diximus) pœnitendi tempus, & facultas non datur. Quapropter Apost: præceptum de eo seruando inane penitus atq; inutile remaneret. Adde, quod ad hereticum occidendum contra expressum Dei mandatum, NON OCCIDES, haud satis est dicere, Paulus non uetat, ergo licet: necesse est enim licentiam hanc in re tam graui, uerbo Dei, non humanis argumentis probari. Præterquam quòd, equidem ignoro quomodo salua uerecundia dici possit, Apostolum heretici mortem non uetuisse, quum adeò disertè tolerandum, eiusq; conuersionem expectandam præceperit: nam, quibus uerbis uti pòterat magis ad hoc declarandum perspicuis? Atqui quum cauillari uolumus, sophismata non desunt.

Idem ferè nobis obijciunt in Titi locum obiter sumptum Tit: 3. 10. perius ac leuiter examinatum. Dicunt enim ex uerbis, HAERETICVM declinato, haud inferri HAERETICVM non occidito: tum uerò, quum legitima potestate fieri potest. At nos contra affirmamus, rectè quidem inferri: quippe ijs, qui cauillationibus agere nolint. Paulus enim, quum Titum instruere uellet, qua ratione sibi cum hereticis esset agendum, & quo tan-

tandem modo essent tractandi, tradidisset ne illi doctrinam confusam, mutilam, & imperfectam? Minime sane: sed claram, perfectam, & absolutam: ut uere tradidit. Nam si diuersum sensisset, hæreticum uidelicet necandum, aut saltem grauius puniendum, non unico tantum, ac simplici uerbo (Declinato scilicet) usus fuisset: uerū disertis uerbis addidisset, hæreticū, quum proprio iudicio (ut uolunt) damnatus sit, & sui erroris sibi conscius, dignum esse in quem seuerè animaduertetur. Neq; uerò hīc consuetum per fugium quærere insistant, Magistratum scilicet Christianum ea tempestate non exiuisse: nam ad hoc quoque suo loco respondebitur. Ad summam, tam grauis momenti doctrina non debuit ab Apostolo mutila, & manca tradi, sed (ut tradita est) perfecta, & absoluta. Quum enim dicit, Hæreticum declinato, totum id complectitur, quod ad causam hæretici tractandam, ac de ea, post solennes monitiones, deliberandum pertinet, et ministrorum uerbi Dei delationes ad ciuiles magistratus, utq; hæretici puniantur instigationes, suasiones, & hortamenta omnino excludit. Quod autem attinet ad legitimam (quod autem) potestatem, nos non aliam quidem in hæreticos (ut hæreticos inquam) animaduertiendi rationem agnoscimus, quam eam, quam Christus ore proprio primū, deinde Pauli uerbis, nos edocuit. Interim autem Magistratum à religionis cura nō excludimus: modò citra sanguinem, & omnem atrocitatem, à diuina uoluntate minime recedendo, ritè peragatur: ut in quarta disputatio

SECTIO PRIMA.

num nostrarum sectione, quemadmodū in partitione nostra polliciti sumus, latius declarabitur.

Sed, ut tandem loci huius explicationi finem imponam, ex eis quero, an causa, cur Apost: hereticum ferendum præcipit, cessauerit, an adhuc uigeat? Si cessasse asserant, cessationis causam quero? Nam, cur Deus Paulo uiuente heretici conuersionem concupiuerit, & ob id seruandum præceperit, nunc uerò mutata leuiter sententia, eam despiciat, & hereticum necandum præcipiat? Si adhuc causa uigeat, & (ut consequens est) interdictum quoq; quero tandem, cur contra Pauli monita, sanctiq; spiritus institutum, hereticum ad poenitentiam seruandum præipientis, illum comburant?

Quamuis autem hic Pauli locus, abundè sufficere deberet ad probandum hereticum non occidi, sed ad resipiscentiam seruari debere, sunt alij præterea loci, ex quibus axioma hoc nostrum manifestè probatur.

Ioan: 12. 47. Primum habemus in Ioan: dixisse Christum: quòd
 “ si quis mea uerba audierit, neq; crediderit, ego eum
 “ non damno: non enim ut Mundum damnem ueni, sed
 “ ut Mundum conseruem. Non igitur debent uerbi ministri, quos Christi imitatores esse decei, quemquam non credentem damnare, multò minus consilijs, suasionibus, publicis priuatisue delationibus curare, ut errantes in fide capite damnentur: sed Christi uestigia sectantes, salutari doctrina eos instruere, & ad poenitentiam seruare.

Iacobus, & Ioannes iniquo animo ferentes Samaritanos

ritanos Christū admittere noluisse, interrogant eum, Luc: 9. 54.
 an uellet, iuberent ignem de Coelo descendere, qui eos
 conficeret, ut etiam fecit Elias. At Iesus conuersus eos
 obiurgauit, Nescitis, inquit, cuiusmodi spiritus filij
 sitis uos. Nam homine natus, hominū uitas perditum
 non uenit, sed seruatum.

Exemplum hoc sibi proponant eius uerbi mini-
 stri; & aliquem interdum uidentes, Christum recipe-
 re nolentem, (hoc est, ueram, & sanam illius doctri-
 nam non modò reuientem, sed etiam quandoq; op-
 pugnantem) etsi zelo perciti ei succensere possunt, nō
 tamen eius corporis unā, & animæ necem exoptent,
 & moliantur: imò uerò, ut fideles Christi imitatores,
 uitæ parcant, animæq; incolumitatem sanctis moni-
 tionibus uerbo Dei intercedente comparare satagant.
 Et quando ignem de Coelo (Eliæ exemplo) elicere ne-
 queunt, ne uelint, obsecro, cælestis ignis uicem terre-
 nis flammis supplere.

Exemplum hoc miris modis eludere, ac reijcere
 contendunt aduersarij. Dicunt enim, Samaritanos ab
 hereticis longè differre: uipote, qui populus erat falso
 cultui ab incunabilis addictus, & in eo natus, &
 educatus: heretici uerò falsi sunt Christiani, seducto-
 res simplicium animorum, dignis poenis à Magistra-
 tibus afficiendi. Per magni itidem interesse, inter præ-
 posterum Apostolorum studium, qui spiritu ultionis in
 Samaritanos mouebantur, & pium ministri seu Ma-
 gistratus Zelum in uindicanda Dei gloria ab impu-
 rissima hereticorum doctrina. Non posse igitur Sa-

SECTIO PRIMA.

maritanos hæreticis, neq; Apostolos ministris, & Magistratui hoc exemplo comparari: ad propositam igitur nobis questionem nihil facere. Imò, inquam, multum. Non enim à nobis proponitur exemplum hoc, ut Samaritanos cum hæreticis, aut Apostolos cum ministris, & Magistratu conferamus: uerum, ut Christi benignitas, charitas, miteque ingenium à nobis imitandum propositum elucescat: & nos Christi exemplo à seuitia ad pietatem conuertamur: quã in exemplo ipso intueri docet. Nam cernens Iesus Apostolos præpostero studio percitos, cupere Samaritanos persundare, seuitiam eorum suæ benignitatis exemplo retundere cupiens, ad eorum postulata piè respondens, ait, nescire eos quo spiritu ducerentur: sese non homines perditum sed seruatum uenisse: Generale responsum filij Dei fuit, ut ex allata ab eo ratione patet aduersus omnem in religionis negotio seuitiam, non autem singulare aduersus eam tantummodo, que ultionis studio exercetur, uel de hoc tantum aut illo infidelium hominum genere. Etenim minimè dubitandum est, si hæretici eo tempore fuissent, Apostoli autem eodem modo Dominum interrogassent, quin idem responsum illis esset daturus. Verumtamen, quoniam hoc nostrum de pietate, mansuetudine, & Charitate Christi imitanda argumentum, ab aduersarijs acerrimè impugnatur, alibi loco suo eorum obiecta diluere, pro uirili parte conabimur. Sed nunc ad alia.

2. Tim: 4: 14 Alexander Faber ille ferrarius, multis malis affecterat

cerat Apostolum Paulum. At is Timotheo scribens, non dicit, eum persequere: sed, eum tu quoque cauto. Quum igitur a postolum multis malis affecisset, uerbisq; suis uehementer restitisset, uidere licet, an prima illius Classis esset errantium in fide, & infirmorum, an uerò secundæ: hoc est uerus hæreticus, & ob id non ferendus: At tamen nihil grauius in eum Paulus decernit: tantum Dominum orat, ut ei digna suis factis præmia rependat, uel potius, ut & Latini codices habent, & Theophilactus, licet Græcus, Erasmo teste, interpretatur, non orat, sed futurum tantummodo prædicit.

Morbum præterea, qui non bonos duntaxat mo-
res, sed sanam quoq; doctrinam inuaserat, atq; infe-
cerat, in Ecclesia Corinthiorum fuisse ex uerbis pri-
mæ ad eos Apostoli epistolæ haud obscure aparet: non
enim unus tantum, sed plures inter eos erant, qui re-
surrectionem mortuorum negabant: quæ hæresis est
omnium fortasse deterrima, siquidem ut ex ipsius uer-
bis aperte colligitur, si mortuorum resurrectio non
est, euanescit salus, & redemptio nostra.

Sed quid super hoc agit bonus ille Apostolus? Nū
illos infectatur? Damnatur hæreseos? Anathemate sta-
tim percutit? Arcet à sacris? siue (ut aiunt) à cœna
suspendit? Minimè sanè, sed omni potius adhibita
mansuetudine, humaniter eos obiurgat, erroris ad-
monet, ad bonam frugem reuocare contendit. An pu-
tas apud aduersarios hac ratione cum eo actum iri,
qui uel simili, uel multo etiam leuiore hæresi infectus
esset.

SECTIO PRIMA.

Gal:1.6.&

3.1.

Exemplum huic simile habemus in Galatis : qui quidem ab emissarijs quibusdam falsis fratribus fascinati, ac dementati, ueritati non obtemperabant : parumq; aberat, quin à fide penitus descisserent, uertentes se ad Euangelium, ab eo, quod à Paulo acceperant longè diuersum. Neq; uerò Apostolus alia ratione cū illis agit, quàm cum Corinthijs egerat.

Tit:1.7.

Ad Titum scribens, uirtutesq; enumerans, quibus Episcopum præditum esse decei, inter alia ait, decre eum fide sermonis, qui in docendo adhibetur defensor rem esse: quò possit & sana doctrina cohortari, & contradicentes refellere: haud enim tunc decrant, qui in ordinem redigi non poterant, refractarij, uanilo-
 9. qui & mentium seductores: circumcisi præsertim.
 10. Hi autem totas domos euertebant, docentes illicita, turpis lucri causa: ueritatem uersantes, polluta mente, & conscientia, Deum se scire profitentes. factis autem
 14. tem negantes, nefarij, contumaces, ad omnem rem bonam inepti. Ex quibus haud dubiè conijci potest, primæ ne, an secundæ illarum classium essent ij nebulones: nec tamen aliquid durius in eos Paulus decernit, quàm, ut seuerè arguantur, & Dei uerbo eorum ora obstruantur.

Tit:2.7.8.

Secundo deinde cap. ad eundem, ministrum adhortans ut uerbi Dei gladio, sana scilicet doctrina, inculpabilisq; uitæ exemplo hæreticos expugnare contendat, ait, in cunctis te ipsum rectè factorum exemplum præstans: in doctrina integritatem, grauitatem, sanum sermonem, & qui damnari nequeat: ut aduersarij

sarij moueantur nihil habentes de uobis dicere uitio-
 rum. Doctrina igitur, grauitas, integritas, sani sermo-
 nes, qui damnari non possint, arma sunt, & machi-
 ne, quibus hærescos arx nobis expugnanda propo-
 nitur: quibusq; hæreticum captiuum ducere decet: nõ
 autem iniuriæ, conuicia, contumeliæ, maledicta, ter-
 rores, minæ exiliorum, carcerum, irirenum, crucis,
 ignis. Quod nec etiam ritè transigi uidetur, ni cæteri
 à reiektorum commercio prohibeantur: ni ad uictum
 necessaria ipsis subministrari denegetur, ni demum
 aqua, & igni illis interdicator. Id quod alicubi nos
 ipsi factitari uidimus. Vbi etiam eò seuitiæ deuentum
 est, ut non modò ueros hæreticos concredmandos cen-
 seant, sed ne misrum quidem idiotam, qui ob ingenij
 hebetudinem, & literarum ignorationem, seu diuinæ
 lucis defectu, ueritatis capax esse non possit, tolerare
 uelint: mirisq; modis, in ius eum uocando, interro-
 gando, ad confessiones, & subscriptiones adigendo,
 ad Magistratum deferendo, eiusq; gladium ipsi mini-
 tando, uexant & exagitant. Disciplina, unde nescio
 elicita: certè non ex Christo, nec ex ipso Paulo: cuius
 monitis quàm rectè pareant, ipsi uiderint. Is enim de
 tolerãdis huiusmodi ignaris, ita præcipit, Si quis sibi
 uates, aut spiritualis uidetur esse, recognoscat quæ
 uobis scribo esse Domini præcepta. Quod si quis
 ignorat, ignorato. Hoc est, si intelligere nequit, nec
 ueritatem capere, suæ ignorationi permittatur. Ex
 quibus dilucidè patet, Apostoli sententiam esse, eius-
 modi ignaros patienter ferri, diuinæq; gratiæ luci

1. Cor. 14.

37.

SECTIO PRIMA.

eius ignorantiam commendari debere. Hic enim uerus ac genuinus est uerborum Pauli intellectus. In quibus explanandis à doctorum uirorum sententia non recedimus. Bull: enim hunc locum explicans, ait, At si quis istorum tam profanus est, ut istud uel

” nolit, uel non possit uidere, age, suo periculo ignoret.

” Et ad explanationem suam confirmandam, Theophylacti uerba subiicit: qui quidem, Pauli personam sumens, inquit, ipse quidem officio functus sum meo: dixi enim quod erat dicendum: pareat modò qui uelit. Quòd si quis in sordibus est, sordescat adhuc. Decertare non est meum: satis est admonuisse.

Theoph: in
1. Cor: 14.

Petr: Mart:
1. Cor: 14.

Petrus quoq; Martyr, eandem Pauli epistolam explicans, inquit, Ac si diceret, Neminem possum compellere, sed qui ignorabit, suo periculo ignorabit, etc.

” Et quanquam hic Martyr Chrysostomi interpretationem afferat, aliqua ex parte à priore differente, attamen concludit primam sibi magis probari: & iterum repetit, quasi dixerit, qui ignorat, ignoret.

” Cogere eum non possum: sed suo malo ignorabit.

” Ex uerbis igitur Apostolicis, & piorum doctorum explanationibus satis constat, ignarum hominem, qui uidere, ne dum non possit, sed nec etiam uelit, non quidem cogi, sed ad Dei iudicium asseruari debere.

Io: 20. 24.

Dominus noster Iesus Christus, postquam resurrexit è mortuis, multis indicijs se uidendum exhibuit suis Apostolis. Quumq; semel absente Thoma eis apparuisset, narrantibus postea illis ei, se Dominum uidisse, ipse non credidit. Negabat ergo mortuorum resurre-

surrectionem: quæ an sit hæresis, & qualis, per superiora satis patet.

Ita uerò obstinatè, & præfractè negabat, ut addiderit. Nisi in eius manibus clauorum impressiones uidero, & meum digitum clauorum uestigio, et manum lateri eius admouero, non credam. Atqui, quamuis sic res se haberet, non ob id, aut ipse Thomas aliorum commercium, quippe falsæ suo iudicio doctrinæ inuentorum, aut ipsi illius deuitarunt: neq; cum illi, ut hæreticum è societate, et communitate sua eiecerunt.

Quin potius, quum uno animo essent omnes erga Christum, ille, qui quamuis Domini resurrectionem susperet, haud tamen sperabat, nec ut crederet adduci poterat, inter eos uersari pergebat: ipsi autem infidelitatis suæ, animiq; duritatis commiseratione permitti, ferebant eum, quousq; Dominus ueniens illum sanaret, quemadmodum eos sanauerat. His tam pacatè, & in mutua charitate degentibus, en Christus iterum adest: Thomæ infidelitati medetur, eumq; suæ resurrectionis fide collustrat. Si ergo & nos in Christum unanimes effemus, & alter alterum benignè, atq; amanter ferremus, neq; ita proclares effemus ad Christianam societatem rixis, & contentiõibus nostris dirimendam.

Doctè quidem, æq; ac piè locum hunc perpendit mansuetus ille Musculus, quum dixit, Arbitror itaq; admonendos eos, qui ueritatem Christi è sepulcro errorum resurgentem uiderunt, & cum gaudio agnouerunt: ut incredulum Thomam pacificè tolerent: quum sciant in quibus & ipsi aliquando

Musc: in
Ioan: cap:
20.

SECTIO PRIMA,

errauerint, quamq; narrantibus non crediderint.

ZIZANIORVM PARABOLA EXPLICATVR : AD-
versariorum argumenta dipuun-
tur: eorum nova interpre-
tatio refellitur.

Fatentur aduersarij in argumentis, quæ à nobis ex Zizaniorum parabola eliciuntur aliquid esse: sed plausibile potius, quàm probabile ad nostram de hæretis non occidendis sententiam asserendam. Cæterum quia reuera agnoscunt, qua polleat energia hæc similitudo, quantumq; sit in ea efficitatis ad institutum propositum nostrum confirmandum, omni studio satagunt, nouis etiam, & coactis adhibitis interpretationibus, hoc telum nobis è manibus excutere:

Quocirca, ut fallaciam eorum detegamus, & ueritati locus suus restituatur, primum omnium, uerum huius similitudinis intellectum in medium asseremus, qui quidem idem est cum eo, quæ antiqui omnes (quos uocant, patres) & non pauci insignes hac nostra ætate Theologi, locum hunc pertractantes, suis scriptis nobis commendarunt. Deinde eorum interpretationem adducemus, & quæ ab utraq; parte obiecta sunt, interea recensebimus. Quibus peractis, lectoris arbitratui totum iudicium relinquemus.

Quum uellet Iesus Regnum Cælorum dilectis suis

Apo-

Apostolis ꝑ similitudines designare, patris familiã seruat Matt: 13. 28.
 uos inducit, qui ei nunciantes malas herbas in fundo cc
 suo inter bonas enatas esse, eum interrogant, uelint cc
 eant lectum eas, quò bonum semen à malo expur- cc
 gent. Quibus herus respondet, Non: ne forte malas
 herbas legentes, frumentum unà cum illis eradicetis.
 Sinite ambo crescere usq; ad messem. Nam messis
 tempore mandabo messoribus, ut primùm malas her-
 bas legant, & in manipulos colligant comburendas:
 frumentum autem in mecum comportent horreum. Ex
 hac parabola manifestè percipi affirmamus, non pla-
 cere Deo, Zizania, quæ prauæ doctrinæ homines si-
 gnificare contendimus, in agro suo inter triticum, in
 quo sanæ doctrinæ uiros agnoscimus, germinantia,
 uolenter euelli: hoc est, ultimo affici supplicio. sed
 usq; ad messem extremi iudicij humaniter tolerari: in
 quo, eius mandato, per angelorum manus id negocij
 peragetur.

Ad hoc in prinis respondent aduersarij, si præcise
 cum eis agatur ex uerborum formula de Zizanijs nõ
 euellendis, non tantum prohiberi Magistratura ab
 usu gladij, sed omnem Ecclesiæ disciplinam è medio
 tolli: Excommunicationem, purgandæ illi optimum
 remedium, si Zizania tangere fas non sit, locum non
 habituram. Ad hæc addunt, Non tantum de peruersis
 dogmatibus ibi Dominum agere, sed quascunq; cor-
 ruptelas ad bonum semen uitandam spargit Satanæ,
 in genere designare. Hinc colligunt, faceßere oportere
 leges, & iudicia, si opus sit Zizania relinquere usq;
 ad Messem.

SECTIO PRIMA.

Hic considerare imprimis decet, quibus artibus Magistratus odium nobis, quasi eius potestatem negantibus, conciliare querant. At uero minimè à nobis negatur Magistratus auctoritas. Absit à nobis tam impia cogitatio. Nam Magistratum eo quidem loco, & potentiae gradu habemus, ad quem eum Dominus euexit. Sicuti, uolente Deo, suo loco aperte declarabimus.

At primum omnium ex eis quero, si excommunicatione (ut asserunt) optimum remedium est purgandae Ecclesiae, cur alia adhibent ad eam purgandam, à Dei uerbo prorsus abhorrentia? optima re nulla melior reperiri potest: tum, frustra sit per plura quod potest fieri per pauciora. Si optimum remedium excommunicationem agnoscunt, quid est causae, cur aliud uel malum, uel certè minus bonū amplius querant: haeretici scilicet interitum?

Sed enim responsuros puto, non Ecclesiam, sed Magistratum haereticos interficere. Idque non ut Ecclesiam ipsam repurget, sed ut in malè facientes ipsos iure gladij animaduertat. Verum utrumque falsum esse, haud ita multò post liquido palàm faciemus.

Ad haec, non nihil nobis iucundum accidit, fateri eos per similitudinis uerba praecise, ut sonant, accepta, gladij usum Magistratibus interdici. A deò ut, si eius, & munus ipsi demandatū conseruare uelimus, & curare ne locus iste Pauli uerbis repugnet, quibus

Rom:13. Magistratum non sine causa gladium gestare affirmat, sed ut eos, qui malè faciunt poenis afficiat: necesse habea-

habeamus locos istos prima quidem facie inter se discrepantes, conciliare. Iam uerò aduersarij ad eos componendos aiunt, per parabole uerba non quemlibet rigorem cessare à Christo iuberi: Sed toleranda esse mala, quæ sine pernicie corrigi non possunt. Hac autem distinctione arbitrantur se repugnantie, quæ inter duos sacre scripturæ locos apparet, subuenisse. Nos uerò ita eos locos conciliamus, ut dicamus per uerba parabole penitus, & absolutè uetum esse hæreticos occidere, per uerba autem Pauli, eos qui malè faciunt, omnino & indistinctè Magistratui ex civilis legis præscripto plectendos dari. Multum enim interesse inter hæreticos, & malè facientes, ut suo loco declarabimus. Reliquum est ergo uidere, quæ nam ex duabus sententijs melius probetur, nostrane, an illorum.

Iam si quis rectè dignoscere uelit, uerane an falsa sit à nobis proposita interpretatio, Matt: 13. attentè legat. Ibi enim luce clarius perspiciet, duabus parabolis de semine, et satore, quas populo audienti Christus enarrat, cum de bona doctrina ab ipso promulgata, & de mala à Diabolo sata, non de bonis, & malis moribus intelligere. Id quod aperte deprehenditur ex Euangelistæ uerborum contextu: in prima præsertim parabola, quam ipse Christus edisserit: à qua nimirum posterior dependet: quippe eodem seminis, & seminantis argumento conflata, eundemq; scopum respiciens, doctrinam scilicet, non mores.

Principiò igitur, considerare decet, Iesum Christum

SECTIO - PRIMA.

Evangelium
quid.
Calu:
Inst:lib:2.
cap:9:sect:2

sum Dominum & servatorem nostrum constitutum esse nobis à Patre Prophetam, Regem, ac sacerdotem. Ad primum munus, Prophetiam scilicet, primaria eius muneris significatione pertinet Evangelij prædicatio. Et tametsi, quatenus Evangelium diuinæ benevolentie erga homines doctrina est fide amplectenda, eius partes censentur, quæcunq; passim in lege occurrunt, promissiones de gratuita peccatorum remissione, quibus sibi Deus peccatores reconciliat, fidem terroribus illis opponendo, quibus angetur, & uexatur conscientia, si ex operibus petenda sit salus: ex quo consequitur, Evangelij uoce largè sumta, sub ea comprehendi quæcunq; olim Deus testimonia misericordie suæ, paterniq; fauoris patribus dedit: attamen per excellentiam illud aptari dicimus ad promulgationem exhibite in Christo gratiæ: atq; ita non modo communi Theologorum usu receptum est, sed Christi etiam ipsius, et Apostolorum autoritate confirmatum. Hinc Christo propriæ ac præcipuè tribuitur, ipsum prædicasse Evangelium Regni. Fuit igitur legatio Christi noua quædam, & inusitata legatio, per quam cœlestis ille pater, quod nobis fuerat pollicitus abundè præstitit: ut inquam dona nobis elargiretur, quæ in Filij sui persona se exhibiturum promiserat. De qua legatione uerba faciens author ad Hebr: Multifariam, inquit, & multipliciter olim Deus maiores per uates alloquutus, postremis hisce temporibus alloquutus est nos per filium. Quocirca, etsi Deus longa uatum serie antiquitus missa, nunquam de fuit electo

Hebr: 1. 1.

”

”

”

cto

Eto populo suo, neq; doctrinæ ad salutem necessarie
 expertem reliquit, ueruntamen piorum mentes ea
 opinione ac fide imbutas habuit, eos per uenturum
 Messiam plenissimam omnium Dei mysteriorum ex-
 plicationem consequuturos fore: Quod nedum Iudei,
 uerum Samaritani quoq; ipsi persuasum habuere: ut
 late patet ex uerbis scemine illius, quum Christum
 alloquens, scio, inquit, uenturum esse Messiam (qui
 unctus dicitur) Is quum uenerit, rem omnem nobis
 explicabit. Verum enim hæc ueritas Iudeis ipsis mul-
 to clarior illuxit: quippe certissimis Prophetarum
 oraculis morutis. Ait enim Esaias, quem populorum
 monitorem, quem ducem præceptoremq; populorum
 sum daturus. A libi autem de eo ducit. Qui nomine
 uocatur admirabilis, Consiliarius. Daniel quoq; se-
 ptuaginta hebdomadarum tempus designat, quo ex-
 pleto, uenturum uaticinatur uatem, qui omnem uati-
 cinationum obsignaret uisionem. Et idcirco ait Apo-
 stolus, In eo absconditas esse opes omnes sapientiæ, &
 scientiæ Dei. Vnde est, quod pater de Coelo clamauit,
 Hic est meus Charissimus filius, qui mihi acceptus est.
 Et alibi, Hic est Filius meus carissimus: hunc audite.
 Munus igitur Christi, quatenus eum ut prophetam
 consideramus, Regno, & sacerdotio omisis, que
 nunc ad rem non faciunt: fuit exhibendi nobis ueram
 & claram notitiam mysterij Dei de salute nobis per
 Christum ipsum data, serendiq; in agro mentium no-
 strarum ueram sanamque doctrinam, scientiamq;
 paternæ uoluntatis: ac deniq; arcana eius altissima
 nobis

Ioan: 4. 25.

cc

cc

Esa: 55. 4.

Esa: 9. 6.

Dan: 9. 24

Coloss: 2. 3,

Matt: 3. 17.

Luc: 9. 35.

SECTIO PRIMA.

Mat: 3. 2. 8.

nobis palam faciendi: non autem morum præcepta, ac Decalogi legē nobis edendi, quæ quidem iam diu, multosq; ante Christum annos ex Mosaicis scriptis Iudeis innotuerant. Præterquam quod paullo ante Ioann: Baptista concionibus suis uitia carpens, & ad bonos mores populum adhortans; ad uitam emendandam homines suaserat. Et quanquam interdum Christus ipse in hominum flagitia acerrimè inuehitur, ostendens, eum, qui uult saluus esse, diuina præcepta seruare oportere, quin & Mosaicæ moralis legis reformatorem, ac perfectorem agere uideatur: id tamen non ex præcipuo fit eius munere, ac peculiari suæ prædicationis argumento. At quorsum hæc spectat tã altè petita oratio? Eò sanè, ut manifestum fiat, scripturam, ubicunq; seminis à Christo sati mentionē facit, de doctrina ad fidem, non ad mores spectante intelligi debere. Vnde consequitur, adulterinum semen, quod in Zizaniorum parabola bono semini à Christo sato opponitur, præuam atq; corruptam significare doctrinam in hominum mentibus circa fidei negociū à Diabolo satam: Et hoc quidem post boni seminis sationem: ut inferius latius explicabitur. Quod autem de doctrina ad fidem, non ad mores spectante similitudinem hanc interpretari deceat, dilucidè præterea probatur ex prima seminis parabola. Euangelista enim Matt: explicationē eius ex Christi uerbis enarrans, inquit dixisse eum, semen quod in saxetis satum sit, eum esse, qui sermonem audiens protinus accipit cum lætitia, sed radicem in se non habet, estq; temporarius:

Matt: 13. 20.

rarius: & exorta propter sermonem calamitate, ac Marc:4.17.
 uexatione, statim desiscit. Marcus itidem ait, huiusmo Luc:8.13.
 di homines orta propter sermonem calamitate, aut
 insectatione, offendi, ac statim dimoueri. Idem quoq;
 Lucas asserit, inquit, eos radices non habere: ideoq;
 ad tempus credere, & periculorum tempore desci-
 scere. At uerò, quid est, exorta propter sermonem ca-
 lamitate, ac uexatione desiscere? Quid, obsecro, or-
 ta propter sermonem insectatione offendi, ac dimo-
 ueri? Quid tandem periculorum tempore desiceret
 fures, foeneratores, adulteri, stupris dediti, latrones,
 cæteri; flagitiosi homines ciuili gladio obnoxij, si
 forte Deo dante contigerit, eos p̄ Euangelij concionē
 resipuisse, ac uitam emendasse, desicente forsā, et
 ut suslota ad suum uolutabrum reuertentur calami-
 tatum, uexationum, insectationum causa, quibus ob
 emendatam uitam afficiantur? An potius corrupte
 naturæ uitio, effrenataq; cupidine, Diabolo etiam fo-
 mitem suggerente? Nam quæ uexationes, quæ cala-
 mitates, quæ tandem pericula imminent ijs, qui uitij
 reiectis uirtutibus adhæreant: Non insectatur Mun-
 dus homines præcipuè ob more, sed eos potissimum
 persequitur, mortaliq; odio prosequitur, qui illius im-
 posturis, & fallacijs detectis, ueritate Dei per Christū
 cognita, atq; recepta, eam mordicus retinere sata-
 gunt. Hi sunt igitur, qui calamitatibus, insectationi-
 bus, qui demum uitæ periculis obijciuntur. Id quod in
 Papatu ipso manifestè apparet: in quo non ij specia-
 tim persecutionem patiuntur, qui bonis moribus, ui-
 tij

SECTIO PRIMA.

ij reiectis, uitam instituunt, neq; eiusmodi hominibus uexationes, & calamitates imminent, ac tandem uitæ pericula: sed ijs præcipuè cunctis, qui Christi ueritate per eius uerbum cognita, eam amplexi, falsam doctrinam detestantur. Quis ergo fuerit mentis oculis adeò captus, quàm Solis luce clarius uideat, hoc loco, uerbi, seu maui sermone nomine, Euangelij, hoc est promissionum in Christo, eiusq; mysteriorum doctrinam significari? Aqua quidem hilari animo accepta, sæpe quamplurimi, Antichristi terroribus, ac supplicij, mortisq; formidine adacti: turpissimè desciscunt.

Sed & Ioan: quoq; Calvinus, opinatus est aliquando boni seminis nomine sanam doctrinam, seu sanæ doctrinæ homines, Zizaniorum autem, falsa dogmata, aut ea sectantes, significari. Quum enim uerba faceret, quibus artibus hac ætate Diabolus molitus sit, ac perpetuò conetur Euangelij lucem extinguere, ita fatur.

Calu: Et primum quædam hominum manus concitauit,
 Ep: ad Reg: quibus illucescentem ueritatem uolenter opprime-
 Gallie. Inft. ret. Per quas ubi nihil profectum est, ad insidias se
 præfixa. conuerit, disidia, & dogmatum contentiones per
 „ catabaptistas suos, & alia nebulonum portenta exci-
 „ tauit, quibus eam obscuraret, tandem & extingueret.
 „ Et nunc utraq; machina ipsam tentare perseverat: Si-
 quidem & uerum illud SEMEN ui, ac manu ho-
 minū euellere conatur, & suis ZIZANIIS (quantum
 in se est) nititur obcæcare, ne crescat, & fructum
 reddat.

Quum

Quum igitur Dominus in prima hac satoris parabola, suis discipulis declarasset uarios boni seminis effectus, pro locorum natura, in quæ decidisset, eandem seminis similitudinem resumens, alteram Zizaniorum constituit. Qua quidem duarum maximi momenti rerum suos admonere uoluit. Primò, Satanam (cui mos est in lucis Angelum sepius uerti, ut nos decipiat) haud rarò inter frumentum sanæ doctrinæ infelix lolium prauæ et corruptæ adeò callidè seminare, ut uix à uerò tritico falsum dignosci queat. Deinde, ne uerè pij, qui incredibili dolore anguntur, quum uident in agro Domini enatum lolium, uerum triticum comprimere, Dei studio suasi, sed insciè se mouentes, arbitrentur licere sibi malas herbas euellere (hoc est prauæ doctrinæ homines occidere) eaq; ratione agrum Domini à Zizanijs expurgatum reddere: ostendit malas herbas eradicandi munus non hominibus in præsentia uita, sed messoribus Angelis in extrema die demandatum esse.

Quòd si aduersarij secus censent, sententiam suam probent oportet, constantibusq; rationibus, & argumentis ex parabole uerbis de sumtis ostendant, in Zizanijs omnes corruptelas notari, non autem (ut nos affirmamus) unam dumtaxat improborum hominum speciem. Id quod minimè facturos esse arbitramur, ni similitudinem ipsam inuertere, ac sua proprietate priuare uelint: contra Dei præceptum, uerbis suis nihil addendi, uel detrahendi, ea parabole addentes, quæ ex ipsius uerbis elici non possunt: ut pote

SECTIO PRIMA.

quum dicunt , per malas herbas omnium generum facinorosos intelligi: uerum tamen præcipi, ut ea mala tolerantur , quæ sine pernicie corrigi non possunt, cuius interpretationis, quæ non omnino est noua, sed à Papistis quoq; ad lanienam suam propugnandam excogitata fuerat: meminit Erasmus in declaratione primæ censuræ Theologicæ Parisiensi, facul. titulo de pœna hæreticorū, eamq; refellit his uerbis. Iā audio quosdam huc detorquere Christi uerba, quasi significauerit , non alia conditione parcendum hæreticis, quàm si periculum sit, ne simul cum erroribus eradicetur sana doctrina , aut mali cum bonis occidantur. Hoc commentum, quum nec satis quadret, cum temore parabole , nec ueterum orthodoxorum interpretationi , non ausus sum sub Euangelistæ, Christiue personæ ponere. Et in supput. errorū: Bedæ. Prop 32.

” Quam uerò constat Bedæ commentum (quum tuto licebit) Cur igitur Dominus ipse iubet expectari messem : Verba igitur similitudinis non distinguunt, sed ipsi distinguunt: ergo addunt, & Dei mandato refragantur, nam Zizania, non Zizaniorum partem conseruari ex similitudinis uerbis præcipitur. Atqui nos parabolam non corrumpimus: nam Dei uerbo non ad dimus, neq; ex eo detrahimus. Ipse enim præcipit Zizanijs parci, nos autem dicimus , hæreticorum uitæ parcendum esse: Omnium uidelicet semper & indistinctè, non quandoq; aliquorum.

Quum igitur, ut Acont. ait, hæc lex de Zizanijs nõ euellendis, generaliter, et indistinctè loquatur, qui sibi

bi id assumet, ut distinguere uelit, nisi ci, quamobrem id faciat ratio constet, potius diuinare, quam exponere uelle uidebitur: id quod temeritatis uitio carere nō potest.

Immo non diuinare solum, sed subtili quodam cauillandi genere legis uerba corrumpere, & eludere se uelle ostendet. Neq; uerò hic silentio est prætereundum, aduersarios, dum nos, hæreticos à morte affequentes, Magistratus potestatem negare contendunt, ipsosmet gladium ex eius manibus excutere. Quum enim statuunt, per Zizania omnia flagitia intelligi, Christus autem Zizania euelli interdixerit, nonne cunctos flagitiosos homines à Magistratus gladio uindicant? Hoc uerò nihil dici potest absurdus: A quo haud quaquam eos liberat eorum coacta distinctio, quæ ex parabole uerbis elici non potest: In ea enim Christi interdictum, ut iam dictum est, generaliter sonat. Proinde aduersariorum stante interpretatione, homicidæ, latrones, adulteri, cæteriq; facinorosi, Magistratus gladium effugerent. Ex quo concluditur, generalē legem de falsæ doctrine hominibus, non de cunctis corruptelis generaliter decernere. Sed mirandum hic quoq; illud est, eos sibi blandientes, quod nobis uetant, sibi ipsis concedere: Dicunt enim nostra interpretatione spiritum sanctum sibi repugnantem cōstitui: eò quòd in ueteri lege spiritus ipse in blasphemos, & pseudopphetas lege lata animaduertat, & in noua Pauli uerbis Magistratum statuatur malè factorum ultorem, inter quos hæreticos quoq; censes

SECTIO PRIMA.

Quòd si uerum esset, inquit, parabola uerbis hæreticos à morte seruari, idem spiritus diuersè loquutus, sibi ipsi repugnaret. Hoc ipsum, inquam, quum nobis obijciunt, in eundem lapidem impingunt, dicentes per malas herbas, quas Spiritus Sanctus euelli ueluit, omnes corruptelas intelligi, ac deinde statim subijcientes, eundem spiritum uelle earum partiè Magistratus gladio eradicari; itaq; Spiritum Sanctum in ducunt sibi ipsi contradicentem. Ad hoc respondent, Patrisfam: uerbis specialia iudicia non tolli, sed uniuersalem solummodò: qua ratione ad suam illam distinctionem, tanquam ad sacram anchoram iterum confugiunt. Verum huic eorum uniuersalitati loco suo postmodum respondebimus. Sed interim ostendimus Spiritum Sanctum sibi ipsi non repugnare, declarantes malas herbas haud omnia scelera significare: clarius autem ac fusius id ipsum demonstrabimus, quum Mosaicæ leges in pseudoprophetas, & in Deû contumeliosos tractabimus.

Atq; ut etiam de seminis notione aliquid addamus, nihil obsta^t sententiæ nostræ Dominum pro semine Regni filios interpretatû esse: Metonymia est enim, qua agricultores utuntur: qui non tantum semen in terram iactum, sed, fructum quoq; ex eo enatum semen nuncupant. Quo tropo etiam passim utitur sacra scriptura, quum filios patris semen appellat: utpote ex patris semine natos.

Rectè ergo dicitur, bonum semen esse Regni filios: quippe qui ex bono uerbi semine ortum habuerint, sanamq;

sanamq; doctrinam sint amplexi : quemadmodum
malæ herbæ dicuntur mali filij , nati uidelicet à malo
semine ab improbo satore in terram iactò:hoc est fal-
sis ipsius dogmatibus imbuti. Sed iam ad rem redeo.

Duo sunt nobis axiomata firmissimè retinenda. Rom:13.4
Primum, Magistratum potestatem habere in malè fa- 1.Petr:2.14
cientes ferreo gladio animaduertendi : adeò ut in Zi-
zaniorum parabola, quæ uerba de malis hominibus
non extirpandis agunt, de adulteris, latronibus, cete-
risq; facinorosis hominibus intelligi non possint. Al-
terum, Dominum prohibere certum improborum
hominum genus in hac uita ultimo supplicio affici.
Quos quidem, ne hoc axioma præcedenti aduersetur,
eos esse oportet, qui proprio nomine impij appellan-
tur:hoc est in religionis negocio peruersè sentientes:
uerè enim ac proprie ij impij appellantur: ut illi uerè
ac proprie pij, qui Christi doctrine ueritatem sunt
amplexi: nulla enim ex re pios, & impiorum diffe-
rentia melius, quàm ex religione sumi potest. Huius-
modi autem impiorum duplex est genus. Nam alij à
uera religione, & re, & nomine sunt alieni, ut idolo-
rum Cultores, Iudæi, Turcæ, & maxime omnium
Athei: Alij nomine quidem, & professione Chri-
stiani, qui tamen re ipsa non sunt, quippe quorum ma-
gnis erroribus foedata, corruptaque sit doctrina:
quos quidem hereticos appellamus. Quum igitur
impijs ex uerbis parabole sit parcendum, uidendum
est, de quonam ex duobus impiorum generibus intel-
ligi debeat. Agitur autem de semine, quod inimicus

SECTIO PRIMA.

inter triticum scuit: non igitur interpretari potest de
 Idololatriis, Turcis, aut Iudeis, uel etiã atheis, qui ex-
 tra agrum Domini degunt: sed de impijs illis agi ap-
 pareat, qui inter pios, hoc est ueros Christianos uer-
 santur, quiq; Christianorum nomine se ornant: ut sunt
 heretici, qui quidem Zizanijs congruenter compa-
 rantur. Nam sicuti Zizania falsum triticum est ex ueri
 frumenti corruptione exortum, ita hereticus falsus
 est Christianus ex corrupta Euangelij doctrina ab
 inimico in eius mente sata formatus. Zizania inter
 triticum conspiciuntur, culmis, ac folijs adeo ei simi-
 lia, ut nisi prius maturuerint, fructumq; messis tempore
 ediderint, à tritico discerni non possint. Hereticus ite-
 dem inter pios uersatur, speciem saltem Christianorũ
 morum habens, Dei uerbum non minus quam pijs fa-
 ciant ad sua dogmata probanda semper attestans, ui-
 tam deniq; piorum instar pro sententiã sua asserenda
 profundens, adeo ut uix à ueris pijs dignosci possit: id
 quod tum demum uerè fiet, quum messis tempore à
 supremo iudice causa cognita, in postrema illa die
 eius semine ad maturitatem perducto, ex Domini man-
 dato messoribus eradicandus, & in ignem conijciendus
 tradetur.

Nam quam diu eius herba uirescit, etsi serui ex cer-
 tis signis Zizania esse iudicant, ea euellere prohiben-
 tur, ne Zizania esse autumantes, fortasse triticum,
 hoc est electi Dei essent, & sic frumentum eradica-
 rent.

Sed contrã improbi, ac facinorosi homines de hy-
 pocritis

pocritis, qui soli Deo sunt cogniti, non loquor, neq; de ijs hoc loco est quod queramus) inter bonos manifeste apparent, adeoq; illis dissimiles sunt, ut nullum sit periculum, ne in his extirpandis illi eorum loco eradicentur. Quare, si Dominus in hac parabola metaphoricè denotare uolisset furta, adulteria, latrocinia, foenerationes, cæteraq; facinora, & corruptelas (ut uocant) haud sumisset sibi lolij metaphoram, sed spinarum, urticæ, ruborum, cicute, toxici, aliûsue male, et haud dubiè nocentis herbæ. Quandoquidem illud primo sui aspectu intuentium oculos fallit, ac decipit, tritici speciem præ se ferens, hæ autem id quod sunt statim apparēt: male uidelicet, ac nocuæ herbæ, & dignæ tandem, ut ex agro eradicentur.

Iam uerò interpretationem nostram, ut facilius memorie mandari possit, quasi epilogo perstringentes, hoc modo concludimus. Serui herum interrogant, an uelit eant, & malas herbas euellant: Hoc est, querunt homines, ij inquam, qui potestate pollent, et qui orbi regēdo sunt diuino consilio destinati, an Deo placeat hæreticos ab ipsis interfici. Respondet Dominus, Non: ne forte cum lolio triticum quoq; eradice-tis. Hoc est, ne forte hæreticos interficere uolentes, unà cum illis, aut pro illis, ueros pios, ac Dei electos necetis. Ac statim subiicit, istud messis tempore fieri oportere, idest extremi iudicij die. Tunc enim Paterfamilias mandabit, non seruis (quos homines esse dicimus) sed messoribus (quos Angelos esse ipsemet Christus exponit) ut Zizania legendi, in ignemq;

SECTIO PRIMA.

mittendi munere fungantur. Neq; uerò hac interpretatione abolebitur (ut censent) excommunicatio: quandoquidem per euellendi uocabulum nos extrema supplicia tantum accipimus: & conuenienti quidem similitudine: Siquidem, ut herba, si radicitus euellitur, illico moritur, eadem ratione homo ipse, si ei caput abscideris, corpus concremaueris, aut recte suspenderis, è uiuis tollitur.

Id quod excommunicatio non efficit: nam si quis interdum ex fidelium cœtu eijcitur, semper est uiuenti facultas, sese, si resipuerit, in Ecclesiæ ulnas recipiendi. Hinc autem (ut arbitror) abundè satis exceptioni eorum responsum fuerit, qui dicunt, uero haud quaquam simile esse, noluisse Christum hæresim ex Ecclesia sua, quoad eius fieri possit, extirpari: non enim errores extirpandos, sed homines interimendos, negamus. Eodem modo interpretati sunt hanc parabolam antiqui quoq; patres, quum in interdico Zizania non extirpandi, hæreticos occidi uetitum esse intelligant. Quin & non pauci nostræ ætatis Theologi idem sentiunt: ut secunda sectione, eorum dicta citantes, latissimè demonstrabimus.

Hactenus mihi uideor potissimè ijs respondisse, qui seruos homines esse non negantes, sed pro Zizanijs, non hæresim dumtaxat, uerum omnes corruptelas intelligi censentes, arbitrantur parabole uerbis non omnem rigorem à Domino prohiberi, sed ea mala toterari præcipi, quæ sine pernicie corrigi non possunt. Reliquum est ut illis respondeam, qui tam
pro

pro seruis, quàm pro messoribus Angelos intelligunt.

Primum enim querunt, cur seruorum appellatione homines potius, quàm Angelos intelligamus? Quandoquidem & Angeli emittuntur in ministeriũ propter eos, qui hæredes erunt salutis.

Nos uerò haud inficias imus, Angelos non minus, quàm homines ipsos, ministros, ac seruos Dei esse: attamen nostro primum Marte respondemus, quum Dominus in parabolis nomina distinguat, necesse esse institui sui fuisse officiorum quoq; rationem distinguere: Quapropter, si uno ministrorum genere, messorum scilicet, Angelos intellexit (quod ipsimet aduersarij non negant) necessariò consequitur, seruorum appellatione aliam ministrorum speciem significari. At enim, qui nam ij possunt esse, nisi sint homines: Deinde ex Augustino dicimus, causam cur seruos ac messorum distinguere oporteat, eam esse, quòd à uerisimili penitus abhorreat, nullaq; ratione probari possit, Angelos ignorare, quicquid à Diabolo agatur in hoc Mundo: at serui contra in parab: inducuntur ignorantes quisnam fuerit, qui Zizania inter triticum seminauerit. Ex quo concluditur, seruorum nomine, Angelos intelligi non posse. Ideoq; Paterfam: quum seruis loqueretur, non dixit, In tempore metis dicam uobis: sed dicam, inquit, messoribus.

Ex quibus tandem colligimus, alios messorum, alios uerò seruos esse: nam si utraq; ministrorum species August: 9. idem esset, quinam, obsecro, confusus, ineptusq; lo- in Mat: c. 12.

SECTIO PRIMA.

quendi modus esset, nec dignus summa illa Dei filij sapientia, seruorum, & messorum nominibus uti, si utriq; Angeli forent? Insuper si quod uni negatur, alteri conceditur, quis tam hardus erit, qui eos inter se differre non sentiat? Huic argumento ex Augustino desumpto, aduersarij uidentes cuius sit efficacitatis ad institutū nostrum probandum, nihil aliud respondenti, quàm subtilius illud esse, quàm ut à Theologo decidi possit: & fortasse curiosius, quàm ut de eo sit querendum. Veruntamen sano pij lectoris iudicio statuendum permittimus, an huiusmodi rationibus tam firma ac ualida argumenta refelluntur: facili enim superabimur, si talibus armis uicti iudicabimur.

Quod autem attinet ad nostram hanc ministrorū distinctionem, concedimus, aiunt, distingui seruos à messoribus: sed ut genus à specie, seu partem à toto. Seruorum enim nomen, asserunt, omnibus administratorijs spiritibus cōmune, generale, & perpetuum esse: messorum autem functionem peculiarem, ac temporariam: utputa quibus id oneris sit decretum. Atqui, si seruorum nomen generale esset, cunctisq; Angelis commune, messorum, autem peculiare, quid opus fuerat eam Angelorum speciem, quibus mandata est Mundi rerum administratio, communi illo ac generali seruorum nomine appellare, alteram uerò, cui messis faciendæ datum est negocium, peculiari messorum nomine nuncupare? Si Domini institutum fuisset de binis Angelorum speciebus mentionem facere, reticendum illi fuisset commune, & generale

ultra-

utrarunq; partium seruorum nomen: & quem admodum earum alteram messorum appellat, alteri quoque decens, & muneri suo congruens nomen imponere debuisset: Quæ quidem nominum, ut etiam munerum distinctio disertissime percipitur in hac nostra interpretatione.

At enim aiunt, si per seruos accipiamus homines fideles, seruos nimirum à tritico separatim iri, qui tamen & ipsi à patrefamiliis in agro sunt sati. Hic equidem illius, qui ita ratiocinatur, uiri sanè non minus ingeniosi quam eruditi, ut plerisque alijs in locis, dum hoc de hereticis puniendis & occidendis argumentum tractat, ingenij acumen desidero, & argumentandi scientiam. Nam quis ita hebes esse potest, ut non uideat, quacunq; significatione serui accipiantur, eos semper à tritico separatos esse, quum id non ex eo quod significant, sed ex uerbis ipsius parabole omnino dependeat, in qua serui à tritico manifestè se iunguntur? Itaq; duo sunt hic haud leuia errata. Primum est, quòd ex diuersa seruorum significatione, ut ipsi serui à tritico separentur, fieri dicatur. Alterum, quòd hanc tritici, & seruorum separationem fieri nõ posse credatur. Quocirca, si auctoris uerba spectes, inanis prorsus & inepta est tota argumentatio.

Sed fortassis aliter argumentari uoluit, et iusto Dei iudicio, cum pessimam causam defendendam suscepisset, quod non semel alibi eodem in libro illi contingit, in sententia sua explicanda scædè lapsus est. Si ergo eius mentem spectare uelimus, ita argumentari uoluisse

SECTIO PRIMA.

luisse uideri potest. Si per seruos accipias fideles ho-
 mines, certè homines fideles à tritico separabis, aper-
 tè enim in ipsa parabola serui à tritico separantur. id
 autem planè fieri nequit, quum & ipsi fideles homi-
 nes triticum sint. quippe à patrefamilias in agro sati.
 Verùm, antequam ad argumentum hoc diluendum ac-
 cedamus, considerandum est adhuc in eo, & parum
 sincerè, & ualde ineptè dici nulla distinctione adhi-
 bita, per seruos à nobis intelligi fideles homines, parū
 sincerè inquā, nā non fideles homines indistinctè, sed
 fidelium hominum exiguam partem seruorum nomi-
 ne significari dicimus, imò uerò ne partem quidem
 aliquam, sed eos homines, qui cæteris regendis præ-
 sunt. ineptè autem, nam si seruos fideles homines esse
 quis dixerit, non ipsi quoq; , siue & ipsi, ut ille ait, sed
 ipsi tantum in agro à patrefamiliās sati essent, nullos
 enim seuit paterfam. præter homines fideles. Sed tan-
 dem ut huiusce argumenti uim, quanquā frigide, &
 insulse ab eius authore propositi, quæ non penitus
 nulla est, repellamus, dicimus primo loco id quod mo-
 dò attigimus, seruorum appellatione nullam partem
 hominum fidelium intelligi, sed eos homines qui rei-
 publicæ gubernacula tenent, quos etiam si in propo-
 sito parabola casu non nisi fideles esse posse conce-
 deremus, tamen quum non tamquā fideles sed tanquā
 Dei ministri in ea considerentur, nil mirum esse debet
 si à cæteris fidelibus, id est à tritico distinguantur. Sed
 quid quod constanter asserimus fieri posse, ut magi-
 stratus ciuilis, qui de hæretico occidendo nec ne deli-
 beret,

beret, non sit Christianus, sed tantummodo secundum Christianorum leges iudicare, aut uelit, aut etiam debeat. Vel si Christianus est, ut plerumq; fit, nomine tantum, non etiam re ipsa esse deprehendatur, nec quales sunt ij, qui triticum appellantur? Præterea fieri solet, ut ea, quæ reliqua sui generis aliqua ratione antecellunt, separatim considerentur, & sub generali appellatione non comprehendantur, sed nominatim à toto genere distinguantur. Exemplum singulare esse potest inter tam multa, quæ ubique apud idoneos aucthores passim occurrunt, in uerbis angeli ad mulieres, quæ Iesum Nazarenum qui crucifixus fuerat, ut aromatis ungeret ad eius monumentum accesserant, Surrexit, inquit, non est hic: sed ite nunciatum eius discipulis, & Petro, cum præire eis in Galileam &c. In quibus Petrus, quamuis Christi discipulus, à discipulorum generali appellatione, quia cæteros quadam ratione anteibat, manifestè separatur. Quamobrem hinc quoq; non iniuria, qui cæteris uere Christianis hominibus regendis præsunt, ab ipsa Christianorum hominum generali appellatione, idest à tritico, licet & ipsi uere Christiani, & triticum sint, distinguuntur, & seruorum nomine appellantur, præsertim, quum, ut iam diximus, non tamquã Christiani, sed tamquam Dei ministri, & quodammodo in mundo uicarij in hac parabola considerentur.

Mar: 16. 7.

Ex prædictis demum satis constat, falsum esse quod aiunt, toto cælo errare nos, argumentantes ab eo, quod Angelis præcipitur, ad id, quod Magistratibus

per

SECTIO PRIMA.

permittitur. Satis enim superq; ostendisse censemus, præceptum hominibus, non Angelis, datum fuisse, Quòd autem interrogant, qua ratione fieri possit, ut, quum Christus in explicatione huius similitudinis omnes eius partes diligentissimè fuerit interpretatus, nimirum patremfam: agrum, utrumq; semen, messem, atq; messores, seruorum nomen prætermiserit, neq; homines esse declarauerit: nos contra hoc, argumentum in eos retorquentes, querimus, qua de causa Angelos esse non dixerit, eosq; inquam (ut uolunt) Angelos, per quos Dei prouidentia Mundum uniuersum gubernat: sic enim opinantur aduersarij: ut ex eorum noua interpretatione, quam paullo post subiiciemus, colligi potest. Cæterum, si Christus sua uerba explicans, ut patri fam: agro, utriq; semini, messi, messi- busq; suas significationes attribuit, ita quoq; seruorū nomen explicuisset, controuersia nostra nedum diremta esset, sed ne fortassis quidem inchoata.

Si seruos, inquam, homines esse dixisset. Nam etiam si Angelos esse declarasset, non continuo tamen questio diremta esset, nec propterea aduersarij aliquid, quod sensum, quem ex parabola nos elicimus, labefactare possit, euicissent. Vt enim rectè Acont. ait, non quibus uetitum sit Zizania ex agro colligere, sed quid hæc Zizaniarum collectio sibi uelit considerandum est, hinc enim facile, quibus uetitum sit intelligemus. Sed tamē quidqd illa significet, nulla ratio est, cur si Angeli eam facere prohibentur, prohibiti quoq; hominibus id ipsum censeretur non debeat. Qua-

re, si tantopere contendimus seruatorum nomine angelos non intelligi, solo absolutæ ueritatis studio id fecimus, nõ autẽ quod alioqui sententiam nostram aliqua ex parte conuelli posse suspicemur.

Pergunt deinde ex nobis querentes, quum Dominus gladium in Magistratus manibus ad improborum hominum ultionem confirmauerit, & per parabolas uerba aliquam eorum speciem excipere, à morte uindicare, & ad messem extremi iudicij seruare uelit: qua ratione suasi, censeamus hæreticos potius, quàm aliud improborum genus excepisse. Ea uerò manifestè apparet: nam facinorosi homines, qui ex Decalogi præceptis, principumq; institutis, & legibus, cognitum perspectumq; habent homicidia, adulteria, latrocinia, cæteraq; scelera, quæ à corrupta deprauataq; uoluntate ortum habent, uerè crimina esse, quodq; in leges peccantes meritò ac iure puniuntur: si talia admiserint legitimam excusationem non habent. At uerò hæreticum, qui scripturæ locis innoxius Diabolo decipiente peruersè intellectis, autumans se uerbo Dei duci, falsi alicuius dogmatis uenenum imbibit, excusatione, & commiseratione dignum censemus: nullius enim ea in re sibi criminis est conscius. Hinc haud rarò euenit, ut eo animo affectus homo, suæ fidei retinendæ studio (ut iam diximus) mortem contemnat, eamq; uolens obeat. Paulus Apost: 1. Tim: 1. qui antè fuerat in Deum maledicus, & contumeliosus, atq; fideles, ut sui similes essent, cogebat, ait sibi misertum esse eò quia ignarus fecerat, expers fidei.

Sed

SECTIO PRIMA.

Sed quam modò attigimus inter corruptam deprauatamq; uoluntatem, ac deprauatum intellectum distinctione, sectione tertia, ubi Apostoli uerba 13. Epistolæ ad Rom: expendemus, clarius explicabimus.

Matt: 13. 40.

Firmissimum autem contrariæ sententiæ, uel saltem suæ quæstionis fundamentum autumant inesse aduersarij in uerbis Christi, quum discipulis suis rogantibus similitudinem hanc edisserens, inquit, ut igitur
 22 colliguntur herbae male, et igne cremantur, sic erit
 23 in huius æui fine. Mittet homine natus Angelos suos,
 24 qui ex eius Regno colligent omnia offendicula, et eos qui patrant iniquitatem, in ignis fornacem conicient. Hinc inquit, manifestè colligitur, per Zizaniam cuncta nobis scandala, et corruptelas significari, non unum tantum offendiculorum genus, falsam uidelicet doctrinam. Sed quid hoc refert? An non in toto suæ partes continentur? Quid nam aliud nobis his uerbis indicare uoluit Dominus noster, quàm, quòd, ut in generali segetum messe peculiaris habetur delictus malorum omnium seminum, et in ignem conicientur, sic erit in magna postrema illa die: nam quum omnia offendicula, et ij qui patrant iniquitatem æternæ morti damnabuntur, tum quoq; cum illis, ut eorum pars, male doctrinæ homines inextinguibilis ignis supplicio addicentur.

Manifestè igitur apparet, aduersarios ex uerbis illis colligere non posse, Dominum in parabola, Zizaniorum appellatione, corruptelas omnes significare uoluisse.

Ad hæc non desunt qui dicant, non simpliciter patremfam: uetare, ne tollantur Zizania, sed ne bello tollantur: quia, inquit, si arma capietis, necesse est, quum hæreticos trucidatis, multos simul interire. Huius autem sententiæ authores citant Chrysostr: & Theophyl: Ad hoc nullo negotio respondetur: nimirum eadem ratione, qua supra responsum est, quum dicunt, per malas herbas omnes facinorosos, seu corruptelas omnes intelligi: uerum tamen præcipi ut ea mala tolerantur, quæ sine pernicie corrigi non possunt. Vbi ostendimus huiusmodi distinctiones ex uerbis similitudinis elici non posse: proinde interpretationes istas coactas, & idcirco falsas esse: Legem enim de Zizanijs non euellendis generalem esse, ideoq; generaliter accipiendam: non licere uerba Dei illis addendo, uel detrahendo corrumpere. Eodem igitur argumento freti, affirmamus parabolâ uerba non distinguere necem bello inferendâ à morte Magistratus iudicio decernenda: utriq; enim mortis generi competunt interdicti uerba: nec ratio constat, cur huc potius quam illuc pertrahi possint. Quod si lex non distinguit, neq; uobis, ô boni (ut iam diximus) distinguere licet, nisi certam rationem asseratis: uti certissimam nos adducimus, dum hæreticos à facinorosis distinguimus, tot præsertim diuinarum literarum locis freti, iisdemq; parabolæ uerbis innixi: ut superius latissimè ostendimus, & adhuc fortasse apertius declarabimus. Quod si Chrysostr: & Theophyl: de hæreticis bello non tollendis similitudinem hanc

SECTIO PRIMA.

sunt interpretati, id eis euenisse dicimus, quod accidit Græco illi legislatori, qui ideo in parricidas legem non condidit, quòd mente concipere non potuisset, futurum unquam filium, qui in patrem ita seiret, ut eius sanguinem effunderet. Eadem ratione pij illi doctores, quum eorum ætatibus nondum in Christianam Ecclesiam atrox iste mos inuasisset, homines fidei causa ordinario iudicio necandi, essentq; iam aliqui Principes, qui à sanguinarijs Episcopis iuasti, atq; impulsis, hæreticos armis, non ordinarijs iudicijs insectabantur: uidentes parabolam disertè præcipere, ne hæretici per mortem è medio tollantur, de bello tantum uerba fecerunt, non de ordinarijs iudicijs, quæ aliquando fore, ut aduersus hæreticos exercerentur, ne suspicatos quidem esse crediderim: At misera hac ætate nostra utroq; instrumento utitur Satanas ad Ecclesiam Dei perturbendam.

Quòd si boni illi uiri opinari potuissent pestem hanc olim in Christianum populum inuasuram, profecto haud ambigi potest, quin ex similitudinis uerbis, holijs euulsionem generaliter uetantibus, hoc etiam mortis genus essent improbaturi, ut bellum improbarunt. Sed hoc paullo post fusius explicabimus, quum suo loco Patrum testimonia citabimus. At uero si Chrysostr. & Theophyl: bella in hæreticos detestantur, eorumq; autoritas probatur, quero equidem ex pijs, et doctis uiris, qua conscientia Christiani Magistratus, ut homines ad fidem cogant, magna sanguinis effusione, ac prouinciarum uastatione contra eos
bella

bella gerant uel saltem iuste se gerere posse credant.

Aliud item obiectum afferunt, quod adeò firmum esse existimant, ut nulla ratione infringi possit. Id autem tale est. Primum omnium asserunt per agrum intelligi, non Ecclesiam, quæ minima pars est Mundi, ea nimirum Mundi pars, in qua Euangelium purè annuntiatur: Neq; etiã animũ nostrũ, quamuis ita Theophylact: interpretetur: sed Mundum istum uniuersum, in quo homines, & boni simul, & mali uersantur. Iam uerò, inquit seruandam esse huius interpretationis analogiam etiam in Zizaniorum explicatione: quapropter, si per Zizania hereticos dumtaxat intelligamus, unam tantum malorum speciem significauerit paterfamilias, eamq; Ecclesiæ hoc est minime Mundi parti peculiarem. Deinde (aiunt) si ager est mundus, & hic ager duobus tantum seminibus totus est consitus, tritico scilicet à Patrefamil: & Zizanijs ab aduersario satis, ratio certè oppositionis flagitat, ut sicut tritico significantur omnes filij Regni, hoc est quicumq; uera Ecclesiæ sunt membra, ita etiam Zizania uocentur, quicumq; non sunt ex Ecclesia. Sunt autem malorum præter hereticos plurimæ aliæ species, intra ipsa quoque Ecclesiæ uiscera regnantes: quas cur tandem, quæso, Paterfam: præterisset? Postremo, inquit, Christus ipse author parabole, & idem optimus interpret, nonne disertè triticum interpretatur iustos, qui in Regno patris fulgebunt, Zizania uerò omnia offendicula, & eos, qui faciunt, iniquitatem? eos nimirum omnes, qui in caminum

SECTIO PRIMA.

ignis conijcientur? Nam duarum tantum specierum, earumq; oppositarum meminit.

Nullam igitur causam esse opinari se dicunt, cur, etiamsi hanc parabolam de sola Ecclesia intelligamus, solos hereticos perea accipiamus: quum soli heretici non sint malum semen à Diabolo satum, soli heretici non sint Ecclesie offendicula, soli heretici non faciant iniquitatem, soli deniq; heretici cum fidelibus coniuncti totum Ecclesie corpus in hoc Mundo non constituent.

Huic argumento, quandoquidem ij ipsi illud afferentes, suis uerbis mihi sunt adiumento, facilius respondebo.

Primum enim quum dicunt nullam esse causam, cur, etiamsi hanc parabolam de sola Ecclesia intelligamus, solos hereticos per Zizania accipiamus, ipsi met causam subiiciunt, ob quam de Mundo toto non possit intelligi: uerum de una tantum eius parte: ea nimirum, in quam Euangelij semen à satore iactum fuit, in cuius medio malum semen à malo inter triticum satum fuit post bonam sementem à Domino factam. Quapropter, quum bonum semen satum fuerit in certa Mundi parte, non autem in toto, necessario consequitur, Agrum pro Mundi certa parte, non pro toto accipi debere: eamq; partem eos esse, qui uerbum audierunt, ex quibus Ecclesiam constitutam esse constat: non autem omnes Mundi homines, ad quorum aures uerbi semen non peruenit. Quod autem Christus Agrum Mundum esse interpretatur, considerare oportet.

tet sæpenumero sacram scripturam, ut facilius humili-
 lis ac rudis mens, & cogitatio nostra, diuina mysteria
 in ea abscondita capere, & clarius intelligere possit,
 tropos & (ut uocant) figuras sermonis nobis usita-
 tas libenter usurpare. Et idcirco, non raro uidemus
 cum ueterem, tum nouam, ea uulgatissima loquendi
 figura uili, quæ Græco nomine Synecdoche appella-
 tur: qua tam pro toto partem, quam pro parte totum **Ioan: 12. 19.**
 accipimus. Adeo ut, quum in Euangelio legimus, to-
 tum orbem post Iesum abire, non intelligendum sit,
 quod omnes uniuersi orbis homines hoc facerent: sed
 illorum pars tantum, quam ut magnam esse ostende-
 ret, figurata hac loquutione hyperbolicè usus est **Ioan: 7. 20.**
 Euangelista: Præterea quum Christus dixit, palam se
 Mundo loquutum fuisse, est ne ita accipiendum, ut
 omnes mundi totius homines alloquutum se fuisse di-
 cat?

Ad hæc, Augustus Cæsar decreto promulgauit, ut **Luc: 2. 12**
 totus orbis censeretur. Id quod de eâ Mundi parte in-
 telligi par est, quam Imperator ipse tunc temporis
 possidebat, non autem de orbe uniuerso, qui quidem
 suæ ditionis non erat: Sed propter Imperij amplitu-
 dinem hyperbolica Synecdoche usus est **Lucas.** A libi
 deniq; legimus, qui orbem uniuersum perturbarunt **Act: 17. 16.**
 huc etiam uenerunt. Neq; uerò Apostoli orbem uni-
 uersum conturbare potuerant, sed Mundi tantummo-
 do partes illas, in quibus Euangelium annunciaue-
 rant.

Hinc igitur manifestè euincitur, absurdum (quod

SECTIO PRIMA.

illi tamē uolunt non esse pro Mundo, eius partem Ecclesiam interpretari, uel si mauis mundi partem illā, in qua Iesu Christi Euangelium annunciari contingit: præterquàm quod equidem non uideo, cur citra aliquem figuratum loquendi modum rectè dici non possit aliquid in mundo fieri, quod in eius licet minima parte fit, non secus ac si quis dicat, in aliqua ciuitate factum esse id etiam quod intra cuiuspiam priuatos parietes fieri contigerit,

Reliquum effcet, ut ei parti eorum argumenti responderem, qua dicunt, nullā esse causam, cur, etiamsi hanc parabolam de sola Ecclesia intelligamus, propterea quod Zizana dicantur in medio tritici nata, solos hæreticos per ea accipiamus. Verum abundè satis per superiora responsum esse censemus: adeò enim dilucidè ostendimus, quid bonū semen sit à Domino iactum, et quid recta oppositionis ratione adulterinum à Diabolo satum, Zizaniorum naturam iusta trutina examinantes, firmisq; rationibus ostendentes, qua causa hæretici potius, quàm ceteri improbi homines à Magistratus gladio Christus uindicauerit: ut inde satis superq; appareat, cur per malas herbas hæretici duntaxat sint intelligendi. Veruntamen ad clariorem ueritatis perspicuitatem ego hoc modo eos interrogo.

Peccata omnia, homicidia inquam, latrocinia, adulteria, auaritiæ opera, superbiæ facta, ceteraq; scelera, quæ ab hominibus perpetrantur in Dei contumeliam, ac bonorum perniciem, quonam tempore facta

fata fuerunt in hoc Mundo? Fortasse tunc primū, quū
 Paterfam: Christus ipse bonum Euangelij semen in
 mundi agro seuisset, an potius ante tot annorum mil-
 lia iam tum nimirū, quum ueterator ille suis technis,
 et imposturis primos parentes decepit, præceptumq;
 Dei contemnere persuasit. Atqui si malum hoc semen
 ante tot secula in agro mundi fuerat satum, haud
 equidem oportuit à malo seri statim post bonum se-
 men à Patrefam: iactum. Iam enim seminatum, iam
 enatum fuerat: iam in amplissimam segetem adultum
 uniuersum agrum occupauerat: quocirca haud am-
 plius eius satione, sed cultiuatione tantum opus erat.
 Contrà uero oportuit ad malitiã suam de more exer-
 cendam, ut primū uidit nouum semen (Euangelium
 scilicet, eiusq; doctrinam) in agro seri, ad eius fructū
 impediendum, nouum falsæ doctrine lolium inter
 ueræ triticum seminare. Ex quo in super manifestè
 consequitur, non posse hanc similitudinem (ut quidã
 uolunt) alteri quoq; parabola de sagena, in quam
 boni simul, & mali pisces aggregantur comparari.
 Boni enim simul ac mali pisces ab origine mundi in
 aquis ortum habuere: lolium uerò post tritici satio-
 nem inter frumentum satum fuit. Vnde apparet sage-
 næ similitudinem de extremo uniuerso bonorum si-
 mul, & malorum omnifariam iudicio ex professo
 tractare: fuerunt enim (ut diximus) boni unã ac mali
 in mundo ab eo condito: Zizaniorum uerò parabo-
 lam de quodam peculiari impiorum genere certo
 tempore in hoc Mundo exorto morte haud multan-

SECTIO PRIMA.

do decernere percipitur. Eadem hac ratione non potest cum aræ parabola hæc similitudo conferri: semper enim paleæ cum tritico fuerunt, non autem stato tempore ei fuere admistæ: Quapropter eodem spectare ea parabola aperte uidetur, quo piscium parabola. Quocirca nihil est ei simile cum Zizaniorum similitudine: quæ post frumenti sationem in agro sata, singulare impiorum hominum genus, non generale omnium mala patrantium, nobis designat; quos (ut probasse confidimus) necessariò hæreticos esse oportet.

Iam uerò, quòd aiunt, Christum ipsum frumentum iustos esse interpretari, qui solis ritu relucebunt in Regno patris sui: ex hoc colligentes, pro tritico non sate solummodò doctrinæ homines, sed iustos omnes accepisse; quare etiã pro Zizanijs improbos omnes, non hæreticos tantum intellexisse, ego iterum ad Christi ipsius interpretationem Lectores allego. Videbunt enim non ita rem se habere. Ipse enim à discipulis interrogatus, similitudinem explicans, nò dixit bonum semen iustos esse: sed ait, Bonum semen sunt
 2° Regni filij: qui quidem, ex metaphoræ proprietate (ut diximus) eos esse oportet, qui Euangelij doctrinæ
 2° semen receperunt. Deinde sequitur, Mala herbae sunt mali filij: malo uidelicet prauæ eius doctrinæ semine procreati: neq; dixit, eos omnes esse, qui iniquitatem operantur. Quum denum bono ac malo semini, inimico, satori, messi, atq; messoribus significationes suas attribuisset, inquit, Tunc iusti solis ritu relucebunt

bunt in Regno patris mei. En tibi Lector, quo loco fit à Domino mentio iustorum, atque eorum, qui iniqua patrant: non autem in uerbis ipsis interpretationis: in qua iam explicuerat, quinam triticum, qui nam lolium essent: illos uidelicet Regni filios, hos uerò ex malo natos.

Quid igitur obstat ea aduersariorum exceptio, quin bonum semen ueræ doctrinæ homines, Zizania autem hæretici intelligantur? Quòd si illis etiam concedamus tritico bonos omnes, & pios significari, id non ex ui uerborum & parabolæ, sed (ut dicitur) per accidens fieri dicimus neque tamen continuo sequetur, Zizanijs malos omnes eadem ratione denotari: licet enim nemo bonus esse possit, qui de fidei doctrina non benè sentiat, ac proinde bono semine non sit prognatus: multi tamen mali sunt, qui malam doctrinam non habent, neque malo illo semine sunt procreati.

Verum alio modo adhuc argumentantur. Aiunt enim, si uerbis Patrisfamil: ciuilibus Magistratibus interdictum esset capitale in hæreticos supplicium, idque addita ratione, ne cum Zizanijs simul eradicetur & triticum, hoc est, ne cum malis etiam boni, qui ueliam boni sint, uel boni aliquando sint futuri euellantur: hoc querimus, quum idem periculum semper fuerit, cur olim Dominus in blasphemos, & pseudo-prophetas factiosos tam seueram legem constituerit, ut integras etiam urbes cum bonis illarum omnibus, ipsisque adeò armentis perpetuo deuouendas mandaret. Quid enim? (pergunt) an non illis quoque tem-

SECTIO PRIMA.

poribus periculum idem erat, ne plurimi interficerentur, qui uel per errorem peccauerant, uel respiscere poterant, & strenuam Ecclesie operam nauare? Et tamen, non parcas eis, inquit Dominus, neq; indulgebis, neq; abscondes: sed omnino feries incolas eius urbis gladio, & quicquid est in ea, etiam iumenta eius. Succendes urbem igni, ut sit perpetuo aceruus, nec reedificetur amplius. Deinde subiiciunt, rogantes, quis nam fuerit, qui de Deo tam crasse sentiat, & tam imperite, ut illum faciat, olim quidem, tanquam caeco excandescencia impetu correptum, legem statuisse Zizanijs extirpandis tam seueram, ut innocentes pariter cum nocentibus inuolueret: nunc uero, quasi eius ira defuerit, meliorem quandam rationem inuenisse Zizanijs extripandis citra tritici periculum. Hæc illi.

Quod si contra eos eadem ratione excipiam, nihil est cause cur aduersus eos minus polleat eius teli acies, quam contra nos pollere contendant. Eadem enim forma ex eis querere possumus, si serui (ut quidem ipsi affirmant) Angeli sunt, qui summi Dei prouidentia mundana gubernant, ijsq; ex parabola præscripto (ut uolunt) Zizaniorum eradicatio interdicitur, ne unà cum illis frumentum euellatur, que causa Deum fecit olim sub Mose tam rigidum, ac seuerum, ut per Angelos multa hominum millia interficeret, urbes funditus euerteret, populoq; suo ne hostibus parceret præciperet: nunc uero mitis & misericors ab improborum hominum internecione eosdem Angelos

Angelos prohibeat? Et cur tandem ex seueræ illius
 legis præscripto pseudoprophetis ferro absumentis,
 urbes quoq; non incenduntur, armenta ac pecora,
 bonaq; demum omnia non deuouentur? At repeten-
 fortasse, uerbis similitudinis non quem libet rigorem
 cessare iuberi, sed ea mala tolerari, quæ sine pernicie
 corrigi non possunt. Atqui nos contra repctemus,
 ZIZANIA Ne euellite, ne cum eis eradicetur &
 triticum, nullo pacto interpretari posse, Ne COR-
 RIGITE errores, qui sine pernicie corrigi non
 possunt, sed interim in eos animaduertite, qui absq;
 pernicie corrigi possunt. Quis enim non uideat tam
 coacta interpretatione Domini uerbis uim afferri?
 Sed quomodo tandem ad illud eorum argumentum
 sumus responsuri? Duobus nimirum modis, quibus
 ipsimet aduersarij nouerunt se à nobis urgeri posse.
 Quos obiter, ac summis tantummodo labris pertin-
 gentes, quasi tacite tantum obiectioni respondentes,
 ad propositum minimè pertinere affirmant. Quod
 igitur ad primum attinet, hæc sunt eorum uerba, Cæ-
 terum, ne quis hic fallatur, non rogamus an ista lex
 adhuc ualeat: de hoc enim alibi (ut spero) differemus.
 Hoc autem loco de lege 13. Deut: scripta intelligunt,
 sed quasi deflectere, & elabi curantes, alibi de hoc se
 disputaturos pollicentur, nos uerò cum cæteris Mosis
 legibus, iudicialibus præsertim, eam exoleuisse, &
 penitus abrogatam esse censemus. Id quod tertia tra-
 ctationum nostrarum sectione fusius declarabimus:
 ualidisq; rationibus demonstrabimus, etiamsi leges
 illæ

SECTIO PRIMA.

illæ adhuc ualerent, ad hæreticos minimè pertinere: eò quòd non in eos, sed in blasphemos, apostatas, falsosq; uates late fuerint: qui quidem (ut probabimus) ab hæreticis quàm longissimè differunt. Altera nostra respondendi ratio ab eis itidem leuiter tangitur, attamen his uerbis improbatur: Neq; ualere debet, inquit, quod nonnulli afferunt, Deum uidelicet olim sub Mose rigidum fuisse, sub Christo uerò misericordem. Nam hoc quidem uerum est, si legem Euangelio opponat, ut aliquoties facit Paulus: & alij quoq; Sed ad quæstionem propositam non pertinet. Satis enim constat, aiunt, inter omnes etiam mediocriter eruditos, hoc non posse sic accipi, quasi nunc Deus uiolationem Decalogi comprobet, uel minore quàm antea uindicandæ gloriæ suæ studio teneatur. Deinde subdunt, in lege illa agi de ijs, qui primum illud, & præcipuum uiolant præceptum, ET ILLI SOLI SERVIES: quod perpetuum est, inquit, etiã si cultus ratio, quatenus ad cæremonias attinet, nunc est abrogata. Nos uerò postremum hoc, quando id partibus nostris fauet, uolentes accipimus. Siquidem loco suo dilucidè ostendemus, hæreticum præceptum illud non uiolare, ab unici Dei adoratione minimè discedere, neq; ab eius cultu ueraq; religione penitus desciscere, ut defector apostata, seu falsus uates, facere consueuerit.

Et idcirco nihil Legi huic cum hæretico. Quo uerò iure fulti, ad propositam materiam non pertinere minimeq; ualere afferant, quod dicimus, Deum eò in-

ter dicere hæreticum necari, quòd, quum olim sub
 Mose rigidus fuerit, ac seuerus, sub Christo miseri-
 cors mitisq; se ostenderit, equidem ignoro. At enim
 hoc uerum esse loco suo haud obscure declarabimus.
 Neq; uerò Deum ob id minore, quàm antea gloriæ
 suæ studio teneri, aut legum suarum profanationem
 minus curare censemus. Cæterum quod asserunt, quã-
 to nobis uberior gratia Christi aduentu allata est,
 tanto par esse Dominum eorum peccatis offendi, qui
 incredibili hoc munere abutuntur: quare significare
 uelle uidentur, eum hac de causa magis errantibus
 succensere, adeoq; maioribus etiam supplicijs eos af-
 fici uelle: ex eis quero, quid cause sit, cur Deuterono-
 mij lex, quam adhuc in hæreticos uigere uolunt, ma-
 gna ex parte remissior, mitiorq; euaserit (non enim
 amplius in muros, aduersarijs ipsis etiam assentienti-
 bus, non in greges, armenta; non deniq; in omnes
 idem oppidum incolentes seuit) in ipsos uerò here-
 ticos tantum, eorumq; uitam exerat adhuc suæ seui-
 tiæ fulmina. Christi igitur aduentus Deum reddidit ex
 seucro mitem: sed, si illis credimus, solum erga urbiũ
 mœnia, adium parietes, cæteraq; hominum bona, at
 in eorum corpora seueritatis suæ aciem retinuit. Imò
 potius magnopere auxit: seueriorem enim nobis Deũ
 depingunt. Quod quidem ex eo manifestè cuilibet
 constare potest, quòd lex uetus blasphemus, ac pseu-
 doprophetas lapidibus obruendo necabat: noua au-
 tem, Antichristi inuentum, lento igne hæreticos tor-
 ret: supplicium longè atrocius, & horribilius, quàm
 lapi-

SECTIO PRIMA.

lapidibus cædi: quorum unico interdum icſu ſupplio finem imponi poſſe conſtat, In quo illos ducat plauſibile illud argumentum, quo uolunt Deum, qui in Chriſto placatus dicitur, ſeucrioribus pœnis hæreticos mulctari uelle, quòd, quantò nobis uberior Chriſti gratia allata eſt, tanto grauius offenditur ſi quis eo munere abutatur: ex quo concludunt atrocioſe debere hæreticos affici ſupplio. At quo maiora, inculcata aliquis, Dei beneficia in Chriſtianum populum per Chriſtum ſunt collata, eo maiore obligatione obſtringimur, omni (inquit) poſſibili ratione Dei uerum cultum, ſanamq; doctrinam à uerbi Dei corruptoribus uindicandi. Nos uerò, ut omni poſſibili ratione id fieri debere negamus, ita omni decenti, Chriſtiq; præceptis, & inſtitutis non repugnanti modo fieri oportere concedimus. At Chriſtianorum Magiſtratum in Deum ſtudium longè multumq; præſtare debet Hebræorum Zelo. Quid ni? Nos uerò hoc ſtudium Magiſtratibus quidem concedimus, ſed Hebræorum Zelo quàm longè diſimile. Illis enim non permiſſum modò, ſed lege præceptum erat, ut pſeudoprophetas occiderent: nobis autem, non modò non permiſſum, ſed diſertis Chriſti uerbis interdictum eſt hæreticos interficere. At qui, ſi uera eſt eorum propoſitio, quero equidem, ſi uberior gratia maiorem Zelum flagitat, maior autem zelus ſeucriora in errantes ſupplio, qui ſit, ut Chriſtiani Magiſtratus omnes Moſaicæ legis pœnas in uaria crimina latis non conduplicent? Imo potius flagitia multa, quæ morte plectebantur, hodie

hodie nulla pœna animaduertantur? Exemplum est filius, qui patri non obediuerit, sponsa, quam uir non uirginem inuenerit, menstruate mulieris concubitor, et pleriq; alij: qui uel nulla lege uel multo quã antea miliore hodie plectuntur. Sed hoc argumentũ in ferius, nouam nacli occasionem, iterum fusius tractabimus. Præposterè igitur, ac perperam munere suo funguntur Christianorum Magistratus, qui feruenti istorum Zelo perciti, non modo pœnas non conduplicent, sed in multis lege puniendis conuiuerant.

At nouis adhuc iclibus nos petunt, ut similitudinis huius telum nobis è manibus excutiant. Dicunt enim considerandum esse qua dicendi formula usus sit Patresam: Non enim, inquiunt, præcipit seruis ut sicut simul crescere Zizania, ne pro Zizanijs triticum, sed ne unã cum Zizanijs etiam triticum euellant. Vt facile appareat hanc legem esse perscriptam, non ut Zizanijs ipsis, sed ut tritico consulatur. Itaq; quod (inquiunt) Augustini, Chrysostomi, & aliorum quorundam pace dictum sit) qui hæc uerba ad eos uolunt pertinere, qui ex Zizanijs possunt fieri triticum, hoc est, ex hæreticis orthodoxi, ideoq; censent Patresam: uelle ut pœnitendi spatium illis relinquatur, subtiliorem uidentur quàm par sit, interpretationem asferre. Constat enim ea demum à Patresam: Zizania dici, quæ à Diabolo sata sunt: id est reprobos omnes: qui, ut tritici speciem ad tempus mentiantur, sicut lolium quum in herba est: tamen semper sunt, & fuerunt Zizania. At si qui ex hæreticis resipiscunt, quũ

SECTIO PRIMA.

eos oporteat ab initio electos fuisse, quamuis ad tempus uisa sint Zizania: quamdiu scilicet per ignorantiam resisterunt ueritati, & Diaboli laqueo capti fuerunt: nunquam tamen à Diabolo sati fuere. Itaq; nõ uidentur in Zizaniorum numero posse comprehendi, de quibus in hac parabola querunt serui, & Paterfam: respondet. Quòd si ita est, nimirum illa Zizaniorum in triticum transformatio non satis commodè uidetur huic parabole applicari. Hæc illi.

Iam (ut ex eorum uerbis apparet) Augustini, & Chryso: interpretationem subtilitatis insimulant. Sed (bone Deus) quæ nam subtilitas est, si hæc eorum exceptio non est iam inde ab æterna Dei prædestinatione petita? Veruntamen mirandum profectò non est, nostra ijs uideri subtilia, qui tam crasse interpretari sint soliti, ut tam apertum, Zizania non euellendi interdictum (hoc est certam hominum speciem non occidendi) significare dicant errores eos esse tolerandos, qui sine pernicie corrigi non possunt, eos uerò uindicandos, qui citra offendiculum cõerceri queunt.

Sedenim, ut ad hanc quoq; eorum oppositionem respondeamus, primum omnium dicimus, instituti nostri non esse asserere, quæ Zizanijs datur uenia, eam ipsarum causa dari: uerum (ut ipsi quoq; affirmant) ut tritico consulatur: eo enim amore illud prosequitur Dominus, ut aliquando dixerit, qui uos tangit, oculi mei pupillam tangit. Hinc autem est, quòd uidens Paterfam: periculum esse, ne in lolio extirpando,

do, etiam aliquid frumenti euelleretur, placitum est illi huius parabolæ significatione malas herbas hereticorum à Magistratus gladio asserere, ne cum illis, aut pro illis, bonæ electorum suorum herbæ, quæ lolij quandoq; speciem præ se ferunt eradicentur. At uerò, notandum est, quum legimus Patremfam: seuisse frumentum, intelligendum esse, Christum sacram Euangelij doctrinam sermone suo seminaisse, non autem electos: quum autem dicitur, inimicum hominem Zizania seuisse, intelligi debere, Satanam maligna inuidia percitum malam doctrinam suasionibus ac imposturis suis seminaisse, nõ autem reprobos. Ideoq; qui sanam doctrinam receperunt triticum appellantur, utpote ex bono tritici semine orti: qui uerò malam, Zizania dicuntur: nati uidelicet ex adulterino lolij semine à malo inter bonum iacto: Hoc autem nõ ab æterno tempore, sed tum primùm, quum à Patrefam: frumentum satum fuerat. At enim quia sæpissime accidit, ut falsa, & perniciofa dogmata, non ipsos tantum damnandos, sed saluandos etiam inficiant: quapropter rectè dicunt aduersarij, eos ad tempus uideri Zizania, quamdiu scilicet per ignorantiam resisterunt ueritati, & Diaboli laqueo capti fuerunt, ut etiam triticum ob Zizaniorum similitudinem, quum herbescit non interno scitur: inde est, quòd Dominus seruis inhihet lolij euulsionem, ne quum eorum non sit uerum à falso (quod solius Dei est) dignoscere, cũ uero lolio bonas etiam herbas, quæ lolij speciem præ se ferunt, nec uerè sunt forsan, eradicarent: hoc est,

SECTIO PRIMA.

cum ueris obstinatis ac perditis hereticis eos etiam occiderent, qui si uiuerent, fortassis reiecta falsa doctrina ueram amplecterentur. Hoc igitur fuit Augustus & Chrysostomus institutum, quum dixerunt, Zizania si non euellantur, in triticum euadere posse: nimirum, nos docere, quamplurimos falsis dogmatibus imbutos, si tolerentur, repudiata falsitate ueritatem ampleuros. Id quod cum Paulinis uerbis probe congruit, quum ait, Cum mansuetudine erudiens dissentientes, si forte Deus eos ad frugem reuocauerit, ut uerum agnoscant, ad seque redeant, & Diaboli laqueum euadant, a quo capti, eius arbitrio tenentur.

At quod subiiciunt, hanc lolij in triticum uersione constare non posse, quia frumentum (quod electos interpretantur) semper est, & erit frumentum: lolium autem (hoc est, aiunt, reprobi) semper fuit, & erit lolium: respondeo, argumentum istud Augustini, & Chrysostomi subtilitatem, quam ipsi egregie improbant, longe superare: nudam enim, puram, perspicuamque Domini sententiam declinantes: in altum, & incomprehensibile Dei predestinationis, & prescientie pelagus, & nos una, & seipsos iterum demergere tentant. Nos uero profundum et inexploratum aeternae hoc predestinationis, & prescientiae Dei mare deuitantes, & in patefactis nobis suae uoluntatis, & captus nostri riuulis natantes, dicimus, quod attinet ad hominum sensum, quibus cum agit Paterfam: uerissimam esse hanc transformationem: illis enim multa, quae Deus uidet minime uidentibus, tam sunt Zizania

Zizania ea, quæ Zizania esse uidentur, & non sunt, quàm uera Zizania. Et idcirco, si aliquis ex hæretico orthodoxus euadat, quatenus ad eos attinet, uerè lolium in frumentum uersum est. Et hoc quidem tacitè fatentur aduersarij, quū dicunt, At si qui ex eis resipiscunt, quum eos oporteat ab inito electos fuisse, quamuis ad tempus uisa sint esse Zizania, quam diu scilicet per ignorantiam resisterunt ueritati, &c. Quum igitur hæreticus in pium quandoq; per resipiscentiam uertatur, rectè sanè à simili dicitur, lolium in triticum uerti: idemq; est, quod uidetur dixisse ^{2. Tim: 2. 21.} Paulus, uasa, ad res inhonestas tantum accommodata, si expurgabūtur, uasa fore ad honestatem sacrata, hero utilia, ad omne opus bonum parata. August: quoq; in ^{Aug: serm. de tempo- re. 221.} hunc sensum, non enim, inquit, nosti qualis futurus sit apud Deum aliquando, quem rides idolam adorantem. Conuertetur, ut adoret Deum fortasse religiosius ^{cc} quàm tu, qui cum paullo ante ridebas. Et inferius: ^{cc} qui enim iudæus est, hæreticus, aut paganus, forte ^{cc} (sicut dictum est) per misericordiam Dei conuertitur ad eum, ut inter sanctos primum locum habere mereatur.

Hoc idem quoq; docuit Musculus, quum dixit, ^{Muscu: in Ioan: c. 8.} quapropter non desperemus de illis, qui aliquandiu Euangelio gratiæ Dei resistunt: quis enim nouit quid crastino die sint per gratiam Christi facturi? Nam etiam si hodie aduersantur, & frustra audiunt, fieri tamen potest, ut aliquando conuertantur.

Erasmus quoq; dixit, Eradicat quodammodo bo-

SECTIO PRIMA.

Eras: Resp: num qui malum tollit è medio, qui bonus erat futurus.
 • de Inquis. Id ipsum ostendit Brentius inquis. in Euangelio
 Bren: de uim latitare, qua etiam deploratæ impietatis homines
 Rep: picad iustitiæ nõ raro redduntur affines, adeoq; ex filijs iræ
 minist: filij Dei.
 Calu: Inst: Hanc quoq; transformationem probè nouit ipse
 l. 4. cap. 12. 9. Calvinus, ac præclare expressit, quum dixit, Plus li-
 „ centiæ ne nobis in iudicando arrogemus, nisi uolu-
 „ mus Dei uirtutem limitare, ac misericordiæ eius le-
 „ gem dicere: cui quoties uisum est, pessimi in optimos
 „ mutantur, alieni inseruntur, extranei cooptantur in
 Ecclesiam. Idq; Dominus agit, ut sic hominum opi-
 nionem eludat, & temeritatem retundat: quæ nisi
 cõrceatur, sibi iudicandi ius supra quàm decet usur-
 pare audeat. Ecquid nam sibi uoluit hic Calvinus? For-
 tasse reprobos electos fieri posse? An potius impios,
 qui corruptæ uitæ specie reictorum præbent indi-
 cium, si tolerentur, mutatis moribus probos uiros
 euadere posse? Quare tandem pij ac prudentis lecto-
 ris iudicio permittimus decernere, an Chrysost: &
 August: aliorumq; interpretatio tam inepta sit, &
 incongruens, quàm ab aduersarijs esse affirmatur, &
 an (ut asserunt) Patrisfam: uerbis uim afferat. Neque
 uerò oportebat Hieronymum (ut ab eis adducitur)
 tam uehementer laborare in hoc loco conciliando
 cum Paulino illo, ubi Corinthium incestuosum Sata-
 næ tradit: Quo loco opinatur Hieron: per Zizanio-
 rum similitudinem interdictum tantummodo esse præ-
 ceptum in dubijs causis iudicium. Veruntamen manife-
 ste

Hier: in
 Mat: 13.

stè perspicitur locos istos haud quaquam inuicem pug-
 gnare. Lex enim illa, qua per Zizaniorum similitu-
 dinem mors hæretici prohibetur, Apostoli iudicio in
 Corinthium dato non aduersatur. Ibi enim agitur de
 morte, hîc autem de separatione ab Ecclesia, quam
 excommunicationem uocamus. Neq; etiam opus erat
 Augustino tam anxio esse in hoc nexu enodando.
 Quando uerò idem Augustinus (ut obijciunt) ait,
 quum crimen notum est omnibus, nec schismatis pe-
 riculum imminet, dormire non debere disciplinæ se-
 ueritatem: ex uerbis eius nunquam uincunt aduer-
 sarij ipsum hæretici mortem suadere. Ibi enim agit de
 disciplina ecclesiastica: quæ quidem usq; ad ipsam ex-
 communicationem pertingit, non ad supplicium ca-
 pitale per Magistratum irrogandum.

Con: Ep:
 Parmen:
 lib: 3. 2.

Sed nouam iam eorum interpretationem aggre-
 diamur: quæ quidem mihi uidetur in eorum inter An-
 gelos distinctione fundamenta habere. Aiunt igitur à
 Christo uideri sibi propositam esse hanc parabolam,
 ut ex ea intelligeremus, quis sit in genere à propaga-
 ta Euangelij doctrina Regni Dei status, usq; ad con-
 summationem seculi futurus. Idq; nobis (dicunt) alle-
 goricè declarari. Nam sicut initio historie Jobi pro-
 ponitur nobis Deus, ut Rex aliquis cum suis proceri-
 bus, sic cum Angelis suis Satana præsentie differens,
 ut nobis ob oculos incomprehensibilis illa Dei pro-
 uidentia mundum uniuersum per spiritus administra-
 torios gubernantis quasi in tabella proponatur; ita
 etiam hoc loco Dominus cum iisdem Angelis, uelut

SECTIO PRIMA.

Paterfam: cum seruis suis de futuro laborum suorum exitu colloquitur.

Quòd ni fallor in eorum sententia percipienda, uidentur mihi uelle, Dominum hac similitudine monuisse nos, munus improbos homines cuiuscumque generis interimendi, itaq; Ecclesiam à Zizanijs perfecte purgandi, uniuersamq; illam purgationem faciendi in hoc mundo sperari non posse, nec tentari debere: quando quidem hoc munus Zizania euellendi, & in ignem conijciendi, non est eius generis ministrorum, quos Paterfam: Seruos appellat, hoc est Angelos mundana administrantium: uerùm ad eos ministros spectat, qui messorum nomine nuncupantur. Angelorum scilicet, quibus extremi iudicij messis à Deo concredita est, ac diuinitus destinata.

Iam uerò considerandum ante omnia occurrit, quæ sit historiae Iobi, ad Zizaniorum parabolam comparatio. Quæ in Iobo narratur, historia est: Zizaniorum uerò, parabola. Quomodo ergo potest historiae ueritas cum parabole figmento comparari? Comparatio similitum fieri debet, non dissimilitum: nec deet passerem cum leone, neq; cum serpente columbam conferre. Quem cum Satana Deus habuit sermonem uerus est, non fictus, aut paraboliceus. Neq; in ea narratione aliquid dicitur, ut tamquam in tabella Dei prouidentiam contemplemur, sed simpliciter uti res gesta est, narratur, ex qua tamen Dei prouidentiam perspicere licere non negamus. Quapropter aliam debuerant Aduersarij in scripturis inuenire, aut sibi
confin

confingere parabolam, cum qua nostra hæc conferri
 posset. Omitto, quòd argumenti unius cum alterius
 argumento nihil commune reperiri potest. Iobi enim
 historia elogia Dei continet de eius religione, ac pie-
 tate, eiusdemq; Dei permissum de Iobo à Satana ten-
 tando; quo exemplo doctrina elicitur, ueteratorem
 illum nihil potestatis in homines habere, nisi quate-
 nus illi à Deo permittitur. Zizaniorum autem para-
 bola, si aduersarijs credatur, monemur in hoc mun-
 do semper, ad ultimum usq; diem bonos cum malis
 permixtos fore: neq; uniuersam purgationem messo-
 ribus demandatam ante id tempus factum iri. Si uerò
 nobis, in ea præcipitur male doctrinæ hominum ani-
 maduersionem non ad homines in hoc seculo, sed ad
 Christum in extrema die per angelos messores fa-
 ciendam, spectare. Quid igitur historie illi cum simi-
 litudine ista? Adde quòd non rectè constat credimus
 quod dicunt, in historia ipsa proponi nobis Deum cū
 angelis suis differentem, ut nobis* (ut inquit) ob
 oculos proponatur incomprehensibilis Dei prou-
 dentia, qua Mundum uniuersum per spiritus admini-
 stratorios gubernat: nam tamen non negamus in
 eo, quòd in historia Angeli dicuntur conuenisse, ut
 Iouæ astarent, eos Dei ministros esse significari, at-
 tamen de eorum ministerio, & Mundi rerum guberna-
 tione ibi nulla fit mentio.

Dei enim concio, & cum Satana colloquium de
 Angelorum ministerio nihil habet, sed ea tantum con-
 tinet, que paulò ante narrauimus. At uerò hoc lecto-

SECTIO PRIMA.

rum prudentiæ cognoscendum relinquimus. Sed quid, quòd in eorum interpretatione aduersarij falsitatis manifestè arguuntur? Aiunt enim Deum cum Angelis suis presente Satana differuisse, historie autem ueritas habet, Accidisse quadam die, ut filij Dei (Angeli inquam) conuenerent, ut Iouæ astarent, quum quidem Satanæ unà cum eis adesset: Tum autè Iouam Satanæ dixisse, &c. Ex quo liquidò apparet, Deum non Angelos presente Satana, ut illi dicunt, sed Satanam presentibus Angelis alloquutum fuisse.

Præterea neq; silentio inuoluendum esse uidetur, quod aiunt de integra Ecclesiæ repurgatione hic intelligi debere: quam in hoc Mundo sperare non possumus, sed hunc mundum perpetuum non fore: tempus enim quoddam à Deo constitutum esse, in quo repurgatum triticum in horreum recondatur: resecta autè Zizania exurantur: itaq; integram repurgationem factem iri. Interim hæc parabola nobis prædici in hoc Mundo semper futura Zizania, malosq; simul bonis admistos. Quod autem tam diu integra illa repurgatio differatur, nostro bono fieri: adeò, ut siqui aduersus Dei consilium hanc integram repurgationem Ecclesiæ aggrediantur, non modò nihil sint effecturi, sed magnum etiam Ecclesiæ allaturi detrimentum. Existimari par esse Ecclesiam non ita temerè exagitari, sed quòd ita expediat, &c.

Hic uerò animaduertere decet an ex parabola uerbis ea eliciantur, quæ aduersarij probare contendunt. Serui Dominum interrogant, uelitne eant lecti

Ziza

Zizania: hoc est, iuxta nostram interpretationem, hereticos, iuxta eorum, facinorosos omnes, necatum. Quibus ille, Nonne forte malas herbas legentes frumentum unà cum eis eradicetis. At qui ex qua horum uerborum parte colligi potest distinctio aliqua inter uniuersalem & particularem (ut uocant) Mundi purgationem, ut Domini institutum fuerit uniuersalem, & absolutam purgationem prohibere, specialia uerò iudicia concedere? Præterea haud quidem melius, aut appositè magis illis responderi posse arbitror, quàm si iac: Acon: uerba afferam, quæ huiusmodi sunt.

At uetat (ait ille) Dominus id fieri: uultq; eos ^{iac: Acon:} crescere cum tritico: neq; ab eo usq; ad messis tem-^{lib: 3.}pus separari. Sed ais, uetat uniuersam agri per purgationem fieri, non particulares singularum Ecclesiarum. Quid ergo, si ita diligentes homines sint in particularibus illis purgationibus faciendis, ut nulla Ecclesia relinquatur non purgata? An non sic uniuersa facta purgatio fuerit? Sed negas id posse fieri. At finge posse. Fatearis necesse est, nulla particulari Ecclesia relicta non purgata, uniuersam purgationem fore factam. Quod si accideret, ante messis tempus, contra accideret atq; Dominus mandasset: quàm quæ ante messis tempus fieri noluerit, tam profecto per homines fieri noluit, quàm per angelos. Quod si Magistratus quilibet aggrediatur, non quidem uniuersam purgationem, quam non possit facere, sed eam quam possit, quid aliud hoc fuerit, quàm contra

SECTIO PRIMA.

Domini uoluntatem atq; mandatum facere quantum possit? Ac certè, quantulacunq; purgatio fuerit, uniuerse parserit: ut qui fecerit quantum potuit, per eum non stitisse dicendum sit, quominus uniuersam faceret. Haecenus Acont:

A dde quod (ut supra diximus, expedientes eorum distinctionem inter errores qui facile, & qui difficile coèrceri possunt) generalis hæc lex specialem purgationem ab uniuersa non distinguit, sed quum dicat, Zizania ne euellito, tam specialem, quam uniuersam uetare uidetur. Quod si lex non distinguit, neq; nobis (ut toties diximus) distinguere licet.

At enim ad hæc responsuros scio, si præcisè ex sententia nostra intelligatur ex parabola præscripto non uniuersalem solummodo Ecclesiæ repurgationē, sed particularem quoq; prohiberi, Magistratum particularia in facinorosos homines iudicia aboleri. Ad hoc tametsi per superiora abundè responsum arbitramur, noua hæc oblata occasione addimus, Magistratus in malè facientes particularia iudicia non eò spectare, ut Ecclesiam à Zizanijs repurgent, sed ut scelestium hominum crimina puniant. Quod si obijciant eadem ratione ad crimina hæreticorum uindicanda particularia in eos Magistratus iudicia non prohiberi, respondeo: Magistratus, in hæreticis plectendis non eò spectare, ut eorum crimina uindicent, sed ut Ecclesiam (quod per parabolam interdici ostendimus) à Zizanijs repurgent. Argumento est, quod quum facinorosi homines, quamuis resipiscant, ac
errorem

errorem fateantur, nihilominus supplicio afficiuntur, hereticis falsam doctrinam abnegantibus poena condonatur, satisq; habent Magistratus, ac uerbi ministri, si ea Zizaniorum parte Ecclesiam purgaerint. Sed hoc argumentum inferius aptiore loco iterum tractabimus. Quia uerò ad interpretationem suã roborandam inquirunt, quamuis in hoc Mundo semper futuri sint mali cum bonis admisti, sitq; ista permistio patienter usq; ad messis tempus perferenda, minimè tamen inde consequi uel ciuilem Magistratũ, uel Ecclesiasticæ disciplinæ præfectos cessare ab officio debere (Nam & si semper in hoc Mundo prædones erunt, & homicidæ, non est cur Magistratus prædones, & homicidas capite non plectat) hanc obiectionem satis superq; per superiora dilutam esse arbitramur: tunc nempe, quum Pauli locum de Magistratu non sine causa gladium gestante, cum Christi parabola Zizania euelli prohibente concilians; ostendimus locos istos inter se non dissidere: per parabolam hereticos non occidendos decerni, per Pauli sententiam facinorosos ciuili gladio addici.

Quod autem asseuerant, si qui aduersus Dei consilium integram illam Ecclesiæ repurgationem aggrediantur, magnum Ecclesiæ ipsi detrimentum allaturos esse, uolentes admittimus. Si enim Acon: auctore, qui particularem purgationem aggrediuntur, dici potest, quantum in illis est uniuersam quoq; fecisse, particularem purgationem hereticorum morte facientes, uniuersalem quoq; Deo ipso inuito facere di-

SECTIO PRIMA.

ei possunt. Quod uerò attinet ad Ecclesiæ detrimentum, id quoq; libentissimè comprobamus, tum quia Zizania euellere credentes, triticum fortasse euellunt, siue ea saltè Zizania, quibus si parcerent iuxta Domini præceptum, in triticum fortasse conuerti poterant: tum etiam, quia Zizania, Augustino auctore, tritico non nocent, imò uerò profunt: ut proxima sectione Augustini ipsius dicta recensentes declarabimus: Id quod ne ipsi quidem aduersarij negare uidentur, dicentes, quòd tamdiu integra Ecclesiæ repurgatio differatur nostro bono fieri. Nam Augustino quoq; ipso testante, omnis malus, aut ideo uiuit, ut corrigatur, aut, ut per eum bonus exerceatur: siquidem per patientiam perficitur Christiana uirtus.

Ex ijs tandem, quæ nouam eorum interpretationem examinantes, notauimus, omnibus, etiam mediocriter eruditis statuendum relinquimus, quam bene cum parabola cohæreat istorum allegoria, quotq; partibus ab ea discrepet. Id quod tamen melius percipient, si nostram explicationem memoria reperiunt, quàmq; appositè uerba eius interpretantes nihil reliquerimus, quod sententiæ nostræ non optimè cohæreat. At contra aduersarij suam agnoscentes quàm ieiuna sit, mutila, et parabole uerbis non omni ex parte congruens, non rectè facere opinari se dixerunt, qui in singulis parabole uerbis insistant: Nam si curiosè scrutentur, inquit, in alia eiusdem 13. capituli parabola de tribus satis farinæ, quænam sit illa mulier, quæ farina, cur trium satorum fiat mentio:
ridi-

vidicula multa necesse est effuiri : ac demum concludunt , potius oportere scopum parabolaē spectare , quā in uerbis omnibus rectè applicandis hærere.

Verūm, ut hoc illis concedamus, nisi in parabola præcipua eius uerba spectemus, ac recta explicatiōne interpretemur, qua ratione uerum illius sensum elicere poterimus? In farinae satorum similitudine mulieris fit mentio, quod mulierum potissimum sit cura conficiendi panis. Quapropter Dominus hanc panis conficiendi similitudinem suscepturus, mulierem nominat : quare nihil est cur de eius personæ interpretatione anxij simus. Præcipua uerò huius similitudinis capita, farina sunt, atq; fermentum. Quomobrem, ostensurus Dominus Regni Dei incrementum breui ex Euangelij promulgatione futurum, duarum rerum similitudinem assumit, quarum altera alteram augendi natura uim habet, altera uerò ex altera incrementum capiendi: ut uidere licet ex fermenti, & farinae permissione. Nam sicuti modicum fermenti farinae admistum ipsam statim inflat, & auget, ita Dei uerbum in hominum mentes per Euangelij prædicationem à spiritu sancto infusum, à paruis initijs ex alio in alium transiens, mirificè augetur, dilatatur, ac propagatur. Non igitur hic opus est de farinae ac fermenti natura aliud anxie inquirere: quum satis hæc sint ad Domini institutum. Id quod Bucerus optimè nouit, quum dixit, Idem Dominus prædicere uoluit Regnum Dei breui inualiturum, & totum orbem occupaturum: sicut paulum fermenti bre-

Buc: in
Mat: 130

cc

cc

SECTIO PRIMA.

Hieron:
Chrysoft:
Erasmin
Mat:13.

breuissimo tempore totam farinam peruadit, & inflat. Quod autem attinet ad trium satorum numerum, tamen si Hieron: ad trinitatis mysterium allegoricè alludit, gaudens in numero philosophari, Chrysoft: definitum numerum pro, indefinito positum arbitratur. Cui Erasmi: astipulatur inquit, Porro tribus addidit, ut ostenderet ingentem farinae magnitudinem: quæ tamen paululo fermento afficiatur. Constat igitur in huius parabole præcipuis uerbis interpretandis non tot ridicula effulcenda esse, quot censebant aduersarij effutiri necesse fore. Iam in Zizaniorum, similitudine quoniam pacto Domini institutum assequi poterimus, si præcipuorum parabole uerborum ratio non habeatur? Opus est enim, quid sit semen bonum, quid malum cognoscere, lolij naturam, quidque pro eo intelligi debeat expendere: ministrorum bina genera, seruorum scilicet, & messorum, eorumque distinctionem, & munerum diuersitatem considerare: messis tempus, ac tandem euellendi significationem accuratè perscrutari: Vnde dilucidè ac uerè statui possit, quodnam genus sit hominum, quod seruari ex hac similitudine præcipitur: ad quod tempus eorum supplicium differatur: ad quos spectet eos mulctandi munus: quibus deniq; ab eo obeundo interdicitur.

Hactenus tandem mihi uideor de parabole huius explicatione quid sentirem abundè dixisse. Quam præter patres, quos supra citauimus, quosq; loco suo alijs etiam additis repetemus, Beda quoq; Remigius,

Et Anselmus, eodem modo interpretantur: hæreticis scilicet uim non inferendam, ad fidem deniq; non cogendos. In qua explicanda plus æquo fortassis ac fusius quàm par erat euagati sumus. Sed ad hoc nos aduersarij ipsi impulerunt, qui quidem uidentes eam potissimum opinioni suæ aduersari, prolixè admodum, et anxie circa eam uersantur, totisq; uiribus illius authoritatem nobis eripere conantur: ut eorum argumentis expositis abundè declarauimus.

Quòd autem attinet ad Euangelica alia et apostolica loca à nobis adducta, primum omnium respondent aduersarij, minime mirari oportere, antiquæ Ecclesiæ moris non fuisse hæreticos insectari, capitaliq; pœna in eos animaduertere: et (quod consequens est) ab Apostolis ea de re præceptum non extare: toto enim, aiunt, martyrum tempore, infidelium Imperatorum insectationibus seuientibus, Christiana Ecclesiâ nunquam pium Magistratum habuit, sed semper ethnicis Magistratibus dicto audiens fuit. Quapropter, ne dum hæreticos, persequi non poterat, sed ab eis etiam insectationem patiebatur. At uerò demùm insectationibus cessantibus, quum per Constantinum Magnum Christianorum Ecclesijs uniuersalis pax data esset: iure ac merito in Christianismum morem hunc inuectum esse, in hæreticos publicæ paucis, et tranquillitatis Ecclesiæ, fideiq; unitatis turbatores animaduertendi, ac etiam eos morte mulctandi.

Quòd si Paulus Christianum Magistratum ad manum habuisset, haud dubitare se, quin illi eos punien-

dos

SECTIO PRIMA.

dos esset daturus, quos aliàs tolerandos præcipiebat, ac permissa sibi diuinitus castigatione in ordinem cogebat.

Magnum profectò ingenij acumen, cordisq; arcanorum diuinam mentem esse oportet ijs, qui, tam aliè Apostoli animum interpretari audeant. At qui nos primum quæ dicunt simpliciter negamus. Eorum ergo humeris, ut actoribus, incumbit probandi onus. Quinimò, fidenter affirmamus, Magistratum, si Christianus fuisset, præterquam quod Paulus id ab eo non exegisset, sua sponte illud acturum non fuisse. Quò magis enim Christiano lumine fuisset illustratus, eo magis ad doctrinam, clementiam, patientiam, uoluntatem deniq; Domini nostri Iesu Christi sese conformasset. At illud præterea operæ precium est considerare: mirum profectò esse, si doctrina hæc ex Deo est, etiamsi Christianæ Ecclesiæ Pauli temporibus Magistratus non habuerint, quibus hæreticos occidendos darent, Paulum ipsum, ceterosq; Apostolos, uoluntatis Dei publicos præcones, quibusq; ut Christus prædixerat, sanctus spiritus, à patre missus, omnia patefecit, futuraq; prænunciauit, hac de re præceptum non reliquisset: imò uerò Christum ipsum ore proprio hoc aperte non declarasse: ut uexatione cessante, paceq; consequuta, haud dubiè constaret, qua ratione in re tanti ad Dei gloriam asserendam, puramq; religionem conseruandam momenti, nobis esset agendum. Cuius rei, non Apostolis tantum, uerum & ipsi Christo, neq; semel solù, sed sæpius com-

modis.

Ioan:6.

modiſſimæ occaſiones oblatae fuere. Et certè Paulus ipſe in leuioribus tradendis non ita parcus uidetur. Vocaminis enim præcipit ne auro capita exornent, ne calamistrata coma incedant, tecto capite orent, uiri autem aperto. Quæ quidem omnia longè minoris momenti ſunt, quàm ſcire an liceat, nec ne, homines non credentes, & falſam fidem obſtinatè retinentes necare. Primum omnium ſeruator noſter de extremis temporibus uaticinans, Exiſtent, inquit, multi falſi uates, qui multos decipient; & quia tot erunt ſcelera, refrigeſcet multorum charitas. Hic certè, ut remediũ huic malo adhibendum nos edoceret, addere poterat Dominus, Tunc uerò pios Magiſtratus habebunt, quorum partes erunt, ſceleratos illos homines perſequi, ciuiliq; gladio iuſto ſupplicio afficere: Sed tantũ addidit, qui ad finem perſeuerauerit, is ſeruabitur. Paulus, quum cæteris diſcipulis, nunquam eos reuiſurus ualediceret, ait, Nam ego compertum habeo ſo-
Mat: 24: 11.
Act: 20, 29.
1. Tim. 4. 1.
“
“

SECTIO PRIMA.

que doctrinis, per simulationem hominum falsilo-
quorum, iniustam habentium conscientiam. Hic quo-
que poterat Apost: Christianos homines admonere,
quomodo illis cum eiusmodi rebellibus, ueraq; fidei
hostibus esset agendum.

2. Tim: 3. 1. Eidem Timor. alibi dicit, illud autem scito, extre-
mo auo difficilia fore tempora. Erunt enim homines
 22 sui amantes, auari, arrogantes, superbi, maledici, & c.
 22 Et inferius, Pietatis speciem habentes, sed qui eius
 uim abnegauerint. Hos tu auersare. Ex his autem
 sunt, qui in domos sese insinuant, captiuasq; reddunt
 mulierculas, quæ peccatis coopertæ, & uarijs cupi-
 ditatibus acla semper discunt, & nunquam ad ueri
 cognitionem uenire possunt. Et quomodo Iannes, &
 Mambres Mosi resisterunt, ita hi ueritati resistunt; ho-
 mines mente corrupti, circa fidem improbatii; Vide
 quam aptè, quamq; appositè poterat hoc loco Apost:
 Ecclesie præcipere, quo pacto improbi isti, sanæ do-
 ctrinæ corruptores, ac ueræ fidei hostes pij Magistra-
 tus gladio coercendi, ac puniendi forent. Attamen de
 hoc uerbum nullum. Tantùm subijcit, eos nihil pro-
 futuros, eorum enim dementiam perspicuam omni-
 bus futuram Petrus quoq; in hanc sententiam scribit,
 2. Pet: 2. 1. Fuerunt autem falsi quoq; uates in populo, ut e iam in
 22 uobis erunt falsi magistri, qui perniciosas sectas intro-
 22 ducent, uindictamq; suum herum abnegabunt, itaq; ce-
 lerem sibi perniciem conciliabunt. Poterat ne ac com-
 modatius alibi Christianus populus admoneri ex lege
 Mosaica, in falsos uates animaduertente, hæreticum à
 Chri-

Christiano Magistratu puniendum fore? Id quod Apost: non facit: Tantum ait, eorum supplicium iamdiu non ociari, neq; dormire eorum perniciem. Ex quo colligitur, scelestorum id genus hominum supplicia, Dei arbitratui per æternum hominis interitum reseruari: ut ex Zizaniorum parabola collegimus.

Ex his tandem manifestè percipitur, Dominum nostrum, suosq; Apostolos multis locis, quibus ipsis sese obtulit occasio tradendæ nobis doctrinæ de hæreticis capite plectendis, siue puniendis, non solùm id non fecisse, sed contrariam doctrinam potius insinuasse. At uerò Apost: Paulus: præter ab eo scripta quæ hæcenus multa citauimus, exemplum quoq; (ut legere est in Actis Apostolicis) nobis reliquit, quo aperte, omniq; procul dubio testatus est, se, tametsi Christianum Magistratum (ut aduersariorum uerbis utar) ad manum habuisset, nequaquam illi hæreticos necandos uel supplicio afficiendos fuisse daturum. Quam quidem historiam, superius & obiter attigimus, nunc uerò meliore oblata occasione latius explicabimus.

Vicerat Apost: in Cypro insula uerbi gladio im- Act: 13.
pium Elymam magum Sergio proconsule præsentem, Christi doctrinam uehementissimè oppugnantem: Quumq; mago in ueritatis testimonium cæcitate percusso Procons: miraculo motus in Christum credidisset, poterat Apost: Christianum Magistratum adeptus iniquum illum ipsi morte è medio tollendum, aliaue

SECTIO PRIMA.

corporea poena afficiendum tradere? Atqui nihil in
 eū atrocius statuit: Satis enim habuit, quod ad Sergij
 personam, eum Euangelium recepisse: quod ad ma-
 gum, cæcitatæ poena à Deo affectum esse: ut eo uati-
 cinante repente euenit. Quod si quis ex supplicio
 Elymæ irrogato colligere uelit hæreticos capitali
 poena plecti posse, respondeo, magum non ab homi-
 ne, sed à Deo supplicium illud perpeffum esse; non
 posse Dei cuncta facta in exemplum trahi hominibus
 imitandum: id quod loco suo fusius explicabimus.
 Ad hæc cæcitatæ poenam non tam fuisse peccati mul-
 ctam, quàm Dei miraculum in Paulinæ ueritatæ testi-
 monium, & confirmationem: ut Proconsul Apost:
 uobis fide adhibita cœlestem illam doctrinam ample-
 deretur. Hoc autem ex historiæ ipsius uerbis manife-
 stè probatur. Nam post editum miraculum hæc uerba
 sequuntur, Ea re uisa Procons. credidit, stupefactus
 Domini doctrinâ. Consueuerat enim Deus, ut Euan-
 gelicam doctrinam Christi filij sui ore, Apostolo-
 rumq; uerbis promulgatâ, firmam, ratamq; faceret,
 signis sequentibus eam confirmare. Quocirca Euan-
 gelista Marcus Christi in cœlum assensum describens
 inquit, Illi uerò digressi ubiq; prædicarunt, Domino
 adiuuante, & sermonem confirmante sequentibus si-
 gnis Apud Ioan. legimus, quum in festo Paschæ Iesus
 Hierosolymæ degeret, frequentes in eius nomen cre-
 didisse, quàm mira faceret uidentes. Itemq; Apost. ad
 Hebræos scribens: uerbaq; faciens de salute nobis per
 Christum exhibita, subdit, Eam esse confirmatam, at-
 testante

Mar: 16. 20.

Ioan: 2. 23.

Hæbr: 2. 4.

testante Domino ostensis, & miraculis, uarijsq; prodigijs, & Spiritus Sancti donationibus.

Hæc autem ad ea, quæ ab initio in hunc sensum scripsimus hic adiicienda putauimus, ut promissa præstantes ostenderemus Elymæ supplicium non Pauli opus in eius peccati ultionem, sed Dei miraculum ad Proconsulis institutionem fuisse.

At enim quoniam argumentum nostrum constare non posse asserunt, eò quod Sergius ante inflictam Elymæ cæcitatæ pœnam Christianus non esset, neq; idcirco posset Paulus eius (ut Christiani Magistratus) potentiam, auxiliumq; ad impietatem magi uindictandam implorare: respondeo, si ex lege diuina pseudopropheta, in Deumq; contumeliosus etiam post Christi aduentum (ut eorum fert opinio) capite plectendus est, sola Elymæ temporanea cæcitate legi Dei satisfactum non fuisse. Fuerant igitur Apostoli partes, quum primum Proconsule ad fidem conuerso Christianum Magistratum est nactus, monere eum iniquum illum ex diuina lege morte mulcendum esse. Hac enim ratione certam perpetuamq; doctrinam de hæreticis occidendis Ecclesiæ cõmendasset: Christianosq; Reges, ac Magistratus, unaq; Ecclesiæ Ministros officij sui admonisset. Quod quum non fecerit, aduersariorũ opinione uigente munere suo haud quidem satis recte functus fuisse uidetur. Ecquando, unquam obsecro, ipsi, aut Apostolorum cuiquam opportuna magis data est occasio dubiæ rei explicandæ, & controuersię huius dirimendæ? Minime pro-

SECTIO PRIMA.

fectò credendum est, electum illud Christe, sanctiq;
spiritus organum tam idonee sibi oblata opportu-
nitati defuturum fuisse: ne dubium relinqueret tanti
momenti articulum. Disertis enim uerbis erat hic
hac de re decernendi locus, illustriq; exemplo capi-
tale hereticorum supplicium Magistratui commen-
dandi.

Quòd si ipsis quoq; detur cecitatis de mago sum-
ptum supplicium, Pauli opus, quod negamus, fuisse,
minimè quidem satis efficax exemplum est, quo Chri-
stianus Magistratus in hereticorum uitam ciuili gla-
dio animaduertere possit. Neq; enim probanda est
huiusmodi consecutio, Apostolus Ecclesiæ minister
magum temporanea cecitate multauit, ergo Magi-
stratus mundanarum rerum gubernator, hereticum
morte plectere uel debet uel potest. Nā tametsi exem-
plo se sui muneris admoneri opinaretur, ne exempli
terminos egrederetur, hereticum haud quidem occi-
dere, sed oculos ei tantum effodere, alioque modo luce
priuare deberet.

Hac enim ratione hereticum iuxta exemplum pu-
niret, eiq; resipiscendi spatium ex Apostoli præscri-
pto relinqueret. At uide, obsecro, Christiane Lector,
quas in angustias, inextricabilesq; tricas eos impet-
lant nouæ istæ subtiles interpretationes, & analogiæ,
ingeniorum peruersitate potius quàm acumine per-
quisitæ. Verùm quum ostenderimus non benè constare
eorum argumentum, ab hoc exemplo desumptum;
nempe, Paulus Euangelij minister Elymam cecitate
per

percuſſit, ergo Chriſtianus Magiſtratus hereticum necare poteſt: uideamus ſi placet, an argumentum à nobis ex eodem exemplo penum felicius currat. Sic igitur ratiocinamur: Paulus Euangelij miniſter (ex eorum inquam ſententia, ex noſtra Deus) magum excæcauit, ergo Proconſulem admonuit, & in eius perſona Magiſtratus omnes, ne in alienam meſſem falcem immitterent; hominum in fide peccantium animaduerſionem non ad eos, ſed ad Deum, uerbiq; ſui miniſtros pertinere: ipſi civili gladio in ſacriſoſos animaduertant: pseudoprophetas autem Deo, & Eccleſiæ mulcandos permittant.

Nemini proſecto dubium fore credimus, quin ratiocinatio hæc noſtra corū conſecutione toti illi hiſtorie, & ipſi rationi ſit magis conſentanea. Sed iam prima abſoluta, ad ſecundam ſectionem tranſeamus.

SECTIO SECVNDA.

Theſis huius, de qua à nobis diſputatur ueritatem antiqua quoq; Eccleſia iam inde ab initio manifeſte cognouit Homines uidelicet religionis cauſa non eſſe civili ratione puniendos. At uerò non Apoſtolicis tantum temporibus, totaq; martyrum ætate uera hæc æque ac pia uiguit opinio: uerum aliquot poſt ſequentibus ſeculis, nec pie Eccleſiæ more noſtro hereticos inſectarunt, neq; Chriſtianos Reges ad eos civili gladio coërcendos concitarunt: imò potius à ſanguine fundendo & ipſe ab-

SECTIO SECVNDA.

horruerunt & alios auocarunt. Id quod ex omnium
ferè eorum scriptis, qui patrum nomine nuncupan-
tur aperte colligitur: ut ex eorū dictis dilucidè osten-
demus: quæ quidem nostris his attexere placuit, tum
in eorum sententiæ hac de re testimonium, tum uerò,
ut nostram parabolæ Zizaniorum explicationem ab
eorum interpretatione non discrepare cernatur. Ver-
rum tamen, quia aduersarij Patrum auctoritatem ex-
pendentes dicunt, posse se exceptione uti, quam toties
Augustinus ipse aduersus Pelagianos affert: hætenus
scilicet ualere patrum auctoritatem, quatenus cum
uerbo Dei consentiunt: deinde subiiciunt, defensionē
hanc se querere non cogi, sed patres potius à quo-
rundam impudentia defendere uelle, quam eos repre-
hendere, tamquam à uerbo Dei discesserint: Patres
tandem non ita à nobis esse, ut impudenter iactamus:
respondeo, nos, quanquam eorum sententias non ita
adducimus, ac si essent Euangelica oracula, nec parē
illis cum sacræ scripturæ dictis auctoritatem tribuere
contendimus, hoc tamen fidenter affirmare, eorum
scripta adeò magis nostræ, quam illorum sententiæ
fauere, ut, nisi ex uerbo Dei tam aperte (ut ostendi-
mus) hæc controuersia dirempta esset, patrum ipso-
rum iudicio dirimendam libenti animo simus permis-
suri. Quod ut appareat iam ad eorum scripta deue-
niamus.

Tertull: ad
Scapulam.

Tertullianus uetustissimus iuxta ac doctissimus
Theologus, ad Scapulam scribens, inquit, Humani
iuris, & naturalis potestatis est, unicuiq; quod puta-
uerit

uerit colere: nec alij prodest, aut obest alterius reli-
 gio. Sed nec religionis est cogere religionem, quæ
 spontè suscipi debet, non ui: Quum & hostiæ ab ani-
 mo libenti exposculentur. Quæ Tertulliani uerba, Eadem Lu-
 tamquam aphorismum quendam hac in re ueterum therus: 2.
 theologorum sententiæ cæteris eorum testimonijs Sect.
 præfigere placuit.

Augustinus, cuius ætate infidelium insecutiones
 in Christianos penitus cessauerant, neq; solum priua-
 ti Magistratus, uerum etiam ipsi Imperatores Christo
 nomen dederant: Matt: 13. explicans, inquit.

Quia quum ad seruos loqueretur, non ait. In tem-
 pore mesis dicam uobis colligite primùm Zizania, Quæst: in
 sed dicam, inquit, messoribus. Vnde intelligitur colli- Mat: cap: 13
 gendorum Zizaniorum ad comburendum alia esse
 ministeria, nec quemquam Ecclesiæ filium debere ar-
 bitrari ad se hoc officium pertinere. Quum igitur
 esse quisq; spiritualis ceperit, cognoscit errores hæ-
 reticorum, & omnino dijudicat, atq; discernit quic-
 quid audierit, aut legerit abhorrere à regula uerita-
 tis. Sed donec quis in eisdem spiritualibus perficia-
 tur, & quodammodo mature scat in fructum quem
 herba dedit, potest eum mouere: quare sub nomine
 Christiano tam multæ hæreticorum extiterint falsita-
 tes. Inde etiam est quòd serui dicunt, Nonne bonum
 semen seminasti in agro tuo? unde ergo habet Ziza-
 nia? Deinde quum cognouerit hanc excogitasse frau-
 dem Diabolum, quum contra tanti nominis autori-
 tatem nihil se ualere sentiret, ut fallacias suas eodem

SECTIO SECUNDA.

nomine obtegeret: potest ei suboriri uoluntas, ut tales homines de rebus humanis auferat, si aliquam temporis habeat facultatem: Sed utrum facere debeat iustitiam Dei consulit, utrum hoc ei præcipiat. uel permittat, & hoc officium esse hominum uelit. Hinc est quòd serui dicunt, uis imus, & colligimus ea. Quibus ueritas ipsa respondet, Non ita hominem constitutum esse in hoc Mundo, ut certus esse possit, qualis quisq; futurus sit postea, cuius in præsentia cernit errorem, uel quid etiam error eius conferat ad profectum bonorum. Non esse tales auferendos de hac uita, ne, quum malos conatur interficere, bonos interficiat, quod fortè futuri sunt: aut bonis obsit, quibus & inuiti, fortè utiles sunt. Sed tunc opportunè fieri, quò iam in fine non restat uel tempus commutandæ uitæ, uel proficiendi ad ueritatem ex occasione, atq; comparatione alieni erroris. Tunc autem hoc, non ab hominibus, sed ab Angelis fieri. Hinc est, quòd respondet paterfam: Non: ne fortè colligentes Zizania, eradicetis simul & triticum.

Cont: Ep: Contra Epist: fundam: idem August: ait. Quamq;
fundam: enim Dominus per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tamen homines, in quantū homines sunt,
Cap: 4. emendandos esse potius, quàm perdendos iubet. Vbi
animaduertere decet, Augustinum non latuisse uerbi
ministros gladij carnalis potestatem non gerere, sed
spiritualis solummodo: quocirca apparet, Magistratus, qui gladium gestant, non Ministros, qui eo non utuntur, his uerbis admonuisse.

Alibi

Alibi dixit August: Potens est ille, qui exaltauit caput nostrum, cuius infirma membra sanare, dum tamen non nimia impietate præcidantur, sed hæcant corpori donec sanentur. Quicquid enim adhuc hæret corpori non desperatæ sanitatis est. Quod autem præcisum fuerit, nec curari, nec sanari potest. Hoc autem probè re ipsa nouerat August: Et idcirco se totum hæreticis ad fidem conuertendis addixerat: atq; id iuxta apostoli monita, cum omni lenitate, ac spiritus mansuetudine, non sine lucro, ubereq; prouentu. In seipso enim expertus, sciebat quantum ualeret Christiani ministri benigna tolerantia in errantes ad fidem pertrahendos. Ambrosius enim Mediolanensis antistes, uir fuit in administranda Ecclesia alioqui grauis, & seuerus: id quod ex insigni illius eo facinore, quo est ausus Imperatorè à Templi ingressione propulsare, facile deprehenditur. Attamen ingrediente aliquando sanum Augustino, ut eum concionantem audiret, tametsi eum Ambrosius Manichæorum hæresi infectum haud ignoraret, Magistratui tradendum seu deferendum minime curauit: sed neq; eum à templo arcendum mandauit. Imò potius, occasione sumpta, Manichæorum hæresis impugnandæ, ea moderatione, placidisq; uerbis, sed interim firmis rationibus ualidisq; argumentis eorum dogmata confutauit, ut tandem in rectam ueritatis uiam eum pertraxerit. Neq; uerò hic omittendum uidetur illustre huius rei exemplum atate hac nostra editum, ut author est Musculus.

Serm:
Ord: 49.

Erat tunc
Magistra-
tus Chri-
stianus: &
quidè po-
tentissi-
mus, ac
p̄sissimus.

SECTIO SECUNDA.

Musc: loc:
co: ca: de
hæresi.

Clamabant pro suggestu Ministri aliquot, Anabaptistas gladio cædendos esse: Quum interea miseri illi in uinculis detinerentur: quos integro quadrienno in squalore carceris detentos fastidiosissime negligebant. Cum quibus postea moderatores Ministri mansuetudine Spiritus, Christianisq; colloquijs ita egerunt, ut gratia Domini suffragante ad erroris renouationem perducerentur. Et quibus unus, quum esset artium magister, & in sanctis scripturis haud infeliciter uersatus, in Ecclesiæ diaconum electus est: cui etiam muneris annos haud paucos præfuit: & ad conuertendos anabaptistas diligentem operam nauauit. Hæc Musculus Quod si Ecclesiæ illius Magistratus prioribus Ministris suadentibus hæreticos istos capite multasset, eorum animæ quantum in ipsis ministris, & magistratu fuisset, illis opinionem suam retinentibus, eternam perniciem incurrissent: Ecclesia uerò illa, ut creditur, tam probi pijq; uiri, optimiq; fratris iacturam fecisset, totq; animarum ubere lucro caruisset. Quemadmodum contra de 17. illis anabaptistis accidisse ex fide dignis audiimus: qui (ubi locorum mihi memoria excidit) sed eodem serè tempore, cuiusdam Ministri suasu præpostero zelo perciti, in flumen crudeliter proiecti miserè perièrunt: qui si earatione, qua priores illi leniter placideq; habiti, patienterq; edocli, ac sana doctrina conuicti fuissent erroribus, si quos habebant, cognitis resipiscere poterant: itaq; per eos qui huic rei præfuerunt non stetit, quia sempiternam mortem obierint. Notandum autè
hic

hic est, priores illos fuisse anabaptistas: ideoq; (ut creditur) pessimos hæreticos: & propterea (si aduersarij credimus) contra propriam conscientiam peccantes: & nihilominus teterrimi isti hæretici ad tempus seruati, frugifera Ecclesie membra euasisse creduntur, sese ex lolio in frumentum, ex ligneis ac fictilibus uasis in aurea, & argentea commutantes.

Si sanctus ille martyr Cyprianus in aduersariorum manus adhuc uiuens incideret, putasne ignem, aut restem euasurū? Equidem uix credam: Fuit enim quodammodo (si tamen anabaptismus hæresis est) non hæreticus tantum, sed hæresiarcha: quippe qui rebaptizandi morem primus in Ecclesiam inuexerit. Concilium eum Carthagine habitum 70. Episcoporum eo presidente, & ad senatum referente, decreuit, eos, qui in hæreticorum Ecclesijs baptizati fuissent ad catholicam se recipientes iterum baptismo intingi oportere. Quam opinionem omnes postea Ecclesie reprobarunt atq; damnarunt. Neq; tamen Cyprianus ipse, aut illorū Episcoporum quisquā anathemate percussus, aut hærescos damnatus fuit: quamuis nusquam legatur Cyprianum opinionem illam abnegasse. Putasne ob hoc æternæ damnationi mancipatum? Absit. Hieronymus quoq; uir, tum eruditione, tum uitæ integritate præditus: adeo fuit uirginitatis laudator, amator, ac uindex, ut ferè matrimonium odisse uideatur: quocirca eò deuenit, ut. quum penitus illud abolire uideri nollet, secundas nuptias improbare, easq; stupro adæquare non sit ueritus: manifestus creditus error,

SECTIO SECUNDA.

error, sanæq; doctrinae minimè consentaneus. Neq; uerò ob id ab Ecclesia uexatus, occisus, aut hæreses damnatus est. Nec iam ea ætate Christiani Magistratu carebant. Florebat etiam Romana Ecclesia: & iã tum aliqua fundamenta iacere uidebatur eius auctoritatis, qua eam nostra ætate pollere cernimus.

Musc: in
loh. cap: 8.
Hanc in errantes, quam diximus, tolerantiam pro
bè nouit Volph: Musculus, quum ait. Dispensatio di-
uinae gratiæ, qua corda aperiuntur ad audiendam, &
percipiendam ueritatem, est in manu Dei: qui suis
temporibus uocat, & iustificat quos uult. Quod ideo
monco, ne temere quempiam iudicemus. Perpende
igitur an temerè iudicetur hæreticus, cuius cõuersio,
iudicium, & animaduersio ad Deum, non ad homi-
nes pertinet.

Matt: 20.
Paterfam: (ut legere est apud Matt:) postremos
uinae operarios expectauit ad ultimam diei horam:
qua eos non solum ad opus admisit, sed parem illis cũ
prioribus mercedem solui curauit. Hinc sanè doce-
mur, Dominum aliquos in uite suæ aurora, alios in
eius meridie, alios tandem sub uesperam ad ueritatis
cognitionem uocare. Ita sæpe fit, ut qui primi uide-
bantur, ultimi sint, nouissimi uerò primi.

Ad Don:
Proc: Ep:
127.
Sed iam ad August: redeamus: qui ad Donat: Afri-
cæ Procons: ait, Illud quoq; prudentia tua cogitet,
quòd causas Ecclesiasticas insinuare uobis nemo præ-
ter Ecclesiasticos curat: Promde, si occidendos in his
sceleribus homines putaueritis, deturrebitis nos, ne
per operam nostram ad uestrum iudicium aliquid ta-
le

le perueniat. Quo comperto, illi in nostram perniciem licentiore audacia grassabuntur : necessitate nobis impacta & indicta, ut potius occidi ab eis eligamus, quàm eos occidendos uestris iudicijs ingeramus. Mirum profectò Christianæ lenitatis exemplum. Interfici mauult ab hæreticis Augustinus, quàm hæreticos occidendos ad Magistratum deferre. Non sic ij, qui uerbi ministrum accusatorem agere decere, quin et oportere opinantur:

At uerò alioqui sanctus ille uir, acer adeò, ac uehemens hæreticorum insectator fuit (doctrinæ in quâ gladio ut hæreticorum mallei nomen sortitus esse dicitur: quorum maior ætate sua numerus fuit, quàm ante, aut post ipsum fuerit unquam. Attamen quantum ab hominũ religionis causa damnandorum morte abhorreret, præterquã quòd huc usq; ex locis citatis perspicitur eadem Ep: ad eundem Africæ Proconsularè percipitur. At enim, Ex occasione terribilium iudicium, ac legum, ne in æterni iudicij pœnas incidant corrigi inimicos cupimus, non necari: nec disciplinam circa eos negligi uolumus, nec supplicijs, quibus digni sunt exerceri. Sic ergo eorum peccata compeſce, ut sint quos pœniteat peccasse? Quæsumus igitur, ut quum Ecclesiæ causas audis, quamlibet nefarijs iniurijs appetitam, uel afflictam esse cognoueris, potestatem occidendi te habere obliuiscaris & petitionem nostram non obliuiscaris. Non tibi uile sit neq; cõtemptibile, fili honorabiliter dilectissime: quòd uos rogamus ne occidantur, pro quibus Domi-

Ad Eue-
dem.

cc

cc

cc

SECTIO SECVNDA.

Id:lbid: num rogamus ut corrigantur. Eadē quoq; Ep: inquit,
 Deniq; unum solum est, quod in tua iustitia pertimes-
 22 cimus: ne forte, quoniam quicquid mali contra Chri-
 23 stianam societatem ab hominibus impijs ingratissq;
 24 committitur, profectò grauius est, & atrocius, quam
 si in alios talia committantur, tu quoq; pro immanitate
 facinorum, ac non potius pro lenitatis Christianæ
 consideratione censeas coercendum. Quod te per
 Iesum Christum ne facias obsecramus.

Ep: 158. Ad eundem iterum scribit, Poena sanè illorum,
 quamuis de tantis sceleribus confessorum, rogo te ut
 præter supplicium mortis sit; & propter conscientiam
 nostram, & propter Catholicam mansuetudinem
 commendandam. Et alibi, Imple Christiane iudex pij
 patris officium. Sic succense iniquitati, ut consulere
 Ad eund: humanitati memineris. Nec in peccatorum atrocita-
 Ep: 159. tibus exerceas ulciscendi libidinem; Sed peccatorum
 uulneribus curandi adhibeas uoluntatem.

Ad Dul: Ad Dulcitium scribit, eum contra Donatistas nul-
 Ep: 61. lis legibus ius gladij accepisse, neq; imperialibus con-
 stitutionibus, quarum executioni præerat, ut necentur
 præceptum esse.

Contr: Alibi dicit, Nullis tamen bonis in Catholica hoc
 Cresc: placet, si usq; ad mortem in quenquam, licet hereti-
 Gramm: cum, seuiatur. Viderint igitur ut boni appellari pos-
 li: 3. cap: 50. sint, qui uerbi Dei ministerio præpositi, non modò
 pro suggestu clamant, muneris sui esse hæreticos Ma-
 gistratibus ad necem tradere, uerum Papisticorum
 inquisitorum more simplicium Christianorum men-
 tes

SECTIO SECUNDA. 64

tes explorare, & callidè pertentare, ut si falsa doctrina pollutos deprehendant, Magistratui denuncient, ad hoc ex officio teneri asserentes. Ex postremis his autem Augustini uerbis manifestè percipitur, ad etatem usq; suam Ecclesie morem non fuisse hereticos necandos curare. Sed potius pios & Catholicos omnes hanc seuitiam horruisse. **Cont: lites Petil: lib: 1. ca: 29.** *Alibi dixit, Diligite homines, interficite errores: sine seuitia pro ueritate certate, adhaereant (quæso) duo hæc metalla lapidi Lydio, eiusq; attritu examinentur, utrum eorum potius sit, meliori; fodina effossum. Lapis autem sit pia, innocens, placidaq; uita humillimi illius agni Christi Iesu: ad cuius imitationem non discipulus tantum, sed magister quoq; tam Dominus, quam seruus: Rex non minus, quàm subditus, pari obligationis nexu tenentur. Ait enim Hieron: Qui dicit se credere in Christum, debet ut Christus ambulare. Ipse non uenit ut uerberaret, sed ut uerba exciperet: alapam non dedit, sed accepit: neminem cruci affixit, sed ipse crucifixus fuit: non occidit, sed fuit occisus. Qui occiditur Christum imitatur, qui uerò occidit Antichristum. Hæc ille. Vnusquisq; igitur conscientiam suam probè excutiat: compertumq; habeat, qui alios persequuntur carnis filios, qui uerò insectatione patiuntur spiritu natos esse. **Hieron: Christum esse imitandum.** **Bull: in Act: Apo: 17.** *Henr: Bulling: Actor: uerba explicans, Ait Iudæi, quibus persuasum non erat, per emulationem assumptis circunforaneis quibusdam hominibus nequam, & c. ait, Ceterum in Catalogo persequutorum primas tenent hypocrite, proximas**

SECTIO SECUNDA.

circumforanei homines. Iudæi autem erant illi hypocritæ : nam zelo non bono mouebantur ad tumultum.

Huius generis sunt ambitiosi papistici hypocritæ: qui spirituales ignem, quem non habent, in hominū cordibus accendere non ualentes, quos hereticos censent, carnalibus flammis comburunt. Hoc autē exemplum ab Euangelicis imitari nefas esse dicimus. Eos enim potius decet ex uerbi Dei firmissima silice ignē elicere, quò frigida hereticorū pectora inflamment, ibiq; à malo sata Zizania comburant.

Ceterum hic iterum digredi, & Augustinum seponere urget necessitas: ut ad ea respondeam, quæ nobis aduersarij obijciunt, quum persecutionem detestantes, dicimus, ueram Ecclesiam neminem insectari, uerum potius insectationem pati. A iunt igitur, nos omnium ignaros distinguere nescire. Duo enim esse insectationis genera. Vnum inquam, quo mali bonos persequuntur, ut eos afflicent, ac tandem pessudent: alterum uerò, quo boni malos diuexant, & exagitant, ut iustis, meritisq; pœnis afficiant: siue, ut aliquando emergant, ad bonamq; frugem reuertantur.

Psal: 18. 39. Ad bonam autem insectationis speciem statuendā exemplum afferunt Davidis Regis, dicentis, Ergo meos persequens hostes, assequor : nec nisi confectis illis reuortor: & eos ita trucido, ut surgere nequeant. mihi sub pedes collapsi. Mosis item, qui Dominū populū, si quando erraret, grauioribus plagis afflictabat.

Gre

Græcorum quoq; qui Pauli causa (dicunt) Sosthenē uerberarunt. Paulum ipsum deniq; qui quosdam persequutus est, eos Satanæ tradens, ut discerent nō blasphemare.

Ad prauum deinde insectationis genus statuendū, exemplum proferunt Pharaonis, Dei populum duris laboribus macerantis: tum Iudeorum, qui Paulum uerberibus cæciderunt. Sedenim iocundum est considerare, eos, cuius erroris nos arguunt, in eum incidere: nescientes uexationem, qua Rex, siue Magistratus improbos homines ciuili gladio insectantur, ut pro flagitijs dignas eis pœnas infligant, ab ea distinguere, qua Ecclesia ob falsam doctrinam, malosue mores homines persequitur, non ut eos perdat, sed, ut in uiam unde aberrauerant reducat, Christoq; lucretur. Non nihil enim differt quod Dauidem, ac Mosen decuit, quippe ciuiles potestates, ac Magistratus, ab eo, quod Paulum, ut Ecclesie ministrum in religionis negotiis. Permagni quoq; interest inter ferreum Magistratus gladium, & uerbi ministri spiritualia tela.

Plurimum deniq; distat quod Dauidem, Mosenq; decuit in ueteri lege, ab eo, quod in noua Euangelij Dei Ministrum. In ueteri non permixtum tantum, uerum etiam præceptum quandoq; erat Regibus, copiarumq; ductoribus, ad internecionem hostes trucidare. Adeo ut à Deo grauius multarentur, si quem seruassent. In noua perpetuò iubemur hostes diligere, nosq; odio habentibus benè facere, persequentibus fausta precari. Præterea longè diuersum Regis ac

SECTIO SECVNDA.

Magistratus institutum est in hostibus insectandis, ac flagitiosis iusto supplicio plectendis, ab Ecclesie ratione in Pseudopropheta coërcendis, maleq; moratis fratribus uexandis, & in ordinem cogendis. Etenim Rex hostes suos persequitur, ut Regnum uitamq; suam ab eorum iniurijs tutetur, Magistratus facinorosos, ut in eos animaduertat, bonosq; ab eorum iniurijs uindictet: Contra Ecclesiam malè moratos, falsamq; doctrinam sectantes exagitat, atq; diuexat, non eò tantum, ut eos à bonis ad tempus segreget, ne illos inficiant, uerum etiam, ut pœnis affecti, ac uerecundie rubore suffusi resipiscant aliquando, & ad cœtera Christi membra, à quibus abscissi fuerant applicentur. Id quod Paulus apertè declarat, quum incestuosum Corinthium Satanae tradidit ad corporis perniciem, ut spiritus seruetur ad diem Domini Iesu: non autem, ut eum corporali morte è medio tollat, & animam sempiternae addicat damnationi. Tradere enim Satanae ad corporis perniciem, corporis mortem minimè significat, ut quidam sunt interpretati: sed sensus est, ut pars in eo corrupta, carnali cupidini obnoxia, cuius impulsu indignum illud facinus admisit (ut in plerisque omnibus contingere solet) cohibeatur, ac retundatur, spiritus autem resurgat, eiq; imperet. Vt scilicet donorum Dei participatione se priuari cernentes, dolore affecti, in eis quodammodo moriatur caro, spiritus autem uiuat. Id quod probè annotauit hunc locum explicans glossographus Bibliorum, quæ Hetrusco sermone Genueæ sunt edita. Sed hoc suo loco latius

2. Cor: 5. 5.

explicabitur. Perpulchrè uerò uoti sui compos factus
 fuit Apostolus in Corinthio Satanæ tradito, ob id ad
 frugem reuerso, ut ex secunda ad Corinth: cernere li-
 cet. Consimili ratione quum Hymencum, et Alexand:
 Satanæ traderet, non dixit id facere se, ut eorum cor-
 pora & animas damnaret, uerum, ut discerent, non
 blasphemare, itaq; salui essent. Quod autem tale esset 2. Cor: 10. 8.
 Apostol: institutum, ex eò colligitur, quod bis legi-
 mus Corinthijs scripsisse, quam potestatem à Deo ac-
 ceperat, ad eorum ædificationem non destructionem,
 accepisse. Sed ut ad aduersariorum argumenta re-
 uertamur ut, ut, illis demus hanc duorum insectatio-
 nis generum distinctionem, iuste uidelicet, et iniuste,
 qua ratione Dauidico illo, ac etiam Mosaico exem-
 plo hæreticos insectari, extremoq; supplicio affici
 curare fas erit Ecclesiæ Ministris? Dauidi enim Regi
 (ut diximus) non permissum tantum, sed præceptum
 fuerat hostes necare: Mosis lege statutum facinorosos
 punire, utriq; autem ferreo gladio id muneris perage-
 re? Ecclesiæ uerò Christi Ministris, ut hæreticos tol-
 lerent, præcipitur: quod si coercendi fuerint, uerbi
 gladio coerceant, ad hoc enim telo isto armati sunt à
 Deo. Qui potest (obsecro) ex Regū, ciuiliūq; pote-
 statū gestis ueteris sæderis exemplū recte peti, uerbi
 Ministris noui congruenter imitandum? Longè enim
 diuersa est utrorumq; functio, quum igitur nostri in-
 sectationem coarguunt, ac detestantur, non eam intel-
 ligunt, qua rex Dauid, non solum Deo uolente, sed
 etiam iubente, hostes suos insectabatur: neq; eam: qua

SECTIO SECVNDA.

Moses Dei populum in officio continere satagebat, eorumq; scelera ex lege uindicabat: & consequenter, nec eam intelligunt, qua Christianorum Reges, ut Dauid, hostes suos bello persequuntur, quam quidem Deo iudicandam relinquimus: non eam demiq; quam Christianorum Magistratus iure ciuiliu legum sceleratos homines puniunt. Sed eam tandem qua Euangelij Ministri non solum hereticos, uerum etiam false doctrinae nomine ipsis uel tantillum suspectos diuexant, insectantur, Magistratibus denuntiant, multandos demum, & consulunt, & curant. Ex ueteri lege (ut breuiter paulò ante attigimus) licebat hostes & impios homines, non tantum odisse, & persequi, uerum etiam execrari, infauista ipsis optare, Dei iram in eos imprecari. Ex quo Dauid. O si eueras, inquit, impios Deus. Id ibidè. Nempe tuos osores odi loua, tibi contrarijs insensus. Et quidem odio capitali odi a eos, hostium numero habens.

Psalms. q. 19
21. 22.

Alibi quoq; hostibus suis infauista imprecans, ait. Eorum caput, qui me circumueniunt, obruat facinus, quod ipsoru labia mollicietur: Opprimantur carbonibus in ignem deturbati, in specus unde non emergant. Homo linguax ne consistat in terris. Inhumanus homo malo agatur in ruinam.

At contra in nouo dulcedinis, ac pietatis pleno foedere, iubemur hostes, & impios homines diligere, eis bene cupere, omnia fausta precari, ubi tandem posimus, benefacere, ac pro eis si opus fuerit uitam effundere. Quapropter Christus quoq; nobis, hæc præ-

precipiens, ut sui exemplo nos edoceret, sibi maledicentibus non maledicebat: quin & pro eis, qui eum cruci affigebant, precatus est patrem, deniq; pro impijs mortuus est.

Ex quo uetus Christiana Ecclesia consuetudinem introduxit, pro hæreticis & schismaticis orandi, quæ adhuc hodie seruatur apud Papiſtas, in ea Veneris die, quæ sancta ab illis nuncupatur: etenim uerbis pro eis precantur, re autem eos interficiunt.

Verum quid hoc mirum, cum apud nos sint pietatem profitentes, qui excidium, & interitum editis libris hæreticis imprecentur, ac Regibus fortitudinem, & constantiam, ad eos excidendos exoptent. Quum etiã (ut non ipse audiui, sed ex aliorum relatu resciiui) Ecclesia sit, quæ non tantum hæreticorum mortem, pro concionibus, Dei populo suadeat, uerum inter publicas quoq; preces (o nostrum indelebile dedecus) imprecationes grauiſſimas in illos aliquando admiscuerit? Non ne (si hoc uerum est) rabie & sæuitia Papiſtis ipsis uel maxime præſtamus? Christiani homines pro inimicis uitam effundere debent, ad nos precibus turpiter abutentes, non solum eorum excidium, & interitum exoptamus, sed (quantum in nobis est) etiam molimur.

Extat exhortatio quedam ad Regis Gallie consiliarios, qua ostenditur, quo pacto obuiam iri posset seditionibus, quæ ibi religionis causa seuebant: opus (ut ex ipso facile perspicitur) hominis, non minus rerum usu præditi, quam doctrina, & pietate. In qua

SECTIO SECVNDA.

Author ex
hortatio-
nis ad Re-
gis Gall:
Consil.

Pseudoim-
perator, &
tyrannus
hic fuit, nō
legitimus
Imperator.

hæc uerba leguntur, fuit olim Priscillianus quidam, author hæresis cuiusdam, quæ postea ab ipso nomen sortita est. Is, sublimis, & reuerendæ illius Trinitatis personas confundebat: carnem, ceu immundam abhorrebat: diuortia in Episcopatu suo ex solo alterutrius coniugum consensu fieri permittebat: & huius generis errores multos fouebat, quibus magnam hominum multitudinem deceperat. Hic primum in quodam Romano Concilio improbatus est: deinde in quodam Burdegalensi conuentu à diuo Martino, alijsq; compluribus magnis uiris hæreticus pronunciat. Eum Itacus, & Vrsatus Episcopi religionis studio (ut sibi uidebantur) moti, apud Maximum, qui tunc Imperator erat, accusarunt: qua accusatione effectum est, ut de illo sumptum fuerit supplicium, & tria, aut quatuor eius gregalium millia capitis damnati fuerint. Deinde Sigibertus ordinis diui Benedicti religiosus, author fuit, ut magnus D. Martinus, eiusq; fratrum complures, qui uniuersam illam sectam hæreticam pronuntiarant, tamen Itacum, eiusq; gregales omnes ex Ecclesia excommunicarent: Ita, ut quemadmodum Priscilliani sectatores Priscillianistæ uocabantur, ita & ab Itaco deinceps Itaciani, ut hæretici, dicti fuere, qui secundum Itaci opinionem errantes in religione capite pleclendos censerent. Sed quid subsequutum est? Fecit illius excommunicationis metus, ut tunc nec omnium condemnatorum, qui in carcere detinebantur, supersederetur.

Imperator Itaco, Vrsatoq; fauens, D. Martinum
sepe

sepe sollicitat, eiq; nominatim imperat, ut cum illis communicet. At D. Martinus recusat: nec unquam ab eo communionem illam impetrare potuit Imperator, quin prius miserum illum populum dimisisset, eiq; ignouisset: quem sanctus ille uir aliquando ad frugem rediturum sperabat. Et sanè res erat omnibus maioribus nostris inaudita, de fratre aliquo suo supplicium sumere, etiamsi in aliquibus religionis nostræ capitibus erraret. Primus in hoc genere de uia declinauit, & horum incendiorum inuentor fuit Dominicus, author unus ex quatuor mendicantium ordinibus: in cuius rei monimentum fidei inquisitio semper deinceps eius ministris reseruata est. Et certe non sine graui causa proditum est in eius legenda, matrem eius iam iam eum enixuram, somniasse ingentem canem se parere, qui ardentem torrem ore gestaret. Erat enim torris ille rogi, quibus rogis postea ad nostram usq; ætatem in cineres redacta est infinita hominum multitudo: quam benè nouit Deus. Hæc author ille. At quod attinet ad antiquæ Ecclesiæ consuetudinem in hæreticis, ut inquit, non occidendis, Socrates quoq; Ecclesiasticus historicus, qui Chrysostomi temporibus uixisse creditur, ait, non esse consuetudinem orthodoxæ Ecclesiæ, ut quenquam persequatur. Minus ergo, ut quenquam interficiat, aut interficiendum uel suadeat uel curet.

Hoc autem illud est, quod dicimus, Ecclesiam neminem persequi: qui potius insectationem perpetuam intelligentes, quæ ferreo gladio, alijsq; munda-

Socr: li: 7.
cap: 3.

SECTIO SECUNDA.

Serm: de
omnibus
san:

nis rationibus, crederetur: quibus iam inde ab initio Dei Ecclesia uexata fuit, nec unquam alios uexasse, aut uexari curasse legitur. Id quod Augustin: perbelle ostendit, quum ait Ecclesiam sub cruce semper uiguisse, non resistendo, sed perferendo. Ea igitur ratione, qua supra aliud exemplum, siue figuram (ut uocant) quam nobis proponunt, ex August: petitam libenti animo accipimus. Ait enim August: hac scemina (Sara uidelicet) ancillam persequente, significari nobis liberam matrem nostram cœlestem Hierosolymam, ueram scilicet Ecclesiam.

Ep: 50.

Probamus igitur eo, quo Sara ancillam persequuta est modo, Ecclesiam nostram defectores suos insectari. Quid uerò Sara in famulam? Num eam occidit? Num uerberauit? minimè. Sed nihil in eam grauius statuisse legimus, quàm ipsam ut sibi aduersariam eijcere, seu à uiro eijciendam curare. Hoc autem exemplo sancta hæc nostra Hierusalem quid grauius in hostes suos moliri potest, quàm eos domo expellere? Hoc est, à communi sanctorum coetu segregare, eo pacto, quo malè ualentes oues à sano grege separantur, ne morbida facta pecus totum corrumpat ouile. Neq; uerò eodem exemplo aliquid durius à Magistratu quoq; in hereticos statuendum uidetur. Quod autem attinet ad exemplum Græcorum, qui Pauli (ut aiunt) gratia Sosthenem uerberarunt, quod quidem exemplum ad bonam insectationis speciem constituendam itidem afferunt: primum equidem ex eis quero, an Græcorum studium bonum fuerit, nec ne: et pro
bandum

bandum ne sit facinus, quod eozelo, ne dicam furore impulsif perpe-
 trarunt. Haud enim uideo ex qua Euan-
 gelij parte colligi possit, Christianos homines decere,
 aut quenquam cedere, aut propria manu de fontibus
 supplicium sumere. Quod si factum non probatur, in
 exemplum iuste persecutionis perperam adducitur.
 Sed ut tandem aliquando concludamus, iustam uexa-
 tionem, qua Paulus Ecclesie hostes persecutus est,
 libenter admittimus, neq; eam insectationis, sed iustae
 disciplinae nomine nuncupamus. Alteram uero per
 Magistratum his exemplis faciendam improbamus,
 atq; ut impiam penitus reijcimus, quae Paulinae illi mi-
 nime consentit, ac ratione a sua prorsus diuersa pera-
 gitur.

Nunc uero ut in uiam recurat oratio, Augustini
 locorum seriem repetamus. Alibi enim ad Apringiu
 scribens dicit, De uobis quidem dixisse Apost: legi-
 mus, quod non sine causa gladium gestatis, & Mini-
 stri Dei sitis, uindices in eos, qui male agunt. Sed alia
 est causa prouinciae, alia est Ecclesiae. Illius terribili-
 ter gerenda est administratio: huius clementer com-
 mendanda est mansuetudo. Si apud iudicem non Chri-
 stianum mihi sermo esset, aliter agerem, nec tamen
 etiam sic Ecclesiae causam desererem. Et quantum ad-
 mittere dignaretur, instarem ne passiones seruorum
 Dei, quae prodesse debent ad exempla patientiae, ini-
 micorum suorum sanguine foedarerentur. Et si nollet
 acquiescere, inimico animo eum resistere suspicarer.
 Nunc uere, quando apud te res agitur, mihi alia ratio

Ad Aprin:
 Ep: 160.

SECTIO SECUNDA.

est, alia consultatio. Rectorem quidem te præcelsæ
 potestatis uidemus, sed etiam filium Christianæ pietatis
 agnoscimus. Subdatur sublimitas tua, subdatur
 fides tua. Poterat ne clarius bonus iste uir mentem suam
 aperire, ac dilucidius distinguere quam distet Magi-
 stratus ratio in rebus ciuilibus administrandis, ab ea,
 qua ad religionem pertinentia sunt tractanda? Rogamus
 autem lectorem ut totam illam epistolam, quæ non
 adeo longa est, legere uelit. Ibi enim manifestè uidebit
 Augustinum pessimis etiam, & sceleratissimis hæreticis
 uitam condonari debere à Christiano magistratu,
 & monere, & contestari, quin etiam ne eorum membra
 mutilentur apertissime dissuadere.

Quæst: Eu:
 SEC: Mat:
 cap: 13. q. 11.

Matt: Euang: explicans, Nec tamen consequens est,
 inquit, ut omnis hæreticus, uel schismaticus corpora-
 liter ab Ecclesia separetur. Multos enim tales portat
 Ecclesia, quia non ita defendunt falsitatem sententiæ
 suæ, ut intentam multitudinem faciant. Quod si fece-
 rint, tunc pellantur. Agit (ut uides) de hæreticis sedi-
 tiosis: ijs inquam, qui concionibus, disputationibus, fal-
 seq; doctrinæ defensionibus animos populi ad se per-
 trahunt. Attamen non comburendos, sed pellendos
 censet.

Notandum uerò est Augustini tempore habuisse
 Christianos Magistratum: neque credendum est pium
 hunc æq; atq; doctum uirum ignorasse, an Paulo au-
 thore sancto hoc instrumento uti deceret ad hæreti-
 cos morte mulctandos: Quin (ut puto) legem Mosa-
 icam legerat de occidendis pseudoprophetis, & in
 DCIUI

Deum contumeliosis: quam (quod sciam) nunquam interpretatus est de hæreticis occidendis: sicuti nec ullus antiquorum hac ratione, ac sensu legem illam exposuit: recentiorum uerò ex ijs qui scripserunt, pauci. Quod autem attinet ad ea Augustini uerba, **MVLTOS TALES** portat Ecclesia, &c. notandum est, quàm benè hodie hoc seruetur ab ijs, qui non solum manifestos hæreticos, sed eos etiam qui opinionem suam retinendo neminem docent, omnes deniq; sibi uel minimum suspectos uexant, ad confessiones adigunt, mirisq; modis exagitant, ac tandem à Magistratibus expellendos curant.

Scribens contra Ep: Fund: ait, scire omnino in uos non possum, quos sicut me ipsum illo tempore, **Cont: Ep:**
 ita nunc debeo sustinere, & tanta patientia uobiscum **fun:**
 agere, quanta mecum egerunt proximi mei, quum in **cc**
 uestro dogmate rabiosus, & cæcus errarem. Sed ut **cc**
 tandem Augustini testimonijs modum ac finem imponam, extrema hæc amantissima eius uerba ex eadem Epist: decerpta, ut terminum ac metam subiiciamus. Illi in uos sciant (inquit) qui nesciunt cum quo labore uerum inueniatur, & quàm difficile caueantur errores. Illi in uos sciant, qui nesciunt, quàm raram, & arduum sit carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in uos sciant, qui nesciunt, quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, ut possit intueri solem suum: non istum quem uos colitis cœlesti corpore, oculis carneis, & hominum, & pecorum, fulgentem, atq; radiantem, sed illum de quo
 scri

SECTIO SECUNDA.

scriptum est, per proph: ortus est mihi sol iustitie: & de quo dictum est in Euangelio, Erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc Mundum. Illi in uos seuiant, qui nesciunt quibus suffpirijs, & gemitibus fiat, ut ex quantulacunq; parte possit intelligi Deus. Postremo, illi in uos seuiant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali uos deceptos uident.

Sunt etiam in Augustini scriptis eiusdem argumenti plurimi loci: quos, ne nimis crescat oratio, consulto missos facimus.

Ut tales
mortem
mereban-
tur, non ut
hæretici.

At uerò aduersarij, ut August: testimoniorum auctoritatem infringant, asserunt, haud ignorare se, illi sæpnumero pro Donatistis, & Circumcellionibus hæreticis intercessisse, ne morte mulctarentur. Verum id agendi minimè iustam causam habuisse: Nam ipsemet fatetur, nihil non suppliciorum meritos esse. Fuerant enim seditiosi, sicarij, & Christianorum homicidæ. Quapropter præposteram concludunt fuisse August: mansuetudinem. Quam autem assererat intercessionis causam, ne uidelicet, quasi per martyrij similitudinem uerum sanctorum Martyrium foedaretur, nullius esse momenti. Hac enim de causa neminem unquam (inquiunt) licet morte dignissimum occidi oporteret, ne eius sanguine martyrum gloriæ, qui iniustam pro Christo mortem sunt perpepsi, detraheretur. Ad primum respondeo tot esse probi huius uiri locos, qui generaliter hæreticorum mortem improbant, ut etiam si illius specialia illa dicta, quæ ab
aduer-

aduersarijs ut inania reijciuntur minimè ad rem face-
 rent satis superq; testimoniorū habeantur ad eius sen-
 tentiam nostræ similem de hoc articulo probandam.
 At enim ex locis iisdem ab aduersarijs reiectis multò
 clarius ostenditur animi eius affectus, ut Erasmus an-
 notauit dicens: An Augustinus, qui sicarijs Donatistis
 uult parci, qui putat Dei gloriam inimicorum sangui-
 ne dehonestari, sensisset simplicem hæreticum, quā-
 uis pertinacem flammis exuri? Quod autem attinet
 ad intercessionis quam afferebat causam, eodem
 spectat: ad eius scilicet animi feruorem hac in re etiā
 clarius patefaciendum. Præterquam quod, haud uerū
 esse constat, eadem de causa facinorosis omnibus par-
 ci oportere. Nam facinorosorum sanguine iuste ipsis
 quoq; facinorosis approbanibus effuso non scædatur
 martyrum iniuste effusus, nec quicquam ex eorum
 gloria detrahitur. Illi enim non propter fidem, aut
 religionis causa, sed ob admissa manifestaria scelera
 necantur. At uerò Donatistæ hæretici, si occisi fuis-
 sent, mortem forti animo forsā tolerantes facile po-
 terant spectantibus offendiculi causam præbere: non-
 nullis enim martyres uideri poterant, atq; ita mortis
 similitudine sanguine suo martyrum sanguinem quo-
 dammodo scædassent. Et hanc apparet August: fuisse
 sententiam. Nisi dicas satis uisum fuisse Augustino scæ-
 datum iri feruorum Dei passiones, si, à quibus eas su-
 sinebat, eosdem ipsi persecuti fuissent, & quemad-
 modum ipsi ab inimicis uexabantur, & neci trade-
 bantur, ita etiam inimicos suos ipsi uicissim insectati
 fuissent.

Erasi: in Su
 perer.
 Bedg.

SECTIO SECVNDA.

fuiſſent, & occidendos curaffent, id quod aperte uidentur innuere ea uerba. Quæ prodeſſe debent ad exempla patientiæ.

Quæ conſideratio nullum penitus locum habere poteſt, quum ciuiliſ magiſtratus citra omnem priuatiõis ſuſpicionem in fontes animaduertit. Adde quod, non una tantum cauſa ab eo adducitur interceſſionis ſuæ: quando quidem præter hanc, quam aduerſarij unicam notarunt, plurimas aſſert, cur hæreticos necandos non eſſe cenſeat: Primum, ut illis detur reſipiſcendi ſpaciũ. Nam potis eſt Dominus infirma membra ſanare, modò ne nimia impietate præcitantur. Deinde propter conſcientiam, & propter Catholicam manſuetudinem commendandam. Chriſtianum ſiquidem Magiſtratum à ſeuitia abhorrere, & abſtinere decet. Tum etiam quia ſi ſpirituales ſumus, potius cogitare debemus quomodo poſſimus hominem ſeruare, quàm quomodo poſſimus occidere: errores enim non homines ſunt interficiendi. Præterea quia diuerſa eſt Eccleſiæ cauſa, à cauſa prouinciæ: quum hæc terribiliter, illa uerò clementer ſit adminiſtranda. Poſtremo quia nullis bonis in Eccleſia placeat, ſi uſq; ad mortem in quenquam, licet hæreticum, ſeuiatur. Vides igitur non eſſe unicam, & illam quidem (ut aſſerunt) nullius momenti cauſam Auguſtiniã interceſſionis. Verum ſint hæc parerga: nos ſatis habemus ex Auguſtini dictis eius opinionem palam feciſſe. Quam tamen aduerſarij, ut nobis è manibus extorqueant, aſſerunt, illum, quum primò ſenſiſſet

set homines ad fidem cogi non debere, sed uim omnem uerbo inferri oportere, pijs disputationibus certari, rationibus, & argumentis deniq; ex utroq; foedere desumptis repugnantes superari, ne ui, ac timore coactos, fictos Catholicos haberemus, quos prius ueros haereticos cognouimus: tandem mutasse sententiam: uictum non uerbi Dei authoritate, sed exemplo. Hypocritam à uolentia oriri infirmam ut Caluini: & Luth:
 siquidem Hippo ciuitas sua, legum imperialium timore ad Catholicam unitatem fuerat conuersa. Putabat enim fortasse, ut ait Basilius Monfortius, bonus iste Patrum uerè Christianos esse, quicumq; Christum ore profitebantur: nec intelligebat in id malum se incidisse, quod prius metuerat: ne fictos scilicet Catholicos haberet. Quid enim laboris est Catholicum esse simulare? Nam si Turcarum Rex (ut ait idem Monfor:) imperaret, uniuersa Turcia Euangelium statim admitteret. At propterea essent ne omnes corde Euangelici, qui Euangelium ore profiterentur? Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.

Viderat August: fictam suorum ciuium professionem: quæ tam diu durauit, quàm diu uolentia, & poenæ metus. Sed non considerabat quàm malus custos sit diuturnitatis metus. Videmus ipsum met August: eiusq; Ecclesiam, imò uniuersam Africam non multò post eam seuitiam subire coactam fuisse, quam in suis erga alios approbatione, uel dissimulatione confirmauerat. Quum enim Vandali Arriana fide per Gothorū Episcopos imbuti, eam Africæ partem, in qua August:

SECTIO SECVNDA.

agebat uiolenta manu sibi subiecissent, coegerunt Catholicos Episcopos, aut in eam religionis formam iurare, quæ illis usitata erat, aut Ecclesias relinquere. Imò multa dira, & infanda in Catholicos perpetrarunt: dum suo odio morem gerentes Religionis prætextu in illos seuirent. Eadem autem nocte, qua Hippo à Vandalis obsidebatur mortuus est August: ut habet Victoris Historia. Simile quiddam (pergit Monsi:) testatur Socr: in Hist: trip: Nimirum eodem tempore, quo Innoc: 1. Romæ cepit Nouatianos, aliasq; improbas sectas persequi, eorumq; Ecclesias dissipare, & diruere, Gothos Italiam inuasisse, Romam expugnasse, omniaq; uastasse.

Socr: lib: 7.
c. 9. & 10.

Tanta autem erat in Rom: Episcopis, dissentientes profligandi cupido, ut Vigilii, qui tertius erat ab Agapeto, quo autore Cōstantinopoli in hereticos primum atrox persecutio instituta est, se à Iustiniano Imp: alioqui plurimum ab Episcopis laudato, uinciri, & parum humaniter tractari permiserit, eò quòd in restitutionem quorundam profligatorum hereticorum consentire nollet. Sed quem fructum acris illa insectatio, & seuitia Ecclesiæ genuerit, rei euentus docuit, præsertim in Arianis: qui Catholicorum impulsu ab Imperatoribus talia perpepsi, deinde subsequenter suæ partis Imperatorem nacti, eadem iterum intulerunt Catholicis. Ut hoc loco non commemorè quod Mahometes hunc morem à Catholicis non ita pridem usurpari ceptum, statim in nostros exercuit: adeò ut illud malum à nostris primò inductum in nostrorum

Arorum capita redundarit, atq; eos oppresserit, ut Perillo euenit de tauro suo: Et quanta Ecclesie antea florētissima clade, confusione, deformatione, deustatione, quot millium hominum cæde, res ipsa adhuc hodie loquitur.

En tibi fructus coactæ Religionis. Atqui Deus uoluntarios sibi expetit populos: id quod aperte significatur per honoraria, quæ Mose præcepit ut acciperet ab ultrò conferentibus, non coactis, ad sibi sanctuarium construendum, quo inter eos habitaret. Deniq; si ad fidem cogi homines possent, Christus ipse coegisset, et cogendos docuisset. Quoties uolui congregare pullos tuos, inquit, et noluisti? Inuitam Hierosolymam seruare non potuit Christus: nos igitur Christum superabimus?

Psal: 110. 3.
Exod: 25. 2.

Expende igitur quicunq; legis Augustini plurima loca, quæ supra citauimus, eisq; adde, quæ proximè, ex Monf: potissimum illis attexuimus: recteq; diiudica, utra duarum opinionum potiore, firmioreq; fundamento nixa fuerit: prior scilicet, quam uerbo Dei, totq; rationibus sultam habuit, an posterior, quo solo factæ, manisq; Hipponensis pop: conuersionis exemplo persuasus cum priore commutauit.

Hanc in animos uiolentiam meritò deplorat Erasmi: inquit, Tandem res deducta est ad Sophisticas contentiones, Articulorum myriades proruprunt. Quumq; uita nos destituat: quum fides sit in ore, magis quàm in animo: quum solida illa sacrarum litterarum cognitio nos deficiat: tamen terroribus huc

Eras: Ep:
Sup: Op:
Hilar:
“
“

SECTIO SECVNDA.

adigimus homines ut credant quod non credunt, ut
ament quod non amant, & intelligant quod non in-
telligunt. Non potest esse syncerum quod coactum
est, nec Christo gratum est nisi quod uoluntarium.

At uerò (inquiunt aduersarij) tametsi non rarò
cõtingit pœnæ timore simulatores nonnullos, fictosq;
Christianos fieri: attamen aliqui magnopere inde pro-
ficiunt: quorum salutem pluris fieri decet, quàm cæ-
teris simulandi occasionem non præbere. Quã plu-
res enim, etsi principiò pauore percitii simulatores
efficiantur, ea tamen disciplina bonum contrahunt
habitum, probiq; tandem Christiani euadunt. Primũ
omnium equidem nõ uideo quomodo is qui non cre-
dit, credere simulans, credendi habitum contrahere
possit. Hac enim ratione potius simulandi, quam cre-
dendi contrahet habitũ. Nam de actu interiore fidei,
non de externis actibus cõtrouersia est nobis. Si quis
à mulierũ concubitu, à gulæ uitio, à latrocinij, ab
impuris colloquijs, à conuitijs in Deũ per longũ tem-
pus abstinerit, nõ omninò inuitus fortasse hæc eadem
sponte faciendi contrahet habitũ. Et infidelis, nõ ad fi-
dem, sed ad falsam fidei confessionem: uel lingua, uel
factis sæpius timoris tantum ui coactus, non quidem
credendi, sed credere simulandi uitiosum contrahet
habitum. Imo uerò potius indignatione motus falsita-
tem suam indies acrius retinebit (Natura enim niti-
mur in ueritatem semper, cupimusq; negata) occasio-
nem expectans sententiæ suæ liberè propalandi: Ad
hæc, ex istis libenter artem ediscerem, qua inter mille
ueræ

ære resipiscentiæ speciem præ se ferentes, uerè conuersi à simulatoribus dignosci possint. Si enim nega uero quenuquam mortis timore, aut humani supplicij formidine, falsam doctrinam è mente unquã funditus eiecisse, sanam deniq; amplexum fuisse, quaratione, quibusue exemplis id mihi probaturi sint ignoro. In ficta Hipponensium conuersione ex ipsa historia id discriminis agnoscere certè non possumus. Neq; hic (ut faciunt) in medium asferre oportet patrum in filios, præceptorum in discipulos exempla: neq; etiam prædonum, ac sicariorum comparationes, qui mortis pauore diu à uitijs abstinentes, paullatim uirtutis habitum contrahant.

Nam præterquam quòd longè aliud est ad uirtutem amplectendam à uitijs quomodocunq; abstinere, & ad ueritatem agnoscendam mendacium oretenus detestari, neq; enim intellectus perinde ac uoluntas continuatis quibusdam actibus reformari potest, si quis huiusmodi exempla dari negauerit, & id quod in hisce comparationibus ab aduersarijs sumitur, falsum esse dixerit, quanam ratione ipsi contrarium nobis persuadere poterunt. Ego uerò potius crediderim, quo timore eiusmodi homines à uitijs declinarunt, eodem semper uirtutis speciem præ se ferre. Ut enim boni peccatum oderunt uirtutis amore, ita mali pœnæ formidine, non dicam oderunt, sed potius cauent. Itaq; non uirtutis, sed uirtutem simulandi abstinendo contrahunt habitum.

Quare uel numquã, uel raro admodum uidebis fl

SECTIO SECVNDA.

lium, aut discipulum uerberibus & minis, ne dum probitatem, sed ne probitatis quidem speciem, quæ rectè intuentè fallere possit, uerè consequi: at contra, plerosq; sepiissime sub patrum, ac præceptorum acri disciplina probitatem, ac uirtutem utcumq; simulantes, solutis compedibus, fractaq; (ut nostrates aiunt) ferula, formidine cessante deteriores euasisse. Præterea, quid est speciosius, & plausibilius his humanis exemplis, ac rationibus affinitatis cum Dei lege, qua Exod: 25. 2. diſertè pronunciat, se uoluntarias hostias à suis Psal: 110. 3. exigere? Atqui, quo pacto uoluntarius appellari poterit, qui formidine impulsus, quod corde non sentit, ore proficitur? & ex alieno præscripto, non ex animi sui instituto Deum colere cogatur? Inseruiant igitur humana hæc exempla ad externos mores emendandos, & malos coercendos, ut boni quietè, ac tutò uitam degant. Interioris autem hominis reformatio uerbi Dei documentis, non uiolentia, ac poenarum metu instituatur: ac tandem spiritui sancto per uim amoris permittatur: ipse namq; solus nolentes in uolentes commutare potest. Præclare quidem Athanasius hanc eandè nostram de hominibus ad Religionem non cogendis sententiam professus in Epistola ad solitar. uitam agentes ita scriptum reliquit. Quòd si inhonestum est aliquot episcopos metu coactos sententiam immutasse, quantò grauius, scædusq; illorum facinus, qui quòd hominum est minimè suæ causæ confidentium inuitos ad mutationem sententiæ coegerunt? Ita quoq; Diabolus, quia nihil ueri habet in se-
cui

curi et ascia inuadens, concutit fores eorum, à quibus recipitur. Saluator contra mansuetus est. Si quis, inquit, uelit me sequi, & esse discipulus meus. Docetq; se, cum ad quempiam uenit, non instare, sed potius pulsare, ac dicere. Aperi mihi soror, mea sponsa. Quod si aperiant, intrat. Sin grauentur, aut nolint aperire, abscedit. Non enim gladijs, aut iaculis, aut militari manu ueritas prædicatur, sed suadendo, et consulendo. Quæ autem ibi suadendi libertas, aut consulendi ratio, ubi qui contradicit, pro mercede aut exilium, aut mortem reportat? Hæc Athanasius, quibus etiam & Davidis exemplum & alia subiicit, quæ per te uidere poteris.

Neq; uerò hîc iterum cauillari oportet, ac Deum prætexere, qua homines ad se trahere consueuit, ut ex his Christi uerbis aduersarij colligunt, NEMO potest ad me uenire, nisi pater, qui me misit, eum trahat: Et alibi, Si à terra euectus fuero omnes ad me traham. Volunt enim ab interiore ui, qua Deus, eiusq; filius Christus Iesus mentes nostras immutant, suiq; amore, & æternæ mortis pauore ad fidem pertrahunt, argumentari, posse Ecclesiam ac Magistratum, Deum imitando, ad fidem ac uerum ipsius cultû corporeæ mortis pauore non rectè credentes adigere. At uerò quàm longè distat Dei opus in hominum mentibus ad fidem pertrahendis, suis inquam illis arcanis, soliq; sibi benè cognitis rationibus, ab hominû munere, ac potestate in fontibus puniendis, ac pœnarum timore flagitiosis coërcendis, & in ordinem cogendis? Quamuis enim ut diximus, hac ratione mali

Ioan:6. 64.
12.32.

SECTIO SECVNDA.

à sceleribus deterrcantur, boni ab eorum iniurijs uindican-
 dicentur, uis tamen illa, quæ corpori adhibetur, ani-
 mum minime cogit. Externa cessant, interna manent.
 Os, & lingua cogitur, ut resipuisse simulet, cor autè
 ex instituto suo libere agit. Verùm non sic spiritualis
 Dei uis, qua mentes nostras, etiam interdum nolentes
 ad se conuertit, & rapit: Ea enim, si Deus sic prorsus
 uelit, nunquam non cogit, & immutat, quos cogen-
 dos, & immutandos decreuerit: & exinde ab interio-
 re mutatione, exterior statim consequitur, quæ uer-
 bo, & opere ostenditur. Magistratus autem carnalis
 uiolentia nullum alium sortitur euentum, quàm ut im-
 proborum scelera uindictet, probos ab eorum sceleri-
 bus tutetur. At malam doctrinam, aut mala patrandi
 cupidinem, ex hominum cordibus extirpare, sanamq;
 mentem uicissim ingerere, minime potest. Non igitur
 congruit diuinam Dei uim, qua hominum mentes, si
 quando ipsi placuerit, ad se colendum amanter cogit,
 in exemplum Magistratibus proponere: nam quan-
 tumlibet insaniant, diuino spiritu cessante, quem ne-
 quicquam impartiri conantur, humanam uoluntatem
 nunquam immutabunt. Quid ergo est cur speciosam
 quoq; suam distinctionem asserant inter simplicem
 & tyrannicam uolentiam, & iustam ac legitimam
 animaduersionem? Repetant enim, si libet, & incul-
 cent, Augustino etiam (ut faciunt) auctore, hominũ
 conscientias cogi posse: ad malam certè hominis men-
 tem in bonam conuertendam tam ualebit legitima po-
 testas, et iusta animaduersio, quàm simplex, & tyrannica

*nica uolentia. Apost: Paul. non dixit quum doctrinæ
 uerbo egrius quoad ualueris, mortis postmodum aut
 pœnarum timore eius uoluntatem cogito, sed deuita-
 to: hoc idem est, quod, eum non cogito. Sciebat enim
 Apost: hanc in humanam uolentatem uolentiam ad
 Deum, non ad homines pertinere. Atenim iterum
 insurgunt, & inquit, Christianum populum, ta-
 meisi uoluntariè Deum colere oportet, quamdudum
 tamen in carne uersatur aliquo seueritatis rigore in-
 digere, ut ex non uoluntario uoluntarius efficiatur.
 Ad hoc autem probandum iterum afferunt, Magi-
 stratum, præceptorum, ac patrum exemplum, qui
 filios, discipulos, sibiq; subditos populos iusta adhibi-
 ta disciplina ex improbis probos efficiunt. Sed iam
 ostendimus, quanti sint ponderis huiusmodi exempla
 ad eorum sententiã probandam: nunc uerò addimus,
 nos iustam Ecclesiæ, seueramq; disciplinam, ubi ea
 opus fuerit, haudquaquam reijcere. Verum, spiritua-
 lem Ecclesiæ functionem esse hanc non ciuilibus pote-
 statis affirmamus, neq; aliquo supplicio capitali præ-
 fertim, in fontes de quibus agimus animaduerti posse
 contendimus. Ea enim ratione nec pater filios, nec
 Magister discipulos, nec Magistratus sibi subiectos,
 neq; demum uerbi minister hæreticos ex non uolun-
 tarijs uoluntarios reddere possunt: humane enim
 cunctæ operationes morte interueniente terminantur.
 Ad summam ex prædictis satis constat, & non uolun-
 tarium uoluntariũ ui fieri non posse, & quod conse-
 quens est aduersariorum similitudines ad propositam*

SECTIO SECVNDA.

materiam minime facere? Hactenus quod attinet ad Augustini sententiæ mutationem, à non cogendis ad cogēdos homines ad fidē dixisse sufficiat. Sed sunt præterea qui dicant, quam etiam olim habuit de non occidendis hæreticis opinionem, retractasse, ac repudiasse. Ast ego quum libellum suum, qui Retractat: inscribitur nuper perlegerim, nihil aliud huius argumenti in eo reperi, quàm uerba infra scripta.

Retract:
lib:2.ca:50. Sunt duo libri mei quorum titulus est, Contra par-
tem Donati: In quorum primo libro dixi non mihi
» placere ullius secularis potestatis impetu schismati-
» cos ad communionem uiolenter arctari. Et uerè tunc
» mihi non placebat. Quia nondum expertus eram
uel quantum mali eorum auderet impunitas: uel quan-
tum eis in melius mutandis conferre posset diligentia
disciplinæ.

Sed uerbis istis retractantur ne, ac repudiantur 15.
loci quos supra notauimus, alijsq; quos breuitatis cau-
sa omisimus, quibus tanto animi seruore se ab hæreti-
corum morte abhorre manifestè declarat? Minimè
sane. Sed ut clarius intelligamus, quam opinionem
uerbis illis detestetur, & abneget, expendenda nobis
occurrit schismatis uocabuli notio. Est igitur *σχίσμα*
Latinis separatio, siue diuisio. Quapropter, ut non
semper schisma hæresim habet, ita nec semper hære-
ses cum Schismate coniunguntur.

Schisma
quid.

Quæst:Eu:
lib:3.

Id quod aperte demonstrat idem August: quum ait,
Schismatici autem ab hæreticis distant: Quum Schis-
maticos non fides diuersa faciat, sed communis dis-
rupta

rupta societas. Et alibi, Hæresis est diuersa sequentiū
 secta: Schisma uerò eadem sequentium separatio. Cont: Cre:
lib:2.
 Hanc differentiam probè notauit Io: Calu: dicens, un-
 de inter hæreticum, & Schismaticum hoc discrimi- Calu: Inst:
lib:4. cap.2
Sect:5.
 nis ponit August: quòd illi quidem falsis dogmatibus
 fidei sinceritatem corrumpant, hi autem interdum
 etiam in fidei similitudinè societas uinculum dis-
 rumpant.

Accidit igitur (ut sæpe uisum est) in aliqua Ec-
 clesia hæreses esse, sed in Schismata non erumpere;
 hodieq; non rarò uidemus in eadem Ecclesia senten-
 tiarum diuersitatem esse, neq; propterea societas
 uinculum dirumpi. At rursum euenit aliquando, ut
 Ecclesia aliqua doctrinæ unitatem retineat, alijs uerò
 de causis, bifariam interdum conscindatur: ut de Ec-
 clesiæ Rom: historicis Ecclesiasticis authoribus legi-
 tur, quam trifariam quoq; aliquando scissam esse, ter
 nosq; Pont: habuisse compertū est. Non rarò etiā su-
 perioribus seculis contigit, hæreses cū Schismate iun-
 ctas fuisse: ut uidere est in Donatistis, qui suæ doctrinæ
 à Catholica diuersæ diabolicū Schisma cōiunxerant,
 à Catholicis desciscentes, specialesq; sibi Ecclesias, et
 Episcopos instituentes, Catholicosq; omnes non do-
 ctrina solū uexantes, sed armis insectantes, omniq;
 iniuriarum genere afficientes. Hoc autem Schismatis
 genus illud est, de quo August: dixit, sacrilegium
 Schismatis omnia scelera supergreditur.

Pius igitur uir iste perpetuò censuit hæreticos, tu-
 multus, ac seditiones non mouentes, nec Schismata
 facientes,

Hæc uerè
 hæreticos
 civili gla-
 dio obno-
 xios faciūt.
 Cont:
 Epist:
 Parm: lib:1

SECTIO SECVNDA.

facientes, tolerandos esse, docendos, ac monendos, nec ullo modo morte mulctandos: tum ut resipiscendi spatium illis daretur, tum uerò, ne ad schismata prouocarentur: à quibus quantum abhorreret: his uerbis ostendit.

De Bapt:
cont: Do-
nar: lib: 2.
cap: 4. & 5.

Hoc autem facit sanitas pacis, ut quum diutius aliqua obscuriora quaeruntur, & propter inueniendi difficultatem diuersas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad uerum liquidum perueniatur, uinculum permaneat unitatis, ne in parte praecisa remaneat insanabile uulnus erroris. Et ideo plerumq; doctoribus minus aliquid reuelatur, ut eorum patiens & humilis Charitas, in qua fructus maior est, comprobetur: uel quomodo teneant unitatem, quum in rebus obscurioribus diuersa sentiunt: uel quomodo accipiant ueritatem, quum contra id quod sentiebant declaratum esse cognoscunt. Verum tametsi adeo acriter schismata detestabatur, nihilominus olim sensit, non solum puros haereticos esse ferendos, sed ne Schismaticos quidem ipsos secularis potestatis impetu ad communionem uiolenter arctandos. Et haec opinio est, quam loco illo retractat, non autem, de haereticis non occidendis sententiam. Quam quidem si Retractare, ac refellere uoluisset, loca utiq; omnia ibi recenseret, quibus suam hanc sententiam patefecerat: quemadmodum toto illo Retractationum libro semper diligentissime facit, uel disertis saltem uerbis pronuntiaret, se multis scriptorum suorum locis olim haereticos non occidendos censuisse, Nunc autem
hac,

hæc, aut illa ratione persuasum, aliter sentire. Retra-
ctat igitur non de hæreticis non occidendis opinione,
sed de Schismaticis ad unionem non cogendis senti-
tiam. Quam ad rem cum impulerat, tum falsæ, ac fictæ
Hipponensium conuersionis superius narratū exem-
plum, tum uerò infesta, immanisq; Donatistarum ra-
bies: qui non solum doctrina sua uniuersam Africam
implebant, sed etiam (ut diximus) sceleratè factis
Catholicos diuexabant, omnifariam contumelijs,
iniurijs, ac cædibus insectantes: ut in historijs habetur.
At etiam si retractatio illa hæreticos quoq; , ne dum
Schismaticos amplecteretur, quænam, obsecro, eius
uerba ibi leguntur, quæ uim hæretico inferendam ad
mortem usq; extendi posse declarent? Duobus nomi-
nibus mouetur August: (ut ipsemet testatur) ad pri-
nam sententiam repudiandam. Primum, quia nondū
expertus fuerat, inquit, quantum mali asferre posset
eorum audax impunitus: (hic autem uidetur auda-
ciam eorum impunem esse nolle, attamen de morte
uerbum nullum) Deinde, quòd neq; etiam expertus
fuerat, quantum eis mutandis conferre posset diligen-
tia disciplinæ. Sed quænam disciplina adhiberi po-
terat ad eos immutandos? Mors fortasse? Mutasset eos
hæc sanè, sed è uiuis in mortuos: & non solum ad Ec-
clesiam non aggregasset, sed à Mundo penitus segre-
gasset. Si igitur animaduersione, ac disciplina, quam in
Schismaticos adhiberi cupiebat August: cò specta-
bat, ut ad Ecclesiæ communionem cogerentur, oport-
tebat animaduersionem, ac disciplinam talem esse,
 que

SECTIO SECUNDA

Eras. in
Super er:
Bedæ.

quæ à uiuis eos non separaret. Alioqui adhibita uio-
lencia Augustini optatis non respondiisset. Neq; uerò
in eius scriptis unicum uerbum inuenies, quo post
mutatam etiam de non cogendo sententiam, hæretici
mortem probare contendat; sed coërtionem tantum.
Id quod probè animaduertit Erasmus, asserens, Au-
gustinum multis usum argumentis fuisse, quibus uide-
retur eum sentire, Turcas, & Iudæos ad fidem mortis
terrore cogi debere, si de supplicio capitis interpre-
temur. Verùm hoc non sentire Augusti: arguit, quod
ait, dociles esse reuocandos, indociles primum metu
cogendos, mox docendos. Exemplumq; addit: Pauli
prostrati, mox ad Ananiam ire iussi. Et subdit, quis
docet interfectos? quis erigit occisos? Sed si quis Au-
gustinum sententiam suam de hæreticis morte non
mutandis loco illo minime retractasse manifestè de-
prehendere uelit, legat eius Epistolam. L. ad Bonifa-
tium conscriptam post prioris instituti sui mutatione:
in qua ex professo agit de hæreticorum correctione:
rationem reddens consilij sui in posterioris sententiæ
assertione. Ibi autem de morte uerbum nullum. Quin
imò ab ea abhorrere apertè perspicitur, quum ait,
Hæreses enim, & scandala futura prædicta sunt, ut
inter inimicos erudiamur, ac sic & fides, & dilectio
nostra possit esse probatio. Fides utiq; ne ab eis de-
cipiamur, dilectio autem, ut etiam ipsis corrigendis
quantum possumus consulamus: non solum instantes,
ne infirmis noceant, atq; ut ab errore nefario liberentur,
sed etiam orantes pro eis, ut aperiat Dominus illis
sensum.

sensum, & intelligant scripturas. Sed multò apertius quum eadem Epistola scribit, post horrendam cædem Maximiani cuiusdam Episcopi Vagiensis legem contra Donatistas fuisse promulgatam: hoc inquiring factum esse, ut tantæ immanitatis hæresis Donatistarum, cui crudelius parci uidebatur, quàm ipsa seuebat, non tantum uiolenta esse, sed omnino esse non sinceretur impune: non tamen supplicio capitali, propter seruandam etiam circa indignos mansuetudinẽ Christianam: sed pecuniarijs damnis propositis, & in Episcopos, uel Ministros eorum exilio constituto. Hanc uerò legem & priori suæ opinioni contrariam, & posteriori consentaneam fuisse ex ipso contextu liquidò apparet.

Ad Vinc: quoq; scribens, cum quo post primæ sententiæ mutationem agit de hæreticorum correctione, capitis supplicium apertè uidetur detestari: Quis enim nostrum, inquit, quis uestrum non laudat leges ab Imperatoribus latas aduersus sacrificia paganorum? Et certè longè ibi pœna seuerior constituta est. Illius quippè impietatis capitale supplicium est. De uobis autem corripiendis atq; coercendis habita ratio est, quo potius admoneremini ab errore discedere, quàm pro scelere puniremini. Et ad eundem, Alij dicunt, inquit, Nesciebamus hic esse ueritatem, nec eã discere uolebamus: sed nos ad eam cognoscendam metus fecit intentos, quo timuimus ne fortè sine ullis rerum æternarum lucris, damno rerum temporalium feriremur. Ceterum adeò nihil tunc temporis tenta-

Ad Vinc.
cent: ep: 48.

SECTIO SECVNDA.

tum est de occidendis tam immanibus belhis, ut quum primum edictum Macedonij (ut Eras: putat) præsidis uerbis adeo ambiguus esset propositum, ut hereticis uideretur mortem minuari, nisi resipiscerent, Augusti illum diligenter admonuerit, ne quenquam interficeret: quum hoc ius ne ex Cæsareis constitutionibus quidem haberet: laudatq; eum quòd posteriore edicto uerborum ambiguitatem explicuisset.

Iam ex prædictis satis constat, ac perspicuum esse potest, an Augusti scripta ab aduersarijs, an potius à nobis faciant, quum manifestè appareat, cum mutata etiam priore sententia, & uim hereticis schismaticis faciendam probante, nihilominus capitis in eos supplicium improbasse. Ex cuius etiam dictis aperte colligitur Cæsareas leges, quarum formidine Donatistæ eo non improbante ad fidem cogebantur, non capitales, sed pecuniarias, & exilij fuisse. Eam nunc, & Augustinum (si opus est) à nostris calumnijs defendat.

Qui tamen non eò respicimus, ut disciplinam omnè ab Ecclesia expellere, & excommunicationem quoque ipsam abolere moliamur: neq; etiam, ut confusam doctrinæ, falsorumq; dogmatum libertatem fanaticorumq; spirituum licentiam, & impunitatem in eam introducere statuamus: nec tandem, ut Magistratui legitimam religionis curam, iustamq; in malos animaduersionem extorqueamus: quæ omnia nobis non minus impudenter, quàm falsò adscribere non obscure sunt ausi: sed eò tantum ut seuitiæ modum imponamus,

san-

sanguinemq; sistamus, religionem deniq; igne, ferroq;
 minimè tractandam, quò ad per nos fieri possit, pijs
 omnibus persuadeamus. Modò tamen hereticorum
 facta à religione in seditiones non prorumpant: in-
 deq; inter populos oriantur nouarum rerum motus,
 dominatum mutationes, hominum cædes, uulnera,
 uerbera, supra, latrocinia, incendia, iniuriæ, contu-
 meliæ, atq; id genus alia, publicam pacem, ac tran-
 quillitatem perturbantia: quibus in rebus, publicam
 maiestatem ledentibus, hominumq; uitam, dignitatẽ,
 aut substantias petentibus, ciuilibus gladij seueritatem
 exeri decet, corrupte mentis errore in corrupte uo-
 luntatis facinus erumpente.

Sed iam ad Chrysostr: ueniamus: qui primùm, ser. Chrysostr:
 mone de Anath: Dogmata impia, inquit, & que Sermon: de
 ab hereticis profecta sunt, arguere, & anathemati Anath:
 zare oportet. Hominibus autem parcendum, et pro
 salute eorum orandum. Sed ne grauetur, quæso, pius
 lector sermonem illum percurrere. Videbit enim ni-
 hil aliud in eo agere Chrysostrum, quàm ut uerbi
 Dei ministros ab hereticis licet præfractè ueritati re-
 sistentibus ultimo anathemate feriendis, & à Christo
 penitus separandis deterreat: quantò igitur magis ab
 eisdem occidendis homines deterrere uoluit. Ait enim
 inter cætera. Eradi sicut alienum ab Apostolica tra-
 ditione, & si quidem hoc boni consulere uoluerit ho-
 mo, qui pius errore inuectus erat, iuxta uocem pro-
 phetæ & ille uiuet uitã, et tu animam tuam liberabis.
 Si autem respuit sermonem, ut pote contentiosus, tu

SECTIO SECVNDA.

contestare, ne reus fias, tantum cum longanimitate & suauitate, ut ne animam eius de manu tua iudex requirat. Ne odio habeas, ne auerferis, ne persequaris, sed sinceram & ueram erga eum ostende Charitatem.

Hom: in

Mat: 47. ca:

23.

At idem alibi, Vis igitur abeuntes colligamus ea? Dominus autem prohibet, ne forte simul cum zizanijs herbam tritici euellant: Quod dicebat, ut bella, & effusionem sanguinis prohiberet. Nam si trucidarentur heretici, absq; fœdere pacis, atq; inducijs bellum orbi inferretur. Duabus igitur rationibus prohibuit. Altera quia frumentis nonnihil nocerent: altera, quia nisi sanarentur extrema supplicia non euaderent. Quare si puniri eos uultis, & frumentis nequaquam officere, opportunitas temporis congrua expectanda uobis est. Quid autem est, quod eradicabitis simul cū ipsis etiam frumenta? Certe, aut quia, si arma capietis, inquit, necesse est, quum hereticos trucidatis, multos sanctorum interimere: aut quia ab ipsis zizanijs multa commutata, in frumenti conditionem se ipsa conuerterent. Si ergo prauenientes euelletis, ea frumenta deperibunt, quæ à commutatis zizanijs prouenirent. Non prohibet autem conciliabula hereticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi concidere: uerum interficere, ac trucidare.

En, ut simpliciter pius iste uir, & scripturarum peritissimus Domini parabolam zizaniorum interpretans, ait, eam hereticos non trucidandos edocere: huiusq; sententiæ uarias causas affert. Verum ne quis suspicarietur hereticis prorsus impunem libertatem

con-

concedi, sententiam quodammodo moderatur, in-
 quiens, non prohiberi eorum conciliabula dissipari,
 ora obstrui, audaciam, & loquendi libertatem conci-
 di: sed interfici tantum, ac trucidari. Hic locus est,
 quem prima sectione citauimus, quum ostendimus
 aduersarios obijcere, Chrysostrum, & Theophil:
 hæreticos bello necandos, non autem iusto iudicio ca-
 pite multandos prohibere. Quia uero ibi dilucidè
 declarauimus quid fuerit in causa, cur sanctus ille uir,
 de bello tantum, non de ordinarijs iudicijs mentionē
 fecerit, nihil est cur eadem sæpius inculcemus. Solū
 autem lectorem monemus, ut quæ ibi adduximus cum
 Christo: uerbis prudenter conferat: ac proinde iu-
 dicet, an eius interdictum de non trucidandis hære-
 cis generaliter, aut specialiter accipi debeat: id quod
 ex postremis huius loci uerbis manifestè percipiet:
 quibus asserit, eos occidi à Domino omninò uetari.
 Sed alibi quoq; de hæreticis uerba faciens dixit. Simi-
 li modò affecti, sicut hi qui morbo laborant, & cor-
 poralibus oculis cæcutiunt. Illi enim ob oculorum
 suorum infirmitatem solis lucem ægrè ferunt, & ob
 aduersam corporis ualitudinem etiam optimos salu-
 berrimosq; cibos auersantur. Ita & hi anima ægro-
 tantes, & mentis oculis capti, lumen ueritatis intenti
 aspicere non possunt. Idcirco nostro fungentes mune-
 re, manus eis porrigamus: magnaq; eis mansuetudine
 loquamur. Nam & beatus Paulus ita nos admonuit,
 dicens, ut in mansuetudine erudiantur aduersarij, si
 forte det eis Deus pœnitentiam in agnitionem uerita-

Homil: 8.
 in Gen: c. 1.

SECTIO SECVNDA.

tis, & emergant è laqueo Diaboli, capti ab ipso in illius uoluntatem. Vides quomodo uerbis declarauit, quòd quasi ebrietate obruti sint? Nam quòd dicit, Emergant, ostendit quòd in profundo aliquo mersi sint. Et iterum, Capti, inquit, à Diabolo: quasi diceret, laqueis irretiti sunt. Vnde & gemina nobis mansuetudine opus est, & longanimitate, ut possimus eos eripere, & educere è laqueis Diaboli. Dicamus igitur eis, Emergite, & respiscite paulisper. Aspicite lumen iustitiæ, &c.

Cont: Ep: tionem ab eo allatam hæretici cum cæco, impellit me,
 Parm: lib: 2 ut alium Augusti: locum eiusdem argumenti subij-
 Non dicit, ciam: qui quidem de quibusdam hæreticis ait: Nonne
 Nolunt, isti palpant in meridie, quasi in media nocte? Quod
 sed Non quidem omnium hæreticorum est, qui rem manifestis-
 possunt. simã in luce omnium gentium constitutam uidere nõ
 Non ergo possunt. Itaq; uide quàm diuersa sit ab aduersariorũ
 volunta- opinione Chrysof: et August: sententia. Illi enim cen-
 ri, sed sent, imò asseuerant, hæreticos scienter ac uoluntariè
 ignari. peccare, hi autem eos ægrotis, cæcis, ac ebrijs com-
 parant, ex quo ignaros, ac deceptos à Diabolo consti-
 tuunt.

Hilar: lib: Sed iam quid Hilarius hac de re sentiat audiamus.
 ad Const: Et hoc, inquit ille, obsecramus pietatem tuam, ut
 August: eos, qui adhuc (egregij uidelicet sacerdotes, qui tanti
 nominis præpollent dignitate) aut exilio, aut desertis
 locis tenentur, iubeas ad sedes suas reuerti; ut ubiq;
 grata libertas sit, & iucunda lætitia. Et inferius, Deus
 cogni-

cognitionem sui docuit potius, quàm exegit, & operationem cœlestium admiratione præceptis suis concilians auctoritatem, coactam confitendi se aspernatus est uoluntatem. Si ad fidem ueram istiusmodi ius adhiberetur. episcopalis doctrina obuiam pergeret, diceretq; Deus uniuersitatis Deus est: obsequio non eget necessario: non requirit coactam confessionem. Non fallendus est, sed promerendus. Nostra potius, quàm sua causa uenerandus est. Non possum nisi uolentem accipere, nisi orantem audire, nisi profitentē signare. Et paullo post, Quid istud est, inquit, quòd sacerdotes timere Deum uinculis coguntur, poenis iubentur, carceribus continentur, plebs in custodiam catenati ordinis constricta disponitur, uirgines dantur ad poenam, &c. Et alibi, Ac primum misererelicet, ait, nostræ ætatis laborem, & præsentium temporum stultas opiniones congemiscere, quibus patrocinari Deo humana creduntur: & ad tuendam Christiani Ecclesiam ambitione seculari laboratur. Oro uos cœ Episcopi (qui hoc uos esse creditis) quibus nam suffragijs ad prædicandum Euangelium Apostoli usi sunt? Quibus adiuti potestatibus Christum prædicarunt? An ne aliquam sibi assumpserunt è palatio dignitatem? hymnum Deo in carcere inter catenas, & post flagella cantantes: Edictisq; regijs Paulus, quum in Theatro spectaculum ipse esset, Christo Ecclesiam congregabat? Nerone (credo) se, aut Vespasiano, aut Decio patrocinantibus tuebatur: quorum in nos odijs confessio diuinæ prædicationis floruit. Illi ma-

Hil: contra
Auxent:
Arianum.

SECTIO SECUNDA.

nu, atq; opere se alentes, intra coenacula, secretaq;
coeuntes, uicos, & castella, gentesq; ferè omnes terra,
ac mari, contra senatus consulta, & Regum edicta
peragrantes, claues (credo) cœlorum non habebant?

At non se tum Dei uirtus contra odia humana por-
rexit, quum tanto magis Christus prædicaretur, quan-
to magis prædicari inhiberetur? At nunc (proh do-
lor) diuinam fidem suffragia terrena commendant,
inopsq; uirtutis suæ Christus, dum ambitio nomini suo
conciliatur, arguitur. Terret exilijs, & carceribus
Ecclesia, crediq; sibi cogit, quæ exilijs, & carceribus
est credita. Pendet ad dignationem communicantium,
quæ persequentium est consecrata terrore. Fugat
sacerdotes, quæ fugatis est sacerdotibus propagata.
Diligi se gloriatur à mundo, quæ Christi esse non po-
terat, nisi eam mundus odisset.

Ea ætate iā
mos inole-
verat in Ec-
clesia civi-
lis potesta-
tis in rebus
fidei im-
plorandæ.
Id quod
deplorat
Hilarius.

Verum aduersarij non minus Hilarij autoritatē,
quàm Augustini nobis infringere conantur: aiuntq;
instituti sui non fuisse, uim in hæreticos inferendam
prohibere; sed sui temporis Episcopos obiurgare:
qui sui officij obliui, solis principum armis aduersus
hæreticos certarent: & in hoc unum quod agebat in-
tentum, zelo pietatis abreptū, longius quàm par erat
progressum fuisse. At piget me tam friuolis resellen-
dis tempus terere. Nam primū oportuerat, quod di-
cunt Hilarij institutum fuisse, testimonijs ex Historia
ipsa petitis comprobare. Præterea, effutijt ne ille for-
tassis ex tempore, & inconsultè uerba illa disputandi
oblata occasione, quo sæpe fit, ut ira, uincendiq; cu-
pidine

pidine inflammati inania uerba, ac sententias ueritati non coherentes effutiamus? An non potius calamo, sedatoq; animo ea edidit, manente sibi temporis spatium, antequam ea in publicum daret castigandi, quaeq; parum scite scripsisset expurgandi? Minimè credendum est, egregium hunc uirum, relicta sibi sua relegendi, ac diligenter examinandi commoditate, corrupta fuisse editurum, ijsq; uerbis sordidatas, quae sibi indignatione, praeposteroq; zelo impulsio è cerebro erupissent, sanaeq; doctrinae prorsus aduersarentur. Sed quid ego in his longius haereo? Ad eius deniq; scripta lectorem allego: ex eis iudicaturum, an aperte, nullaq; adhibita distinctione statuatur, Deum uoluntariam, non coactam confessionem à nobis exigere: & an uiolentiam omnem generaliter detestetur, nulla prorsus adhibita distinctione, aut exceptione, quae hominibus ad fidem adigendis inferatur. Quocirca ex eorum propositione, qua statuunt Hilarium Episcopos obiurgandi gratia ea scripsisse, qui quidem uerbi gladio posthabito solis principum armis cum haereticis decertarent: non concluditur eum non uetare, ac detestari uim omnem, quae ad hominum conscientias ad fidem cogendas asseratur: ciuilibsq; potestatis uim in religione non implorandam affirmare. Quae quidem tam manifesta in eius scriptis apparent, quam quae manifestissima.

Nunc uerò Hieronymi testimonia aggrediamur: Hieronimus qui Matthaei uerba explicans, SINITE ea crescere Matthei usq; ad messem, haereticos quod eorum crimen non

SECTIO SECUNDA.

perinde ac adulterorum, & fornicatorum manifestū sit ferendos, non occidendos aperte interpretari uideatur, & in parabola illa explicanda cum August: Chryso: ac Theophilac: consentire, non autem cum noua aduersariorū interpretatione: libro autē tertio aduersus Pelagianos sub Attici persona ait se hereticos non accusare: quia Apostolus cum doceat hereticum post unam, & secundam correptionem uitare non accusare. Videant igitur nostri hereticorum ad magistratum delatores quid agant, & ad hanc Pauli admonitionem, Hieronymiq; interpretationem aliquando respiciant.

Id. in Osee.
cap: 2.

Idem ipse in Oseam 2. cap: inquit: qui in Christum creditis & estis tam ex Iudeis quam ex gentibus, dicite fractis ramis, & priori populo qui proiectus est, populus meus quia frater tuus est, & misericordiam consecuta, quia soror tua est. Quum enim intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet. Hoc idem nobis præcipitur, ne hereticos penitus despiciamus, sed prouocemus ad pœnitentiam, & illorum salutem germanitatis optemus affectu. Verum quomodo dici poterit de heretici salute non desperare? quo pacto ad pœnitentiam eum prouocabit? qua tandem ratione eius salutem optare ostendet is, qui Magistrati necandum tradet, seu quouis deniq; modo mortem illi machinabitur?

At uero qua ratione occidendos esse hereticos Hieronymus censuerit, probè explicat in commen: in Esaiam cap: 13. ad finem his uerbis. Atq; utinam &
nos

nos suscitetur à Domino, & hæc nobis detur potestas, ut nec aurum, nec argentum uelimus eloquentiæ, & sapientiæ secularis, sed filios hereticorum, & omnium qui decepti sunt, interificamus sagittis spiritualibus id est testimonijs scripturarum, & qui lacte nutriuntur erroris absq; ulla misericordia trucidentur, ut clementi crudelitate pereant, &c.

Cyprianus autem sanctissimus Martyr dixit, Nam etsi uidentur in Ecclesia esse Zizania, non tamen im-
pediri debet aut fides, aut charitas nostra, ut quoniam
Zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia
recedamus. Nobis imò laborandum est, ut frumentum
esse possimus: ut quum ceperit frumentum dominicis
horreis condi, fructum pro opere nostro, & labore
capiamus. Apost: in Epist: sua dicit, in domo autem
magna non solum uasa sunt aurea, & argentea, sed
& lignea, & fictilia: & quædam quidem honorata,
quædam uerò inhonorata. Nos operam demus, &
quantum possumus laboremus, ut uas aureum, aut ar-
genteum simus. Ceterum fictilia uasa confringere
Domino soli concessum est: cui & uirga ferrea data
est. Esse non potest maior Domino suo seruus; nec
quisquam sibi quod soli filio Pater tribuit uendicare
se putet. Sed quid Lactantius?

Cypr: Ep:
lib:3. Ep:1.

Non est opus, ait ille, ui, & iniuria: quia religio
cogi non potest: uerbis potius, quàm uerberibus res
agenda est: ut sit uoluntas. Distringant aciem inge-
norum suorum. Si ratio eorum uera est, afferatur:
Parati sumus audire, si doceât. Tacentibus certè nihil

Lact: lib:5.
cap:20.

SECTIO SECVNDA.

credimus, sicut ne seuiantibus quidem cedimus. Imitentur nos, aut rationem rei totius exponant. Nos enim nō illicimus (ut ipsi obiectant) sed docemus, probamus, ostendimus. Itaque; nemo à nobis retinetur inuitus. Inutilis est enim Deo, qui deuotione ac fide caret. Et tamen nemo discedit ipsa ueritate retinente. Et inferius, Sciant igitur uel ex hoc ipso quantum intersit inter uerum, & falsum: quando ipsi, qui sunt eloquentes, persuadere non possunt: imperiti ac rudes possunt: quia res ipsa, & ueritas loquitur. Quid ergo seuiunt? ut stultitiam suam, dum minuere uolunt, augeant? Longè diuersa sunt carnisficina, & pietas. Nec potest aut ueritas cum ui, aut iustitia cum crudelitate coniungi. Item paullo post, Sentiunt enim nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summa ui oportere defendi. Sed ut in ipsa religione, sic in defensionis genere falluntur. Defendenda enim religio est, non occidendo, sed monendo. Sic habent quidam codices moriendo: non seuitia, sed patientia: non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse est bonum in religione uersari, nō malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere uelis, iam non defendetur illa, sed polluetur, atque uiolabitur. Nihil est enim tam uoluntarium, quam religio, in qua si animus sacrificantis auersus est, iam sublata, iam nulla est. Recta igitur ratio est, ut religionem patientia, uel morte defendas, in qua fides conseruata, & ipsi Deo grata est, & religioni addit auctoritatem.

At enim ad Lactantij auctoritatem eadem ferè obijciunt nobis aduersarij, quæ ad Hilarij scripta obiecerè. Dicunt enim, quam Lacti agit causam longe à nostra esse diuersam: quandoquidem ille in eos inuehitur, qui religionem nostram igne, ferroq; insectabantur, non in eos, qui ueros hæreticos iusto iudicio diuexarent. Quòd si eorum argumentandi rationem rectè percipio, eorum institutum est, inferre ex Lactantij uerbis significari, non decere infideles, aut hæreticos, ueros Catholicos urgere, & ad eorum falsam fidem uiolenter adigere: at uerò ex eo non euinci Catholicis interdici iisdem rationibus hæreticos punire, & ad ueram religionem inuitos cogere.

Sed bone Deus, quando erit unquam tergiuersandi, & nugandi finis? Hoc idem est quod aiunt, Papam nos ut hæreticos cremare iure non posse: at contra, Arrianos, & Anabaptistas à nobis iuste necari. Quid autem multis opus est? Ipsamet Firmiani uerba hac de re iudicium proferant: quibus rectè perpensis perfacile iudicatu fiet, an instituti sui fuerit, etsi occasione sibi præbita in infidelium erga fideles seuitiam, ac uiolentiam inuehebatur, hanc tantum speciatim execrari, an potius generatim uim omnem detestari, quæ hominibus ad fidem cogendis adhibeatur. Quocirca eadem ratione ad hanc eorum oppositionem respondemus, qua supra ad ea, quæ aduersus Chrysostomi locum obiecerunt, quum hæreticos bello necandos non esse censebat. Nam si Lactantij tempore mos fuisset Christianis, religionis causa homines

interfi-

SECTIO SECVNDA.

Idem superius habemus ex Tertulliano.

interficere, nemo quidem dubitare potest iisdem generalibus uerbis, quibus in infideles, Christianos ad fidem suam cogere uolentes inuehitur, nostrorum quoque uiolentiam in haereticos fuisse execraturum. Agit enim de religione in genere, non autem speciatim de hac, aut illa. Nam primum inquit, quia religio cogi non potest: uerbis potius quam uerberibus res agenda est: Et paullo post: Itaque nemo a nobis retinetur inuitus. Inutilis est enim Deo qui deuotione ac fide caret. Et tamen nemo discedit, ipsa ueritate retinente. Et inferius subdit: longè diuersa sunt carnificina, et pietas: nec potest, aut ueritas cum ui, aut iustitia cum crudelitate coniungi. Item paullo post, Defendenda enim religio est non occidendo, sed moriendo (seu monendo) non seuitia, sed patientia: non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, haec bonorum. Ac tandem concludit, Nihil tam uoluntarium, quam religio: Quid amplius? Non ne clarè apparet Lactantij uerba generale, non speciale aliquid sonare? et è religione uiolentiam omnem penitus exigere?

Theophilactus Matth: Euang: explicans, Zizania haereses esse exponit, disertè enunciando haereticos necandos non esse.

Theoph: in
Matt: 13.

Seuer Sul:

Seuerus Sulpitius, Martini Episcopi sanctissimi uita tam describens, ostendit, eum in haereticorum mortem consentire noluisse. Quod lib: sui uoluminis tertio his uerbis declarat, Maximus Imperator pridie ex Episcoporum sententia, decreuerat Tribunos summa potestate ad Hispanias mittere, qui haereticos inquirere.

quirerent: deprehensis uitam, & bona adimerent. Nec dubium erat, quin sanctorum etiam maximam turbam tempestas ista depopulatura esset. Sed Martino præcipua erat cura, ne Tribuni cum potestate gladiorum ad Hispanias mitterentur: pia enim erat sollicitudo, ut non solum Christianos, qui sub illa occasione erant uexandi, sed ipsos etiam hereticos liberaret.

Clamabat Petilianus, Absit, absit à conscientia nostra, ut ad nostram fidem aliquem compellamus. Petil:

Minutius de Christianis uerba faciens, dixit, eis non tantum non licere hominum cædes uidere, sed nec etiam audire. Licebitne igitur eorum morte lætari, diuersisq; modis necandos curare? Minut:

Damascenus tradit, Euangelium toto orbe fuisse prædicatum, sed nullis telis, aut armis, aut bello suos aduersarios uicisse: sed à paucis nudis, pauperibus, indoctis, & flagellatis confusos fuisse sapientes mundi. Quomodo enim posset Ecclesia martyres habere, si ipsa martyres faceret? Damasc:
3. Sent: c. 32.

Bernardus (etsi doctor Papista) Apostoli uerba enarrans, fides ex auditu, auditus autem per uerbum Dei, scripsit fidem suadendam esse, non imperandam. Bernar:

Quum igitur optimos quosq; ueterum patrum à nobis esse ostenderit (omnes enim uno ore, & hereticorum mortem, & in conscientias uiolentiam detestari uidentur) non est cur fauorem eorum iactent aduersarij: seq; eos à calumnijs nostris defensuros profiteantur.

RECENTIORVM
TESTIMONIA?

Erasmi:

Magnus ille, nec unquam satis laudatus Erasmus, in supput. err. Bedæ, & in responsi. de inquisit: hoc argumentum suse lateq; pertractat. Sed ne longius quam par sit producatur oratio, eius scripta tibi lector percurrenda relinquam: aliqua tantum peringens, quatenus scriptoris huius ab aduersariorum calumnijs defendendi studio necessario impellar. Qui quidem, quum hæc Erasmi testimonia à quodam olim pro hac asserenda sententia citarentur, dixerunt scriptorem hunc tam uarium, & inconstantem esse, ut, quid in eo potissimum sequantur, prorsus ignorent: eumq; satis appareat quod crediderit dissimulare, quam dicere maluisse. En ut ab istis habetur uir egregius, cui ne dum profanæ, sed sacræ quoq; literæ tantum debent, ut (quod omnium pace, multorum citra inuidiam dixerim) pauci ætate sua eum adæquarint, nemo fortasse superarit. Sed facile factu est in mortuos inuehi, quibus respondendi est adempta facultas. Primum igitur omnium affirmant, ex omnibus eius scriptis nihil aliud colligi posse, quam hæreticorum iudicia perperam, & crudeliter à Pontificijs exerceri: quia scilicet Episcoporum munus est, non exurere, & perdere, sed docere, & mederi. Ut autem ostendant (ut arbitror) eum non uetare hæreticos à Magistratu, ne dum puni,

niti, sed etiam, summo affici supplicio, eius uerba in
 medium afferunt, quum inquit, Quid autem uetat ne
 Principes hæreticos turbantes publicam tranquillitatem
 e medio tollant? Et paullo post, Hæc nequaquam
 in fauorem loquor hæreticorum: neq; me patrono
 quisquam habebit melius, si modo uerum cognouero
 hæreticum: Id est malitiosè errantem, factiosum, et
 immedicabilem. Quod ad primum attinet, nemo infir-
 cias ibit, Erasmus in Papatum inuehi. Quomodo
 enim in Euangelicas Ecclesias inuehi poterat, si eius
 ætate impius ille homines falsa doctrina imbutos com-
 burendi mos in eas adhuc inuectus non erat? Iam er-
 ror ubi non est reprehendi non potest. Verum quis
 sanæ mentis ambigat, Erasmus hodie si uiueret, ijs-
 dem uerbis, quibus Papatum obiurgat, eius quoq; hæc
 in re imitatores obiurgaturum fuisse? Quocirca ea-
 dem ad hoc iam tertio respondebimus, quæ ad obie-
 ctionem in locum Chrysostrati factam superius respon-
 dimus. Nam quemadmodum ostendimus, cum de hæ-
 reticis bello, non autem ordinario iudicio non occi-
 dendis eò egisse, quòd ætate sua aliquis Principum
 hæreticos bello, non autem ordinario iudicio perse-
 qui tentauerat (quem tandem iudicij morem Papatus
 in Ecclesiam inuexit) eadem inquam ratione Eras-
 mi uerba pontificios petunt, non autem Ecclesias no-
 stras, eò quòd ætate sua huius erroris argui non po-
 terant. At uerò, quis neget eius uerba hæretici mor-
 tem uetantia generalia esse? Quod tamen inferius
 dilucidè patebit.

Quod

SECTIO SECVNDA.

Quod deinde tacitè inferre uidentur, Erasmmum non uetare hæreticos à Principibus è medio tolli, ani maduertendum est, illum priore loco eos hæreticos tantum nominare, qui publicam tranquillitatem perturbant: factiosos scilicet, ac seditiones excitantes, id quod neq; nos prorsus negamus, nec ueterum, aut neotericorum scriptorum ullum negantem me legisse memini. Quis enim neget, hæreticum, qui (ut August: scripsit, quem hoc loco citat Erasmi:) ambitione ductus, uel alicuius temporalis commodi gratia, religionis prætextu falsas, ac nouas opiniones uel gignit, uel sequitur, seq; sectantium turmas parat coerceri debere? Ac etiam, si in ea facinora prorumpant huiusmodi sectarij, ut publicam maiestatem ledant, priuatosq; homines offendant, uita, dignitate, aut facultatibus ademptis, aut quouis modo corpore leso, corporali supplicio à Magistratu affici posse? Hi tandem hæretici illi sunt, quos Erasmo assentientes à Principe tollendos concedimus: hi enim uerè sunt publicæ tranquillitatis perturbatores: non autem ij, qui simpliciter hæretici seditiones uolentes non excitant, neminem ledunt: sed pacatè, ac placidè differentes nemini uim inferunt, sententiam suam defendunt, ac docent, rectamq; esse autumantes, etiam mordicus retinent: adeò, ut à Diabolo decepti, igne quoq; cremari constantissime perferant. Quum igitur Erasmi posteriore loco inquit se hæreticis non fauere, neq; se patrono quenquam mitius habiturum, modò uerè cognouerit hæreticum: hoc est, inquit, malitiose peccantem,

Tales fuerunt Do-
natistæ.

cantem, factiosum, & immedicabilem: nos quoq; eius
 sententia subscribimus. Nam quis est hæreticus fa-
 ctiosus & malitiose peccans, si is non est, quem supra
 descripsimus? Quamquã & quod attinet ad peccandi
 malitiam, iam superius ostendimus humanæ mentis
 cognitionem soli Deo uerè competere, & quantum
 ad reliquam illam tertiam conditionem, neq; huic no-
 stro, neq; cuiquam alij hæretico eam inesse, nobis un-
 quam liquidò constare poterit. Solum enim prorsus Deo
 patet, an morbus hæretici sit immedicabilis, nec ne.
 Id quod Paulus probè declarat, quum hæreticum fe-
 rendum præcipit, si quando Deo iuuante Diaboli la-
 queos euadat. Itaq; si artem ab istis docebor (uerùm
 caueant, ne nos, seq; unà decipiant) qua, non coniectu-
 ris sed certa scientia (nunquam enim ex coniecturis
 hominem morti addicam) hæreticum aliquem ma-
 litiose peccare, eiusq; ægritudini mederi impossibile
 esse, & ad hæc tandem factiosum, scditiosum, pacem-
 que publ: perturbantem uidero: tunc demum in eo-
 rum sententiam, Erasmo etiam duce, pedibus ibo. Ce-
 terū bonus ille uir, tres illas condiciones enumerans
 hæretici suo iudicio ciuili gladio plectendi, quarum
 primam cognitu difficilem, tertiam uerò planè im-
 possibilem demonstrauius, satis aperte declarat sen-
 tentiam hac de re suam. Quas omnes condiciones
 quum ipsi quoq; aduersarij in hæretico puniendo re-
 quirant, mirum profectò est qua ratione hæreticum
 uel ausi sint, uel audeant unquam morti addicere, nisi
 quod Dei est proprium, sibi quoq; impiè arrogare

SECTIO SECVNDA

uelint, & non solum ea, quæ in hominis corde latent, sed etiam quæ in eius animo, dum uixerit, futura sunt, se probè nosse confidant. Eorum uerba ex quibus manifestè probatur, eos tres illas Erasmi conditiones admittere hæc sunt. Nos autem de hæreticis agimus, id est malitiosè errantibus, factiosis, & desperatis. Erasmus tamen clarius etiam opinionem suam patefacit, quum ait, serui, qui uolunt ante tempus colligere Zi-

In Paraphr
in Matt: 13.
Et ad Alfo:
Mau: Epî:
Sibil:

zania, ij sunt, qui pseudoapostolos, & hæresiarcas gladijs, & mortibus existimant è medio tollendos: quum Paterfamiliàs nolit eos extinguere, sed tolerari, si forte resipiscant, & è Zizanijs uertantur in triticum.

Respon: de
Inquis:

Quòd si non resipiscant seruentur suo iudici, cui poenas dabunt aliquando. Petunt ne hæc uerba specialiter Papanos, an potius generaliter cunctos, hæreticos necandos statuentes? Item quum Chrysostomi uerba producit, eiusq; sententiam approbat, inquit, cum simpliciter Zizaniorum parabolæ interpretari ne trucidentur hæretici: quid aliud, quàm idem affirmat? Quid uerò, quum inquit, An leges Ecclesiarum sunt, quæquam ultricibus tradere flammis? quid inquam? Præsertim subiiciens: quis unquam audiuit orthodoxos Episcopos concitasse Reges ad trucidandos hæreticos, qui nihil aliud essent, quàm hæretici? Ac deinde

Homines
pro seruis
Erasmi:
quoque
interpreta-
tur.

subdit, hæreticum non ferendum, August: attestante, cum esse, quem supra eius uerbis descripsimus: qui quidem longè alius est, quàm simplex hæreticus. At qui, quum paullo post interrogat, Cur, uetat ne ante tempus id serui faciant, redditq; causam cur id nolit fieri?

fieri? ac statim subijcit, quid autem facient Angeli, si interim per seruos tolluntur hæretici? Videtur ne hic Pontificios petere, an potius omnes, qui præpostero zelo perciti ueros hæreticos delere satagant? At inferius quoq; dixit. Iam omnibus uerbis, quæ Bedda selegit ex August: libris prætermisissis, quæ faciunt pro diuersa sententia, nulla est mentio de occidendo, sed de puniendo. Quæ uerba non uideo, cur potius Papiſtis impingantur, quàm cæteris hæreticorum sanguini auidè inhiantibus. Perbellè quoq; sententiam suam declarat Erasme: quum locum Pauli ad Tit: explicans, inquit, Ambrosianam lectionem hodie sequimur, qui hæreseos semel conuictum, si relabatur, non deuimus, sed incendimus. Inferius quoq; idem probè ostendit, quum Theologum quendam deludit, qui in quodam concilio, quum quæreretur, an in sacris literis locus reperiretur, quo iuberetur hæreticum capitis affici supplicio, DEVITA, DE VITA inquit: putans deuicare Latinis esse de uita tollere.

Annot: in Tit: cap: 3.

Iam uerò ex supra scriptis Roterodami locis satis constat, an in sententia sua explicanda ancipitem, ac uarium se gesserit, an potius eam constanter produxerit: & an in lolij similitudine interpretanda cum antiquis Patribus consenserit, nec ne.

Quòd si alicubi Erasmus simpliciter hæretici mortem nõ improbasse deprehenditur, id quod sub inuolucro uerborum dixit, & fortassis, ne pontificiorum animos penitus exasperaret (siquidem hac ratione semper in religionis negocio sibi agendum putauit)

SECTIO SECUNDA.

uel ut quorundam Euangelicorum audaciam reprimere, id inquam per explicationem eius uerba declarandum est, in quibus de quonam hereticorum genere intellexerit manifestè apparet.

Musc: in
Psalm.

Sed Musculi quoque mansuetissimi spiritus uiri auctoritatem nobis eripere, & ad se trahere conantur, eiusque uerba in medium afferunt, quæ in Psalm: 2. scripsit, super uerbis illis, Seruite Domino in timore: quibus ille nihil Magistratui attribuit, quod ei à nobis itidem citra omnem controuersiam non concedatur. Statuit enim Musc: Principes Ecclesie curam gerere debere, uerbiq; doctrinam in ea retinendam curare: idololatriam, falsosque cultus tolli, Ecclesie Ministros commodè ali, aduersarios reprimi, conuicia in Deum, eiusque nomen uetare, piè uiuentes tutari, impios & irrequietos punire, & cohibere: quæ omnia, & si quæ sunt similia uolentes accipimus. Verum, ut in cura à Magistratu gerenda cum ipsis consentimus, sic in curæ genere penitus dissentimus. Volunt enim Reges hereticorum uel punitione, uel & morte Ecclesiam à falsis dogmatibus purgare debere: hoc autem nos negamus, nec Musculus censet: in eius enim, quæ afferunt, uerbis, nulla de heretico uel occidendo, uel etiam puniendo fit mentio, nam aduersariorum, et impiorum nomine non quidem, ut ex sententia totius loci patet, simplices hereticos, sed eos intelligit, qui diuini uerbi prædicationem impedire conantur, & impiè uiuentes pios quietè uiuere non sinunt: Imò uerò alibi, quod attinet ad heretici mortem diuersum

omnino

SECTIO SECVNDA. 90

omnino statuit : ut per eius testimonia mox patebit : Cuius autoritas ab aduersarijs reiici non deberet : quum magnis elogijs fide dignum declararint : Appellant enim eum & clarissimum uirum, & sacrarum scripturarum diligentissimum interpretem.

Is igitur, tametsi libro suo loci communi hereticos ad fidem ut cogendos ostendere uideatur (id quod nos supra multis adductis rationibus abunde confutauimus) nulla tamen ab eo mentio fit capitalis supplicij. At potius, si quis legere perrexerit, hoc eum disertè negare perspiciet. Ait enim, Cum primis autem Christianum Magistratum hæc moderatio docet, ut à seuitia, & crudelitate abstineat. Omnino citra dissimulationem, inter eos esse me fateor, quibus admodum displicet, quòd ubi interficiendi sunt errores, interficiantur homines. Nullis bonis, inquit August : in Catholica hoc placet, si usq; ad mortem in quenquam, licet hæreticum, seuiatur.

Musc: Loc: comm: ca: de hæresi.

Eodem loco: quum August: uerba citasset, ILLI IN VOS seuiant, &c. statim subdit, Ergo seuire in hereticos, etiam admodum detestabiles, quales erant Manichei, quibus August: ista scribit, non est cordatorum hominum: qui sciunt quanto cum labore uerum inueniatur, & quam errores difficulter cauantur. At mox Imperatorum nixus autoritate, Primi, inquit, Imperatores, ex ijs qui Christi sunt fidem amplexi, magna quidem cura, ac diligentia in eo fuerunt, ut hereticos in ordinem cogèrent : eò tamen usq; progressi non sunt, ut in sanguinem illorum se-

SECTIO SECVNDA.

uident. De illis loquor, qui uerae fidei patrocinabantur: nam qui Arrianam heresim defendebant in Catholicos satis crudeliter saeuierunt. Vt re ipsa uideamus spiritum crudelitatis esse non uerorum Christianorum, sed hereticorum. Et inferius: Christianus Magistratus animaduertit quidem in hereticos: uerum sic moderatè, ut sint qui resipiscere possint. Non permittit ut de fide doceant, nec patitur ut Ecclesias colligant, Episcopos, aut alios Ministros ordinent. Alios priuat honoribus, alij adimit ciuitatis communicationem, alios proscribit, alios multa pecuniaria punit: quod Augusti temporibus factum esse legimus. Ipsos impostores, & seductores, ne illi, postquam incorrigibiles apparent, ultra quenuquam seducant, carceribus inclusos tamdiu coërcet, ac detinet, donec in se reuersi resipiscant. Et statim (subdit) Hac poenarum moderatione ad scopum pertingi potest, ad quem collimare debet Magistratus: Is est, ut conuertantur heretici ab erroribus suis, & conuersi saluentur: Qui errantem in errore suo occidit, aut non credit quod perniciosè, & damnabiliter peccet, aut si hoc credit, parum est de salute eius sollicitus. Præterea eodem cap. de seductoribus uerba faciens, qui etiam scientes prudentesq; imperitos seducant, inquit, Hoc genus hominum uel carceribus coërcendum, uel longius proscribendum est, quo & multitudini à seductionibus illorum caueatur, & simul fieri querat, ut aliquando resipiscant. In quibus notandum est, neq; hæresiarcas quidem scienter ac uoluntariè peccantes

Incorrigibiles quosque non necandos censet.

Hæresiarcas quosque scientes uolentesque peccantes à morte immunes facit.

à Musculo morte mulctari, sed illis quoq; resipiscen-
 di spatium concedi: carceribus tantum coerceri, aut
 proscribi. Hoc autem non pœnæ nomine, sed ne sanã
 doctrinam corrumpentes, pios inficiant. Differens
 autem de pœnis, quibus Canonistæ, ac Iurisperiti pa-
 pari hæreticos puniendos decernunt (igne uideli-
 cet) quod consuetudinis esse asserunt, quæri posset,
 inquit, quando ceperit ea consuetudo, quum Patrum
 temporibus non fuerit; quamuis illis multum negocij
 fuerit in reuincendis teterrimis hæresibus. De anti-
 christo iam olim dici cepit, quòd non obtemperantes
 sibi combusturus sit igne. Huic ergo deputari potest
 consuetudo hæc comburendi hæreticos, quos ipse cū
 suis hæreseos damnat. Et paullo post: Si consuetudo
 hæc Patrum temporibus fuisset in Ecclesia, quid fa-
 ctum fuisset cum Augusti: tam insigni organo Dei? An
 non & ipse aliquot annos Manichæorum hæresi in-
 fectus, adeoq; & hæreticus fuit? Si Magistratus hære-
 ticum hunc igni comburendum tradidisset, quanto,
 quæso, detrimento Christi Ecclesiam affecisset? Mea
 igitur sententia sic habet, Cogantur hæretici ad bo-
 num, postquam admonitionibus acquiescere nolunt.
 Cogantur inquam, & puniantur: sed citra seuitiam,
 & crudelitatem: & ad eum finem, ut sint qui respi-
 scere ualeant, & cum fidelibus seruari, & aliquan-
 do prodesse Ecclesijs Christi, quibus in errore noce-
 re ceperant. Hic autem Musculus exemplum affert
 Anabaptistarum illorum (ut prima sectione narraui-
 mus) qui post 4. annorum captiuitatem ad fidem se

SECTIO SECVNDA.

conuertere. Ac tandem Augustini Zizaniorum parabola explanationem approbans, ait, Hæc Augustinus: quibus contra occisores hæreticorum, parabolam Zizaniorum conuenientissimè meo iudicio exponit. At Ioannis quoq; Euangelium enarrans maiorem inter illuminatos, & errantes humanitatem exoptat, utq; Christiani Principes induerent Constant: Magni clementiam pariter, & prudentiam: qui pacem dabat (inquit) tam errantibus, quàm non errantibus communem. Atq; hic Imperatoris uerba recitat: uidelicet, Parem cum fidelibus ij qui errant, pacis, & quietis fruitionem gaudentes accipiant. Ipsa siquidem communicationis, & societatis restitutio ad rectam etiam ueritatis uiam perducere potest. Nemo cuiquam molestus sit: quisq; quod animo destinat hoc etiam faciat. Debent autem rectè sapientes persuasi esse, eos solos sanctè, & pure uicturos, quos ipse (Deum intelligit) ad hoc uocas, ut in sanctis tuis legibus recreentur. Si uerò ipsi se uolentes abstrahunt, falsæ doctrinæ delubris adherentes, habemus nos illustrissimam ueritatis tue domum: quandoquidem secundum naturam dedisti. Hactenus Imperator: cui Musculus subijcit: Deinde (optarim scilicet) ut ij qui filij lucis sunt, si alios illuminare nequeunt, & ad lucem Christum perducere, ita se tamen gerant, ut nihil caliginis ad se pertrahant.

In Io: cap:
8.

Euf: li: 2. de
uita const:

„
„
„

Otho
Brunf:

Otho Brunfelsius, quum hæreticos non occidendos ostendere uellet, infra scripta utriusq; foederis loca in unum congescit, uidelicet.

Con-

Constabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. Iesai:2. 4.

Non occident, & non nocebunt in uniuerso monte sancto tuo. Iesai:11. 9.

Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, et publicanus. Matt:18. 17.

Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis, non uenit perdere, sed saluare animas. Luc:9. 55.

Caute à fermento Phariseorum. Non inquit, occidite hereticos Phariseos, &c. Præterea, Christus neminem gladio, aut igne coëgit ad fidem. Matt:16. 6. Matt: 7. 15.

Christus item tolerauit Phariseos, dicens caute à falsis prophetis. Non ait, occidite falsos Prophetas.

Huc spectat parabola Zizaniorum.

Paulus blasphemus erat, & tamen misericordiam est consequutus. Matt:13. 24. Tim:1. 13. Tit:3. 10.

Hæreticum hominem deuita: Non dicit, occide. Hec Brunf?

Conr:Pell.

Conradus Pellic: in Matt:13. 24: Parab: explicans, Porrò triticum, inquit, quod enatum est bonum ex bono semine ij sunt, qui ex institutione euangelica sese dignos præbent regno cœlorum, professioni suæ uita, factisq; respondentes. His admixta ex malo semine Zizania: sunt improbi, qui non sincerè profitentur Euangelicam doctrinam. Inimicus autem ille, qui nocte clam admiscuit suum semen, est Diabolus. Serui, qui uolūt ante tēpus colligere Zizania: sunt ij, qui Pseuda postolos et heresiarchas gladijs, ac mortibus existi-

Servos homines esse cenfet.

SECTIO SECVNDA.

Zizaniōrū mant ē medio tollendos : quum Paterfam: nolit eos in triticum extingui, sed tolerari, si forte resipiscant, & à Zizaversionem nijs uertantur in triticum, quòd si non resipiscant, approbat. seruentur suo iudici, cui pœnas dabunt aliquando.

Urban:

Reg:

Urbanus Regius quid de hoc articulo sentiret pro be declarauit, in suis locis Theologicis: ubi ait, Christianorum spiritus clemēs est: comburit tantum igne charitatis.

Luci: 9. 55:

Nescitis cuius spiritus estis, & c. Non querit uindictam, sed resipiscentiam peccatoris. Et non disputant pij animo pertinaci, sed ueritatis cupido, & humili: iuxta formam Actor: 17. scrutantur scripturas propter ueritatem. Non querunt nisi uictoriam ueritatis, non suam.

Ezech: 34.

Deus non docet comburere errantes ouiculas, sed sanare infirmas, macilentas pascere, & c.

Postremo Hieron: in Oseam adducit, quem supra citauimus, dicens, uide Hieron: in Hoscam cap: 2. quomodo sint tractandi Heretici.

P. Martyr.
in Rom: 10.

P. Martyr in 10. ad Rom: edisserens, necesse esse Euangelium gentibus, non minus quàm Iudæis prædicari, eosq; obiurgans, qui ob id Apostolis succensebant, inquit, Nos quoq; admonemur (quum fides possit concedi à Deo quibuscunq; uoluerit, neq; prædestinatio eius nota sit, ut de nemine desperemus: uerum satagamus docendo, monendo, et prædicando, omnes trahere ad Christum. Et paullo pòst, nullus, quum aliquod in peccatum labitur, aut à nobis aliqua in re dissentit, statim est abiiciendus. Adhuc potest credere,

atq;

atq; Deum inuocare: & inde iustitiam, & salutem Iuxta Pau-
 consequi. Dissentientium ergo misericordiam: fidem eo- li senten-
 rum, qua à Deo donari possunt expectemus: de eis nō tiam.
 desperemus: Dei uerbum sanamq; doctrinam pro-
 mulgemus, hereticos quoq; (quos Deus non exce-
 pit) moneamus, doceamus, instituamus: neminem de-
 niq; reiiciamus: omnibus tandē omnia simus, ut omnes
 Christo lucremur.

Ad eiusdem Epist: explicationem persequens P. Rom: 12, p.
 Martyr: Sed quid iudicabimus, inquit, de hominibus 603.
 ab Ecclesia expulsis, quos uocant excommunicatos?

Quid item de illis, qui doctrinam ueritati contrariam
 circumferunt? Cum illis iubemur ne cibum quidem
 sumere: istis autem ne quidem uerba dicere. Istis, si neces-
 sitas exigat, cibum, & alia necessaria exhibere debe-
 mus: non quidem comitatis, familiaritatis, aut oble-
 stationis nostræ causa, sed ne desimus officio charita-
 tis. Quod si res non postulabit, nec alloqui eos debe-
 mus, nec cum illis unà cibum capere. At si uel animi,
 uel corporis necessitas id requiret, hæc omnia quæ
 Paulus scribit à nobis erga eos sunt obseruanda. Hæc
 ille: At Paulus necandos, aut Magistratui tradendos
 non docet.

Hoc est de
 ueris hære-
 ticis.

Si nutrien-
 di, ergo nō
 occidendi.

In 1. Corint: 5. ait idem Pet. Martyr, Et dum in-
 terrogamur quonam depellendi sunt excommunica-
 ti, respondemus, non certè eò, ut desperent, aut se de-
 sperate salutis existiment. Dum enim sumus in hac
 uita, nunquam salutis spes est deponenda, nisi pecca-
 tum in spiritum sanctum inciderit: quod quum non
 in-

1. Cor: 5. p.
 127.

SECTIO SECVNDA.

intelligatur, nisi quadam priuata reuelatione demonstratur. spes non est abijcienda. Habuit enim antiquitus Ecclesia donum probandi spiritus: unde hoc peccati genus fortassis agnoscebatur. Sed hodie, quum nō habeamus compertum quando eo aliquis detineatur, de omnibus oportet benè sperare. Et quanquam excommunicatus, quod attinet ad id quòd ab Ecclesia sit diuisus: nihilominus Ecclesie non deest quod erga illum agat. Nam eum adhortabitur, consolabitur, atque orabit pro eius conuersione. Et deniq; ut cupida salutis ipsius, summa charitate adhuc eum prosequetur. Idem in commentarijs suis in primum cap. lib. Iud. in extremis uerbis ait, haud aliter agendum esse cum hæreticis quàm cum infidelibus, & Iudeis. Suprà autem dixerat Iudeos esse ferendos, dummodo caueatur, ne homines nostros corrumpant eos ad Iudaismum seducendo. Neq; ferendos solùm censuerat, sed etiam synagogas illis concedendas, in quibus tamen omnibus modis obseruetur, ne Christum maledictis proscindant, neue aliud agant, quàm id cuius gratia se congregari profitentur. Quare P. Martyris sententia hæreticis quoq; malitiosis licet, & pertinacibus, (de his enim ibi apertè loquitur) dummodo orthodoxos seducere non aggrediantur, non tantum parcendum est, uerum etiam loca cōcedenda, in quibus sacras literas interpretari, & Deum, Christumq; laudare, & inuocare queant. Vide locum, & ex eius uerbis hanc sententiam colligi manifestissimè deprehendes.

Barth:

Barth: Vesthmerus aperte dicit hereticos cremare contra spiritus uoluntatem esse. Et ad hoc probandum preter plurima ueteris ac nouæ scripturæ loca, omnia penè Patrum testimonia à nobis superius citata copiose producit. Quin & Hieronymi uerba in Matthi: citans, quum Hieronymus ipse ea scripturæ uerba explicet, ARVNDINEM comminutam non confringet, &c. Subdit Vesthm: Virius iam sint imitatores, Christi ne, an Antichristi, qui flamas, igne, mortem spirant, clamant, inferunt, Hieronymus explicuit. Quoniam ergo parum est, Christianum feritate plusquam militari, rabie plusquam canina, inclementia plusquam tyrannica in palabundam ouem grassari, in ter miserum deseuire, & in deploratum & reiectum à Deo hominem irruere: Dominus de hoc cum pastoribus, qui pascere debuerant, non interire, exposulat apud Ezechielem cap: 34. Væ pastoribus, qui pascebant semetipsos, &c. Quod confectum est non alligastis, &c.

Andr: Althmerus piam hanc opinionem sequutus in hanc sententiam ratiocinatur, Principem scilicet, in ijs, quæ ad fidem attinent: ubi tamen non sit ciuiliū legum manifesta transgressio, furtum scilicet, homicidium, scditto, latrocinium, stuprum, peculatus, peruirium, proditio, cæteraq; eiusmodi crimina, quæ non diuina modò, sed ciuili quoq; lege prohibentur: neminem condemnare debere.

Sed si quis fusius uidere optat quid doctor iste hac de re sentiat, eius Conciliat: 135. legito. Ibi enim prolixè

And: Alth:
Conc: 116.
pag: 110.

SECTIO SECVNDA.

• Ad fidei
obedi-
tiam nemo
cogendus.
Evangelii
ad fidem
cogit.
Vnio Bo-
dij p. 618.

Thom:
Naog:

lixè hoc argumentum pertractat. Conciliatio: etiam
169. pag; 176. propè calcem legito: ubi disertè osten-
dit noluisse Deum quenquam ad fidei obedientiam
mundana potentia cogi: at potius, inquit, Evangelii
liberè, & aperte prædicetur: quòd quidem multos ad
cœnam coget, neq; unquam uacuum reuertetur.

Quid autem de hoc articulo censuerit Herm: Bo-
dij tractatu suo de Antichristo clarè perspicitur. Ibi
enim, hac sentètia proposita, Dominus prohibet hæ-
reticos interfici: ad eam probandam Chrysostr: inter-
pretationem in Zizaniorum similitudinem adducit.
Cui etiam adijcit alia eiusdem testimonia.

Thomas Naogeorgus in 1. Ioan: cap: 5. Animad-
uertendum quoq; inquit, quia Ioan: sæpe dicit, & as-
seuerat, omnes esse filios Dei, qui credunt Iesum esse
Christum, sequitur hanc fidem & confessionem notã
esse uerè credentium, & Catholice Ecclesie: nec esse
necessũ ut in omnibus opinionibus huc nihil pertinen-
tibus consentire: quod nunc quidam uolunt, Christia-
nam Ecclesiam nimis in arctum cogentes. Mihi sanè
erit filius Dei, & Christianus quisquis crediderit, &
confessus fuerit, Iesum esse Christum: etiam si in qui-
busdam à me opinionibus dissentiat. Ita ego multos
patior esse in Ecclesia, quos alij eijciunt: quàm bono
iure nescio.

Cyprianus fuit, si his temporibus iudicetur, Ana-
baptista, quia senserit, & docuerit, ab hæreticis ba-
ptizatos esse rebaptizandos, Mihi autem est Christia-
nus, exq; Deo natus: quia confitetur Iesum esse Chri-
stum.

flum. Similiter & de alijs existimo, tam antiquis, quã modernis: tametsi aut errent, aut errarint in multis opinionibus: dummodo credant, crediderintq; Iesum esse Christum, & c.

Hec autem Naog: uerba me cogunt, ut Pomerani sententiam adijciam, quæ uerbi Ministros admonet, ne tot articulis, Symbolis, & fidei confessionibus Christianorum mentes confundant: sed fidei summam paucis capitibus perstringant. Ait igitur, Discant Pomer. in prædicatores, ut Euangelij summam in paucos articulos contrahant. Hi autem possunt esse mors, & resurrectio Christi. Nec sanè parum in Euangelio profecerit, qui scit Christum propter eius peccata mortuum esse, & propter iustitiam eius resurrexisse. Sed ad Naog: redeo: qui paullo inferius inquit, Hinc uideamus an nobis sit charus pater, cuius filios odimus, persequimur, & affligimus. Hoc uerò erit impossibile. Dicet aliquis, quomodo diligam, quum incertum sit quisnam credat, etiam si credere dicat? Omnes diligendi sunt, qui consententur Iesum esse Christum, ut maxime incertum sit. Verum simpliciter sic ambulandum est: quandoquidem scrutari hominum corda nostrum non est. Nos autem si falsi fuerimus in diligendo: puta, ut si pro filio Dei diligatur qui filius Dei non est, non fraudabimur tamen nostra mercede ab eo, cuius gratia dileximus. Agnoscet Deus nos sua causa dilexisse, quotquot confessi fuerint Iesum esse Christum, & remunerabitur ut sibi factum.

At Idem Naog. in eiusdem Ep: cap: 4. ita factur

SECTIO SECVNDA.

tur. Notandum ab Apostolis, ipsoq; Christo omnibus Christianis esse concessum, imò mandatum, ne quiduis credant & recipiant, sed probent doctrinas, quod est contra plagarios quosdam, qui homines, uelint, nolint in suam fidem, & doctrinam cogunt, quæ coactio cum hac, quam Apostoli concesserunt libertate minime conuenit. Non licet de quibusdam dubitare, nec à quibusdam dissentire, nec quædam reijcere, sed quidquid proponunt est fidei articulus, cogimur deuorare, credere, docere, & defendere etiã, Ita tene dia securi simul & cautio noua recipiendi, & iudicium de propositis præcisa sunt. Mala profecto & iniqua fidei & Christianæ libertatis conditio. Vnusquisq; captat discipulos, quos si in nassam aliqua esca pertraxerit, & illexerit, tum eos pro captiuis habere, & ad nutum renutumq; suum uult sentire, & credere. Quis hoc unquam ex prophanarum doctrinarum magistris postulauit? Aut quis fuit tam demens, qui morem gesserit postulanti. Quanti autem hoc in fidei rebus postulare iniquius est, quum in his summa cautione propter summum periculum opus sit? Ad finem autem eiusdem capituli hæc scribit. Haud scio quomodo fiat, ut nemo ferè sit quin uelit, putet, dicatq; se Deum diligere; nemo tamen prope modum fratres diligat. Deo seruire uolunt omnes, & benefacere; nemo fratri suo; quasi Deus sine fratribus nostris aut possit, aut uelit diligi. In causa autem esse arbitror, quòd arbitrio nostro in Dei delectatione cõtenti esse uolumus, nihilq; opere, & ueritate ad præscriptum facere.

Odimus,

SECTIO SECVNDA. 96

Odimus, mordemus, persequimur, contemnimus, de-
 serimus, atq; nostris excludimus beneficijs fratres, in
 quibus præscripsit Deus se uelle diligere. Et interim exi-
 miè Deum dilexisse nobis uidemur, si Theologi si-
 mus, si scribimus, si oramus, si docemus, si ieiunamus,
 & similia quædam facimus, quæ nobis non Deus qui-
 dem, sed nosmet ipsi nobis persuasimus ad Dei dile-
 ctionem pertinere. Mihi Theologus mendax, fratrum
 sanguinem sitiens, ad mortem fratrem exposcens, in-
 faniens præ ira in eos, qui paulum modò diuersa ab
 ipso sentiunt, cuiusmodi multos Papatus tulit, non
 plus Deum diligere uidetur, quàm Turca, aut Tartar-
 us, aut alius aliquis planè Deum ignorans: Neq; pro-
 fectò diligunt Deum, neq; fratrem, sed semetipsos. *Ma-*
 enim querunt, non fratrum, nec Dei. Verentur ne
 quid suæ decedat gloriæ, ne quid existimationi, ne quid
 quæstui, ne quid Tyrannidi: deniq; quid fratribus fiat
 parum curantes, mundus ruat bellis: & cædibus, tu-
 multuetur ubiq;: modò ipsi sint egregij, quos suspice-
 re, ac uenerari omnes debeant, contra quos ne hiscere
 quidem audeas. Quorum tribunitia dogmata ne di-
 gitulo quodam summo attingere, nedum refellere,
 aut mouere tentes. Iste frater non est, qui credit in Ie-
 sum Christum: sed is qui conceptis uerbis iurauerit se
 ipsorum omnia dogmata usq; ad mortem defensurū,
 & ne latum quidem unguem ab eis discessurum. Si-
 quis discedit, aut non defendit, aliud fortè, aut diuer-
 sum sentiens, exploditur, eijcitur, ad mortè queritur,
 in carcerem truditur, in exilium agitur, dignitate aut

SECTIO SECVNDA.

functione spoliatur, scriptis per orbem terrarum sparsis laniatur: libenter illi Christi etiam beneficia adempturi, si possent. Hos ego furiosos Theologos credam Deum diligere? quod Turcis, & Iudeis facere deberent, id credentibus in Iesum Christum faciunt.

At fortassis obijciat aliquis, Naog: uerba à nobis adducta opinioni nostræ non suffragari. Ex eis enim hereticum non occidendum uel puniendum probari non posse, sed tantum, non omnes qui à nobis in aliqua religionis parte dissentiunt insectandos esse. Ad hoc primum dicimus, si non expresse saltem tacite hanc sententiam ex eo colligi. Nam, quum dicat, omnes Iesum esse Christum confitentes uexandos non esse: hereticus autem, de quo nobis est sermo, hoc egregie fateatur, quis non ex eius uerbis aperte colligat, huiusmodi hereticum non occidendum nec puniendum? Præterea Cypriani exemplū citans, ait, Si nostris temporibus iudicetur, fuisse anabaptistam, sibi autem Christianum: quia confitebatur Iesum esse Christum. At quis ex his uerbis non eliceat, Anabaptistas Christum confitentes Christianos esse, ergo non diuexandos. Sed ut ut illis detur ex Naog: uerbis heretici mortis interdictum aperte elici non posse, satis tamen & apposite, ad causam nostram illud facit, insectationem scilicet in omnes qui à sana doctrina in aliquibus articulis recedunt, ab eo manifeste improbari. At si quis probe Naog: ergi hac de re sententiam percipere cupiat, legat epitomen suum Ecclesiasticorum dogmatum, ubi de hereticis ita eum

scri-

scripsisse reperiet.

Si quibus in cetero praua est sententia uerbo,
 In rebusq; sacris præfractè errare uidentur.
 Scripturis primum sunt uincendi atq; monendi.
 Qui si conuicti nolint audire monentes
 Publico ab officio remouentur iure docendi.
 E grege pellunturq; Dei, deduntur & orco,
 Carnis ad interitum, quòd si resipiscere nolunt,
 Et reliquis pergunt, doctrinam obtrudere prauã,
 Exilium subeant, temere sed tradere letho,
 Non est Christigenum, furui sed regis auerni.
 Potuit ne ille apertius partibus nostris fauere? Hæ
 retico non solum rite admonito, sed etiam post legiti-
 mam excõmunicationem, pertinaciter dogmata sua
 & retinenti & docenti, nullam pœnam statuit, sed in
 exilium tantummodo mitti debere censet, quod huius-
 modi hominibus non pœnæ quidem nomine, sed ne
 ceteros inficere possint, imperari palam est. Morti
 autè cum tradere Diabolicum inuentum esse affir-
 mat. Nec quem moueat dictio illa, Temere, quasi
 Naageorgus mortem illam non improbet, que non
 temere, sed iusta adhibita ratione hæretico infertur.
 Nam quænam iustior ratio adhiberi potest, quam si
 prius ritè ille moneatur, & cum non resipiscat ana-
 themate feriatur antequam neci tradatur? & tamen,
 ne si tum quidem resipuerit, occidendum iudicat, sed
 tantum exilio afficiendum.

Quamobrem dicendum omnino est, Naageorgum
 noluisse dictione illa mortem hæretico temere illatã,

SECTIO SECVNDA.

ab ea quæ eidem haud temerè illata est, distinguere, et separare, quasi de illa non de hac loqueretur, sed potius satis apertè innuere uoluisse omne consilium de hæretico necando, inconsultum & temerarium esse.

Vehementer aliquando obiurgatus fuit, & contumelijs affectus quidam insectationis hostis, eò quòd Caluini testimonium pro sententia sua asserenda in medium attulisset: longoque sermone obiurgator eius ratiocinabatur, ut detegeret, qua ratione motus is quasi callidè & uersutè uiri illius authoritate abuteretur. At equidem ignoro uerè ne sint, an falsè, quæ illi huius rei impinguntur causæ. Hoc unum certò scio, me, qui eosdem Caluini locos, unaq; eiusdem alios citare constitui, ad id solum animum appulisse, ut ostendam egregium hunc uirum multis nominibus de Ecclesia optime meritum, olim sensisse religionem uì tractandam non esse.

Quid postea in causa fuerit, cur sententiam mutaret, hoc prorsus ignoro, Deus scit.

Calu: præ:
in Act:
Apost:
ad Reg:
Dan:
Sapientia
ergo filij
Dei eua-
catur si vi
cogimur
ad fidem.

Hæc igitur primum eius sunt uerba. Hæc deniq; meditatio sola efficiet, ne nobis unquam accidat, quod de maiori parte ab Ennio uerè esse dictum nimirum multa experimenta probant: pelli è medio sapientiam quoties uì res agitur. Nã si in summo, & acerrimo præliorũ feruore tantum potuit apud Lacedæmonios tibiarum concentus, ut ingenitam bellicoso populo ferociam leniret, impetumq; qui uel in mitibus alioqui ingenijs tunc supra modum exultat, temperaret: quanto id melius, & efficacius cœlestis spiritus

tus sancti modulatione præstabit Christi Regnum? Quod non modo truculentas bestias cicurat, sed ex lupis, leonibus, & ursis agnos facit? quod lanceas in falces, & gladios in uomeres format? Et alibi aliquando scripserat.

Itaq; tametsi familiarius uersari, aut interiorem consuetudinem habere cum excommunicatis per Ecclesiasticam disciplinam non liceat: debemus tamen contendere, quibus possumus modis, siue exhortationibus, & doctrina, siue clementia, ac mansuetudine, siue nostris ad Deum precibus, ut ad meliorem frugem conuersi, in societatem, ac unitatem Ecclesiæ se recipiant. Neq; ij modo sic sunt tractandi, sed Turcæ quoque, & Sarraceni, cæteri; ueræ religionis hostes tantum abest, ut probandæ sint rationes, quibus eos ad fidem nostram adigere multi hæctenus moliti sunt: dum aqua, & igni, communibusq; elementis illis interdicunt: cum omnia illis humanitatis officia denegant, cum ferro, & armis persequuntur.

Itemq; alibi: Quemadmodum autem in toto Ecclesiæ corpore hæc mansuetudo requiritur, ut clementer, nec usq; ad summum rigorem animaduertat in lapsos: sed potius secundum Pauli præceptum Charitatem in eos confirmet, ita pro se quisq; priuatus ad hanc clementiam, & humanitatem attemperare se debet. Non ergo nostrum est, tales, qui ab Ecclesia sunt expulsi expungere ex electorum numero, aut desperare, quasi iam perditos. Alienos quidem ab Ecclesia iudicare fas est, & proinde à Christo: sed pro eo

Hic locus legitur lib: 4. sup Inst: cap. 12. sec. 10. Vide nihilominus. Ergo & hæretici ueræ religionis hostes certissimi.

Inst: L. 4. c. 12. sect: 9. An summus rigor sit homines Magistratui ad necem tradere?

SECTIO SECVNDA.

• **Obstina-**
tos quoq̄
toleran-
dos præci-
pit.
Nō igitur
iudicio
gladij.

Lolij in tri-
ticum ver-
sio hic com-
mendatur.
Ea enim iu-
dicat quæ
Dei iudi-
cio permit-
tī debent.

tempore, quo in diuortio manent. Quod si tunc quō-
 que maiorem peruiacia, quā humanitatis speciem
 præferunt, eos tamen iudicio Domini commendemus:
 meliora de ijs in posterum sperantes, quā uidemus
 in præsens: nec propterea desinamus pro ijs Deum
 precari. Et (ut uno uerbo complectar) non personā
 ipsam, quæ in manu, & arbitrio Dei solius est, in mor-
 tem addicamus, sed tantum qualia sint cuiusq; opera
 æstimemus ex lege Domini. Quam regulam dum se-
 quimur: stamus potius diuino iudicio, quā nostrum
 proferimus. Plus licentiæ ne nobis in iudicando ar-
 rogemus: nisi uolumus Dei uirtutem limitare, ac mi-
 sericordiæ eius legem dicere: cui quoties uisum est,
 pessimū in optimos mutantur, alieni inseruntur, ex-
 tranet cooptantur in Ecclesiam. Idq; Dominus agit,
 ut sic hominum opinionem eludat & temeritatem
 retundat, quæ nisi coërceatur, sibi iudicandi ius supra
 quā decet usurpare audet.

In Act: Apost: Pauli uictoriam contra Iudæos di-
 sputantis enarrans, unde hæc, inquit, Paulo uictoria,
 nisi quia illi scriptura gladius fuit?

Magistratus ergo gladio non est usus: & nihilo-
 minus uictoriam reportauit. At pergit Calu: Prom-
 de, quoties ad oppugnandam rectam fidem insurgunt
 hæretici, quoties impij conuellere totam pietatem
 moliuntur, quoties obstinatè resistunt impij, hinc pe-
 tenda esse arma meminimus. Papista, quia nihil ar-
 morum in scriptura reperiunt, imò ipsam sibi totam
 aduersam esse uident, confugiunt ad miserū hoc asy-
 lum,

lum, Non esse disputandum cum hæreticis, & ex scriptura nihil certi posse statui.

Poterat ne magis pie, & ad sententiam nostram asserendam magis appositè aliquid dicere? Cur igitur, si arma inde sunt petenda, Magistratus tela implo rantur? Cur ad Papatus asylum confugimus, igni ferroq; disputantes? Cur Principum fortitudinem, & constantiam à Deo precamur, ad hæreticos penitus excindendos, si bellum hoc uerbo, non ferro gerendū esse constat? Sequitur deinde Calu: Atqui si uerbi gladio conficitur Satan ipse, cur non ad profligandos hæreticos ualebit? Non quòd manus daturi sint, uel obstrepenti finem facturi; sed quia in se ipsis conuicti iacebunt.

O uerè aurea uerba. Sed si spiritus gladius ad hæreticos profligandos sufficit; quare utimur carnali? Verbi igitur gladio utamur: ne uideamur, ut uicti, ad ferreum penitus inane confugere. At tandem perorans concludit Calu: Quòd si hanc perturbationem cupimus effugere, ne moueamus ipsi turbas contra Deum: sed mansucto, & placido spiritu recipiamus, quam nobis scriptura pacem affert. Ex quibus euincitur, in Deum turbas mouere, qui mansuetudine, & placiditate spiritus posthabita, pacem à scriptura nobis oblatam repudiat, & ad bellum se parat à Satana indictum.

Alibi quoq; auctoritatem Ecclesie circa disciplinam enarrans, inquit, Deinde non hoc agit (Eccle. Inst: lib. 4. siã intelligit) ut qui peccarit inuitus plectatur: sed ut cap. 12. sec. 3.

SECTIO SECVNDA.

uoluntaria castigatione pœnitentiam profiteatur.

Qui igitur sit, ut fontes parua etiam de causa carceribus includantur, ac solo pane cibati, frigidaq; tantum poti, per triduum macerentur? Est ne hæc uoluntaria pœnitentia? Præterea quo iure, nisi Papistico, adiguntur homines falsa dogmata abnegantes ad eas dedecore plenas palinodias, nudis pedibus, aperto capite, cerea funalia manu tenentes, urbemq; turpi spectaculo, Romano more perlustrâtes, publicè cantandas? Perbellè quidem Caluini præceptum hoc modo seruamus, dicentis, talem seueritatem decere Ecclesiam, quæ cum spiritu mansuetudinis coniuncta sit: quiq; ueterum Episcoporum immodicam austeritatè improbens, inexcusabilem q; appellans, quæq; prorsus à Domini præcepto disideret, neq; aliud parere possit, quàm magnam hypocrisim, aut maximã desperationem, diserte assuerat, peccatorem, ubi pœnitentiæ suæ testimonium Ecclesiæ præbet, et hoc testimonio scandalum, quantum in se est, obliterat, nequaquam ultra urgendum esse.

Inst: lib: 4.
cap: 11. sect: 8.

Lib: 4. cap: 11. sect: 5.

Idem aliàs inquit, Neq; enim uel mulctis, uel carceribus, uel alijs ciuilibus pœnis potestatem suam exercuerunt sancti Episcopi: sed solo Domini uerbo (ut decebat) usi sunt.

At nostri temporis Episcopi, præter uerbum Dei, quas mulctas lapsis impingere nequeunt, à Magistratu (quod idem per diuersa est) irrogandas curant. Sed pergit Caluinus, seuerissima enim Ecclesiæ uindicta, et quasi ultimum fulmen, est excommunicatio:

quæ

quæ non nisi in necessitate adhibetur.

Nos uerò alio fulmine lapsos percutiendos curamus. Igne nimirum. At demum concludit, illa porro, nec uim, nec manū desiderat, sed uerbi Dei potentia contenta est. Nos uerò excommunicatos ui, ac manu ciuilibus etiam potestatis plectendos dicimus, & curamus.

At enim obijciat aliquis, oportere Calu: scopum considerare. Quæcumq; enim ille in locis à nobis adductis disseruit, in pontificiam tyrannidem scripsisse: quapropter, non posse ea ad Ecclesias nostras accommodari. Friuola nimirum obiectio, tametsi ab erudito quodam mihi opposita. Nam si quis eius uerba, Caluini inquam, mediocri etiam attentione expenderit, perspiciet, omnia generatim, & indistinctè, non autem speciatim personare. Quemadmodum enim supra ostendimus Lactantij uerba in Paganos prolata, itemque Chrysost: hæreticos bello necari uetantis, generalia esse, & hæretici mortem, & in religione uiolentiam generaliter detestari: ita quoque eximij huius uiri uerba omnem seuitiam, & uiolentiam hominum mentibus inferendam prohibere uidentur.

Quum enim primum inquit, Hæc deniq; meditatio sola efficiet, ne unquam nobis accidat, quòd, &c. uocabulum, nobis, generaliter sonat, non autem specialiter in Papistas. Quum subdit, sapientiam è medio tolli, quoties uires agitur: quis est, qui uideat hoc nihil minus ad Ecclesias nostras, quam ad pontificias pertinere? Quum ait, Debemus tamen contendere

SECTIO SECVNDA.

quibus possumus modis, siue exhortationibus, & doctrina, siue clementia, &c. Quis dicat Ecclesias nostras excipi, solos autem Papiſtas admoneri? Quum dicit, in toto Ecclesie corpore hæc mansuetudo requiritur, ut clementer, nec usq; ad summum rigorem animaduertat in lapsos, quæro, an corpus Ecclesie de papistico intelligat, an potius de ueræ Ecclesie corpore. Quum subiicit, Obstinos, & peruicaces iudicio Dei commendandos, & de eis meliora speranda, quæro an intelligat de fidelibus, qui Paponâ supplicia fortiter tollerant, an potius de ueris hæreticis, qui apud nos ciuilem gladium & ignes obstinatè perferunt, sanctis admonitionibus peruicaciter resistentes. Ac tandem, quum inquit, plus licentiæ ne nobis in iudicando arrogemus, lectori statuendum relinquo, petant ne hæc uerba pontificios, an potius Ecclesias nostras.

Prius autem quàm cætera recentiorum testimonia aggrediamur considerandū occurrit, cur potius hæretici, quàm defectores aſtutæ supra narratis probrosis poenis afficiantur. Apostatas uoco, qui mortis, aut suppliciorum pauore, siue malitiâ, seu deniq; ob mundana commoda ab Euangelio deficientes, Christumque abnegantes ad falsa idola reuertuntur. Hi profectò uerè sunt idololatræ, certissimi apostatæ, propriè, non allegoricè, aut analogicè in Deum blasphemæ, ac uerè tandem aduersus propriam conscientiam peccantes, ex quibus consequitur in eos, nõ autem in hæreticos Mosaicam legem, si modò in quenquam ualeat,

leat, competere. Et nihilominus nō raro uidimus eius generis homines, si quando resipuerint, uenia impetrata, simplici erroris confessione impune in Ecclesiam recipi. Contra hereticum, etiamsi resipiscat, falsa; dogmata abneget, seueris unā & dedecore plenus affici pœnis.

Bucerus quoq; , cuius uerba, quæ aduersarij pro sua sententia asserenda citant, inferius expendemus, quam laudaret ac expeteret Christianis Ecclesijs errantium tolerantia, ex eo patet, quod in tertium Sophoniæ scriptum reliquit. Vbi ait, certè si uitam eternam habet, qui in Christum credit, qui ipsum suum agnoscit saluatorem, ut certè habet, cur talem reijciat homo, eò quod non in omnibus agnoscit, quod sibi uideatur agnoscere ille? quam in multis, & grauibus errabant Apostoli, quamq; benignè & indulgenter tamen habuit illos Christus. Hæc cum monemus, quidam, qui nunc regnum in Ecclesia sanctorum, imprudentes tamen (quod credo) uidentur affectare, interpretantur esse Satanae insidias, qui sub hoc pacis pre-textu totum querat Euangelion euertere, tum & nostræ doctrinae circa Sacramenta diffidentiam. Utinā probè animaduertent astum, atq; insidias Satanae, qui certò hinc Euangelion abstulit, quum animos concordiae studiosos, & errantium tollerantes abstulit. Non continuò contra Dei uerbum pugnatur, quum non recipitur cuiuslibet interpretatio. Quam multa illi ipsi perperā in scripturis interpretati sunt? quod etiam ex eorum scriptis conuinci potest. Abijciemus

SECTIO SECVNDA.

ciemus propterea eos? Absit: dum quidem in Deum si-
dem, & proximos dilectionem sinceriter docuerunt.
In epistola quoq; quã eidem libro præfixit, hæc uer-
ba leguntur. Dum hi ergo, de quorum hostili nostri
infectione nil tale ab eis meriti, querimur, aliud in
præsenti nequeunt, alij quos Erynnis ista nondum
adeo occupauit, sanior omnia iudicio expendant, ui-
debunt indubiè ista, quam aduersarij hac in re institue-
runt. ratione, nihil aliud, quàm Ecclesiam scindi, in-
firmos offendi, Euangelion reddi abominabile, &
Christi nomen blasphemari, eoq; nihil minus Chri-
stianos, quàm ad istum agere modum decere.

Consideret quis Ecclesiam ab initio sui, quando
unquam bene adeo habuit, ut non sicut peccatis san-
cti, ita & erroribus fuerint obnoxij omnes. Semper
autem qui spiritu Christi rectè instituti fuerunt, non
minus errantes, quàm peccantes tulerunt, qui modo
in Christo salutis anchoram figerent, & Ecclesiam
non scinderent: unus Deus siquidem docere sua po-
test, nos plantare quidem, et rigare, sed quod utrumq;
nihil sit, si ipse non adiiciat incrementum. Par igitur
erit, si quem errare deprehenderit, ut primum illū
docendum Deo precibus offeramus, deinde ita mo-
neamus, ut Dei nos ministros queat agnoscere, quod
præstabit, si summa id lenitate & humanitate fece-
rimus, nequaquam animum despondentes, si non illi-
co succedat, quòd Deus suum tempus in omnibus ob-
seruet, neq; deserere possit, qui ipsum timent. Huc nos
prouocare debet, quod & nos labi possumus, quin
sæpe,

scēpe, tum etiam, quum de fratris errore nobis uide-
mur quā certissimi, ipsi scēdē hallucinamur, illo ue-
ritatem sectante. Ex quibus omnibus Buceri uerbis
apertē patet eum non solum seuitiam omnem in re-
ligionis negotio improbasse, sed etiam censuisse ne-
minem esse abijciendum, quidquid is in ceteris do-
ceat, dummodo sinceriter doceat fidem in Deum, &
in proximos dilectionem: imō omnes antiquarum
etiam Ecclesiarū exemplo esse ferendos, qui in Chri-
sto salutis anchoram figant, & Ecclesiam non scin-
dant, præterea non omnino abhorruisse illum ab ea,
quā isti uocant, nouorum academicorū sectam, quē
dicat nos scēpe scēdē hallucinari alijs ueritatem se-
ctantibus, de quorum errore nobis quā certissimi
esse uidemur.

Volfgangus Fabricius Capito, quem aduersarij
inter præcipuos suæ causæ patronos nominant, præ-
ter quam quōd eius uerba, quæ ad stabiliendam sen-
tentiam suam afferunt, illam labefactant, potius quam
ulla ex parte confirment, ut suo loco uidebimus, aper-
tissima mentis suæ testimonia reliquit, ab hac, quam
ipse tyrannidem appellare non dubitauit, abhorrentis,
& palam professus est se certō credere, Euangelij lu-
cem illam ueram, & perspicuam adhuc latere, &
multō maiora ijs, quæ iam patefacta essent, hac no-
stra ætate Dominum reuelaturum, tantū abest, ut cen-
suerit homines simpliciter ob disidium in interpre-
tandis diuinis oraculis à communi externarum Ec-
clesiarum sententia, ciuili gladio puniri aut occidi
posse.

SECTIO SECVNDA.

posse. Videat lector ea, quæ scripsit in præfatione ad reginam Nauarra in prophetam Hoseam, et in præfatione lib. Martini Cellarij de operibus Dei, & manifestè deprehendet, quid doctissimus ille uir hac de re senserit. Cuius auctoritatem, quia non parui faciendâ duximus, libuit hoc loco non multa ex prædictis duobus locis excerpta recitare, quæ scilicet lectorem ad cætera apud auctorem ipsum perlegenda accendere possint. Is igitur in præfatione in Hoseam sic ait. Verbum Dei omnes quidem habemus, nam de uocatis Euangelistis loquor, sed scientiam non item, quando iuxta suum quisq; captum complitudinē spiritus moderatur, neq; quicquam patitur quod intelligentiæ suæ mediocritatem superat. Et mox. His cuniculis noua subrepsit Ecclesiastica tyrannis. uetere adhuc supersit. Paullò autem inferius, Prouidendum est publicæ tranquillitati, sed sic, ne prohibeamus prophetas, ne spiritus extinguamus, ne dona Dei in utilitatē communem collata uituperemus. Alioqui cautio nostra inanis erit, & noxia sollicitudo carnis. Et paucis quasi per parenthesis interiectis, subdit. Quæ gignit orbi scilicet nouas conciliabulorum constitutiones, quæ noua episcoporum decreta, nouasq; leges Ecclesiasticas edicit, quæq; strictioribus cancellis ingenitâ Dei ueritatem concludere, atq; imperiosam in uerba magistrorum nostrorum coniurationem extorquere molitur. Ac postmodum. Nam, quia pastoris curam pertinaciter emulamur, damus operam, ut humano aliquo concilio, uasfricq; pericula longè præuertamus,

mus, ut uiam offendiculis uenturis undiq; obsepia-
 mus, ut omnem dissidiorum materiam aliorum spiri-
 tuum, intra modulū nostræ reuelationis concludentes
 præscindamus. Hæc omnia, ut sunt prorsus humana,
 in contrarium sæpius uergunt, quia unitatem præ-
 posterè affectando odia inter electos grauissima con-
 firmantur. Ac statim ferè. Et nos conseruatores ac pa-
 tronos pietatis, quamquam aliò spectantes, argutè fá-
 cimus, qui id existimationis magnis Cæsaribus, et pon-
 tificibus etiamnum inuidemus, atq; iure detrahimus: à
 solo enim Deo fides dependet. In altera autem Præfa-
 tione hæc leguntur de quibusdam magni nominis the-
 ologis. In quorū fidem (electorum) imperium modò
 sibi perperam uindicant, præiudicareq; moliuntur
 spiritui sancto, quasi in ipsos energiam docendi totam
 exhaustisset. In eā iniquitatē intruduntur, tam à more
 sui, quam falsa illa persuasione, qua putant summā se
 consecutos, quam Paulus tamen ingenue fatetur se
 nondum esse consecutum, suaues scilicet homines scin-
 tillam ueritatis uix dum subgliscentem absolutam lu-
 cem reuelationis esse asseuerant.

Et inferius de se ipso. Pleraq; partim cognosco tenu-
 iter, partim prorsus ignoro, partim secus, quod
 peius est, accipio, doceoq; alios, quæ sint à spiritu
 sancto dictata. Mox autem. Quid igitur? Insaniam ne,
 propterea quòd puer aliquis prodit me Rabbino tan-
 to scientia spiritus instructior, qui quidem et possit et
 soleat omnia sincerius quā ego discernere atq; com-
 ponere? Profecto haud feram iniquè. Et post non pau-

SECTIO SECVNDA.

ta. Ergo & nostrum nomen, si quod est, & aliorum, quicumq; in pretio habentur, Dominus citò perdat, quò Christi sui gloriam, per quem, & in quo omnia reparantur, in apertum celerius perducatur: quod, ut properè fiat, opto, Imò scio propediem fore, aut potius coram iam nunc uidere uideor, quàm fini in gloria futuri omnes, quos uulgi uanitas laudibus uehit: & postremò ait. Hoc scimus, & scribimus tamen in presentem duntaxat usum, dum usq; maiora Dominus reuelabit, sicut hac etate omnino reuelaturus est. Vbi ipse suos pascet, ac ducet depositis planè umbris in lucidissima ueritate: scientia enim Domini, sicut aqua opplebit terram, hæcenus parcius, & paucis ea contigit. Quid hinc dicent nostri diuinæ gloriæ noui Zelatores, et uindices, qui nihil se ignorare arbitrantur, et nouos academicos uocant eos, qui adhuc de multis dubitant, seu potius alios dubitare debere cõtendunt, eatenus saltem, ut ab ipsis dissentientes ferro & flammis non persequantur. Quidnam illis reuelatum est, quod tantus uir ignorauerit: Imò quidnam uniuersæ Ecclesiæ, à quibus qui apertè dissident, hæreticos censemus, in sua doctrina habent, quod Capitonis etate, quum etiam hæc scriberet, esset incognitum. Qua igitur ratione, qua confidentia poterunt illæ diuersum sentiētes in seclari, si huius præstantissimi uiri prophetico, ut ego quidem arbitror, testimonio, per multa illis adhuc desunt, ad eam diuinarum rerum cognitionem, quam Dominus in hac uita, & hac nostra etate hominibus largiturus est?

Sed

Sed ad Lutherum uenimus, cuius omnia, quæ ex li-
 bello suo, de sublimiore mundi Potestate, ad sententiã
 nostram asserendam colliguntur, nihil ad rem perti-
 nere contendunt aduersarij. Aiunt enim Lutherum
 non aliò spectasse, quàm, ut ostenderet eum à Magi-
 straibus, tum à tyrannicis pseudoepiscopis grauius
 in causa religionis peccari, neutros enim eorum ius
 habere condendarũ conscientie legum. At uerò nos
 aliò etiam Lutherum spectasse censemus: nimirum ut
 conscientias hominum nulla ratione, nec quauis de
 causa ad fidem cogendas, neq; homines religionis
 causa necandos doceret: quod quanquam librum illũ
 legentibus aperte patere potest, (ad quem lectores re-
 mittimus) attamen quæ inde excerpsumus, inferius ag-
 notabimus: ex quibus tanti uiri sententia facile perci-
 pi poterit. Hoc unũ dico, me in hac controuersia di-
 rimenda, libenter Lutherum Palemonis uice habitu-
 rum. Quem & ab aduersarijs minime reiiciendum
 putarem, quũ appellent eum, fortissimum Heroa &
 (ut uerè est) Christianæ religionis restauratorem.

Sed antequam eius, quæ nobiscum faciunt, dicta
 aggrediamur, expendendus est nobis eiusdem locus,
 quem secum facere putant aduersarij. Is igitur talis
 est: Oblatos hæreticos, & in uerum numen contu-
 meliosos, atq; alios eas blasphemias docentes coercet.
 Præfractiones, atq; in errore contexendo contuma-
 ciores, ut certissimo plurimum exitio, pro maleficijs
 puniendos suscipit. Hic primum de coercendis &
 puniendis fit mentio, de morte autem uerbum nullum,

SECTIO SECVNDA.

tametsi eos hereticos appellat, in Deum contumeliosos, blasphemias dicentes, obstinatos deniq; quibus omnia in aduersariorum heretici declaratione comprehensa contineri uidentur. Deinde neq; etiam de simplicis heretici punitione hic uerba sunt, ad quam statuendam locum istum citant aduersarij. Lutherus enim in prima parte, ubi de simplici heretico intelligere uidetur, licet id quoq; propter rationem, quam adducit, dubium sit, coercendi uerbo utitur, quod uerbum non raro puniendi significatione usurpatur, hic tamen propriam notionem, quæ reprimendi, & cohibendi est, retinere uel ex eo apparet, quod in altera parte punitionis meminit, in qua de simplici heretico minimè intellexit, id quod manifestum faciunt illa uerba. Pro maleficijs. Lutheri igitur sensus est, ut ij heretici, qui in Deum sunt contumeliosi, & alios easdem blasphemias docent, si in aliud uitium non prorumpunt, cohibeantur tantummodo, & reprimantur. Sin uerò præfractione aut contumacia sua aliquod præterea scelus, uel perpetrauerint, uel ausi fuerint, pro delicti qualitate puniantur, quod, ne longiores simus, nisi eum sibi ipsi aduersari uelimus, ex infra scriptis locis, quos ex eius scriptis ad sententiã nostram corroborandam decerpimus, luce clarius omnibus patebit, reliquis omiſſis, quæ ex hoc eodem loco pro interpretationis nostræ confirmatione elici potuisset. Primum igitur inquit, postquam enim sublimiorem mundi potestatem in hoc terrestri seculo necessariã esse ostendimus, mundanumq; Magistra-

tum:

sum: & quo pacto Christianè, & rectè, eo utendum
 sit: continuo docendum est, quò usq; eius potestas ex-
 tendatur, quamq; latè pateat, ne forte plus æquo pro-
 grediatur, atq; in Dei regnum & principatum im-
 petum faciat. Sed illud primum sciendum est, quoniã
 utriusq; periculum imminebit, & detrimentum, si uel
 latius se effuderit, uel arctius, quàm par est, contraha-
 tur. Tamei si tolerabilius sit, si minus diffundatur,
 quàm si nimis, præstat enim fontem impunitum dimi-
 ttere, quàm infontem punire: quando mundus impro-
 bis prorsus sciet, quibus carere non potest: honorũ
 autem copia desituitur.

Et inferius, Animis enim, nemo aut debet, aut po-
 test aliquid præcipere, qui uiam, quæ ducit ad uitam,
 eis commonstrare non nouerit. Id uerò nemo præsta-
 re potest, præter solum Deum: Vnde in ijs quæ perti-
 nent ad animam, nihil docendum est, aut suscipiendũ,
 præter Dei uerbum purum & æternum. At paullo
 post: quid, inquit, quod potestas quæuis ibi tantũ age-
 re debet & potest, ubi uidere, agnoscere, iudicare,
 sententiam ferre, addere, & mutare potest? Nihil
 enim debet esse certius iudicio: in quo omnia clara,
 explorata, meditata esse debent. Animi uerò, & cor-
 dis recessus, & arcana solus Deus nouit: qui solus,
 Act. 10. *ὁ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ* appellatur: cui uates adstipula-
 tur multis in locis. Ex quo sequitur, uanum, & arro-
 gans esse imperare, aut uelle ui cogere quenquam, ut
 sic, uel sic credat, aut teneat. Quando uiolentia nihil
 proficitur, est alia uia tentanda. Horum stultam in se-

Non sunt
 ergo susci-
 piendæ mi-
 næ terro-
 res, gla-
 dius deni-
 que.

SECTIO SECVNDA.

Tertull:
opinionē
tangit.

Idem Lact:
superius.

Nō igitur
occidi de
bent non
credentes.
Lactanti
dictum.

Calvini di
ctum con-
firmat,
quod
violentia
hypocri-
son pariat.

lentiam non satis mirari possum, qui, quum omnes
fateantur Ecclesiam nihil iudicare de occultis, ipsi ta-
men conantur tam arcana, tam diuina, qualis est fi-
des, iudicare, statuereq; iam, & cuius suum discrimē
est quomodo credat: sibi enim uidentum est ut rectē
credat. Ut nemo enim uenire potest pro te uel in cœ-
lum, uel in orcum, sic nemo credere potest pro te, aut
non credere. Et ut in nullius est potestate tibi coelum,
aut Inferos aperire, uel claudere, sic nemo te ad fidem,
uel infidelitatem cogere potest. Itaq; quum positum
uel infidelitatem cogere potest. Itaq; quum positum
sit in sua cuiuslibet conscientia quomodo credat, uel
non credat, ut nihil detrahatur mundanæ potestati,
ipsamet esse pacata, & suarum rerum curam gerere
debet, ac cuiuslibet simul permittere, ut credat quomo-
do uelit, aut possit: neq; ad credendum quenquam im-
pellere. Nihil debet esse tam liberum, quàm fides, &
religio: ad quam nemo potest ui adigi: utpote quæ sit
opus diuinum in spiritu sancto: tantum abest ut hu-
mana uis ullo modo possit efficere, aut exprimere.
Hinc illud uulgatum Augustini, Ad fidem nemo nec
debet, nec potest cogi. Ad hæc miseri, cæciq; quàm
uani, & irriti sint eorum conatus non uident. Quan-
tumuis enim, siue præcipiant, siue insaniant, non ta-
men ultra cogere possunt mortales, quàm ut eos ore
manuue sequantur. Cor enim nequeunt impellere,
etiamsi rumpantur: ut uerum sit quod uulgo iactatur,
liberas esse à uectigali cogitationes. Quid ergo co-
gunt homines, ut corde credant, quum ipsi perspiciant
non posse fieri? Et paulò post his uerbis concludit,
multò

multò facilius erat finire subditos simpliciter à scopo aberrare, quàm impellere ad mendacium, & ad istas coactas confessiones.

Hic n fallor palàm fiet, an Luth; hoc libello tantùm obiurgare uoluerit aliquot Principum interdictum, quo suæ noui fœderis uersionis lectionē inhibuerant, (ita enim dixerunt aliqui) an potius conscientie quoque libertatem asserere, & fidem, & religionē nullo modo cogendam asseuerare. Sed inferius ait, Rursum obijcias, Neminem secularis Magistratus compellit ad fidem, & religionem: sed curat tantum, prohibetq; ne homines à uero praua doctrina abducantur. Respondeo, non principes, sed Episcopi, quibus demandatum est à Deo huic rei debent inuigilare. Nā hæretici non possunt cohiberi ulla externa ui: quare alia ratione cum eis agendum est, quàm gladij seueritate. Dei uerbo hic res est gerenda. Quo si nihil proficias, frustra mundana uis adhibebitur, etiamsi omnia cruore repleas. Hæresis est quiddam spirituale, quod nullo ferro dissecari, nullo igni consumi, nulla mundana aqua elici, aut submergi potest. Vno Dei uerbo potest secari, exuri, & submergi: D. Paulo testante, Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Dei, &c. Et paullo post, uide igitur, inquit, quæ bellè Domini isti prudentiam suam produunt. Hæresim propulsare uolunt, nec tamen quicquam tentant, quæ, ut aduersarios corroborent, se suspectos reddant, illos uerò iustificent. Quod si hæresim cupis abigere, oportet te eo stratagemate esse instructum, ut primum

SECTIO SECVNDA

Idē Brent:
inferius.

Ier. 11. 4.

Eph. 6. 12.

Iob. 41. 13.

omnium eam è corde diuellas, & redditis causis uoluntariam amoliaris. Violentia uero tantum abest ut propulses, ut etiam magis corroboret. Quid ergo prodest, si hæresim in corde confirmes intus, in lingua uero solum debilites, & ad mentiendum cogas? Quòd si aggrediaris Dei uerbo, eo cor illuminabitur: ex quo deinceps sua sponte elabitur quicquid est uel hæreseos, uel eromis. De hac uia hæreseos amoliente intellexit Iesaias, quum ait, Percutiet terram uirga oris sui. Hic enim docet impij controuersiam absolui uerbo, & spiritus energia. Atq; (ut omnia semel complectar) Principes, & tyranni huius mundi ignorant, pugnare aduersus hæresim, nihil aliud esse, quàm confligere cum Satana: qui tenet corda obsessa, ut testatur Paulus, inquiens, non est nobis lucta aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principatus, potestates, dominationes seculi huius, aduersus spirituales nequitias in cœlestibus. Quamdiu ergo è corde non euellitur, & abijcitur Satan, perinde est illi, si uasa eius ferro, aut igni perdam, ac si fulgur culmo impugnarem: quemadmodum Iobus testatur, quum ait, ferrum instar straminis à Satana reputari: utpote cuius uolentiam nihil pertimescat. Et si necarentur omnes Iudæi, & hæretici, aut affligerentur, nemo tamen ideo uincitur, aut ad Deum conuertetur. Hæc Luth: in lib: supra notato, De subl: Mun: potest: Quòd si cui ex ijs, quæ inde excerpimus, nõ satis compertum fuerit pium hunc Doctorem hæretici mortem improbare, & ex uerbo Dei penitus eijcere, ea legat, quæ in

Ziza.

Zizaniorum parabolam scripta reliquit. Ait enim: Luth: Zi-
 proximum docemur quomodo habere nos debeamus zaniorum
 erga illos hæreticos falsos doctores: non enim eos ex- interpretat
 tingueret, & excindere oportet. Apertè enim hinc tio.
 Christus ait, finite crescere utraq;: solo Dei uerbo Nō igitur
 cōtra eos agendum. Ita enim hac in re euenire solet, igni ferro-
 ut qui hodie erret, cras possit redire in uiam. Quis que.
 enim nouit, quando Dei uerbum cor cuiusquam at- Lolij in tri-
 tracturum sit? Si autem exuratur, uel aliās tollatur, ticum vera
 impeditur ne possit in uiam reduci; uerboq; Dei sub- fio.
 ducitur, ut perire eum necesse sit, qui aliās potuisset
 ab errore liberari. Tunc euenit quod Christus hic
 uult cauere: nempe triticum simul cum Zizanijs euel-
 litur: id quod horrendum peccatum est coram Deo,
 neq; unquam poterit excusari. Hinc uerò uide, ut ma-
 lè sani hætenus fuerimus, qui Turcas bello, hæreti-
 cos igni, Iudeos necis metu, & alijs iniurijs uoluimus
 ad fidem compellere, & Zizania nostris uiribus
 euellere: ac si nos ij essemus, quibus potestas esset in
 corda, & spiritus: & in nostra manu esset ad iustitiã,
 & pietatem hominem reuocare. Quod si Deus non
 facit, manet perpetuò infectum. Nos isto pacto potius
 homines à uerbo auellimus, eos perimendo, ne possit
 in eos aliquid operari. Et duplicis necis, quantum in
 nobis est, nos reos constituimus: corporis, quod per-
 dimus morte temporaria, & animæ, quam in gehennam
 detrudimus, morte afficientes æterna. Postea
 iactamus obsequium nos præstitisse Deo, ac peculiare
 nobis pollicemur in cælo præmium. Iure igitur de-

SECTIO SECVNDA.

bebat hic locus inquisitores hæreticorum, & homicidas, qui ob errorem quemlibet, qui ipsis uidetur, homines adeò facile mactant (si non esset illis frons ferrea) etiam si quando ueros hæreticos in manibus haberent, planè perterrefacere. Et inferius de seruis Patrisfam: uerba faciens, inquit, uerum antea id querunt à Domino per arduas preces, spiritu feruenti. Is tunc respondet, Zizania illa non esse euellenda: hoc est æquanumiter falsos doctores illos ferendos. & blasphemias illorum tolerandas: causamq; ueritatis, & sincerae fidei: horum deniq; iudicium sibi permittendum.

At Brentium quoq; in partes suas arripere conantes, eius tantummodo uerba citant, quibus Magistratû religionis curam gerere debere ostendit: quibus concludit, Magistratui maximopere huic rei esse incumbendum, ut uerbum pacis, & non seditionis, summa qua fieri possit diligentia annuncietur. Id quod (ut diximus) à nobis nõ negatur. Sed mirum profectò est, ut aduersarij, si modo syllabam ex quouis scriptore excerpere possunt, quæ sententiam suam roborare posse confidant, diligenter, ac magnificè quidè eam producant, obolum pro talento erogantes. Quòd si idem scriptor, non syllabam modò, aut uerbum, sed longos sermones habuerit, quibus eorum sententia infirmitur, nostra asseratur, oscitantes connuent, aliasq; res agere uidentur. Hoc autem ut in Musc: Erasmi & Luth: probè fecerunt, eorum scripta citantes, ita in Brentio appellando optime præstiterunt: Nam eius uerbis

uerbis quorum modò sententiam retulimus adductis,
 in quibus neq; de occidendis, neq; de puniendis hæ-
 reticis aliquid dicitur, totum id præteriêre, quod de
 fide non cogenda, deq; hæreticis non necandis neq;
 puniendis latè fuscq; scriptū reliquit, in eo libello, de
 quo mentionem faciens Erasmus ait: cur ex me uno
 citauit aliquid, quum Io: Brentius toto libello nihil
 aliud agat quàm de non occidendis hæreticis? Cuius
 magnam partem ideo his nostris attexere uoluimus
 (quod æquo animo ferant pij Lectores) quia tam am-
 plè, tam appositè locum hunc pertractat, ut omnium,
 quæ supra scripsimus quasi argumentum, aut epilo-
 gus uideatur. Is igitur excutiens an Magistratus iure
 a nabaptistas aliosue hæreticos occidere possit, ita
 fatur: Principiò duplicia sunt peccata, siue scelera ani-
 maduersione digna. Et primum quidem peccata sunt
 spiritalia: deinde, quæ uocant secularia. Inter spiri-
 tualia numerantur, incredulitas, desperatio, pusilla-
 mitas, peruersus sacræ scripturæ intellectus, hære-
 ses, occultum odium, & inuidia, alienorum bono-
 rum concupiscentia, aut etiam proximi thori appe-
 titus: præterea omnia alia, quæ coram Deo peccata
 censentur: quæ quanquam fieri solent, nihil tamen
 communi, & ciuili tranquillitati officunt. Seculari-
 bus peccatis hæc adnumerantur, proditio, homicidiū,
 latrocinium, furtum, adulterium: adhæc quæcunq;
 alia flagitiorum reliqua sunt, pacem, & communem
 tranquillitatem perturbantia. His duplicibus pecca-
 tis puniendis duplicem quoq; Deus instituit & pœ-

Eras: ad
 fra. Ger.
 inf.

Brentius.

SECTIO SECVNDA.

nam, & gladium: uidelicet spiritualibus spiritualem: quod est Dei uerbum: secularibus uerò, & externis secularem, nempe Cæsaris gladium. Etenim unumquodq; peccatum eo instrumento puniendum est, quo coërceri potest. Iam spirituale peccatum subtile est, & gladius Magistratus adeò crassus, & carnalis, ut multò uehementius eo corroboretur hæresis, quàm debilitetur. Neq; spirituale peccatum adeò malam faciem præ se fert, ac homicidium, & latrocinium: sed incedit quadã pulchra honestate, & prudentia exornatum. Quippe nulla incredulitas est adeò mala, quæ non suas causas habeat, & honestum aliquem prætextum, & faciem. Neq; ulla hæresis in tantum falsa est, quæ semet non studiosissimè sacrarum literarum subsidijs, atq; testimonio comat. Quapropter si gladio incredulitatem, & nudas hæreses coërcere uelimus, nihil aliud agemus, quàm Diaboli conatum iuuerimus, ut subinde maiori tragœdiarem deteriorem faciat. Ad hunc enim modum de illo in Hiob memorie proditum est: cap: 41. Quum apprehendet eum gladius, sustinere non poterit, neq; hasta, neq; thorax: reputabit quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum æs, non fugabit eum uir sagittarius. Porrò tum demum uictus in fugam uertitur, quando uerbo Dei impetitus fuerit, ac eius imposturæ, ac mendacia reteguntur, & propalam confutantur: & sic non amplius potest consistere. Nam quandocunq; Diabolus per suos concitato bello ueritatem impugnauerit, sicut fieri solet incredulitate, & hæresibus, nulla re-

pugna

pugnatione, & reluctatione opus est, quàm, ut pro-
 palam eius insidiosæ fraudes, & malitiosæ seditiones
 detectæ indicentur. Est enim pater mendacij, & lucis
 inimicus. Quocirca quamprimum lux ueritatis addu-
 cta fuerit, tenebrarum principi fuga arripienda est,
 non ualenti subsistere. Iam uerò mundano gladio non
 ea uis est & potentia, ut quantum ad uim suam atti-
 net, occultum aliquod malum, aut uitium, uelut aper-
 tum coarguere, & planum facere possit. Neq; occul-
 tæ iniquitati suam apertam, & formosam honestatis
 faciem detrudere potest. Sed quo fortius eam impu-
 gnauerit, tanto magis crescit honesti facies. Ex hoc
 fit, ut increduli, et heretici externa, & nuda insecra-
 tione tantum uehementius in errore suo confirmen-
 tur. Nam, quum eorum opinio ratione, & causis ca-
 rere non uideatur, sitq; sacris litteris, ueruntamen fal-
 sò intellectus exornata, nec illorum prauus & malè
 sanus intellectus diuinæ gratiæ inopia satis clarè con-
 uinci potest, fit, ut in eam sententiam ueniant, & ani-
 mi persuasionem, ut putent se iustitiæ, & uerbi Dei
 nomine insecrationem perpeti. Ex quo deinceps ori-
 tur quædam infracta pertinacia, & in omnibus cru-
 ciatibus, & tormentis constans perduratio: quæ qui-
 dem sibi ipsis est exitio, alijs uerò eorundum constan-
 tiam uidentibus, aut audientibus seductioni.

Neq; uerò est hic silentio prætereundum huius rei
 illustre exemplum. Nam superioribus annis, ad heretici
 cuiusdam in flammis constantiam (ut ex fide di-
 gnis accepi) plures ex astantibus sanæ doctrinæ uiri,

SECTIO SECVNDA.

non posse id sine Dei spiritu fieri persuasum habentes, ac propterea hæreticum martyre esse planè credentes, eius hæresim pro ueritate amplexi, in fide naufragium fecerunt. Nam quemadmodum ad martyris spectaculū ætate nostra sæpe uidimus, infideles exemplo monitos Euangelium recepisse, ita plerumq; fit, ut ad hæretici in morte constantiam & hæretici in errore confirmentur, & Orthodoxi hæresim amplectantur. Hoc scilicet Ecclesie (si Deo placet) ex hæretici morte lucro apponitur. At pergit subinde Brennius.

Quapropter hæc compendiosissima, & optima uia est hæreticos impugnandi, ut tantum Euangelio, & sacrae scripturae hoc duellum aduersus hæreticos committatur: per quod adeò solum hæreticorum honesti prætextus produntur, & illius manifestatione submoüentur. Præterea æquè promptum est incredulis, & hæreticis coram mundo uirum probum, & integrum referre, atq; rectè credentes. Quare, si non uacant homicidio, si non latrocinantur, non furantur, nullo se contaminent adulterio, nemini uim inferunt, sed pacatè uiuunt in ciuilibus, & externis ordinationibus, soluiunt quod cuiq; debuerunt, censum cui census reddendus est, timorem cui timor, honorem cui honor habendus est, sicut Paulus ad Rom: scribit: tum nihil iuris aduersus illos Magistratui relinquitur. Paulus enim dicit, Magistratum ministrum esse Dei, et uindicem in iram ei, qui malè agit. Quæ uerba de malis & externis hominum actibus, & non de spiri-
tuali

tuali incredulitate sunt intelligenda. Homicidae, latrones, & aperte facinorosi Magistratus poenis plectendi sunt.

Hic autem notandum est, Brentio, si quis hereticus errorem suum publicè profiteatur, si doceat, si scribat, si obstinatè opinionem suam retineat, non cenferi inter externa acta, ac facinora à Magistratu gladio uindicanda, alioquin hoc loco cum alijs externis actibus ea quoq; adnumerasset: Satis enim superq; non semel tantum, sed bis declarauit, quæ sint mala hominum externa facta, quæ eos civili gladio obnoxios reddant, sedulo ea sigillatim enumerans, & inter duo errorum genera distinguens. Atqui iterum pergit, & inquit, Porro increduli, & heretici, qui alioqui honestè, & inculpate uitam exigunt, Euangelij supplicio, & Dei, post hanc uitam destinati sunt. Inde Christus Matt: 13. suis discipulis præcepit, ne Zizania eradicarent, sed sinerent utraq; simul excrescere usq; ad messem, & c. Quibus uerbis illud inuenire uoluit, ne Christiani incredulos, & hereticos qui hoc loco uocantur Zizania carnali gladio conarentur è medio tollere: sed aduersus eosdem spiritali pugnarent, donec appetat messis tempus, & tunc iustam poenam, si non conuersi à praua sententia discesserint, inuenient. Nam si quis ob incredulitatem, & heresim statim mortè mulcendus esset, ille non corporali solum uita priuaretur, sed de animæ quoq; salute in discrimen ueniret. Potuisset enim fortasse in tempore, repudiata incredulitate, et errore pristino abie-

Servos homines, Zizania hereticos esse intelligit.

De animæ discrimine Musculo, & Luthero ad stipulatur.

Lolij in triticum versio.

SECTIO SECVNDA.

Magistra-
 •cus hæreti-
 cos necan-
 tes tyran-
 nidis infi-
 mulat.
 Tit: 3.
 Verbum,
 quum no-
 luerit, vo-
 luntariè
 etiam pec-
 cantes si-
 gnificat.

Ho, resipuisse, & ad ueram fidem conueriti: qua in re
 per Magistratus tyrannidem præpeditur. Quin etiã
 Pau: ad Tit: scribit cap: 3. Hæreticum hominem,
 post unam, atq; alteram correptionem deuita, sciens
 quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, quã
 sit proprio iudicio condemnatus. Hic nõ dicit Paulus:
 hominem hæretic: flammis concremandum, aut gla-
 dio occidendum: sed quum noluerit cum alijs rectè,
 & sanè sentire deuitandum esse. Sed dicet aliquis,
 Christus, & Pau: etiam homicidam, & adulterum re-
 sipiscentem recipiunt, nec quenquam sui officij nomi-
 ne morte puniunt: quodcunq; tandè facinus, seu gran-
 de, seu modicum admisit. Respondeo, uerum esse:
 Euangelium nullum peccatorem morte afficit. Verũ
 quamdiu aperte peccant, uitiosis operibus indulgen-
 tes, excommunicati reijciuntur ab Ecclesia, ac pro
 Ethnicis, & publicanis reputantur. Vita uerò per pœ-
 nitentiam emendata, iterum in Christianam commu-
 nionem recipiuntur, atq; pro Christianis agnoscun-
 tur. Interim tamen Euangelium Magistratibus suum
 permittit officium, quatenus sui muneris terminos nõ
 excedat, sed in ordine legitimo permanserit, & pu-
 niat quicquid illi puniendum iure concessum, per-
 missumq; est.

Cæterum si gladius extra sui iuris terminos fertur,
 & latius quam à Deo ordinatum est puniendo pro-
 greditur, uolens id quoq; irrogata pœna corripere,
 quod solo Euangelio, & uerbo Dei corripiendũ est:
 cuius generis est incredulitas, & hæresis: Sanè hic
 plus

plus malorum dare potest, quàm pacem, & tranquillitatem retinere: Seq; tantummodò per hoc facit hebetiorem, dum uolenter alicui operis, & officij executionem sibi uendicat, in alterius messem falcem suã (quod aiunt) mittendo. Et quantum ego coniectura auguror, Anabaptistarum hæresis nulla alia re perinde corroborata est, atq; promotã, quàm Magistratibus: qui actutum citra uerbum Dei, & sacræ scripturæ expositionem tyrannicè aduersus eos seuerunt. Nam dum spiritali uitio iniusta pœna occurrere conati sunt, & ius gladij latius, quàm par, aut concessum erat protendere, propter abusum, & tyrannidè gladij Dominus Deus noster exarsit iracundia, atq; in supplicium hominum Diabolo subinde magis atq; magis seuire permisit, semperq; efficacius suum errorem excitare, & constabilire. Adeò ut corporalis illa pœna, & correptio parum fructus uulgo attulerit, paucis, aut potius nullis ad animi resipiscentiã pertractis, sed multò uehementius errorem auxerit, & promouerit: quando Anabaptismi negocium nullum externum, aut mundanum flagitium esse constat, uerùm saltem internum, & occultum errorem scripturæ testimonijs suffultum. Ex his iam dictis clarè liquet, & abundè demonstratum est, incredulitatem, et hæresim, quamdiu citra aliorum facinorum accessionem nuda permanserit, solo Dei uerbo puniendam esse. At si in opus aliquod malum, & perniciosum eruperit, aut certè alicuius seditionis concitandæ, aut homicidij perpetrandi causam præbuerit, aut alioqui

Occultum non ita accipiendū est, ut extra non appareat. Nam frustra adderet, scripturæ testimonijs suffultū. Sed quatenus spiritus est error.

SECTIO SECVNDA.

En tibi ve- scelerata & vitiosa vitæ, occasionem induxerint;
 ftes quibus tum primum in gladij potestatem punienda incidunt;
 •nuda here- de quibus non alta ratione sumendum est supplicium,
 lis induit- quam de seditionum authoribus, aut homicidis, aut a-
 tur. Non lijs facinorosis sumi solet: posteaquam per incredu-
 autem oris los, & hæreticos in leges ciuiles flagitiosè peccatum
 confessio, est. Imò non secus ac alius quispiam priuatus homo,
 prædica- qui sub prætextu fidei incedens, seditionis, aut cædis,
 tio, pro- aut aliorum puniendorum facinorum caput extiterit,
 mulgatio. supplicio afficitur. Breuiter, incredulitas, & heresis
 non ciuilis, sed spiritualis gladij pœnis subiecta sunt.
 Et inferius inquit, Ad hæc, si hæretici uiolentia essent
 exterminandi, aut possent ui profligari, quorsum opus
 esset sacris literis nauare operam, quum hac in re
 constaret, carnificem doctorem esse omnium litera-
 tissimum?

Lex Mo- His opponitur lex mosaica Deut:13. Si surrexerit
 laica Deut: in medio tui Prophetes, aut qui somnium uidisse di-
 13 à Bren- cat, &c. Et mox in eodem capite, si tibi uoluerit per-
 tio expen- suadere frater tuus, &c. Hæ sunt due leges Mosi, qui-
 ditur. bus planum facere conantur hæreticum ciuili gladio
 iure posse occidi. Nam hæresim in fidem Christianam
 inducere non aliud esse, quàm à uero Deo, & uerbo
 eius, ad alienum Deum, & mendacia, simplicium ani-
 Idem ait mos adducere. Verum longè alia ratio est puniendi
 Althme- hæreticos in Christianismo, atq; olim fuerit in Iudais-
 rus infe- mo. In Iudaismo erant externæ & corporales pro-
 rius: idem- nuntiationes, corporales benedictiones, corporalis ter-
 quæ Acont. ra, corporale Regnum, & sacerdotium. Erant etiam
 externe

externæ & corporales hostium cædes: quæ res signa
erant & figura rectæ uirtutis in Christianismo mani-
festandæ. Quamobrem, quemadmodum corporalis
illa Iudeorum benedictio figura fuit Christianis spiri-
tualis benedictionis, & corporale Regnum spiritua-
lis Regni fuit Symbolum: ita quoq; externa illa Cha-
nanæorum, & Iebuseorum cædes, seu internetio, &
pseudodotorum monstrat, & significat, ut Christiani
ratione spirituali hostes suos, nempe peccata, præte-
rea falsos doctores, & seductores occidant: uidelicet,
ut peccatum in corpore spiritu Dei opprimant, et se-
ductoribus in fide sua non adhæreant: Sed, quemad-
modum Paul: inquit, eosdem deuitent. Hoc idem in-
nuit quoq; Christus, ubi Matt: 18. sic loquitur, Ab-
scinde eum, & projice abs te. Quæ uerba nedum ad
corporalem pedem, & manum, sed spiritualem quo-
que, nempe doctores, amicos, socios respiciunt, &
referenda sunt. Neq; de externa membrorum ampu-
tatione, sed spirituali loquitur: ut hic uerborum sen-
sus sit, quod si tibi prædicator, aut amicus, aut adiutor
fuerit, & ille tibi erronea doctrina erit offendiculo,
aut perditâ, & mala uita te seduxerit, non adhibebis
illi mentem, sed illum amputato: hoc est, eius consor-
tium deuita, ac temet ab eo segregato. Quin etiam sit
tibi perinde ut Ethnicus, & publicanus. Et hæc spi-
ritualis deuitatio, aut nos offendentis abdicatio, per
corporalem pseudoprophetarum interfectionem in
lege indicata est. Fuere quoq; in lege Mosaica coactæ
quædam corporales cæremoniæ, & cultus Dei, quo-

SECTIO SECVNDA.

rum negligentia certis pœnis puniebatur: ueluti legitur Gen: 17. Masculus, cuius præputij caro circumcisa nõ fuerit, delebitur anima illius de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Et Num: cap: 4. Moses quendam populo lapidandum obijciebat, qui Sabbato ligna collegerat. Porro in Euangelio libertas quædam pœnarum, siue utilitatis proposita est fidei, seu incredulitati: cuius loco successit spiritualis utilitas, seu pœna: ueluti Christus inquit, qui crediderit, saluus erit, qui non crediderit condemnabitur. Sed dicit aliquis, Esto, ut Euangelico, siue prædicandi officio demandatum non sit, hæreticos corporali supplicio afficere. quõ ei officio non nisi spiritualiter punire conceditum sit: Magistratus tamen interest pœnam hæreticis infligere. Responsio, Cuiusq; Magistratus officium (ut iam dictum est) non latius protenditur, quã a Deo ordinatum est. Quare si quis incredulorum, aut hæreticorum externa conuersatione uitam integre, & honestè coram mundo traducit, nihil peccans in ciuiles constitutiones, nihil iuris puniendi in illum habebit gladius. Quid enim ad Magistratum attinet incredulitas, aut hæresis? Curet potius, ut pacem in mundo conseruet, & externam morum honestatem: nec se ei rei admisceat, quæ nihil ad se pertinet. Estq; res periculosa (quod aiunt) aleæ, quando Magistratus assueuerit ferro, aut igne ullam aliquam fidem insectari. Nam tametsi nonnunquam prauam fidem persequutus fuerit, attamen sic fieri possit, ut illorum successores insectationibus iam assueti, uerã fidem

fidem pro falsa insectarentur : quemadmodum cum
 Arrianis hæreticis actum esse accepimus. Siquidem
 eo tempore Episcopi suis suasionibus huc induxe-
 runt Rom: Imperatorem, ut passim Arrianos perse-
 quutionibus premeret, atq; extingueret. Tandem quã
 aliquot Imperatores insectandi rationem multa assue-
 tudine sibi peculiarem fecissent, ac nonnulli ex corã
 successoribus ab Arrianis fuissent persuasi suam opi-
 nionem ueram esse, incipiebant rectè credentes, &
 rectè docentes Episcopos insectari, hæreticos summo
 studio tueri. Quamobrem longè tutissimum est, &
 certissimum, ut ciuili Magistratus suo fungatur offi-
 cio, sinatq; spiritualia peccata, etiam spirituali sup-
 plicio plecti. Multò enim tutius est, & præstabilius,
 ut quater, aut decies falsa fides toleretur, quàm ut se-
 mel uera fides insectationem patiatur. Iam, ut ab hæ-
 reticis in genere iterum orationem meam ad Anaba-
 ptistas conuertam, dicunt pleriq; Anabaptistarum se-
 ctam non esse simpliciter malam heresim, sed habere
 multa adiuncta, ex quibus in Magistratus supplicium
 labatur. Docere enim eos quomodo facultates omnium
 communes habendæ sint: qua ex re fortasse originem
 trahere possit seditio, &c. Cæterum huius doctrine
 gratia nullo iure de Anabaptistis potest sumi suppli-
 cium. Nam quamdiu non docent, homines ad rerum
 communionem, & æqualem distributionem adigen-
 dos esse, neq; ipsi alios uiolenter ad id compellunt,
 neq; cum illis uiolenter agendum est.

Et paulò post ait, quocirca ad hanc erroneam Ana-

SECTIO SECVNDA.

En iterum
vestes nu-
dam hære-
sim vestien-
tes.

baptistarum intelligentiam amica, & Christiana per-
tinet institutio, & admonitio, & nullius gladij seuitia. Iam si per suasi institutionem nostram receperint,
nos aliquot Christianos lucrati sumus, estq; noster nu-
merus auctior factus. Sin nostram admonitionem con-
tēperint, relinquendi sunt suæ uesanie, et pro Ethni-
cis, & publicanis reputandi. Verum ne sic quidem
Magistratus interest cuiquam inferre manus, donec
errantes non in fide solum errauerint, uerum capi-
talia flagitia externe designauerint.

At inf: imperiales leges fusius expendens, ita fatur:
Sed est ne propterea lex ista pro sancta, & incul-
pata reputanda, quæ sanguinolentorum Episcoporu
infectu condita fuit? An non potius illud hac in re
respiciendum fuerit, quid Christianum Magistratum
deceat, quàm quid uiolenta tyrannide extorqueri pos-
sit? Multò enim magis Christiano Magistratui con-
uenit, ne tam sit sanguinis cupidus, atq; ethnicorum
esse solet. Conuenit quoq; illi, ut etiam, ueluti Chri-
stianus, animarum saluandarum curam agat, & non
ut tyrannus semper rem gerat seuitia.

Hæc nos ex Brentio ad uerbum excerpimus, tū,
ut aperte constet eius de fide non cogenda, deq; hæ-
reticis non occidendis opinio, tum uerò, ut appareat,
quæ, illius quidem sententia, sint illa facinora, quæ nu-
dam (ut appellat) hæresim uestiant, & hæreticum ci-
uili gladio subijciant. Etenim aduersarij, eum in par-
tes suas rapere cupientes (ut egomet his auribus ali-
quot asseuerantes audiui) asserunt, eum pro nuda hæ-
resi

SECTIO SECUNDA. 114

refi à Magistratu non puniendâ, animi tantum simplicem sententiam intellexisse. Quicquid autem extrinsecus egerit hæreticus, ad publicam pacem, & tranquillitatem perturbandam pertinere, & consequenter eum civili gladio subiiciendum. Utq; hanc eius sententiam esse probent, eiusdem infra scripta uerba obrudunt, uidelicet, Magistratus gnauiter dent operam, ut pacatè, & honestè concordés uiuant. Nam qui aduersus communem tranquillitatem, & Magistratum peccauerit, siue baptizator siue rebaptizator fuerit, ille meritum supplicium ab illo sufferendum sibi non ignoret. Hic primum si Brentij uerba, Baptizator, & rebaptizator expenderis, aperte cognosces, eum non de hæretico tantum uerba facere, sed de omnibus publicâ tranquill: perturbantibus. Nam per baptizatores orthodoxos, per rebaptizatores hæreticos intelligit. Quocirca eius sententia est, eos omnes, qui non pacatè, honestè, & concorditer uixerint, quales quales sint, poenas duros. Quare nihil ex ijs uerbis aduersus hæreticos, ut hæreticos, elicere possunt aduersarij. Sed ex quo melius hoc cognosci potest, quàm ex uerbis quæ ab ipsis citata præcedunt, quibus sententiam suam de Anabaptistis concludens Brentius, inquit, quamobrem Magistratui supplicij seuitia erga simplices Anabaptistas, mitiganda, & tollenda est: ac eos Euangelio puniendos relinquat. Anabaptiste quidem rebaptizatores sunt: Sed à Magistratu non hanc ob causam puniendi, nisi hæresi facta pacem, & publicam tranquill: perturbantia ad-

SECTIO SECUNDA.

iangant. Quare opera & precium est uidere, quid sit Brentio, aduersus communem tranquillitatem: & Magistratum peccare. At ne suspecti simus, ipse loquatur. Spirituale peccatum (inquit ille) non adeo malam faciem præ se fert, atque homicidium, et latrocinium: Sed incedit quadam pulchra honestate, & prudentia ornatum. Quippe nulla incredulitas adeo mala est, quæ non suas causas habeat, & honestum aliquem prætextum, & faciem. Neque ulla hæresis est in tantum falsa, quæ semet non studiosissimè sacrarum literarum subsidijs comat. Iam, quia dicunt, Brentium de ea tantum hæresi agere, quæ ita sit nuda, ut in nullum opus malum, & perniciosum erumpat: quæ quidem errori potius, quàm hæreseos nomen mereatur: ex ijs eius uerbis apparet, an de ea tantum hæresi intelligant, quæ in mente occulta lateat, nec externè re ipsa palam fiat. Si enim aliquam præ se fert honesti faciès, si prudentia, & honestate ornata incedit, si se sacris scripturis studiosissimè defendit: iam non latet in corde, sed in externa facta erumpit: quæ quidem facta satis constat ea non esse, quæ Brentio nudam hæresim uestire dicuntur. At interim eam cum homicidio, & latrocinio conferens, ait, præ illis non adeo malam faciès præ se ferre. Quum uerò paullo post inquit: quapropter si gladio incredulitatem, & nudas hæreses coercere uelimus, &c. quid aliud est incredulitatē, et nudas hæreses coercere, quàm ea opera corrigere, & prohibere, quin etiam & uindicare, quæ à spiritali interno affectu in prauè facta externè prorumpant?

pant? Sedenim quæ sint Brentio mala ea, et pernicio-
 sa opera, quæ tranquillitatem pub: perturbent, nudant
 hæresim uestiant, & hæreticum ea perpetrantem ci-
 uili gladio addicât, statim ipsemet declarat. Ait enim:
 quapropter, si non uacant homicidio, si non latroci-
 nantur, non furantur, nullo se contaminant adulterio,
 nemini uim inferunt, sed pacatè uiuunt in externis or-
 dinationibus, & c. Tum nihil iuris aduersus illos Ma-
 gistratui relinquitur. Si igitur Brentij sententia fuis-
 set hæretici oris confessionem, publicam suæ opinio-
 nis professionem, ac prædicationem, eamq; defen-
 dendi, propagandi, ac mordicus retinendi studium,
 eas uestes esse, quæ ex nuda indutam redderent, adeoq;
 ciuili gladio obnoxiam, ut hoc loco facinora à Ma-
 gistratu uindicanda commemorat, ita quoq; ea quæ
 diximus inter mala & perniciofa hæretici opera re-
 censuisset. Id quod clarius adhuc perspicitur, quum
 ait, Homicidæ, latrones, et apertè facinorosi Magistra-
 tus pœnis plectendi sunt. Porro increduli, & hæreti-
 ci, qui alioqui coram mundo honestè, & inculpate
 uitam exigunt, Euangelij supplicio post hanc uitam
 destinati sunt. Neq; tamen inter facinora à Magistratu
 plectenda adnumerat ea, quæ in hæresi sua patefacien-
 da, ac promouenda perpetrat hæreticus. At quum
 neq; adhuc sibi uideretur Brent: apertè satis sententiã
 suam enunciaffe, quasi præsciurus futuros, qui uerborũ
 suorum sensum inuenterent, iterum inculcat: At si in
 opus aliquod malum, & perniciosum eruperint, aut
 certè alicuius seditionis concitandæ, aut homicidij

SECTIO SECUNDA.

perpetrandi causam præbuerunt, aut alioqui scelera-
te uitæ, & uitiosæ occasionem induxerint, tum pri-
mum in gladij potestatem puniendâ incidunt. De
quibus nulla alia ratione sumendum est supplicium,
gladio, quàm de seditionum authoribus, homicidis,
aut alijs facinorosis sumi solet: posteaquam per incre-
dulos, & hæreticos in leges ciuiles flagitiosè pecca-
tum est. At clarius etiam institutum suum aperit, qui
de Anabaptistis publicè docentibus uerba faciens, in-
quit, Nam quamdiu non docent, homines ad rerum
communione[m], aut æqualem distributionem adigen-
dos esse, neq; ipsi alios uiolenter ad id compellunt,
neq; cum illis uiolenter agendum est. Vbi Anabap-
tistas etiam falsam doctrinam de rerum communione
citra uiolentiam docentes, Tolerandos præcipit. Sed
quid, quòd pertinaces quoq; & obstinatos ferendos
censet: id quod duobus libri illius locis facile perci-
piitur. Primò inquit, sin nostram admonitionem con-
tempserint, relinquendi sunt suæ uesaniæ, & pro
ethnicis, & publicanis reputandi: uerùm ne sic qui-
dem Magistratus interest cuiquam inferre manus, do-
nec errantes non in fide solum errauerint, uerùm
capitalia flagitia externè designauerint.

Sed Zuinglij uiri præstantissimi, & instauratæ
Christianæ religionis memoria nostra strenui antesi-
gnani, hac de re sententiam perscrutemur. Is in eo
libro quem de duplici iustitia, diuina, & humana,
inscripsit, et Rodolphus Gualterus ex Germanica in
Latinam linguam cōuertit, magistratus officium fusè
lateq;

lateq; pertractat, nusquam tamen, licet & de fontibus
 eius gladio puniendis multa scribat, & illi religionis
 tuendæ & prouehendæ munus tribuat, de hæreticis
 ab eo uel puniendis, uel occidendis uerbum adscribit,
 Quin imò multis in locis in eos gladiū exercēdi ius, si
 quis eius uerba paulò accuratius expendcrit, aperis-
 simè illi denegare uidetur, ubiq; enim cum de eius
 potestate loquitur, eam ab hominum conscientijs ar-
 cet, atq; ab omnibus illis facinoribus, quæ hominis
 conscientiam spectant, qualia ea procul dubio sunt,
 quæ ab hæreticis perpetrantur, manifestorum solum-
 modo uitiorum coercitionem illi relinquens. Sed
 ipsius uerba audire præstat. Nequaquam autem, in-
 quit, ea quæ illis (Magistratibus) debetur obedientia
 tam procul extenditur, nec tantum potestatis ipsis di-
 uinitus commissum est, ut in animas quoque, & con-
 scientias hominum dominantur, & imperitent. Hanc
 uerò rationem adducit Zuingilius aduersus illos
 principes, qui monachas, & moniales, qui propter
 conscientiam monasteria deseruerant, ea repetere
 compellebant. Quæ ratio quid nam ponderis habitu-
 ra est, si uelimus Magistratui licere eos pœna affice-
 re, qui receptis ab Ecclesia sententijs, quas falsas esse
 ipsi opinantur, propter conscientiam diuersum uel
 sentiunt, uel etiã alios docent, quòd si illius uel Zuing-
 nedum à pœna, sed à simplici quoq; coertione eos iu-
 dicat immunes, qui non modo patriam religionem
 penitus abijciunt, uerum etiam solennia uota, quæ ipsi
 Deo uouerant, quæq; religiosissima esse creduntur in

SECTIO SECVNDA.

fringunt, atq; contemnunt. & periurij simul, ac sacrilegij rei habentur, quanto magis eiusdem Zuing: sententia eadē uigente ratione illi pœnis subiecti esse non debent, qui solum ab ea, quæ uera Christi Ecclesia esse creditur in sacrarum literarum interpretatione dissentiunt? Nec uerò est, quòd quis ineptè obijciat, illos rectè agere, hos autem peruersè. Hæc enim noua prorsus est ratio, & ab ea, quam Zuinglius affert penitus disiuncta, nec minus in animam, cōscientiamq; alterius imperitare uelle is princeps dicetur, qui hominē ueritatis ignarum ad aliquid contra propriam sententiam, sua ipsius reclamante conscientia, faciendum, uel non faciendum adigere uelit, quàm is, qui rectè sentienti uim afferre conetur.

Sed post multa ait idem Zuing: Deus enim, oportet, inquit, nos esse subditos Magistratui, qui gladium sibi commissum gestat, in hisce rebus nimirum quæ uitæ conuersationem, commercia, amicitias, sodaliua, adeoq; ipsam uitam hanc corpoream affinem, & ad humane iustitiæ leges, & præscriptum possunt referri. Quam pulchrè hæc consentiunt cum ijs, quæ modò ex Luthero, & Brentio attulimus de spiritalibus criminibus carnali gladio non puniendis? Ad finem autem eius libri de ipso Magistratu uerba faciens hæc dicit, nec ullum aliud facinus persequetur, quòd internam hominis conscientiam spectat, Horum enim iudicia in manu Dei sunt. Quid paucissimis uerbis clarius pro sententia nostra asserenda ab eo dici potuit? Plures ex eodem libro sententias, opinioni no-

stræ

stræ apertissimè fauentes proferre poteramus, sed his paucis contenti esse uolumus, cæteras præstabit apud ipsum authorem legere: ueruntamen, ut etiam appareat quàm eximius iste uir ad religionem homines cogendi institutum deriserit, quamq; in hoc Lutheri uerbis similia dicat, ea adscribere libuit, quæ ille post primum suum testimonium, à nobis allatum, statim subdit. Ait enim: nec tantæ in illis uires sunt.

Quantum enim abest, ut humani pectoris recessus, consilia, & cogitationes cognoscere possint, tantum etiam abest, ut animabus hominum dominari possint, & easdem uel bonas, uel malas, uel fideles, uel infideles reddere, quod ipsum Poëta ethnicus intelligens canit, Cæsar in hoc potuit iuris habere nihil. Cæterum Christi doctrina aliud non est, quàm animarum & conscientiarum redemptio. Sic enim ipse apud Ioh: cap: 8. ait, Si ueritas liberabit uos, uerè liberi estis: Mens hominis quoq; soli Deo patet, & illi soli est nota, quapropter non quisq; alius præter solū Deum unicum hanc docere & instituere potest. Nisi autem Deus hominis animam, & conscientiam liberet, liber esse nullo modo potest, ut primum autem libertate donatus est, nemo illum in seruitutem & uincula conijcere poterit, nec quicquam proficiet uniuersa mundi potestas, si aliam fidem, quam à Deo accepit animo illius uiolenter uelit ingerere? Quòd si quis miretur Zuinglium hæc scripsisse, quum tamè eius tempore de quibusdam Anabaptistis sumptum Tiguri fuerit supplicium, sciat id nõ tanquam aduer-

sus

SECTIO SECVNDA.

sus hereticos, sed tanquam aduersus periuros, & se-
ditiosos decretum fuisse, ut præclare in ipsius Zun-
glii uita testatur Osualdus Myconius, & ipsa Tiguri-
na Ecclesia, cuius uerba inferius suo loco recitabi-
mus, apertissimè profitetur. Reliqui nobis sunt ex
neotericis Caspar Hedijs, Iohānes Agricola Islebius,
Iacobus Scheuchus, & Christophorus Hofmannus,
quorū latinè scripta, quamprimū has nostras disputa-
tiones Hetruscè scripsimus, comodum habuimus, eo-
rumq; dicta ex Latina in nostram linguam uerti-
mus: nunc autem cum eò locorum uenerimus, ubi
eorum libri, etsi diligenter inquisiti, ad manum no-
bis non fuerint, ex nostra in Latinam linguam eorum
locos fidelissimè uertimus, eorum sensu nulla ex mini-
ma parte immutato. Hoc uerò uoluimus lectores ne-
scios non esse, ne quis forsā nobis iniquior, eorum
scripta aliqua ex parte, quod ad uerba attinet, diuer-
sa legente, nos eorū quoq; sentētias peruertisse crimi-
naretur. Primū igitur, Hedijs in cap: 2. Euang: Lucas
quod in Papatu legitur dominica 6. post festum Tri-
nit: eo libello, cui tit: est, Epitome Euang: & Epist:
Gasp: Hed: quæ in Ecclesijs leguntur: in hanc sententiam loqui-
tur: Diligenter animaduerte, Christum, quum oues
suas Petro committeret, qui quidem eum se amare ter
confessus fuerat, Homines (ait illi) uiuos capies. Hoc
autem ob sœuitiam dictum est, qua plurimi potius
amant Iudeos, Turcas, cæterosq; infideles occidere,
ad inferosq; detrudere, quàm uiuos Deo lucrifacere.
Idem quoq; Matt: 5. enarrans, quod apud Papistas le-
gitur

gitur dominica 8. post Trinit: in ea uerba, *Cauete à falsis proph: Hic debemus, inquit, Christi mansuetudinem obseruare, non enim ait, Punite eos, qui tales sunt: neq; etiã inquit, Eos occidite, sed, eos cauete; ne ab illis uulneremini, aut decipiãmini: neue inermes in eorum insidias incidatis.*

Islebius Adnot: in Tit: Epist: locum illum, in quo hereticorum fit mentio explanans, in hanc sententiã scribit, ut ex Pau: Ep: ad Cor: percipi potest: Ille est hereticus, qui sui sensus, rationes, opinionēsq; sequutus ea docet, quæ Christi Euang: aduersantur: quæ quidem homines perturbant, & à regno cælorum excludunt: sunt enim hæc opera carnis, ut Galat: 5. Videmus autem Paulinum hoc præceptum uehementer hodie in Ecclesia refrixisse: Nam uerbum hoc DE-VITA, quod est fuge, seu declina, & caue, multi in duo uerba diuidunt, DE, uidelicet, & VITA, quibus addunt, Ad ignem: Quod est dicere, è uita tolle, & in ignem mitte: occide, combure, cæde, suspende, merge, aut in flumen conijce. Adeò à Pauli uestigijs aberrarunt ij, qui uicarios se Dei esse, ac ueros Apostolorũ successores iactant, & gloriantur.

Io: Agrico-
læ hæretici
definitio
ex Paulo.

Iam ad Scheucum uenio: qui eandem Ep: enarrans ait, Heretici non debent declinari, aut deuitari, quando nos adoriuntur: at potius ex uerbo Dei, omni penitus semota indignatione, iracundia, contumelijs, maledictis, iniurijsq; plenis nominibus, placidè, ac benignè doceri, instrui, obiurgari, conuinci: proq; eis rogare oportet. Hac enim unica ratione conuertuntur

Iac: Scheu-
ch:

SECTIO SECVNDA.

Christ:
Hofm:

tur, conuincuntur, & propulsantur. Enimvero Christus in deserto, in templi culmine, in monte deniq; Satanā superauit, haud quidem irascendo, murmurando, aut iniurijs afficiendo, sed uerbo tantū, & uirtute Dei. Restat tandem Hofmanus; qui Com: in eandem Ep: ita loquitur, Attamen huiusmodi heretici non debent comburi: sed quum primum moniti, ac erroris, impietatis, prauęq; opinionis conuicti, iniquam suam sententiam, falsumq; inceptum abnegare recusarint, tunc demum Magistratus iudicio puniri debent, utq; ipsi uisum fuerit: sed ne tunc quidem is mortis supplicio eos afficere debebit: ni iam prauis doctrinis seditiosos motus in Repub: concitarent. Puniendorum enim hereticorum iudicium spirituale est, & ad Christi iudicium spectat, & pertinet. Et idcirco precipit Pau: huiusmodi homines, posteaquam moniti, correptiq; fuerint, & impia consilia, incepta, falsasq; doctrinas mutare noluerint, tunc demum deuitari, ac fugi debere. At si qui heretici essent comburendi, Papiſtas potius, eorumq; monachos hoc supplicium deceret. Atqui recte quidem ait doctor iste: Si enim in quenquam cōgruit lex Mosaica, in Papiſtas, non hereticos solum, sed ueros idololatrias decentissimē competit. Li enim, & adorant, & miseros populos adorare suadent, & compellunt, pro Deo frustum panis, crucis lignum, pictas imagines, saxeas, luteas, gypseasq; statuas, mortuorum ossa, corrigias, funiculos, & tandem (sermoni sit reuerentia) asininam usq; candam. At forsan excipiet aliquis ex Pauli do-

ctri

*Strima: de ijs qui foris sunt nobis non esse iudicandū: quocirca iudicandi munus nobis demandatum in Iudeos, Turcas, aut Papiſtas idololatrias nō extendi. Sed enim Calvinus Papiſticas Eccleſias Chriſti Eccleſias eſſe non inficiatur; etiamſi eorum Episcopos lupos, Diaboliq; membra eſſe agnoſcat. Igitur ſi Chriſti Eccleſiæ ſunt, extra eſſe dici non poſſunt: haud minus enim, quā nōſtræ ad Chriſtum pertinent. Quapropter, qui de illis iudicet, de externis iudicare dici non poteſt: Quòd ſi Papiſtæ extra eſſe dicantur, eò quòd à religione nōſtra maximè diſſentiant, ac doctrinam retineant minimè ſalutarem, ſed ualde pernicioſam, ſanæq; doctrinæ multis nominibus aduerſam: hæreticum quoq; eadem ratione extra Eccleſiam eſſe dicendum erit: ac propterea eius cauſam ad nos non pertinere. Si autem lege Moſaica hæretici ſint trucidandi, eadem quoq; ac æquius multò, Papiſtas trucidandos eſſe cōſtat: ſunt enim manifeſtarij idololatriæ. Verum excipiet aliquis, Papiſtas, quum extra proprias Eccleſias nōſtras peccent, à nobis corrigi, ac puniri non poſſe, neq; debere. Eſto: Sed quum in Eccleſias nōſtras penetrant, cur non puniuntur? Nam ſi apud nos ea facinora à Magiſtratibus uindicantur, quæ in externis regionibus patrata fuere, quamuis peccator Euangelio ſubſcripſerit (ut aliàs uidiſmus in ſures, aliosq; facinoroſos animaduerſum eſſe) multò magis in Papiſtas animaduerſum eſſet: quum in Deum directè peccarint, ac præter hæreſim, ob idololatriam, Moſis legi ſint obnoxij. Quapropter gra-
uiter*

Calv:
 Cont:Ep:
 Sadol:
 pag:35.

SECTIO SECVNDA.

uiter errare uiderentur Ecclesie nostrae in tot Papi-
stis recipiendis, ac in suos coetus cooptandis, ac non
potius lege Mosaica lapidibus necandis, aut igne com-
burendis. Qui quidem contra, non solum recipiuntur:
uerum, quum non adhuc conuersi nobiscum dis-
putant, errores suos peruicaciter retinentes, ac reli-
gionem nostram proscindentes, tolerantur, aut certe
non necantur. Quod si Papistam, siue ad fidem sit con-
uersus, siue non sit, interficere non decet, haeretico
quoq; parcendum censemus, & moribus, & doctrina
improbo minus, et in quem Mosaicum iudicium, quod
in Papistam, si leges illae adhuc uigerent iure exerceri
posset, nunimè conuenit.

Sed iam aduersariorum recentiores auctores ag-
grediamur: qui praeter Musculum, Erasnum, Lu-
therum, ac Brentium, quos nobis obijcere eos non
puduit, quum tamè ut aperte ostendimus acerrimi sint
nostrarum partium propugnatores, aliquot etiam no-
bis opponunt.

Melanchtonem igitur aiunt scripsisse librum de
officio Principis, uerum nihil ex eo citantes, idè quod
Lutherus eum affirmare asserunt. Quocirca nihilo-
magis in eo nobis negocij est, quàm, quod de Luthe-
ro diximus, de Melanchtone affirmare. Hoc insuper
adijcientes, quod si ex libro illo aliquid excerpere
potuissent, quo de haeretico occidendo uel seuerè pu-
niendo opinionem comprobare posse sibi uideren-
tur, scriptis suis proculdubio inseruissent.

Vrb: Reg:

Vrbanum Regium eiusdem argumenti librum
scripsisse

scripsisse dicunt. Sed ex eo itidem uerbum nullum asserunt. Nos autem, quid ille de hæreticis occidendis senserit, abundè superius demonstrauimus.

Capito autem in ijs uerbis, quæ ab ipsis aduersarijs **Vvolph:** proferuntur, nihil aliud uel tacitè, uel expressè dicit, **Cap:** nisi Magistratum in eos, qui doctrina, & exemplo tantum à diuino cultu, quàm ab inculpata uita reliquos auertunt, animaduertere debere; principem uerò Christianum pro uirili populum ad Dei uerbum audiendum, illudq; uita, & moribus exprimendum legitima animaduersione adaكتورum. Quid quæso in his uerbis de hæretico. At dicent hæreticum à diuino cultu ceteros impijs suis dogmatis abducere. Istud quàm uerū sit inferius Deo dante uidebimus. Nunc autè dicimus in Capitonis uerbis coniunctè requiri, ut is, cui impietate esse nõ debeat, tum doctrina, tum exemplo à diuino cultu, & à uita innocentia alios auocet, quæ profectò in hæretico ut hæretico deprehendere non licet. Quæ cum ita se habeant, à contrario sensu hinc rectè colligere possumus, hæreticum Capitonis sententia à ciuili pœna immunè esse, præsertim quum aduersarij ipsi fateantur, huius eruditissimi theologi hac in re opinionem illis uerbis esse comprehensam, qui quidem, quam ab eorum seuitia & arrogantia alienus esset, quæ supra ex eo testimonia produximus abundè demonstrant, ex quibus et interpretatio, quam modo ad eius uerba attulimus non mediocriter confirmatur.

Buceri præterea auctoritatem in medium asse- **Bucerus.**

SECTIO SECUNDA.

In Matt: 22:

runt, cuius scopus, si diligenter animaduertas, est eorum sententiam confutare, qui Magistratus munus à fidei, ac religionis negotio penitus alienum esse statuunt. Hoc ex eius uerbis manifestè patet: quum in loco ab aduersarijs adducto primum inquit, ex eo quod apud omnes rectè sentientes pridem, & modò habetur, neminem ad fidem, aut religionem compellendū: quidam officium Magistratus in totum à rebus fidei, & religionis alienum faciunt: nec quicquam illum circa eas, uel statuere, uel emendare, aut etiam uindicare permittunt: addicentes illum totum solis rebus seculi. Isti uerò parùm piè de sublimi hoc potestatis munere sentire uidentur.

Deinde opinionem hanc falsam esse ostendere uolens, ait, hinc in lege Magistratibus persanctè præceptum fuit, ut præter Consultores, Leuitas, et Sacerdotes, ipsi quoq; legem Dei studiose legerent: nimirum, ut sicut Deus ante omnia diligi debet, ita in primis operam darent, ut illius cultus rectè haberet. Hinc capitalia fecit non solum adulteria, homicidia, & id genus atrocia scelera, sed etiam si quis à cultu Dei docendo abduceret, si quis sibi ipsi tantum idola, aut aliam superstitionem statueret, si ariolos consuleret, si Deo comitium diceret, & huiusmodi, quæ propriè ad curam attinent religionis. Iam Deus non mutatur: quare in hæc eadem hodie quoq; Magistratum animaduertere decet.

Iam uerò considerandum est, quid ex præmissis colligat Bucerus. Dixerat enim prius, ex eo quod apud

apud omnes rectè sentientes pridem, & modo habe-
 tur, neminem ad fidem, aut religionem compellendum
 esse, quosdam censere, Magistratum à rebus fidei, &
 religionis abstinere debere. Id quod Bucerus hoc lo-
 co improbare, ac refellere conatur. Quapropter di-
 seritè colligit, Magistratum in eadem omnia crimina
 animadvertere debere, in quæ sub lege antiqui Magi-
 stratus animaduvertebant. Veruntamen, quamuis in
 præmissis, Deum ea omnia crimina capitalia fecisse
 dicat, postea concludens in religionis nostræ nego-
 cio, de capitis pœna nihil infert. Sed simpliciter, Ma-
 gistratum hodie quoq; in eadem crimina animadu-
 tere decere asseuerat. Hic autem capitis supplicium
 haud alia quidem de causa Bucorum reticuisse cre-
 dendum est, quàm, quòd crederet, non eodem animad-
 uersionis modo crimina cuncta esse hodie uindican-
 da, atq; olim sub lege uindicabantur. Hoc autem ue-
 risimile esse eum sensisse manifestè constabit, quum
 Sect: 3. leges illas exaninabimus. Præterea quis nam
 ex eius uerbis eliciet Magistratum in hæreticos ani-
 madvertere debere, quum de hæreticis ne loquatur
 quidem, sed tantum de ijs qui diuina lege antiquitus
 civili gladio erant obnoxij: inter quos hæretici nullo
 pacto sunt censendi, ut infra demonstrabimus. At in-
 terim satis constat Bucorum hæretici neq; mortem
 neq; seueram punitionem probasse non solum ex ijs
 quæ ab eò scripta supra citauimus, sed & ex hoc eo-
 dem aduersariorum loco, quum inquit, apud omnes
 rectè sentientes pridem, & modo haberi, neminem ad

SECTIO SECVNDA

fidem, aut religionem compellendum.

Bull: ngeri quoq; auctoritatem prætendunt: eiusq; locum sermo: 8. Dec: 2. nobis opponunt, ut hæreticos non puniri solum, sed etiam necari interdum posse confirmet, cuius loci, cæteris omiſſis, ea uerba solum afferam, quæ capitis supplicium hæretico minitari uidentur. Ea uerò hæc sunt.

Bull: Dec:
2. Serm: 8.

*Sunt quedam adeò blasphema, impia, et indigna, ut ne audiri quidem, nedum ferri possint. Sunt quæ re-
ctà & palam tendant in subuersionem Reipublicæ, nisi in tempore sopiantur. Et mox ait: comper-
ta ueritate, & productis apertis testimonijs scripturæ licebit
in blasphemos, & euersores Ecclesiæ, Reipublicæq;
grauissimè animaduertere. Inferius autem: pertinaci-
ter errantes, & alios secum in errorem abducere,
inquam erroribus retinere contendentes, blasphemii, et
perturbatores, imò subuersores Ecclesiarum iure cæ-
di possunt. Ideo tamen, non protinus capitis supplicio
afficiendus est omnis, qui errat.*

Bull: A. c:
ap: ca: 6.
P. 39.

*Quibus rectè perpensis, nunquam persuaderi mi-
hi poterit egregium hunc uirum, qui non tantum Ec-
clesiæ suæ nobilissimum erat membrum, sed uerbi mi-
nister ei diu præfuit, illi aduersari, unaq; cum se ipso
pugnare uoluisse. Ei enim aduersaretur, si decretis, et
institutis illius, quibus non solum inter fuisse, sed quo-
rum magnam fuisse partem fas est credere, contraria
censeret: Secum deinde, qui alibi dixerit, Nemo ergo
propter sua peccata desperet: Si enim sacerdotibus
illis locum poenitentiae reliquit Dominus, quibus
dama-*

damnatio filij Dei fuit gratissima, quis posthac facile
 desperabit? Et coniectura est, eos Ecclesie Apostoli-
 cæ integritate permotos credidisse libentius. Sancti-
 monia ergo ædificatur Ecclesia, non uolentia: Quod
 enim robur humanum erigit, hoc ipsum & robur
 humanum deijcit. Quod autem attinet ad Ecclesie
 sue institutum, ea legito, quæ paullo inferius descripta
 reperies, quæ Ecclesiarum Helueticarum consensus
 argumentum ab aduersarijs allatum diluemus.

Qui igitur fieri potest, ut tantæ doctrinæ, pietatis,
 iudicijq; uir: tum & rerū gestarum usu præditus, sui
 oblitus, cum se ipso pugnare, et ab Ecclesie sue insti-
 tutis, & decretis diuersa effutire uoluerit? Verum
 quo pacto eum, tum cum se ipso, tum etiam cum Ec-
 clesia sua cõciliabimus? Hoc profectò (ni fallor) par-
 uo negotio fieri poterit: minime enim hæ partes (ut
 prima facie uidetur) inter se pugnant. Bullin: enim,
 quum hæreticum iure cædi posse decernit, non de
 simplici, quamuis pertinaci hæretico decernit: qui ni-
 mirum simplex hæreticus, & errorem suum præfra-
 ctè retinens, ac defendens, improba tamen facta hære-
 si non adiunxerit: sed de eo intelligit, quem superius
 ex August: & Erasmi: descripsimus: quem se patro-
 nomitius non habiturum Erasmi: asseruit: de eo in-
 quam, qui præter hæresis malum semen ab se iactum,
 seditionibus etiam, & factionibus, non solum Eccle-
 siã perturbet, atq; subuertat: sed repub. ipsam quoq;
 unã cum Ecclesia euertat: ut eiusdem Bull: uerba de-
 clarant, qui postmodum ait. Sed timor Dei, æquitas,

SECTIO SECVNDA.

Et prudentia iudicis intelliget ex circumstantijs, quo
 modo puniendae sint in seductoribus & seductis praua
 dogmata, & pernicax rebellio, aut stolidae, & mini-
 me malitiosa credulitas. Quibus uerbis manifestè do-
 cet Bull: Si malitia haeresi iuncta non sit, non esse in-
 fontes seuerè animaduertendum, sed eum demum ha-
 reticū grauissimè puniri debere, qui malitiosè sua do-
 gmata in uulgus spargat, quem quidem non haeticū
 tantum, sed facinorosum, ciuili gladio obnoxium esse
 Brentio etiam subscribente dilucidè constat. Simplex
 haeticus, tametsi Ecclesiam perturbet, etiāq; negociū
 facessat, Remp: non euerit. Factiosus autem, ac sedi-
 tiosus haeticus sceleratè facta haeresi adiungens, &
 Ecclesiam perturbat, & quantum in se est, Remp:
 subuertit, atq; pessundat. Ita meo quidem iudicio in-
 terpretandi uidentur eximij illius uiri duo loci. & sic
 inter se ipsos, & alter eorum cum Ecclesiae suae de-
 creto conciliandi.

Hi tandem sunt nostri temporis Theologi, quorū
 testimonijs opinionem suam roborare contendunt ad-
 uersarij. At enim quia paullo ante, ipsis quoq; Patres
 in suas partes trahere uolentibus, diximus, nos, nisi ex
 Dei uerbo tam apertè (ut ostendimus) haec contro-
 uersia dirempta esset, Patrum ipsorum iudicio diri-
 mendam libenti animo fuisse permissuros: hoc idem
 modò de recentioribus affirmare nobis occurrit.
 Quum enim nostri numero suos superent, & suorum
 neminem nobis (ut ostendimus) uerè aduersari ap-
 pareat, quumq; deniq; ostenderit eorundem suorū

non

non pauca loca ipsis aduersari: libenter nostro periculo hanc (ut diximus litem illis decidendam) permitteremus.

Iactant præterea nescio quem Helueticarum Ecclesiarum consensum: neq; tamen earum aut communia decreta, aut alicuius ipsarum priuatam sententiã afferunt. Quum uerò paucos ante dies mihi relatum fuerit typis excusas fuisse nobilium quatuor Ecclesiarum epistolas, quibus ad Illustrissimi Geneuensis senatus interrogata responderant, & iudicium, sententiãq; suam de Seruetti doctrina, deq; eo coërcendo, uel puniendo protulerant: putans siquid de consensu earum in hæreticorum mortem foret, in epistolis illis uel maxime futurum, eas perlegi: nihilq; tale eas continere compertum habui. Earum enim consensus uersatur in Seruetti quidem ipsius doctrina, ac dogmatibus, explodendis, ac detestandis, eo uerò coërcendo, eiusq; conatibus reprimendis, ne deinceps incommodum dare possit Ecclesiæ Christi: & Deo deum orando, ut Illustri illi senatui daret spiritum consilij, prudentiæ, sapientiæ, iustiq; modi faciendi uoluntatem Dei, nihilq; prætermittendi, quod Christianum deceret Magistratum. De eius uerò, aut aliorum sanguine fraudando uerbum nullum.

Sed enim, quum nobilium harũ Ecclesiarum una, nec ulli secunda sit uenerabilis, ac celebris illa Ecclesia Tigurina, libet hic attexere, quæ non adeò multos ante dies, in opusculo quodam ab ea Ecclesia edito legere mihi contigit: cui Tit. est, De ritibus, & institutis.

SECTIO SECUNDA.

Opusc: De
ritib: &
inst: Eccle:
Tigur: cap:
25.

tis Ecclesie Tigur: cuius h.ec sunt uerba, Tametsi Ec-
clesia nostra uiolatae religionis reos puniendos esse
non dubitat: tamen in puniendis magna cautione uti-
tur. Rationem habet personarum, errorum, ipsarum
quoq; poenarum. Sunt enim qui facile in uiam reuo-
cari possint: qui non periculose errant, quiq; leuibus
poenis cohiberi possunt. Conijciuntur quidem in uin-
cula: inter im tamen Magistratus eos erudiri sinit per
Ministros uerbi. Quod si pertinaces esse pergant, de-
tinentur aliquandiu in uinculis. Quod pertinacia
ipsorum frangi nequeat, tandem urbe, & ditione ex-
pelluntur. Nec sumptum est apud nos de Anabaptistis
supplicium capitale, nisi de quibusdam pauculis, pro-
pter iurisiurandi religionem uiolatam, & concitatos
motus. In Tigurinorum hisce uerbis (Christiane le-
ctor) duo sunt tibi animaduertenda. Primò, piam hanc
Ecclesiam, ubi de hæreticis puniendis agit, nullam
mortis mentionem facere: imo uerò obstinatos, & in
errore persistentes, postquam in eis ad frugem redu-
cendis omni diligentia elaboratum fuerit, carcere so-
lum, & exilio esse mulctandos decernere. Deinde,
quia forsân ipsi obijci posset de Anabaptistis sum-
tum supplicium, de factio se purgans, asserit, non hæ-
reseos causa, sed ob uiolatum iusiurandum, & ab eis
conciatam seditionem id accidisse. Quæ quidem
quis ambigit civili Magistratus gladio esse uindican-
da? Tunc enim hæresis erumpit in facta publica, tran-
quillitatem turbantia: tunc uerè nuda hæresis uesti-
tur. En uobis igitur consensus ille, de quo magnificè
glo-

gloriantur. Quòd si opponant nobilem illam Bernatū Bernates.
 tum Remp: Valentinum Gentilem capite multasse,
 non religionis causa id accidisse constat, sed quia, quò
 ea de causa ipsum indicta capitis multa proscripsis-
 sent, lege despecta in urbem reuerterat. Qua in re
 Bernates nihil aliud egerunt, quàm suam legem ser-
 uarunt. Narrata narro: & narrantibus fide dignis fi-
 dem adhibui. Sit tamen ueritatis locus.

Sed Saxonicarum quoq; Ecclesiarum consensum Eccl: Saxo-
 obtendunt. At ipsæ in ea confessione, quam Triden- nicæ.
 timo Conc: obtulerunt, nihil aliud decernunt, quàm
 quod nos uolentes concedimus: Magistratum scilicet
 Ecclesie custodem esse: quæ ad religionem pertinent
 curare posse: idolorum cultum, in Deum maledicta,
 ac periuria iustis legibus prohibere, eos qui falsam
 doctrinam stabiliunt non adiuuare, ut iudicia rectè in
 Ecclesia exercentur prospicere debere. De hereti- Non dicit,
 cis uerò trucidandis uel puniendis: id quod locus ille, combure-
 si ita pie illæ Ecclesie censuissent maximè exigebat, re.
 ne uerbum quidem.

At quod tandem attinet ad Ecclesiarum consen-
 sum (ut uno uerbo dicam) & quod superius scripsi
 iterum inculcare non erubescam) in re tam graui, ubi
 de hominis uita, animæq; iactura agitur, in tanta opi-
 nionum diuersitate, multis etiam rem adiaphorã cen-
 sentibus: non decet, ex duarum, aut trium Ecclesiarũ
 consensu de re decernere, cuius deliberatio ad gene-
 rale Concilium potius referenda esset. Minus quoq;
 (ni fallor) par est, prouincialem Ecclesiarum syno-

SECTIO SECUNDA.

dum id auctoritatis sibi assumere, ut de tanti momenti articulo lege decernat. Quid igitur, si unica tantum Ecclesia id facere audeat?

Hactenus quæ nostris partibus fauere uidentur ueterum Patrum, recentiorumq; Theologorum testimonia ample narrauimus. Restat, ut, quemadmodum polliciti sumus, nos secūda hac sectione facturos: quid pij primi Christiani Imperatores, uel à Christianis nō alieni hac de re senserint, ac quomodo in coercendis, puniendisq; hæreticis se gesserint expediamus: interimq; uideamus quo pacto erga hæreticos egerint aliquot probi Rom. Ecclesiæ Episcopi. Primus autem omnium mihi occurrit clarissimus ille princeps Alexander Mammeæ filius, anno à nato Christo 225. ad Imperij culmen euectus: qui tametsi ethnicus, alioqui clementissimus fuit, & naturæ dotibus, moralibusq; uirtutibus usq; adeo exornatus, ut facile omnes, qui ante eum Imperio præfuerant superaret. Is, præter cætera, Christiano nomini tantum fauit, ut templum etiam Christo Deo extruendum animo conceperit, cuius etiam simulacrū in Larario suo habebat. Christianorum autem amicorum suasu publica omnia opera pijs illis uerbis inscribi mandauerat, Quod Tibi non uis, alteri ne feceris. Vixit eo regnante Noëtus hæreticus: qui se Mosen, fratrem uero Aaronem ditabat. Patrem quoq; non filium passum esse prædicabat. Fuit & eo tempore hæresis, quæ animas unā cum corporibus interire, ac corrumpi censebat: in resurrectione autem simul cum illis uitæ restituens

Alex:
Mam:
Lampr:

Epiph: lib:
2. Her: 57.

das fore. Fuerunt etiam Tertullianista, qui Deum con-
 poreum esse asserabant. Origeniste quoq; Trinitatis
 in equalitatem predicantes. Neq; tamen sub eo licet
 & Romanis episcopis amico, & Christiana religio-
 nis iudice insectationem aliquam aduersus hereti-
 eos institutam fuisse legimus. nec mirum, prae-
 runt enim ea tempestate Rom; Ecclesie Urbanus, ac
 Pontianus, uiri tum eruditione insignes, tum uite san-
 ctionia celeberrimi: quos uerisimile est Imperato-
 ris fauorem contra hereticos nunquam implorasse.
 Quod si factu dignum cognouissent, id facere profe-
 cto non praetermississent.

Philippus genere Arabs, primus ex Rom; Imp; (O-
 rosio, & Eusebio attestantibus) baptismi lauacro
 merus dicitur, anno sal: 247. Fuerat tunc temporis
 recens sub Maximino (cui Gordianus in Imperio
 successit, Gordiano autem Philippus ipse) septima in
 Christianos insectatio. Durabant adhuc ea tempe-
 state in Ecclesia, haeresum praedictarum reliquiae. Vi-
 gebat in super Helcesaitarum secta, ex sacra scriptura
 aliqua reprobantium, Paulum uero prorsus reijcien-
 tium, sanctiq; spiritus aliquid etiam negantium. Prae-
 rat tunc temporis Rom; Sedi Fabianus ciuis Rom;
 doctrina clarus, & uite sanctitate insignis: qui quidem
 spiritu sancto sub columbae specie, cum fratribus Epi-
 scopis cunctoq; populo indicante, electus, & in epi-
 scopalem sedem collocatus fuit: ac tandem martyrio
 fidei suae praecclarum testimonium reliquit. Verum nec
 Caesar ipse 6. annorum curriculo, quibus Imperio
 praefuit,

Tertullia-
 nista, Or-
 geni sta:
 Epiph: l. 2.
 Tom: 3.

Euslib:
 6. cap: 34.
 Oros.

Eusl: l. 6. c. 38

SECTIO SECVNDA.

præfuit, nunquam sua sponte in hæreticos animaduertit: neq; etiam à Fabiano alijsue Episcopis in eos concitatus, & ad eos trucidandos suafus fuisse legitur. Hic uerò operæ precium est uidere, an sancti illi Episcopi post septem insectationum miserandam lanienam, post tot hæresum pestiferas corruptelas, occasionem Christiani Magistratus nacti, Principis gladium in se insectantes conuertere, eoq; etiam hæreticos mulctandos, ac penitus delendos curare potuerint. Neq; uerò pium Imperatorem officio suo defuturum fuisse credendum est, si aut ex se ipso, per Dei uerbū id decere cognouisset, aut sanctorum Episcoporum monitis (qui non minus fortasse, quàm hi nostri doctrinæ, religione, sanctiq; spiritus donis pollebant, & ut plurimum martyrio uitam profunde bant) persuasus fuisset. At ignorabant (credo) pij, & docti illi Episcopi usq; ad id temporis, de eum, Mosaicarum legum decretis, ut hæretici trucidarentur præcepisse: Porrò Papa leges illas uerè, ac sanctè primus interpretatus est: nostri deinde egregiam hanc doctrinam sunt amplexi.

Eus lib. 7.
cap. 13.
Treb: Poll:

Euseb: lib:
7. cap. 6.

Sequuti sunt deinceps Decius, Gallus, Hostilianus, Valerianus, sub quo nona Christianorum insectatio: et post hūc Gallienus: qui quamuis ethnicus ann: 261. pacem Christianis dedit: annisq; 13. postea superstes fuit: nec unquam interim à Xysto. 2. ac Dionysio Episcopis Roman: ad hæreticorum necem sollicitatus fuisse legitur: tametsi ea tempestate Sabellij Pentapolitani uigret hæresis, negantis Christum creatorum omnium

omnium primogenitum esse, omnemq; sancti spiritus sensum amouentis. Quo etiam tempore Nepotianorum uiguit heresis.

Hil: li: 6. de
Trinit: ●
Hist: Eccle:
lib. 10. ca: 5.
Socr: lib: 1.
cap: 8.

Constantinus Magnus 40. circiter post ann: secundus Christianus Imperator fuit: cuius tempore cōuenit celeberrima illa Synodus, quæ Arrium, quiq; cum eo consenserant omnes anathemate percussit: adiecto, ut ei Alexandriam redire non liceret. Imperatoris autem edictum, & Arrium, & eos, qui cum eo consenserant, exilio multauit. Erat heresis maximi momenti, & quæ totum serè orbem occupauerat. Erat arrius, non hereticus tantum, sed heresiarca. Et tamen Cæsar, etiamsi eius occidendi potestatem haberet, sanguini manus non admouit, solo exilio contentus.

Idem non multò ante exorta inter Alexandrum Alexandriæ Episcopum, & Arrium eius diaconum ob articulum illum discordia, quum Arrij dogma plurimas iam Africæ Ecclesias peruasisset, ad fontes morte plectendos animum non appulit: imò uerò ad Alexandrum & Arrium scribens, ad pacem, ac unionem, opinionum diuersitate non obstante retinendā, his uerbis hortatur: uidelicet, ut autem prudentiam uestram minuto aliquo paradigmate commonefaciā, scitis sanè Philosophos ipsos, quomodo, quum in uno aliquo dogmate cuncti consentiant, se penumero tamē in parte aliqua sententiarum dissentiant. Et licet in uirtute scientiæ se parentur, unitate tamen dogmatis rursus inter se conspirent. Si hoc illi faciunt, quomodo

Eus: lib: 2.
pa: 185.

SECTIO SECVNDA.

non multò est æquius, ut uos magni Dei serui existentes, in tali religionis proposito concordés inuicem sitis?

Ad Anast:

Idem ad Anastasium Papam disertè scribit, nemini se uelle uim facere, aut ad fidem cogere: Sed tantum adhortari iudicium autem Deo relinquere.

Epist: ad
Hær:

Ad hæreticos autem ipsos scribens sic ait, Igitur, quoniam impossibile est, ut amplius pernicipi uestræ exitium feratur, per hanc legem interdiciamus, ne qui uesti un posthac congregari audeant. Domos insuper eis oratorias abstulit, in quibus conueniebant, præcipiens, ne non modò publicè, sed neq; etiam priuatim conuenirent. Hi pertinaces erant, & tamen uides quã longè à capitis pœna distet illius in eos animaduersio. His adde locum à Musculo citatum & à nobis superioris relatū, ubi Constans errantibus unã ac fidelibus pacem, & quietem exoptat simul, & concedit.

Valentinianus & Gratianus Cæsares dicunt, Episcopum, qui abusu non debito, rebaptizauerit, sacerdotio indignum existimamus. Hic autem probè adnotat Brent: ex hoc non ambigè notari posse, legem postea à Theod: & Hon: aduersus illius temporis Anabaptistas Latam non simpliciter de Anabaptismo accipiendam esse. Cum enim in legum libris hæc Valentiniani, & Gratiani Lex alteram Theodosij, et Hon: præcedat, hi duo Cæsares (inquit Brent:) contenti sunt, rebaptizantem Episcopum suo officio indignum existimari, & eius errorem refelli: Qui ergo alij duo tam esserant esse possunt tyrannidis, ut propter

pter simplicem Anabaptismū miserū populū morte mulctandum condemnarent, Idem Valentinianus Cæsar cum Nicæna Synodo sentiens idem cum ipso sentientibus bene faciebat, diuersis uerò nihil negotij faciebat.

Socr.lib. 6.
cap:6.

Eundem sensum certius etiam elici posse asserat Brent: ex lib: 1. Cod: Tit: De Apost: At enim lex ipsa. Si quis in honesta lege comprehensus fuerit, ac tandem è Christianismo in Iudaismum relabatur, ac semet blasphemie illorum Synagoga iunxerit, illius bona publicitus diripienda mandamus, hic autem Brent: Ita ratiocinatur, Cæsare legis sensus est, de Apost: Iam uerò utrum maius est, si quis unotantum Sacramento abutatur, aut si quis prorsus à fide descuerit? Haud dubie stultus quoq; nullo iudicio præditus, intelligere possit, grauius uitium esse, à fide discedere, quàm solum ex imperitia uno Sacramento abuti. Hæc ille. Neq; uerò credendum est, Cæsarem illum, & sui temporis Episcopos ignorasse quid Deuteronom: Lex in Apostatas decernat: & tamen ex ea in illos non animaduersum esse constat.

Brent:

De Gratiano scriptum esse liquet, constitutionem ab eo esse perlatam, ut quàm quisq; uellet, religionē sequeretur: Et conuentus Ecclesiasticos semoto metu omnes agerent, præterquam Manichæi, Photiniani, & Eunomiani.

L. Quicumque: cap.
Ochær: &
Man:
Niceph: li:
17. cap: 9.

Quid uerò hac de re generaliter statuerit, Theodosius Maior, cum ex alijs scriptoribus tum ex August: non uno in loco, satis constat. Summa est lege
san.

SECTIO SECUNDA.

fanciuisse eum, ut pecuniarijs pœnis, non autem corporalibus, uel morte hæretici mulctarentur. At uerò negandum non est, Theodosium eundem, unaq; collegam filium Honorium in eius temporis Anabaptistas legem, de qua supra egimus, promulgasse, quæ capitis pœnam in eos statuebat.

Ceterum si quis Brent: uerba, quæ hac de re facit, accuratè perlegerit, luce clarius percipiet, legem banc ad propositam nobis materiam minimè facere. Quòd si quid ualeret, non in hæreticos simpliciter, sed in ipsum rebaptizandi actum ualeret. At enim Brent: eam ualidis rationibus refellit, penitusq; rejicit: ac tandem concludit, satis apparere legem alia ratione conditam, ac aliam causam innuere, quam nudè & simpliciter Anabaptistarum gratia fuisse rogatam: magisq; ad terrorem incutiendum quam rebaptizatos supplicio ullo afficiendos. Id quod ex eo quoq; satis constat, quòd nusquam legitur, ex ea lege infontes fuisse animaduersum. Quì autè fieri potuisset, ut Theodosius sapientissimus Imperator in omnes hæreticos, ut Augustinus, testatur, decem libras auri statuisset pœnam, ac deinde sui prorsus immemor Antonio etiam præfecto uiro prudentissimo procurante, in Anabaptistas, hæreseos tantùm causa capitalem legem promulgasset. Nam de eodem imperatore legimus eum unum Eunomium persecutum fuisse, quem etiam exilio solum mulctauit. Nouatianis uerò, quòd in Trinitatis articulo secum sentirent et oratoria, & Ecclesias in urbe habere permisit. Ceteris
 sin

singulos suis locis conuenire & oratoria extra ur-
 bes struere concessit, ut non Niceph: tantum ab ad-
 uersarijs citatus, sed Socrat: quoq; aperte testatur
 lib:5. cap. 10. & 20.

Qui proximè hunc consequuti sunt imperatores,
 uel Arcadius & Honorius fuerint, uel Honorius &
 Theodosius iunior, uel etiam Theodosius solus, ad
 cuius Imperium August: peruenit, ex ipso clarè li-
 quet, eos hæreticis, & præsertim Donauistis, qui etiã
 ficarij erant, pecuniarias tantum pœnas infligendas
 esse decreuisse.

De Theodosio iuniore præterea, quàm ab omni
 persecutione fuerit alienus, & quàm ab eo laudatus
 fuerit Proclus Episcopus Constantinopolitanus, ca-
 ratione quòd hæreticis se clementiorem, quàm Atti-
 cus prædecessor suus fecerat, præbuisset: lege Socra-
 tem qui etiã sententiam suam hac in re prodens præ-
 clarè scriptum reliquit, Theodosium quidem ueris
 sacerdotibus conformem fuisse, Proclum autem, quò
 nullam hæresim diuexare uellet, mansuetudinis digni-
 tatem Ecclesiæ saluam restituisse.

Socr: 7. cap.
 41. & 42.

Idem Theodosius, et Valentinianus: imperatores,
 Nestorium Episcopum in hæreticos immodicè se-
 uientem admonendo cohibuerunt. Sub eorundem
 imperio, Nestorius quoq; hæreticus uixit: qui de Chri-
 sti incarnatione ab Ecclesia diuersa censebat: In què
 tamen exilio, non morte uindicatum fuisse legimus.

Socr: lib: 7.
 cap: 29.

Socr: lib: 7.
 cap: 34.

Decretum Valentin: & Marciani contra Mani-
 chæos editum post Conc: Chalcedon: iubet eorum li-

SECTIO SECUNDA.

bros comburi, ipsos autē in exilium pelli. Sed eorum
auditores, aut lectores decem libris auri mulctari.

Aliud editum Marciani hereticorum bona con-
fiscari mandat, ipsos in exilium relegari & testamen-
ti condendi potestate priuari: hereticorum hospites,
si sunt honorabiles, & diuites personæ decem auri li-
bris mulctari, ad deterrendos exemplo alios, libros
autem eorum comburi. Hoc editum est tantum con-
tra Apollinarem, & Eutichetem, quemadmodum su-
perius tantum contra Manichæos.

August:
Elev:

Iam uerò licet hæ leges (ut Eleuth: uerbis utar)
sint aliquantò tolerabiliore, quã quæ in ultimo Con-
stantiensi Conc: latae sunt, & quæ nunc postremò in
Ecclesiam sunt inuectæ, quum meræ decollationes,
cremationes, incendia uigent, & ultimus sanguina-
rius Diabolus, qui libenter uniuersos uno accruo ex-
tirparet & extingueret, se ipsum apertè patefacit:
uiræq; tamen modum excedunt: Suntq; cõtra omnes
scripturas, & antiquos Patres, atq; etiam contra ipso-
rum decreta: Vbi manifestè traditur, ueram Ecclesiam
esse eam, quæ persecutionem patitur, non quæ perse-
quitur: qualis fuit Christi, & Apostolorum.

Decr: 23.
Quæst: 3.
cap: 3. Si Ec-
clesia.

Sed iam citatis Imperatorum exemplis, Roman:
quoq; antiquorum aliquot Episcop: exempla par est
adiocere. Nam Simplicius, qui anno Christi 470. Ro-
manæ Ecclesiæ præerat (cessarant autem tunc tem-
poris Gentilium in Christianos insectationes: ac non
nihil creuerat Ecclesiæ ipsius apud omnes authori-
tas, plurimumq; Imperatores eius dignitati tribuere

uide:

videbantur) quum Petrus Alexandria Episcopus Euy-
tychiana heresi infectus esset, nulla quidem alia, qua
anathematis poena in eum animaduertit, neq; ex di-
uina lege morte mulcandū uel alia ratione grauius
punieudū Cæsari suauit. Negabat heresis ista, Christi
carnem nostræ similem esse, eumq; Maria uirgine na-
tum.

Acatius quoq; Constanop: Episc: anno circiter 485,
hac eadem de causa à Felice: anathemate percutitur:
nec alij poenæ obnoxius iudicatur.

Petrus Antiochie Episc: Opinatus est, & aperte
dixit, Christi diuinitatem unà cum humanitate in cru-
ce passam fuisse: nec tamen propterea ab eodem
Pont: grauiore q̄ iam dicta poena affectus est: anno
Dom: circiter 490.

Gelasius ij. uir fuit doctissimus, tantaq; dum sedi Isid: Tom:
illi præfuit autoritate, ut inter alia eius decreta in Pa 2, Conc: in
patu fauorem condita, legem tulerit, ne Romani 5. Syn:
Pont: à quoquam in terris homine iudicari possent:
Quod tamen seculares Principes æquo animo pertu- Isid: in
lere. Quamuis autem tanta potentia, & autoritate Conc: Gra:
polleret, quum Romæ tunc temporis magna Mani- ca: 9. q: 3.
cheorum degeret uis, nihil grauius in eos statuit, quā
urbe eiecit, librosq; eorum comburi mandauit. Quod
si doctus, ac præpotens ille homo hereticos ex lege
diuina comburendos esse cognouisset, nunquam eo-
rum uite pepercisset, sed Cæsari necandos tradi-
disset.

Pelagius demum Rom: itidem Episc: (Platina au-)

SECTIO SECUNDA.

Placit:
Grat:

thore) anno 553. Statuit hæreticos, qui rationibus sua-
si ad sanam doctrinam conuerti recusarent, à Magi-
stratu ui cogi debere. At enim de morte uerbum nul-
lum.

Decretal:
5. & 6.

Sed tandem Rom. ipsi Pont: à sanguinario Satana
ad sanguinem fundendum suasi, sanguineas leges
condiderunt. Nam Decretalium 5. & 6. legitur,
hæreticos in errore pertinaces, seu post abiurationē
relapsos, tantum in Magistratus manus tradi debere.
Glossographi tamen de suo illud addiderunt, uideli-
cet, ut comburantur.

Clemens autem 5. genere Vasco, ann: 1310. Cle-
mentinas composuit: in quibus leuissimis quibusdam
rationibus hæreticos cremandos esse argumentatur,
idemq; lege sanciuit.

23. Quæst:
ult: cap: His
quibus. De
re iud: l: 5.
quod de
pœnit: Di-
stin: 3. Peri-
culose.

Aug: 14. q.
3. Plerique.

Cæterum antiqui puriores Canones huic seuitiæ
aduersantur, uctantes ne spirituales ullam ob rem, ne
dum ob fidem, aut hæresim, quenquam occidere, aut
ei manus afferre audeant: neq; per se, neq; per alios:
Sed neq; uoluntatem, neq; factum, neq; consilium
suum ad id accomodent: quin etiam alios, qui id fa-
ciant, iudicent, atq; puniant. Neq; uerò hic tam impu-
denter Canones isti citantur, ut quidam ex aduersarijs
iudicarunt: non enim eos ad Ecclesiasticam discipli-
nam destruendam, sed ad sanguinem sistendum eos ad-
ducimus: quum uerbi ministros non tantum à facto,
sed à consensu, & consilio prestando: quin etiam ab
ipsa uoluntate hæreticos necandi deterreant, atq;
prohibeant.

Atq;

Atqui, non Imperatores solum & Rom: Pontifices, Canonesq; à nobis faciunt: uerum & ex Concilijs idem colligitur. Nam Concilium Coloniense Arca: & Hono: regnantibus, circa ann: 400. à magno Episcoporum numero celebratum, quum Euphratē Coloniæ Episcopum Arriana hæresi infectum esse sensisset, haud quidem capite puniendum censuit, aut Magistratui tradidit, sed tantum Episcopatus munere priuauit. Neq; etiam Imperatores ipsi cum capitali pœna mulctarunt, aut ad palinodias coegerunt Licet alter eorum, cum Theodosio regnans capitalem legem in hæreticos tulisset: quæ tamen tam pulcra oblata occasione executioni non est mandata.

Satis deniq; superq; constat exemplis supra notatis, ac etiam plurimis, quæ breuitatis causa prætermisimus, Catholicos Imperatores, probosq; aliquot Rom: Episc: à tetra hac carnificina abhorruisse, barbaramq; hanc seuitiam per multa secula in Ecclesiã non fuisse receptam. Erat enim res nimis absurda, ne dicam ridicula, nõ solum apud fideles, sed etiam apud mundum ipsum, in Dei negocijs (qui uoluntarios cultores uult habere) uim inferri, & in nolentibus inuito eorum animo per uim fidem erigere uelle: quæ quidem impietas eo magis nobis suspecta esse deberet, quo ab ipso Papa, Dei sede occupata, & tanquã Deus esset in ea sedente, in Ecclesiam inuecta fuit, atque ab eodem eò aucta, ac prouecta, quò maximo honorum moerore, & lacrimis euasisse cernimus. Se-
denim bonus ille Satan. as, quum hi se artibus superio-

SECTIO SECVNDA.

ribus seculis Apostolicam Ecclesiam corruerit, miserēq; affluerit, Antichristi regnum his uiribus confirmans, iam penē extinctam Euangelij lucem in mundo resurgere, ac relucere cernens, satis expertus hoc insectationis, carnalisq; gladij instrumentum magno sibi uisui fuisse ad Christi Regnum euertendum, ut accensam lucem denuo extinguat, eo uti iterum conatur. Attamen si probi, ac religiosi Reges, pijs doctisq; Ministris consilio iuuantibus, pietatis oculos in hanc miseriam conijcient, spero equidem, eos, rei atrocitate perspecta, & cognita, illi obuiam iuros; neq; passuros amarum hoc semen agrum Domini occupare, suiq; amaritudine eius libertatis dulcedinem inficere, quam seruator noster Iesus pretiosi sui sanguinis effusione lucratus est nobis. Non enim eis deerit iusta ratio, quam Dei uerbum, antiquaq; exempla ostendent, agrum Domini à malis herbis purgādi, quae indies in eo pullulascere, consueuerunt, horribili ommissa laniena, in gratiam quorundam ad nouam statuendā tyrannidem erigenda.

Verum, ut etiam clarius appareat, Antichristum omnium primum in Christi Ecclesiam uim & gladium inuexisse (id quod superius ex Brentio ostendimus) præter Pelagium, & Clementem 3. quos paulo ante nominauimus, Innocentius primus nobis occurrir: nam ipse quoq; hereticos ad Rom: fidem coegit. Regnabat hic circiter annum nostrae salutis 415. Rom: Imperio præsidentibus Honorio, ac eius nepote Theodosio, a nie cuius ætatem nunquam hanc uolentiam

Socr: lib. 7.
cap: 9.

lentiam erga infideles ad fidem cogendos adhibitam fuisse legimus. At uerò de Siricio genere Rom: scriptum inuenies, hæreticos sola manuum impositione ad pœnitentiam recepisse. Id quod tunc temporis in Ecclesia usitatum esse testatur Eusebius.

Temporibus igitur illis satis erat peccantium resipiscentia, & Episcoporum manuum impositio. Non dum enim excogitata fuerant sapientum nostri temporis turpes, ac dedecoræ publicæ palinodie: quæ tamen hodie apud Rom: Antichristum homines ab inuitabili exitio haud amplius reddunt immunes: quippe quum eius inexpiabilis rabies eò deuenierit, ut miserè abiurantes, Christo pro uita seruanda turpiter abnegato, nihilominus hic perpetuò triremi, ille perpetuo carceri damnentur: alius tandem in parietis ergastulo, ut auis in cauea, nunquam eruendus includatur. Qui quidem omnes infelicem uitam mille mortibus se coemisse demum agnoscunt. Heu quàm prestasset pro Christo semel mori, quàm pro Satana millicies.

Iam tandem eò redacta res fuit, Romanensibus indies magis magisque seuientibus, ut demum Cōstantiensis Concilij decreto miserum illud spectaculum editum fuerit in Husio, & Pragensi comburendis. Præterquam quòd etiam lege sancitum est, fidem hæreticis non esse seruandam. Quod quidem uereri iam possumus (quippe quum tantæ sceditatis papisticum exemplum imitari cœperimus) ne, praua sūrpe indies pubescente, apud nos quoque in consuetudinem

Isidor:
Grati: dist:
81.
Eus: lib: 7.
cap: 2.

Aen: Sylus
Platin:

SECTIO SECUNDA.

ueniat: nisi optimorum Principum, ac piorum Ministrorum probitas, ac prudēs diligentia huic tanto malo obuiam eat.

Non mirū est tyrannū tyrannicē egisse. sed hoc factū probi Episcopi non probarūt.

Alia ante hæc exempla in historijs non reperi, hominum, qui ordinario iudicio à Magistratibus ob religionem igne combusti, alioue mortis genere è medio sublatis fuerint, duobus exceptis: Prisciliano scilicet, à Maximo Cesare, imò uerius Tyranno, D. Marini tēpore capitis supplicio affecto (ut superius narrauimus) et Cōstantino sexto cognomēto Porphyrogenito imp. quem impia mater Irene, propterea, quòd is Dei honoris studio impulsus per uniuersum orientis imperium imagines, ac simulacra omnia diruenda ac penitus delenda mandauerat, ut hæreticum cecando necauit: quod quidem facinus, etiamsi à Papa non sit editum, quum à scelerata eius filia patratum fuerit, ei nimirum acceptum ferre possumus.

At silentio præterire nō decet, piam hanc (si Deo placet) Christianamq; religionis tractandæ rationem ab ipsismet hæreticis Antichristum edoctum fuisse. Nam si quis Socratem, pluribusq; in locis trip. histor. perlegerit, inueniet Constantij Arriani Imperatoris ætate, eos qui Arrij confessi oni subscribere recusarēt, atrocissimis modis fuisse uexatos, occisos, fustibus cæfos, combustos, relegatos, uiua calce aceto macerata in oculos iniecta exoculatos. Quin et domus diripiebantur, matronis à collo, brachijs, manibusq; aurei torques, armille, annuli rapiebantur. Ad hæc, si fortè contigisset, impurissimis sicarijs deficiente tempore festina-

festinatione opus esse, misellis foeminis aures amputabant, ut in aures ex illis dependentes eriperent. Acciditq; aliquando nudas uirgines ad ignem publicè accensum admoueri, ut supplicij pauore fidem suā abnegarent. Quinetiam, & mortuos sepultura prohiberi.

Visigotorum quoq; rex in Hispania, anno circiter 593. Hermengildum filium barbaro exemplo capite truncari iussit, eò quòd, quum Catholicus esset, in heresim consentire abnuuit.

Quid autem Donatistæ, & Circumc. August. tempore ijs simile fecerint, ipsum legito.

At uerò inter tot impia in Catholicos hereticorū exempla, unum ab heretico quodam Principe editū fuisse legitur, in quo multum nobis pietate præstare ostendit. Is fuit Honorius Vandalorum rex in Africa, qui Arriana heresi infectus 334. Episcopos catholicos genere Afros exilio affecti: quos, si placuisset cunctos capite plectere, seu saltem ad palinodiam cogere poterat.

Sed ad seuitiam redeo, quam temporibus illis heretici in catholicos exercebant. Vbi sciendum est, non ordinario iudicio ea facta esse, uerùm tumultuose, & sine strepitu (ut aiunt) & figura iudicij, à tumultuaria plebe rabie cōcitata. At uerò Papistæ carnali prudentia ad seuitiam adhibita, ut iure agere, ac Dei uerbo niti uiderentur, morem hunc rem ordinario iudicio tractandi introduxere. Sedenim, quum uideant culturam, quam ad extirpandas ex agro Domini, quas malas putant herbas, diuerso euentu potius ad eas multi-

Aemil. li. 1.
Greg. 3. Di
al. cap. 31.

Diac. au-
spur. in
Zen.

SECTIO SECVNDA.

plicandas inferuire, (una enim euulsa, plurimæ repul-
lulascunt: adeo ut ipsi se hydræ capita amputare di-
cant) hæreticos penitus imitari decreuerunt. Regibus
enim in populos armatis, ac obsequium se Deo præ-
stuturos suas, horrendas eas strages edidère, quæ sic-
cis oculis cogitari, nedum uerbis, aut calamo expri-
mi, non possunt. Quinetiam authores celebri elogio
ornatos, parum absuit, quin inter diuos uiuentes ad-
huc retulerint.

Hic uerò nobiscum sunt aduersarij, & pijs lamen-
tis nostras in Papatum querelas prosequuntur. Iure
enim nos execrari ac detestari dicunt Antichristi se-
uitiam, quippe ueros fideles insectantis, ac trucidan-
tis. Vse enim (inquiunt) ueri luminis expers, indicta
caussa eos interficit, qui Dei ueritatem sunt amplexi:
Nos autem (pergunt) contra ueros hæreticos, in De-
umq; maledicos occidimus, Dei præceptum ex lege
contra eos lata exequentes: eorum tamen causa pri-
us ex uerbo Dei pie cognita, & se defendendi faculta
te concessa.

At uerò iam à nobis satis, ut credimus, superq; de-
monstratum est, quodlibet insectationis genus, siue ab
impijs in pios, siue à pijs in impios fidei & religionis
caussa fiat, præsertim capitis supplicium omnino de-
testandum esse. Quo autem potissimum nitimur funda-
mentum non Papistarum iniustitia est, sed Christi re-
gis nostri iusta uoluntas, firmaq; institutio. Hinc con-
sequens est, superius adnotatam eorum distinctionem
inane esse, nulliusq; momenti: cuiusmodi etiam ca-
terâ

tera esse, quæ ad errorem suum tuendum in medium afferre solent, Deo dante sequenti sectione demonstrabimus.

Verum ipsi eodem conatu, quo ueterum Patrum, recentiorumq; Theologorum auctoritatem nobis è manibus excutere tentarunt, Imperatorum quoq; exempla infringere nituntur. Multa enim eos, eademq; maximi momenti aduersus hæreticos fecisse contendunt, uanaq; cuncta esse, quæ à nobis pro sententia nostra afferenda proferuntur. Primum igitur omnium inquit, Magnum Constantinũ post celebratũ Nicensium Concilium ita Arrio aduersatum fuisse, ut eius etiam libros publicè cremari, & qui id facere neglexisset interfici imperauerit. Quidè Videtur ne uobis satis efficacax exemplum ad probandum, bonum hunc Cæsarem hæreticos morte plectendos censuisse? Arrius (ut supra diximus) hæresiarcha à Constantino haud comburitur, sed tantum in exilium ablegatur, & in eius libros non comburentes capitale supplicium decernitur. Hæreticus multus dimittitur, in libros autem seuitur. Nec tamen usquam legitur in huiusmodi libros retinentes hac lege animaduersum esse. Ex quo luce clarius colligitur, Cæsaris decretum in Arrii libros apud se habentes ad terrorem conditum esse, ut eius dogmatis sectatores ab eo deterrentur, itaque extinctum iret hæresis illa: non autem sanguinario animo hæreticos trucidandi: cuius rei illustre poterat exemplum edere, insignem hunc hæreticum necando, si sic decreuissent. Nam alioqui in sapientissimo,

Imperatorum Decreta ad terrorem condita.

SECTIO SECVNDA.

fimo, ac prudentissimo Principe tantam fuisse stupiditatem mente concipi non potest, ut hæreticos necandos sentiens, hæreticum à celeberrimo Concilio damnatum impunem dimisisset, libros autem eius, eosque retinentes comburendos imperasset. Vbi etiam notandum occurrit, nobilissimam illam synodum tanto numero doctissimorum Episcoporum refertā, damnatum hæreticum ex diuina lege necandum esse Imperatorem non monuisse: uti neq; etiam legimus synodum aliquam (Constantiensi excepta) à se damnatos hæreticos Magistratui ad necem unquam tradidisse.

At enim quod seueræ leges in religionis negocio, non huius modò, sed cæterorum Imperatorum (ut antea dictum est) non eas exequendi instituto, sed ad terrorem conditæ fuerint: præclarum, & grauissimum testimonium habemus in infra scriptis Sozomeni uerbis de Theodosio seniore. Imperator uerò (inquit ille) lege edixit, ut heterodoxi neq; Ecclesias colligerent, neq; de fide docerent: neq; Episcopos, aut alios ordinarent, & alij ciuitatibus, & agris pellerentur, alij honoribus priuarentur, nec eadem cum alijs politia uterentur. ac legibus illis grauia quidem supplicia adiecit, uerum non est illa exequutus. Neq; enim punire subditos, sed metu coercere satagebat, quo illos in dogmate sibi de diuinitate Christi concordēs redderet. Nam eos demum laudabat, qui sponte, & ex animo conuertebantur. Quin etiam idem Sozom: lib. 2. cap. 32. de Constantino ipso, qui lege lata aduersus hære-

hereticos, ut oratoriae eorum domus destruerentur, ipsi uerò nec priuatim, nec publicè ecclesias colligerent, de qua superius mentionem fecimus, eam tamen in Nouatianos non exequebatur, sic ait. Etenim, ut opinor, cōniuebat illis imperator haud inuitus, hoc tantum agens, ut perterrefaceret subditos, non ut perderet.

Idem Constant. (pergunt aduersarij) lege sanciuit, Leg. 1. & 2. idololatrias, eosq; adeò prouinciarum rectores, qui De pag. eos uindicare neglexissent, ultore gladio sterni debere. Praeclarum porrò exemplum, modo idololatra idem esset atq; hereticus. sed quid illi cum heretico?

Valentinianum quoq; Gratianum, ac Theodosiū, 1. Niceph. li. 18. cap. 4. inquit, eandem, aut non multò leniorem in Idololatarum poenam statuere, cuius horrendum exemplū editum esse dicunt in Anatolium quendam Antiochenum. Ad idem eodem modo respondemus: legem hanc uidelicet idololatrias, non hereticos petere: Qui quantum inter se differant iidem Imperatores, & cognouerunt, & aperte declararunt. Ut enim superius ostendimus, Gratianus, & Theodos: iidem, qui in idololatrias capitalem legem condiderant, hereticis libertatem fidei permiserunt, nullam haeresim sunt persecuti, nec quenquam ad communionem coegerunt. Non igitur est cur suis analogijs aduersarij leges in idololatriam latis, ad hereticum pertrahant: satis enim superque hac in re mentem suam aperuerunt Imperatores.

At legem quoq; quintam in medium afferūt, Cod. De

SECTIO SECVNDA.

Balduinus

De her. & Manich. ad quam quum ab alio abundè satis responsum fuerit, nihilò plus mihi negocij est, quàm alienum hic afferre responsum. In hac scilicet lege ad
 » pte uideri adiecta aliqua uerba esse, que minime ex
 » tant in codice Theodosiano, ubi lex illa integra refer
 » tur: sicuti neq; uerba illa conuenire possunt tum ijs,
 que præcedunt, & subsequuntur, uel cum Augustini testimonio. Sed huius erroris admoniti, tanquam suppositum factum allegant quandam legem, quã hæcenus non legimus, ex Nouellarum Theodosij (ut ait) lib. repetitam, in qua sanguinis fit mentio: putat enim sua hac suppositione legentium oculos, imò uerius animos præstringere: sed nihil lucrantur. Lex enim illa loquitur de Paganis, & illorum sacrificijs: ipsi autem Paganorum mentionem expungunt, hæreticorũ substituunt. Sed quis est quin sciat, plurimum inter eos interesse, & magnum inter eos discrimen in ueteribus legibus uideri? Quod & ipse pater Augustinus adnotauit. Quia etiam ipsa lex, postquam de Paganis egit, de hæreticis deinde loquitur longè aliter: nec eos alio modo puniri censet, quàm ex illius prioris legis præscripto. Neq; hic morabor quæsitans, sit ne obscurus, apocryphusq; & obsoletus Nouellarum liber, ipsius (ut asserunt) Theodosij; an potius postremi Valentiniani (Extravagant: appellant) quem Alaricus Gothus collegisse dicitur, & quem Iustinianus ipse nunquam cognouit. Hæc ille.

At qualis qualis Lex illa sit, non hæreticis, sed Paganis mortis irrogat multam.

Ad

Ad Gratiani legem, qui quam quisq; uellet religionem sequeretur statuerat, itemq; Theodosij, quem nullam hæresim persequutum fuisse, nec quenquam ad communionem coëgisse diximus, quum nihil aliud habeant, quod obijciat, Græcos scriptores manifestæ uanitatis insimulant: dicentes lectoribus probè constare posse, quomodo hæc cum ijs constitutionibus, quas in Iustiniani Cod. legibus conuenire possint. Sed quid hoc? A Gratiani, & Theodos. ætate, ad Iustin. tempora 150. annorum spatium intercessit. Nemo uero, uel mediocriter eruditus est, qui nesciat quo magis à martyrum ætatibus mundi secula recesserunt, eo plus roboris, & efficacitatis sumpsisse Antichristi mysterium. Neq; debent cruentæ recentiorum Imperatorum constitutiones (si modo aliquas fecerunt) aliquid de fide, & authoritate scriptorum illorum derogare, qui uetustiorum Cæsarum pia gesta scripsere, à quorū ætate ipsi non longè recesserunt. Verum utcunq; Iustin. aduersus hæreticos atrocè, & cruentā legem sanciuerit, nusquā tamen legitur, eo uiuente ex ea lege in hæreticos uindicatū esse: tametsi eius ætate Anthemius Constantinop. Imperialis sedis Episcopus Eutychiana hæresi infectus uixerit: q̄ quidē plurimis Rō. Platin. Episcopis molestiæ, & exitij causa fuit. Neq; Cæsarē legimus ex lege ab se lata hominem multasse, neque quenq; ex eum sectantibus: quorū non exiguū numerū habuisse par est tantæ urbis Episcopū. Immo ipsūmet Iustinianū legē postea multò superiori æquiorē in Nesto 1. Cod. tit. 3. tit. 1. rij hæresim cōdidisse legitur. Nā, Præterea (inquit ille) 3. tit. 1.
sancimus,

SECTIO SECVNDA.

sanctimus, ut qui impiam Nestorij fidem sectantur, aut illicite eius doctrinæ adherent, si Episcopi fuerint, uel clerici, sanctis Ecclesijs eiiciantur; si laici, anathemate damnentur. Haftenus lex. Ex qua, & ex Anthe-
mij impunitate conijci, imò uerius percipi potest, Cæsarem hunc cruentam illam legem ad terrorem promulgasse: quam quidem ab eius ætate, ad Husij, & Pragensis incendium, nusquam in uiridi obseruatione fuisse legimus. Quod autem dixit quidam, antiquos Christianos Imperatores modò exilio, modò pecuniaria pœna, modo etiam morte hæreticos mulctare consueuisse, quatenus ad mortem attinet, egregium mendacium esse constat.

At Imperatorum pietatem, ac in tolerandis hæreticis mansuetudinem intuentes, acriter in eos quoque inuehuntur: ac zelum, & scientiam maiorem in eis requirere dicunt. Credo equidem. Ast iidem Cæsares, si uiuerent, maiorem in istis pietatem, & æquiorẽ scripturæ intellectum fortasse exoptarent.

Hic denum aduersarij, quum sole clarius uideant ueterum Christianorum Imp. decreta, auctoritatem, exempla, cumq; hæreticis tractandi rationem nobiscum facere, asserunt fundamentum hoc eiusmodi non esse, ut inde Reges, ac Magistratus normã elicere possint, qua cum hæreticis iure agere debeant. Certissimam regulã, cui quidem refragari nõ possit, esse uerbum Dei. Sed quis impius unã ac bardus hoc negarit? At uerò interim affirmamus, ut sancti Euangelij auctoritatem, ueterumq; Patrum, ac recentiorũ Theo-
logorum

logorum sententias, ita quoq; Imperatorum exēpla,
 & eorum atatum Rom. Episcoporum decreta, & cū
 hæreticis agendi rationem, à nobis facere.

Quòd autem deniq; obijciunt, tantos fuisse eorum
 temporum tumultus, Rom. Imperio domi forisq; mi-
 ferrimè uexato, tantamq; Episcoporum ambitionem,
 tantam demum rerum omnium perturbationem, ut
 sæpenumero Principes officium suum neq; intelli-
 gere, neq; eo fungi potuerint: concedimus: quatenus sci-
 licet boni Principes bellorum negocijs impliciti, ac
 Regnorum mutationibus diuexati, quum nuper Chri-
 sto nomen dedissent, nec in sacris literis satis adhuc
 uersati essent, Episcopis fidem habentes, quicquid illi
 effutiebant, Dei oracula esse censebant. Quocirca,
 quoties Cæsares ipsi, clementia seposita, cruentas le-
 ges in hæreticos condiderunt, suspicari possumus, ne
 dicam certè affirmare, ab ambitiosis Episcopis, falsis-
 que doctoribus fascinos, & inductos id fecisse. Qui
 quidem Episcopi, quum Paulinis, & Christianis ar-
 mis hæreticos debellare fortasse diffiderent, Cæsareū
 gladium implorabant, & ad seueras condendas leges
 ipsos Cæsares impellebant. Quòd autem coniectura
 hæc nostra respuenda non sit, id nobis exemplo erit,
 quod de Theodosio Synædæ episcopo traditum legi-
 mus, qui usque adeò fertur insectatus esse hæreticos,
 quos Macedonianos appellabant, ut etiam eos & ur-
 be, & agris pelleret, cuius rei caussa quoq; Constan-
 tinopolim profectus, aduersus eosdem hæreticos pro-
 uincialia edicta impetrauit. Quod tamē, ait Socrates,

Socr. lib. 7.
 cap: 3.

SECTIO SECUNDA.

contra morem orthodoxe ecclesiae fuisse, quae neminem persequi consueuisset, ut supra etiam annotauimus.

Socr. eod lib. cap. 29. O mirā impudentissimi nebulonis arrogāciam.

At postea non dissimile factum legimus de Nestorio Episcopo Constantinopolitano, qui ad iunio rem Theodosium inter concionandum ita dixisse fertur.

Da mihi o Imperator terram ab haereticis repurgatam, & ego tibi uicissim coelum dabo: disperde mecum haereticos, & ego tecum disperdam Persas.

His igitur exemplis abunde satis probatur coniectura nostra: Ambitiosos scilicet & sanguinarios Episcopos fuisse, qui Reges ad saeuuam concitarint, & ad cruentas condendas leges persuasierint.

Ex praedictis insuper Socratis uerbis manifestè colligitur, ante ea tempora Christianas Ecclesias ciuilibus potestatis uiribus haereticos insectari non consueuisse, magnoq; dedecori Episcopis fuisse, quim & pro re impia habitum, Magistratus auctoritatem in religionis negotio implorare. Quod quidem satis quoq; apparet Augustini exemplo. Quum enim Catholici uarijs (ut diximus) miserisq; modis à Donatistis, & Circumcellionibus uexarentur, nec amplius ferri posset eorum improba rabies, tandem inter Episcopos agitata est de implorando aduersus eos Caesaris praesidio. Mansuetioribus (inter quos August. fuit) id non probabatur: existimantibus non decere Episcopos alijs armis uti, quam uerbo Dei. precibus, & si malum insanabile uideretur, anathemate. Nam (ut haec enarrans inquit Erasmus) usq; ad aetatem Augusti: hoc est, plusquam

Donatistarum intolera-
nda scele-
ra, non haerel-
is, suaserunt Episco-
pos ad im-
plorandū
Cæs. auxi-
lium.

plusquam 400. post Christum natum ann. nusquam legitur orthodoxos Cesaris presidium aduersus hereticos implorasse: id quod ab ipsis hereticis frequentissime factum constat: & quod tandem catholici iidem Episcopi, carnales potius, quam doctrina, & spiritu Dei praediti factitare didicerunt.

Erasm: in Resp: de Inqui.

Eo fere tempore, quo Innocentius Romae cepit Nouatianos aliasque improbas sectas persequi, Nouatiani ipsi, Imperatore permittente, proprias habebant Ecclesias, Episcopos, Diaconos, & Concilia: nec a Rom. Episcopis unquam uexati fuerant. Quinimo, nec tunc quidem Constantinopoli diuexatos fuisse constat. Quamuis autem Rom. Episcopi apud Imperatores summo studio in hoc incumberent, ut ij, qui heretici dicebantur, ex urbe eijcerentur, nunquam tamen illud obtinere potuerunt, usque ad Imperium Iustiniani, anno circiter 525. ad Imperium euecti. Is autem Agapeto Rom. Pontifici post multa improba hortamenta concessit, ut urbe eijcerentur, & eorum Ecclesiae diruerentur. Quo quidem exemplo haud dubie colligitur, sicuti Episcoporum incredibilis importunitas Cesarem hunc ad haec faciendam impulit, ac penes coegit, ita eadem quoque ad cruentas illas leges, quae aduersariis mirifice placent, rogandas eum inductum fuisse. Quas tamen, nec eius (ut diximus) tempore, nec per multas ab eo etates in usu fuisse legimus. Quapropter Berengario ipsi, ann. circiter 1035. qui non de confessionis origine, neque de Purgatorio interrogatus, sed de Christi corporis ueritate in eucharistiae sa-

Hist. trip. II. II. cap. 9.

Socr. lib. 6. cap. 11.

Ex Erasm: in Resp: de Inqui.

SECTIO SECUNDA.

cramento à Rom. Ecclesia diuersum sentiebat, ne tum quidem mortis pœna irrogata, aut uis ulla est adhibita, quum semel dimissus, in eandem opinionem relapsus est: quanquam Ecclesia illa iam tum ad potentie, & authoritatis culmen ferè euaserat.

Sed alio iterum modo excipiunt aduersarij: temporum uidelicet rationem in Ecclesia esse habendam. Non placere Deo Ecclesiam suam eodem semper modo administrari. Concedo: quatenus scilicet ad instituta, ad politiam, ad ecclesiasticam deniq; disciplinam attinet: quæ omnia, quum sint adiaphora, docti, ac pij Episcopi arbitrati pro temporum captu prudentia adhibita, consulto populo, eodemq; assentiente, mutanda permittuntur. At enim ea, quæ Dei mandato firmantur, quis mentis oculis captus, hominis arbitrio immutanda subijciat? Non furaberis, non occides, nõ scortaberis, æterna sunt Dei præcepta: nec quauis temporum conditione emergente abrogari licet. Quod si diuina lege sancitum esse constaret hæreticum morte mulctandum esse, nulla conditione, nulla temporū habita ratione, diuinum illud præceptum abrogare, aut immutare fas esset. Adde quod nulla certa ratio constat, cur potius Constantini, Theodosij primi illius pijssimi Cesaris, aliorumq; Christianorum Imperatorum tempore, quàm etate hac nostra hæretici essent ferendi. Imò uerò, si unquam seuitia, & rigore opus fuit, Constantini tempore necessaria hæc uidebantur, toto ferè orbe Arriano dogmate perfuso. Nec
adco

adeo Imperij negocijs detinebatur ipse Cæsar, quin, quemadmodum magnam illam synodū hæreseos resinguen- & caussa conueniendam curauit, ita quoq; qua ratione tractandi essent hæretici decerni ab ea, ac statui curare, ac tandem hæreticum Arriū ab ea damnatum merito supplicio afficere posset. Theodosij quoq; tempore Manicheorum, & Arrianorum secta Mediolani uigebat: neq; tamen Imperator aut motu proprio, aut à pijsimo, doctissimoq; Episcopo Ambrosio sollicitatus, in eos seuijt. Cur nunc potius, quã tunc decet seuitia? Quibus negocijs impeditus, quouẽ timore exterritus est ipse Cæsar, quò minus, sancto quoq; illo Episcopo, aut etiam Romano, in Consilijs adhibitis, hæreticos coërceret, ultimoq; demum supplicio tollendos curaret? At Ambrosius (credo) hæreticis fauebat: qui tanto rigore, ardentiq; studio eos infestabatur. Num ille uerbi Dei spiritus, qui tot hæreses antiquitus extinxit, extinctus est hodie: ut eius loco ciuilem gladium succedere sit necesse? Quod autem inquit, ab apostolica synodo, quæ à Luca describitur ad Constantini tempora nullū legi in tantis turbis, & Ecclesiarum disidijs habitum conuentum, in quo aduersus hæreses communi consilio quicquã decerni posset: non uident, Concilium ipsum Nicenum (ut dictum est) ea de re decernere potuisse: & tunc potissimum necessarium, & apprimè congruens fuisse. At uerò, neq; de hoc Cæsar ad Concilium retulit, neq; Concilium ipsum motu proprio quicquam ea de re decreuit, nec deniq; ab Apostolorum temporibus ad

SECTIO SECVNDA.

Constantiense Concilium, per 1300. & amplius curriculum memoria extat, Concilium, quodpiam à se damnatos hereticos Magistratibus morte mulctandos tradidisse, aut Cæsarum aliquem eosdem à Concilijs damnatos necasse.

Satis igitur ex superioribus æquo lectori patebit, piorum Cæsarum clementiam ob Episcoporum ambitionem seuitia respersam, cruentasq; leges eorum impulsu latis fuisse. Quorum exempla sequuti nostrum aliqui, Magistratus ad ea peragenda persuasere, quæ ab initio Euangelicæ lucis ætate nostra in mundo instauratæ, Ecclesiæ omnes detestantur.

• SECTIO TERTIA.

HActenus (ni fallor) à nobis aperte demonstratum est, quantiū abhorreat Christiana pietas, ac vera Christi doctrina ab insectatione religionis causa à uiolētia in hominū mentes, ab impia papistica inquisitione, à gladij tandē seuitia in nō credentes exercēda. Vnā etiā patefecimus ab antiquis Patribus rationem istam cum hereticis agendi, eosq; extirpandi improbatam, à primis pijs Imperatoribus nunquam usitatam, imò potius reiectam, à recentiorū deniq; non infimæ classis Theologorum quamplurimis detestatam fuisse. Deinceps uidendum est, quid cōtrā afferant aduersarij, quidq; ad eorum rationes & argumenta respondendum uideatur.

Primò igitur, fatemur (inquiunt) priuatae functionis

nis non esse, neq; ad doctrinæ Ministros spectare hereticorum uindictam, & coërcitionem. Non enim gladij potestate instruxit illos Deus, sed ciuilibus Magistratibus eum commendauit. Ministros igitur hac in re Christū imitari debere, qui non uenerat in mundum, ut nolentes ui adigeret, sed ut amanter, & spiritus dulcedine illectos ad se traheret. Attamen (pergunt) quum uerbi Minister semel, bis, ter uē ad uerbi Dei normam doctrinæ corruptorem admonuerit; is uero dicto audiens non fuerit, nec ad frugem reuertatur; imò potius uenenum spargere non cesset, Ministri munus erit, contumacem illum ad Magistratum deferre, coërcendum curare, & si non resipuerit, capite etiam pro hereseos grauitate plectendum ostendere. ac suadere.

Primum ea ipsorum confessio minimè necessaria fuerat. Nam quod priuatos Christianos, uerbiq; Ministros attinet, nemo est qui rem in questionem uocās, negandi, aut fatendi illis præbeat occasionem. Quod autem ad Magistratus, iam superius palam fecimus, an ciuilibus gladij acies ad fidei, ac mentis errata penetrare possit. Sedenim subijciunt, Ministris munere suo defunctis, ac fontem accusantibus, Magistratum à suo cessare non debere. Hic uerò quam inducant rerum repugnantiam non uident: Qui enim hæc duo coherere possunt: Ministri Christum imitari debent, qui nolentes non cogebat, sed amanter spiritus dulcedine illectos trahebat; & Ministri fontes ad Magistratum deferre, & capite plectendos curare debent? Verbi

SECTIO TERTIA.

Minister nonne Christi uoluntatis executor est? At quum procurator quispiam, aut seruus, cui res à Domino suo agenda demādatur, ex heri præscripto rem confecerit, nonne dicimus id dominum fecisse? nam (ut aiunt) qui per alium agit, per se ipsum agere uideatur. Quod si quæ Minister egerit, Christum ipsum egisse censerī debet: proponitur nobis profectò quidam Christus, non sanè mitis, ac benignus, sed quidam seuisissimus delator. Quòd si nobis (ut fatentur) Christus est imitandus, Christi seuitiam (si modo in eo reperiri seuitia potest, ut id censentes opinari uidentur) non autem benignitatem, sumus imitaturi. At uerò ex eis equidem quero, quibus sanctæ scripturæ testimonijs probare possint, Ministros ex officio hereticos, etiam conuictos, non resipiscentes, sed præfractè quoq; errorem retinentes, Magistratui denunciare, non solum posse, sed debere. Nonne habemus, extremum ecclesiastici ministerij opus esse excommunicationem? Est enim Ecclesiæ excommunicatio, ut ciuili gubernationi mors damnatorum: & sicut apud Iureconsultos ciuilis mors dicitur exilium, ita apud Apostolos & eorum successores pœna capitis erat ab Ecclesiæ consortio aliquem submouere. Quid igitur reliqui est Ecclesiæ uniuersæ, ne dum Ministris ipsis, excommunicatione promulgata? Imò uerò re ipsa rectè perpensa, extremiq; huius horribilis iudicij iuribus examinatis, facile quiuis percipere poterit, homines huiusmodi fulmine percussos tales esse, quod attinet ad Ecclesiam, ut quasi non amplius in uiuis degant: sed ad a-

liam

liam uitam transmigrauerint, ac inter dæmones uersentur. Neq; demum inter Christianos recipi debet, ut Ministri, qui reconciliationis uerbum obtinēt, munere ullo fungantur, quo Christus, aut sanctus non fuerit, aut saltem ipsis fungendum non disertè mandauerit. Videant igitur an reconciliationis uerbum cum delatoris officio rectè congruat: ac tandem ostendant, quibus uerbis sanctus Dei spiritus, eos, qui sanæ doctrine pertinaciter resistunt, Magistratibus per uerbi Ministros deferendos instituerit. Iam ex Caluini doctrina hoc non probabunt, qui consentaneum non esse dixit, ut qui monitionibus nostris obtemperare noluerint, eos ad Magistratus deferamus.

Calu. Inst.
li. 4. cap. 11.
sect. 4.

Quinimò Ministri hoc peragentes, quomodo Pauli instituta, ac præcepta seruabunt, quæ prima sectione in medium attulimus? Præsertim quum Timotheum instruens, postquam dixisset oportere eum erga omnes mitem esse, ad docendum accommodatum, iniuriæ patientem, cum mansuetudine dissentientes erudientem: statim subdit, si forte Deus eos ad frugem reuocauerit, ut uerum agnoscant, ad seq; redeant, & diaboli laqueos euadant: At qui, quo pacto mitis dici poterit minister ille, qui uilissimi accusatoris officio fungatur? Quomodo improbos feret, si rabie percitus ciuili gladio iugulandos obijciet? Quomodo miseris fontibus dabitur pœnitendi spatium, & ex a post. prescripto ueritatis agnoscendæ, seq; à diaboli laqueo asserendi tempus, si pastor eorum, qui eos pacatè tolerare, patienter eorum resipiscenciam expectare, ar-

2. Tim. 2. 24

“

“

“

SECTIO TERTIA.

2. Tim. 4. 2.

guere, increpare, ac tandem (ut alibi præcipit Apost.) cohortari debebat, omni adhibita clemētia, ac doctrina, horū munerum uicem accusatione implebit, eosque Magistratui ad necem tradens, corporis unā, & animæ interitus causam dederit? Quam quidem animam in iudicij die repositet Dominus è manibus impij illius pastoris. Hic uerò animaduertendum occurrit, Apostolum quum causam annectit, cur hæreticū tolerari præcipiat, hoc est, si quando, siue (ut alijs placeat) si fortè, Deus eos ad frugem reuocauerit, & c. certum ac determinatum tempus non præscribere, adeo ut quum nobis uideatur nihil prætermisisse, ut hæreticum ad bonam frugem reuocaremus, ni respiciat, ad Magistratum deferre, & puniendum curare possimus. Imò potius dicens, **SI QUANDO**, aut **SIFORTE**, longum, & indeterminatum tempus notat, in Dei uoluntate, non autem in hominum arbitrio repositum; ipsius etiam hæretici uitam Deo uolente æquaturum; quum, diuino spiritu suffragante, uno quoque uitæ momento ad extremum usque eius punctū respiscere, & agutam ueritatem amplecti ualeat. Ceterum, quia ad probandam sententiam suam de hæreticis ad Magistratum per Ministros deferendis, speciosis rationibus non destituuntur: inferius, decentiore nobis oblata occasione, locum hunc resumētes, argumenta eorum recensēbimus, ac pro uirili parte confutare conabimur.

Verum interea dicāt obsecro, quo pacto aliud Pauli præceptum seruabunt Ministri, hæreticos accusantes,

tes,

tes, ut ignorantes ignorare permittant? Cur præcipit
 Apostolus ignorantem ignorationi suæ relinqui? An
 ut ignarus intereat? Absit. Sed ut amanter ignoratio-
 nem suam ferentes, expectemus an Deo aliquando pla-
 ceat ignarum uiuentem in doctissimum, & in Euan-
 gelij ueritate eruditissimum commutare. Diuus quo-
 que Iac. inquit, Eum, qui fontem ab erroris uia reuo- Iac. 5. 20.
 cauerit, animam ex morte uendicaturum. At enim hi
 nostri reuocandi, & à morte animam asserendi uicē
 perpetuo eius interitu supplere nolunt. Qui quidem
 animæ interitus necessario corporis mortem conse-
 quitur: si modò (ut asserunt) is qui hæreticus moritur,
 gehennæ damnatus est: quam forte euassisset, si ex
 Christi, & Pauli præscripto patienter, ac benigne ha-
 bitus esset, morboq; eius salubrius medicamentū fuis-
 set adhibitum. Ne eum pro inimico habete (ait alibi 1. Thess. 3. 15
 Apost.) sed ut fratrem admonete. Atqui perbellè qui-
 dem ut frater tractabitur, si ab eo, qui illū seruare de-
 bebat igni destinabitur. At Minister hoc non facit (in-
 quient) sed Magistratus. Imò uerò Minister quoq;: nã
 ut nostrate prouerbiali sententia dicitur, in oui deglu-
 benda, æque opus peragit is, qui ouem tenet, atq; ille
 qui corium detrahit. A me discite (inquit Dominus) Matt. 23. 23
 qui nutis sum, & animo submissus. Quod si Christia-
 nis omnibus dictum est, uerbi tamen Ministros præci-
 pue petit. Quorum quidem aliqui se uitia potius Chri-
 sti conditioni prorsus aduersa, eum imitari nescio quo
 pacto se credunt. Cuius quidem Regnum omni dulce-
 dine, benignitate, clementia, ac tolerantia consistit.

SECTIO TERTIA.

Luc. 15. 4.

Dei erga peccantes toleratio, et pœnitentibus excipiendis benignitas, perpulcrè declaratur in parabolis à Luca descriptis. Frementibus enim in eum scribis, ac Phariseis, quòd improbos admitteret, tribus parabolis cæca eorum iudicia retundit, ac improbat. Pastoris scilicet, qui una ouium amissa, nonaginta relictis, eam queritans, inuentã humeris imponit, ad caulas reportat, amicos conuocat, utq; sibi congratulentur admonet. Mulieris iudem, quæ drachma amissa, ut primùm accensa lucerna, ac diligenter domum uerrendo, ea conquisita, tandem inuenerit, amicas uicinasq; aduocat, cumq; illis lætatur. Profusi deniq; filij, qui bonorum competente parte à patre recepta, quã totam luxuriosè uiuendo prodegisset, & ad sese tandem reuersus patrem adijisset, non benignè, & amanter modò, uerum honorificentissimè quoq; ab eo exceptus, & charissimus est habitus. Quæ quidem cuncta exempla ad nos docendos edita, & scripta sunt: præcipuè tamen animarum pastores monentia, ne amissarum ouium inuentionem, perditorum uè filiorũ reuersionem unquam desperent: sed Magistri sui D. Iesu benignam tolerantiam imitantes, peccatores non perdant (non enim eorum mortem, sed conuersionẽ expetit Deus) at potius eos querãt, & ad uiam, à qua declinarant reducere satagant, eorum reditum patienter expectantes, non autem terroribus, minis, seu isq; insectationibus, corporum animarumq; interitũ molientes.

Eadem benignã tolerantia nobis suadetur ab ipso
serua

seruatore, docente qua ratione sit nobis agendū cum fratre offendiculi occasionem nobis præbente: quem prius, ita ut solus tecum adsit, reprehendendum admonet: deinde uno, uel altero teste adhibito: Tandem, ni dicto audiens fuerit, Ecclesiæ denunciandum: quam si non audierit, deuitandum, perindeq; habendum, ac si extraneus esset, & publicanus: nihil præterea faciendum ait. Quod si unumquemq; Christi sacris initiatum hæc decet erga errantes fratres benigna tolerantio, ijs potissimum uel maxime conuenit, qui non spiritualibus tantum dotibus à Domino locupletati, cælesti per Christum beneficio illis patefacto: uerum temporaneis etiam donis aucti fuere: quippe quum Deo suffragante paganorum inquisitorum manus elapsi, debitorum eorum à Deo remissionem sunt consequuti, quæ ne sanguine quidem, neq; uita ipsa soluere poterant. Quod si contra scuitiam in fratres exercuerint eius generis homines, iure merito id in eos inculcari poterit, quod Dominus in Euangelio insolenti illi seruo obiecit: cui quum debitum condonasset, ipse autem alterius conserui sui centum denariorum creditor esset, eum comprehendit, illiq; collum contorquens, solue mihi quod debes, inquit: Eumq; malis modis urgens, in custodiam dari curauit, donec debitum soluisset. Quod quum Dominus ex conseruis resciuisset, eo accersito, his uerbis obiurgat: serue nequam, ego tibi totum nomen illud à te rogatus condonauit: nõne debebas tu uicissim tui conserui misereri, ut ego tui misertus fueram? Itaq; iratus, merito supplicio son-

Matt. 18. 15.

Matt. 18. 28.

tem

SECTIO TERTIA.

lem affecit. Quod quidem minimè dubitari potest illis euenturum, qui similibus casibus Domini miseratione experti, ac debitorum condonationem consequuti, ipsius pietatē renuentes, serui illius crudelitatem imitabuntur. Sed hæcenus de hæreticis à Ministris non accusandis. Iam uerò, quia Christi imitationem prætendimus, ad hunc uadum nos iterum inuadunt aduersarij, Christumq; sibi imitandum proponere dignum factu esse asseuerant: ceterum incongruè colligi, Christus mansuetus fuit, mitis, ac benignus, ergo Magistratus hominibus religionis causa occidendis seuire nõ debet. Etenim contumeliosum hoc seuitiæ nomen nobis potius conuenire: qui corporibus parci uolumus, ut hæretici impune ac tuto in miseras animas grassantes, falsorum dogmatum suorum ueneno eas inficiant, ac demum occidant. Quare altè exclamant, præposteram esse clementiam, rapacissimis lupis parcere, ut pœnarum timore soluti, miseras & innocentes oues Christi sanguine redemptas deglubere, discerpere, ac laniare ualeant. Nos tandem nostro hoc charitatis, Christiq; benignitatis generali argumento simplicitatē hominum oculis fucum facere, eorumq; mentibus nebulas offundere, quippe qui uerã à ficta, & falsa charitate discernere nescij, miserè decipimur. Hic uerò inculcant haud quidem crudeliter hæreticos tractari, si eorum salutis, quoad eius fieri possit geritur cura. Nos autem, lupi & ouium metaphora in præsentia omissa, quam mox unã cum medici, patris, pastoris, & prædonis collationibus ab aduersarijs productis tractabimus:

Et abimus: ad ultimam ratiocinationis eorum partem respondentes, dicimus, si hæreticorum saluti est consulendum, quomodo eius morte salutis suæ ratio habebitur? Argue, admone, increpa, obsecra, doce cum omni patientia, & doctrina Quod si eo pacto nihil proficias, ueram, sanctam Christianam adhibe disciplinam, eaq; in ipsum ritè animaduertito, at non occidito: nam ea ratione quod quæris non assequeris: salutem eius uidelicet per eius conuersionem: quam post interitum consequi non possumus.

Pergunt deinde, & interrogant, possitne charitatis expers uocari medicus, ac pater, quorū alter phreneticum in uincula conijcit, amaraq; pharmaca potare cogit, alter filium improbum uerberat? Minimè sanè: modò uterq; in ijs peragendis modum habeat. Medicus certe uinculis phreneticum cohibet, & pharmaca propinat, uenenum uerò minimè. Itemq; pater filium uerberat, sed non occidit. At quid non sæuissimi appellari poterint Medicus, ac pater ille, qui uinculorum, & iustæ castigationis uice, phreneticū hic, filium alter interficiat? Hoc enim remedio, quo cunctis humanis actionibus finis imponitur, nec phrenetico sanam mentem recipiendi, nec filio malos mores emendandi, uirtutesq; addiscendi, neq; denuum hæretico ueritatem agnoscendi, falsaq; dogmata repudiandi facultas relinquitur. Quin, & cunctis acceptum beneficium agnoscendi, ac benefactori suo gratias agendi occasio præripitur. Videant modò quàm bellè coherent speciosæ hæc comparationes. At uerò ego eorum

SECTIO TERTIA.

rum metaphoras persequens, aio, quòd sicuti phrenetisus, qui uinculis, & pharmacis adhibitis nunquam sanæ menti restitueretur: itemq; filius, qui discipline seueritate ad frugem non rediret, neq; uirtutem amplecteretur, à medico, & à patre non occiderentur: eadem ratione hereticum, etiamsi quibusuis officijs, & ad eum sanandum adhibitis remedijs non conualescat, nullo modo interfici debere. Præterea, ut etiam ostendamus his comparationibus heretici punitionem aliquam, nedum mortem comprobari non posse, dicimus improbum filium sceleris sui sibi conscium esse, & ideo non solum puniri debere, sed pœnis quoq; ad frugem reuocari aliqua ratione posse, phrenetico uero ideo amara pharmaca exhiberi, non ut is amaritudine illa uel puniatur uel sanetur, sed ut pharmaci uirtute, quod dulce etiam esse aliquando contingit, & ex accidenti, ut dici solet, non autem ex medici proposito est amarum, à morbo liberetur. At hereticus, ut prima sectione abundè demonstrauius, nullius est sibi erroris conscius, quare nec puniri iure potest, nec punitione unquam ab errore retrahetur. In pœnis autem nulla alia uis esse potest, si qua tamen est, ad eum sanandum, quàm ipsa amaritudo, & quæ inde proueniunt afflictatio, atque uexatio, quæ consultò ad hoc à nostris, si Deo placet, animarum medicis queruntur, quibusq; hereticum omnino indignum esse constat. Sed iam pastoris, & ouium comparationem aggrediamur. Iniuria crudelis, inquiunt, appellabitur pastor, qui aberrantes, ac liberius palantes oues ad cau-

las uirga compellere satagat. Hoc profectò nemo in-
 ficiabitur. At contrà nemo sane mentis concedet ab-
 errantem in deserto ouem necare, aut lanio iugulan-
 dam tradere, rationem esse, qua misella ouis ad ouile
 reducatur, neque si mutum animal uerberibus à pro-
 prio malo reuocatur, homo itidem ui à mentis errore
 liberabitur, is præsertim qui ne eam abiciat, mortem
 ipsam subire non recusat. Sed quæ (malum) pastoris,
 aiunt, charitas esset, miserum gregem lupis laniandis,
 aut prædonibus diripiendum, seu tandem à morbida
 que inficiendum permittere? Pulcræ quidem similitu-
 dines; uerùm plausibiles potius, quàm appositæ. Mor-
 bida enim ouis, ut conualescat, neq; benè ualentes in-
 ficiat, ab eis segregatur, ægritudini suæ medicina ad-
 hibetur, sed non occiditur: Quod si medicamentis ni-
 hil proficitur, sorti eius uita permittitur. Sic igitur hæ-
 retici uita, Dei uoluntati permitti debet. Lupi demum,
 et prædonis exemplum propositæ nobis materiæ ne-
 quaquam conuenit. Quandoquidē lupus in oues gras-
 satur ut eas occidat, ex ijsq; uescatur: prædo, ut rapi-
 endo locupletetur: Hereticus autem gregem Christi
 adoritur, non ut obsit (nam quid sibi lucri accedit ex
 animarum pernicie?) sed iuuandi instituto. Quare nõ
 perinde atq; illi uel puniri uel etiam occidi potest: sed
 curandum tantūmodo est, ut neminem suis erroribus
 inficiat, quod & citra mortem fieri potest, & illius
 pœna appellari non meretur. Nec magis eadem ra-
 tione congruit similitudo patrisfam. qui libidinibus,
 & stupris debitum (ut inquit) nebulonem in edi-

SECTIO TERTIA.

bus suis uersari finit: qui uxorem eius, & filias seducat, atq; corrumpat. Nam scelestus ille, erroris sibi cōsciens, cupidini suæ explendæ inhians, proximi damnū ac dedecus suūq; deq; habet, modò uoti sui compos fiat. Hereticus autem bonæ mentis sibi conscius, proximosq; suos sana doctrina iuuare, reclamq; uia docere autumans, in id neruis omnib; incumbit. Præterquam quòd, neq; etiam pater ille (si qua prudentia polleat) nequissimum illum stupratorem interficiet. Quin potius honesto aliquo inuito consilio ac ratione solū à domo sua arcendum curabit. Quo etiam consilio ac ratione hereticos à Dei domo arceri probamus, ne animas seducant, & ad diaboli supra pelli-

Sed quid ego per hoc similitudinum, ac comparationum, nihil penitus ad rem facientium pelagus, tam longè lateq; euagor, & excirro? Equidem, quum prium calamo manus admoui, huiusmodi nugis confutandis tempus non terere in animum induxeram. Verum haud ignarus quantum hæc, quamuis leuissima ad simplicium mentes persuadendas, & à recto tramine auertendas habeat efficaciæ (ijs enim magis, quam firmis uerbi Dei testimonijs sepe mouentur) hos cauillationum non admodū arctos nodos explicare constitui. Etenim sunt omnia satis speciosa, & plausibilia ijs, qui hæc artes non norunt nimirum ab hominibus existimatione non minus, quàm doctrina pollentibus acutè, & ingeniosè contexta. Ceterum ualeant tandem humanæ huiusmodi futiles ratiocinationes et

uerbum

uerbum Domini perpetuo maneat.

At uerò, quia ut supra dictum est, ex eo quod Deus non mutatur, aduersarij colligunt, si semel placuit illi pseudoprophetas, & in Deum blasphemios necari, (quales, eorum quidem sententia, sunt hæretici) non posse eî mutata sententia idem displicere, haud est ultra progrediendum, ni prius hoc eorum argumentum diluamus. Institutum igitur nostrum non est asseuerare, Deum naturam immutasse, ut iustitia penitus reiecta, uni misericordie omnino inhaereat: Verum constanter affirmamus, eum in ueteri lege summæ iustitiæ suæ seueritatem uehementius, quam in noua ostendisse. Cuius rei in noui fœderis præsertim sacris literis nusquam non sunt apertissima testimonia. Omnium tamen quasi summa quædam illud est quod Paulus 8. cap. Epistolæ ad Rom. scribit, nos scilicet non accepisse iterum spiritum seruitutis ad metum, sed spiritum adoptionis, per quem clamamus Abba pater. Hinc fit (quod ipsi aduersarij alicubi fatentur) ut nunc uia ad Dei misericordiam nos perducens multò latius quam antea pateat, infandaq; illa execratio, quam lex ijs minitabatur, qui eam non absolutè seruassent, deleta penitus, & abolita fuerit. Neq; uerò contendimus (id quod ab eis uitio nobis & culpæ datur) misericordie prætextu Deum altera sua parte malitiosè spoliare, iustitia scilicet, quæ misericordia licet uigente, non tamen cessat interea, & suo peculiari tempore (messis uidelicet) in fontes omnes est grauissimè animaduersura. Interim uerò asserimus duram illam seuerita-

SECTIO TERTIA.

tem, qua ad uindicanda in corporibus crimina Deus antiquitus utebatur. quæq; (ut aperte constat) per Christum uehementie sue multum remisit, non debere in exemplum trahi ad hereticos ciuili gladio mulcandos hoc tempore, quo Deo placitum est euellendi per messorum seruos Zizania, in ignemq; conijciendi munus, sibi ac filio integrum reseruare. Quod si Paulus (ut obijciunt) exemplo grauium suppliciorum, quibus in Hebræos antiquis illis temporibus Deus animad-

1. Cor. 10. 7.
& infra.

uertit, Corinthijs cõminatur, non ea est Apostoli mens, ut uelit innuere Deum eadem ratione, eodemq; pœnarum genere, uel ita graui hodie fontes punire, quo Mosis tempore punierat, sed simpliciter non euasuros æuinam iram illos, qui inobedientes fuissent, licet à Deo tot, tantaq; dona consequuti essent: quemadmodum neq; antiquitus euaserant illi, qui ab eo tot tantisq; beneficijs affecti, eius legi, ac uoluntati rebelles exiuerant. Hæc dixisse uolumus, ut nihil prorsus efficacitatis, uel ponderis habere aduersariorum argumentum à Dei immutabilitate sumptum ostenderemus. Pleraq; alia, quæ ad sententiam nostram confirmandam afferre poteramus consultò omisimus, quæ inferius apertissimè demonstraturi simus, & leges illas Mosaicæ penitus esse abrogatas aduentu Christi, & licet abrogatæ nõ essent, in hereticum ex illis nunquam animaduerti potuisse.

Sed iam ad argumenta redeo, quæ circa Christi imitationem nobis opponunt. Aiunt enim, operæ precium esse, quum Christus nobis imitandus proponitur,

ut,

tur, definire. quid sit Christum imitari. quæq; sint eius facta imitanda quæq; non Quatenus autem Christus uariè considerandus est. uarias quoq; adhibere oportere distinctiones. Nam quatenus Dei, & hominum mediator est, proprium habet munus, quod illi soli competit, quodq; solus cumulatissimè præstitit. ut si quis cum hac in re imitari uelit, præterquam quòd id frustra conetur, pro stulto meritò habeatur. Quatenus præterea (aiunt) minister fuit ad Dei patris uoluntatem explicandam, potestatem habuit cum nemine communiucandam: nouum scilicet fœdus, uetere abrogato, sancienti, & pro iure suo conscientias obligandi: quod neque Prophetis, neque Apostolis licuit; nisi quatenus uoluntatis ipsius Christi fuerunt interpretes. Deinde summa in eo spiritus plenitudo fuit: in nobis uerò eius dona neq; tot, neq; tanta sunt: ut multa fecerit, quæ neq; poscit à nobis, ut imitemur, neq; ut uelimus, imitari ualeamus: cuiusmodi illud est, quòd quadraginta dies, ac totidem noctes ieiunauit: quòd omne morborum genus sanauit. Sed quatenus fuit perfectissimum obedientiæ exemplum, singulos, inquit, cuiuscunq; tandem sint gradus, & cõditionis, in eum unum, tanquam in scopum, ac finem unicum intueri debere. Itaq; sicut ille per omnia Dei patris gloriam omnibus rebus anteposuit, deinde hominibus etiam inimicissimis omnibus modis prodesse studuit, ita quisque facere tenetur: sed non uno, & eodem modo: quæ diuersæ sint in Ecclesia functiones. Ministerium enim suum ad certos homines, certumq; etiam tempus ac-

At in hæreticis benignè ferēdis possumus imitari.

SECTIO TERTIA.

commodauit. Magistratus igitur, inquit, Christum imitabitur, primum, si praesidia quaecumq; à Domino accepit, ad uerae religionis curam, & cōseruationem applicauerit. Concedimus: modò inter praesidia ab eis allata, hominum mors uel supplicium religionis causa non adnumeretur. Non enim quaecumq; (ut uolunt) praesidia à Magistratu ad religionis curam applicanda censemus: sed ea demum, quae à Dei uerbo non dissentiant; ut illa dissentire in prima, ac secunda nostrarum sectionum palàm fecisse confidimus. Imitabitur Christum (pergunt) quum omnia pro uiribus sustulerit, quae subiectos impediunt, quo minus inter se pacifice, & tranquillè mutua charitatis officia exerceant. Itaq; quando sceleratos puniet, & controuersias decidet ad Dei gloriam, & Reip. cōseruationem omnia accommodans, Christum dicetur imitari. Nos autem ad hoc respondemus, nō rectè hoc dici posse Christum imitari, sed potius, ac uerius Christo obedire. Veruntamen, ut etiam illis detur quod petunt, nemo est qui neget Magistratum in eos animaduertere debere, qui proximum suum ledentes, facultatibus, dignitate, aut uita ablata, uel corpore iniurijs affecto, seu populos ad seditiones excitantes, ac dominia, iurisdictiones, rerumq; status commutare tentantes, ciuilem omnem politiam, communemq; pacem, & tranquillitatem perturbant, atq; subuertunt. Ceterum (ut ostendimus) nihil istis commune cum haeretico. At Ministri pariter (inquit aduersarij distinctionem suam persequentes) baptizando, & Ecclesiastica disciplina cōtumaces

tumaces coërcendo, Christum imitabuntur, etsi neutrum fecisse Christum legitur. Sedenim nos hoc etiam Christo obedire, non ipsum imitari esse asseueramus. Contra uerò (aiunt) si princeps, aut sceleris conuictus absoluat, aut hereditatem diuidere recuset, aut docere uelit in Ecclesia, Christum non imitabitur, qui tamen hec omnia fecit. Sed, ut tandem omnia illis ad uotum concedamus (id quod nihil aliud est, quam Christum patri obedientissimū fuisse, eaq; diuina qualitate obedientie normam, ac exemplar unicuiq; extitisse in eo munere fungendo, ad quod Dei prouidentia uocatus fuerit) erine ex hoc consequens Christi clementiam, ac benignitatem, ab eis in eorum distinctione præteritam, non esse imitandam? Discite à me (ait ille) quia mitis sum, & humilis corde. Hac præstantissima, ac illi ingenua uirtute meretrices, ac publicanos excepit, peccata condonauit: eadem quoq; a postolos exornari docuit, adeo ut non tantum septies, sed etiam septuagies septies in se peccantibus parcerent. Hac eadem, Paulus eius spiritu afflatus uerbi ministris præcepit, hereticum quamuis impium, & ex aduersariorū definitione graphicè depictum tolerari, eius conuersionē expectari, ad Domini iudicium seruari. Eadem quoq; in eodem spiritu scripsit, Nihil esse ante tempus iudicandum, donec ueniat Dominus animorum consilia patefacturus. Eadem deniq; ipsemet Dominus Zizaniorum parabola proposita, malas herbas non extirpandas, idq; muneris messoribus reseruandum, monuit.

SECTIO TERTIA.

At enim quia de Christi imitatione differentes ad-
 dunt Dei facta peccantes punientis, nobis imitanda
 quoque proponi, operæ precium est uideri, quomodo
 id euincere conentur. Ad hoc igitur probandū Apost.
 Paulum in medium afferunt: qui quum dixisset, apud
 1. Cor. 11. 29. Corinthios multos esse ægros, et infirmos, ac frequen-
 tes obdormiuisse; statim subdidit, nos dum punimur à
 Domino castigari, ne cum mundo damnemur. Haud
 iniuria igitur (subijciunt) aliqui nonnunquã uita pri-
 uantur, quamuis in reprobis censeri non debeant. Nã
 Deus etiam paterna castigatione suorum aliquem ter-
 rena uita priuare consueuit, ne cælestem amittant. O-
 mirum præposteræ Christianæ charitatis exemplum.
 Hominem occidere, ne in peccatis perseverantes dam-
 nentur. Hoc idem serè dicunt quidam Papistæ: hæreti-
 cos scilicet tunc rectè ac piè occidi, quum hæresi ab-
 negata maximum pœnitentiæ specimen præbent: ex
 quo certò scire possumus (inquiunt) animas eorum
 seruatum iri. Sed quis uobis hoc, quis illis reuelauit?
 Eos primum quis docuit, hæreticum (si modo hæreti-
 cus is esset quem comburunt) ex corde hæresim abne-
 gasse, neque potius ad uitam redimendam resipiscen-
 tiam simulasse? Vobis uerò quis patefecit, quem neca-
 tis hæreticum, moriendo saluum fore, uiuendo autem
 cum mundo damnandum, neque potius ad fidem con-
 uertendum, æternamque demum uitam assequuturum
 esse? Certè si uestram hæretici definitionem rectè per-
 pendere uelitis, instituto uestro diuersum finem estis
 consequuturi. Censetur enim hæreticum scientem uo-
 lentemque

lentemq; contraq; propriam conscientiam peccare, ideoq; & aduersus spiritum sanctum: quapropter, re sic se habente, omni amota spe æternæ damnationi ita moriens addictus erit. Videte igitur quàm benè cohæreat argumentum uestrum à Paulo desumptum, quum dicitis, haud iniuria nonnunquam aliquos terrena uita priuari, ne cælestem amittant.

Sed quid quod uerborum Pauli sensus non est, eos qui mortui erant, diuino iudicio sublato fuisse, ne cū mundo damnarentur, sed Corinthios, qui adhuc supererant, multorum morte, & morbis à Deo immis- sis ad meliorem frugem reuocari: Præterea quæ nobis à Deo infliguntur mala ad criminum nostrorum uindictam, seu ad uite emendationem aut alio eius oculto iudicio, non ideo infliguntur, ut in hoc eum imitemur: uerum ut eius indignationem uereamur, & pœnitentes corrigamur: quemadmodum habemus in Ezechie & Niniuitarum exemplis, non supplicijs ipsis, sed suppliciorum tantum pauore ad Deum conuersis. Quod si secus esset, ad ueram, & exactam Dei exempli imitationem Paulinis uerbis nobis propositi, interficiendi nobis ij omnes essent, qui Corinthiorum more indignè, aut parum uerecundè Domini cœnam sumerent. At uerò nobis non Dei tremenda facta, quibus à Deo plectimur, sed Christi uita, ac mores, cuiq; in mundo uiuentis imitabilia gesta imitanda proponuntur. Neq; apost. ipse Deum ea ratione sibi imitandum proposuit, tametsi fidelem Christi imitatorum se fuisse prædicat. Verum hi nostri Dei potius

Paul. Christi
fidelis
imitator.

SECTIO TERTIA.

seueritatem in puniendo, quàm Christi lenitatem in parcendo imitari se uelle ostendūt: nempe ignari Dei gloriam misericordia magis illustrem quam iustitia

Brent. sup. fieri. Id quod quum ostendere uellet Io. Brentius, Quæ Ioā. Hom. 4 est ergo (inquit) gloria patris: ut & cognoscamus

„ quomodo pater glorificetur per Christum filium su-

„ um? Dicam hoc uerbis in Exodo cap. 34. scriptis.

„ Quum enim Moses peteret, ut Deus ostenderet ipsi gloriam suam, iubet eum Deus stare in uertice montis Sinai, & recitat coram eo hæc uerba, Dominator Dominus, Deus misericors, & clemens, patiens, & multæ miserationis, ac uerax: custodiens misericordiã in millia, auferens iniquitatem, & scelera. atq; peccata. Et mox, Audiamus & uerba Psal. 102 quibus similiter gloria Dei perspicuè exponitur. Miserator, & misericors Dominus, longanimis, & multum misericors. Non in perpetuum irascitur, neq; in eternũ comminatur, &c. En hæc est gloria Dei patris, quæ his epithetis commemoratur. Videlicet, quod sit miseri-

„ cors, & clemens, & remittat peccata gratis, ac ser-

„ uet timentes ipsum perpetua salute. Hæc ille.

Exod. 20. 5. At multò clarius in Exodo palàm fit Dei gloria p

„ eius misericordiam, quum ait, Ego sum Iehoua Deus

„ tuus, impatiens socij, qui parentum culpam etiam in

„ liberos persequor, uel ad tertiam usq; quartamq; stir-

„ pem osorum mei: clementiaq; uitor ad millesimam us-

„ que stirpem, erga mei amantes, &c. Vbi misericordiæ

meminit millesimam stirpem nominat. Vbi uerò de

pœna agit, tertiæ, aut quartæ solummodo mentionem

facit.

facit. Hoc autem ut ostendat gloriam suam in benignitate, & clementia magis, quam in rigore & seueritate elucere. Augustinus quoque ipsum Deum alloquens sic ait. Tu enim factor omnium Deus, licet in cunctis operibus tuis sis mirabilis, mirabilior tamen crederis esse in operibus pietatis. Vnde de temetipso per quemdam tuum seruum dixisti, miserationes eius super omnia opera eius. Præclare quoque in hanc sententiã scriptum est Sauonarola, quum ait. Sinistra tua domine debilis est dextera, quia iudicium facis cum misericordia, & in puniendo parcus es. Dextera autem tua fortis est, quia largus es donator.

Aug. Medit. cap. 2.
Psal. 145. 9.

Sup. Psa. 81.

Angeli etiam, qui Christi ortum pastoribus annunciarunt, dicentes, Gloria in supremis Deo, & in terra pax, disertè testati sunt, Dei gloriam per misericordiam suam in mundo summopere illustrari: filio scilicet suo unigena ad nos redimendos cælitus misso, & ad suum in nos immensum amorem patefaciendum destinato, qui, ut mortuis uitam compararet, eum sibi carissimum acerbissimæ morti subijcere non dubitauerit, perpetuum, ac certissimum diuinæ gloriæ monumentum, bonitate, & clementia sua erga miseros homines declarata. Non igitur parui interest inter Dei seueritatem, eiusque misericordiam: quum illa tertium, & quartum solummodo gradum attingat, hæc autem ad millesimum usque pertineat. Quapropter, si ex argumento imitationis Dei aliquid in proposita nobis materia concludi posset, à nobis potius faceret ad imitandam eius clementiam, quam ab illis ad emulandam seueritatem.

SECTIO TERTIA.

seueritatem. Quòd si Dei gloria bonitate, & clemencia magis, quàm ira, & seueritate illustratur, cur diuinam iustitiam potius nobis, quàm lenitatem, & misericordiam in hereticis puniendis imitandã proponit? Si enim eum ad ueniam, quàm ad uindictam procliuorem habemus, certè in eo potius imitandus esse uideatur, quo ipse magis abundat, & magis relucet gloria sua, quàm quo restrictior est, & minus gloriosus. Hinc autem fit, ut aduersarij aliquando seuitæ nomine infimulati fuerint. Quod illi ægerrimè ferentes, inquit, nos publicam animaduersionem uerbi Dei auctoritate confirmatam, à priuata uindicta, seuitamq; à iusto iudicio distinguere nescire. Hic uerò quasi præiudicio agunt, quod enim cõtrouertitur, & nos obnoxè negamus, ut euictum ponunt: hereticos inquam ex lege Mosaica interfici debere.

Quum igitur indelebili se contumelia affici autument seuitæ nomine, à quibusdam haud iure (ut putant) sibi attributo: quero ego ex illis, an iudiciales Mosaicæ leges Magistratibus Christianorum in exemplum legum ab ipsis cõdendarum proponantur. Hoc haud dubito concessuros: multos enim eorum hoc affirmantes audiui. Quocirca iterum quero, an leges ipse præcise, & ad unguem in nouis condendis legibus sint imitandæ. Et aliqui fortasse affirmabunt, alij prudentius (credo) negabunt: at Magistratus ad earum exemplum nouas leges sancire posse asseuerabunt: temporum, locorum, populorumq; natura habita ratione. Ad hæc quero, an Magistratus leges il-

lis grauiores condere possit, & an morte etiam ple-
 ctere ea delicta, in quæ leges illæ capitali supplicio nõ
 animaduertant. Hic equidem magnopere mirarer, si
 posse affirmarent: nam si humanæ leges statuunt capi-
 tales pœnas dilatari non debere, at potius restringi:
 in pœnalibusq; legibus nõs extensione uti non dece-
 re: itemq; odia restringi, fauores ampliari debere, hoc
 magis hodie in diuinis legibus fieri par est. Quum
 ualde absonum sit, in amoris, & gratiæ Regno leges
 uigere grauiores illis, quæ in rigoris, & seueritatis
 Regno uiguere.

Quòd si res ita se habet, Magistratum scilicet le-
 ges Mosaicis grauiores condere non posse: ut ut ipsis
 detur, Magistratum in hæreticum capitali pœna per
 Mosaicæ leges in idololatram, blasphemum, ac pseu-
 dopropheta[m] latus animaduertere posse: quum lex
 ipsa Mosaica fontes eiusmodi tantum lapidibus cædat
 (quo mortis genere, ut aliàs diximus, unicus solūmo-
 do lapidis ictus tormento finem imponere potest) unde
 hæreticum uiuum lento igne torrere didicerint:
 supplicium sanè, quod, ne Scythæ quidem Tartarus,
 aut Antropophagus siccis oculis mente cõcipere, ne-
 dum statuere, aut cernere ualeat. At non ita quidem
 olim censuit ex ipsis quidam, quum sanctè dixit, Ma-
 gistratus munus esse politicas leges condere, id est, ad
 externam uitam pertinentes: ea tamen adhibita mode-
 ratione, ut nihil constituat, quod iuri illi ciuili diuino,
 cuius in tota Ecclesia præcipuæ partes sunt, aduersa-
 ri uideatur: nam alioqui (inquit ille) Tyrannus est, at-
 que

SECTIO TERTIA.

que potestate Dei sibi concessa abutitur. Et alibi dixit, Magistratum leges quàm æquissimas, & iustissimas, id est à uerbo Dei non dissidentes uel ipse condere, uel ab alijs conditas tueri, & ex ijs publica priuataq; administrare debere. Sed quid mirum est Satanã ad huiusmodi facinora Dei legi & Christi clementiæ aduersa perpetranda eos persuasisse, quum technis suis uersutissimus impostor, non eos tantum, uerum uniuersas orbis partes, in quibus Christi nomen colitur, eò pertraxerit, ut contra Dei institutum, qui aduersus fures, ijs exceptis, qui hominem furati essent, pecuniarias tantummodo pœnas statuit, & furẽ si soluendo nõ sit, pro ea pendenda uenundari permittit, ipsos suspendant. An hoc expresso Dei præcepto fit, Non occides? Nõnne Magistratus hoc agentes, ac Episcopi nõ conuiuentes solum, sed consentientes, factumq; nõ improbantes crudeliter agere iure dici possunt? Iam hæc clementiæ Christi imitatio uocari non potest. Præterea mihi dicant (eos quæso) ex quãnam ueteris, aut noui fœderis lege iure fieri statuerint, Principem aliquem capite plectere debere adulterum, homicidam, latronem, aliũmue facinosum, qui, quum olim idololatra in aliena ditione degeret facinus admiserit, mox uerò, Euangelio recepto idola fugiens, Principis illius prouinciã, aut urbem bona fide securus adierit, ibiq; ueram religionem professus inculpatè uiuat. Quæ nam scuitia erit, si hæc non est? Etenim mihi uidentur qui hæc agunt papisticam Babilonem imitari, in qua speciali prærogatiua uniuersa orbis delicta

delicta cognosci, ac uindicari posse contendunt. Videant modò, an æquissimæ, ac iustissimæ leges sint, an à uerbo Dei dissecant, an tandem clementiæ, seu seruitiæ speciem habeant, quæ à Deo ad poenitentiam seruatos maciant; quæ contra Dei interdictum Zizania euellunt; quæ poenas irrogant Mosaicis atrociores; quæ contra Dei mandatum furem suspendunt; quæ à spiritu sancto afflato ut nos credere Christiana charitas iubet & ueram religionem amplexos qui ad eos bona fide se tutos putantes confugere, ob facinora alibi patrata extremo supplicio afficiunt; quæ deniq; iudici Christo munus suum eripientes, animas ad orbem demittunt. Nam Musculo authore (quod supra Musculus. diximus & hîc repetere congruit) qui errantem in errore suo occidit, aut non credit quod perniciosè, & damnabiliter coram Deo erret, aut si hoc credit, parum est de salute sua sollicitus. Cui Lutherus (ut diximus) ad stipulatur, inquit, Et duplicis necis, quantum in nobis est, nos reos cõstituiimus: corporis, quod perdimus morte temporaria, & animæ quam in gehennam detrudimus, morte afficientes æterna. His autem Brentius quoq; (ut ostendimus) subscribit, quum ait, Brentius. Nam si quis ob incredulitatem, & hæresim statim esset mulctandus, ille non corporali solùm uita priuaretur, sed de animæ quoq; salute in discrimen ueniret.

At uero objiciunt, hanc eandem rationem pro cæteris improbis, ac facinorosis hominibus afferri posse; qui tamen iusta poena Deo mandante afficiuntur. Viuentes enim conuerti possent; & in peccato suo morientes

SECTIO TERTIA.

morientes ad inferos detruduntur. Minimè sanè. Longè enim diuersa est ratio. Nam adulter, aut homicida, qui ob admissum facinus capite pœcitur, haud ob hoc perdendæ animæ occasionem habet. Nouit enim iusto se supplicio damnari; pœnitendiq; spatium illi relinquitur: nec ea opinione imbutus decedit, ut hominem necando, aut alienam uxorem constuprando, bonum opus se patrassè censeat. Quòd si non resipiscit, ipse sibi sciens prudens perniciæ suæ causa est, non Magistratus. Errorcm enim nouit, & fatetur. Quòd si talibus daretur ad eorum expectandam pœnitenti- am impunitas, omnes non pœnitere simulantes sup- plicium euaderent, mundusq; totus latronibus, sicarijs, & adulteris impleretur. Hereticus contra ea opinio- ne imbutus decedit, ut ueram doctrinam se habere, & eam retinendo Christi martyrem fore, pro comperto habeat, ac firmissimè credat. Pœnitentiã autem erro- ris cognitionem necessariò requirit: quocirca, qui er- rorem non nouit, pœnitere non potest. Hæc igitur ra- tio est, cur à Domino resipiscendi, ac ueritatem agno- scendi tempus illi conceditur, ne ignorans damnetur.

Amos 5. 15.
Psal. 45. 8.

At odium, & charitas (pergunt aduersarij) oppo- sita sunt: utrumq; tamen à Domino præcipitur. Quæ- dam igitur odisse, quædam uerò amare debemus. Idq; in genere Dominum ostendisse asserunt, quum dixit odio habete iniquitatem, & diligite bonum. Siquidè & ipse Dominus diligit iustitiam, & odit iniquitatè. Rectè sanè. Sed hoc pro nobis facit: Ex eo enim non consequitur homines malos odio habendos, ac pro- pterea

pterea occidendos esse. Sed (ut dixit August.) diligendi sunt homines, interficiendi errores: & tametsi Dominus odio habeat iniquitatem, idem quoque non peccatoris mortem, sed conuersionem exoptat. At quis tandem mediocriter eruditus consequutionem hanc comprobabit: Iniquitatem odisse iubemur, ergo homines odio habere nobis præcipiunt?

Nunc autem ex ijs quæ superius tractauimus pro lectori considerandum relinquimus, an pro hæretico non occidendo Christi benignitatis, & clementiæ imitationem allegantes, incongruè agamus. Rursus, an aduersarij multifariam & quam longissimè ab hac imitatione recedentes, Mosaicæ legis rigorem superantes, delatorum munus obcuntes, iure merito seuitiæ argui possint.

Cæterum, iterum excipiunt, Christum, tametsi uiuens infinita penè suæ clementiæ, & benignitatis specimina ediderit, idem tamen in cœlis degens, sæpius horribile iræ suæ exemplum ostendit, ut Iudæorū antiquas clades, eorumque extremam perniciem, Turcarum in Christianos seuitiam, tot prouinciarum iactura, multarumque hominum myriadum interitu: Papiasticam denique in eosdem tyrannidem. Quæ omnia, inquit, Dei opera sunt, maiestatem suam uindictantis. Sed quid hoc ad propositam materiam? Quid, quæ proportio, aut cognationis est operibus illis quæ Christus in terris uiuens ad nostri exemplum, & institutionem edidit, ad ea, quæ in cœlis ad patris dextrâ sedens uia cum eo operatur, modò ad publicorum, et

SECTIO TERTIA.

priuatorum criminum uindictam, modò ad suorum
 correccionem, modò tandem alios fines spectans sibi
 ac patri tantum optimè cognitos? Quæ nam conse-
 quentiæ ratio est, Christus è cælis homines mulctat,
 & diuexat, ergo Magistratus in terris ad eius imita-
 tionem, & exemplū hæreticos supplicio afficere de-
 bent? Atqui nōne ipsi fatentur in Christi imitatione
 distinctionem esse adhibendam? & aliqua Christi fa-
 cta esse, quæ si quis imitari uelit, pro stulto meritò ha-
 beatur? Id quod ipsis perbellè contingeret, si Christi
 in sua maiestate sedentem imitari nolētes, Iudeos pas-
 sim trucidarent, urbes incenderent, falsos Christianos
 occiderent, & reliqua peragere tentarēt. Deus opti-
 mus: pro exemplo nobis imitando Christi in mortali
 carne uiuentis (ut paullo ante diximus) opera, neque
 tamen omnia, proposuit. Ea uerò, quæ in spiritu glo-
 riosus, & immortalis peragit, ad fontium uindictam,
 aliouè suo imperscrutabili iudicio, timenda ac reue-
 renter admiranda sunt, non imitanda. Sed mirandum
 profectò est, quàm sint semper ad exempla rigoris ac
 seueritatis, quam clementiæ, & pietatis imitanda pro-
 cliuiora. Id quod in Mosis exemplis citandis haud
 obscure declarant. Cuncta enim rigoris, & seuerita-
 tis facinora ex eo afferentes, ea omnia omittunt, qui-
 bus mansueti animi sui specimina, ac præclaram be-
 nignitatem ostendit. Ut puta, quum irato in populum
 Num. 16. 44. Ioua ob conspirationem in Mosen, & Aaronem fa-
 ctam propter Coræ, Dathanis, & Abirami sociorūq;
 cladem, quum Mosi, & fratri Ioua præcepisset, ut ab
 impia

impia multitudo se amouerent: sese omnes subito
 confecturum: A non ipso Mose monente thuribulo
 accepto, igniq; ei ex ara indito, & suffimine inie-
 clo, procurrit, & pro populo supplicat, stans inter
 mortuos, & uiuos. Itaq; tandem cohibita est clades.
 At isti, ut diximus, Mosis mansuetudine omissa, et par-
 ui ducta, eius solum seueritatem imitandam propo-
 nunt. Sed quam seueritatem? quippe eam, quam Ioua
 mandante in idololatrias Leuitaru manibus exercuit,
 eosq; manus suas ea die Iouæ consecrassè dixit. Quod
 exemplum ad heretici mortem parum pie pertra-
 hant: non uidentes, aut uidere disimulantes, eos ido-
 lolatrias, non hereticos fuisse, speciali; Iouæ manda-
 to facinus illud Mosen patrasse. Id quod ad generale
 exemplum, Vireto authore, pertrahi nõ decet. Quod Viretus,
 tamen loco suo dilucidius declarabimus. Nehemiæ
 quoq; benignitas, & clementia insigne nobis exem- Nehem. 13. 15.
 plum esse potest benignitatis, & clementiæ: qui quũ
 uidisset per Iudæam Sabbatho torcularia calcari, ma-
 nipulos uehi, asinos onerari, omne deniq; onerum ge-
 nus Hierosolymam die Sabbathi comportari, in eos
 ex lege non animaduertit: at placidò, eos commone-
 faciens, errata remisit. Huius etiam clementiæ exem-
 plum ab Exechia rege Iudææ petere possumus: qui 2. Paral. 30. 17.
 quum Dei cultum per multas etates corruptum ac
 intermissum restaurare uellet, eiusq; mandato iam Pa-
 scharite celebraretur, essentq; in coetu multi non lu-
 strati, ac ex lege purificati, qui propterea Pascha nõ
 ex præscripto polluxerant: bonus ille piusq; Rex,

SECTIO TERTIA.

quamuis delicti poenas ab eis petere possit, benignus pepercit, & pro eis precatus est, dicens, Bonus ille Iona omnibus sit propitius, qui mentes suas ad Dei, ad Iouæ inquam ipsorum patrij Dei, studium applicuerunt; etiamsi non egerint, ut postulabat sacra purificatio: atq; à Deo exauditus hac ratione ab eis diuinã iram depulit: si exemplis igitur niti uolunt, cur nõ potius Moysi mansuetudinem, Nehemiæ clementiam, Ezechie benignitatem imitantur, quàm eiusdem Moysi seueritatem ac rigorem, quem propriæ naturæ oblitus exercuit in re specialiter à Deo sibi iniuncta? Quod si specialia eiusmodi mandata nobis generaliter imitanda proponerentur, salua conscientia Papiſtarum bona diripere nobis fas esset, quoniã Hebræi speciali Dei mandato Aegyptiorum uestes, aureaq;, et argentea uasa surripuere. Non semper agit Deus ea quæ agit, quia sui natura bona sint, sed propterea bona sunt, quòd ab eo aguntur, atq; mandantur. Et idcirco quum ea præcipit, quæ nobis mala uidentur, tunc bona sunt, quia ab eo præcipiuntur. Abrahamus parum absuit, quin filium maclarit: & quòd ad eum atinebat, maclasse dici poterat: horribile crimen naturæ lege, at iustum opus Dei mandato effectum. Quin & uxorem Agarem Ismaelemq; filium primogenitum domo expulit, & exulare iussit, nulla fortasse causa suafus: tantum Saræ inuidia impulsus. Non ne hoc facinus maximam præ se fert crudelitatem? Attamen piè factum Deo præcipiente. Nobisne igitur fas erit Abrahamum imitantibus, quouis æstu percitis filios

inter-

Gen. 22. 10.

Ibid: 21. 14.

interficere, uxores, & natos domo eijcere? Iacobus in super Deo inspiciente patrum Labanū dolose decipit, itaq; diues euasit. Licebitne ergo nobis illius exemplum imitari, proximos nostros decipere, eaq; ratione locupletari? Impium profecto sui natura Iacobi facinus fuit, iustum uero speciali Dei mandato. Sed argumentum hoc inferius pulcra oblata occasione, alijs ueteris foederis adhibitis exemplis, iterum fusius tractabimus.

Quod autem aduersarij nobis obijciunt, scēuitiam à nobis esse, lupos seruare curantibus, ut miseris oues dilanient, atq; deglutiant; sciant sanè, nos contra huiusmodi lupos necari cupere: uerū ijs telis, quibus ad eiusmodi beluas occidendas, ueræq; doctrinae hostes propugnandos instructi sumus.

At uerò interim quid nobis agendum censetis, o strenui milites, o tribuni, copiarumq; ductores spiritalis nostri Regis? Est ne uobis ociandum? uultisne manibus (ut aiunt) ad baltheum appensis, ensē illum uagina reconditum habentes, quo à Rege uestro ad Regni sui tutelam, atque custodiam armati estis, munus uestrum illis defungendum relinquere, qui gladium tractant ad Regnum hoc defendendum haud satis idoneum, eo relicto, qui penetrat usq; ad diuisionē animæ, & spiritus, compagumq; & medullarum, animi cogitationum, consiliorumq; iudex? Eo inquā, quo cogitationes, & omnis sublimitas contra Dei cognitionem elata deturbantur, omnisq; mens ad obediendum Christo cogitur? Hoc idem est, ac si Achil-

Hebr. 4.14

cc

cc

2. Cor. 10. 5.

cc

cc

cc

SECTIO TERTIA.

les, uilis, & ignauus factus, Therfitis auxilium imploraret. At scelerati heretici (obijcitis fortasse) adeo duri sunt, peruicaces, & obstinati, ut postquam in eis spiritus gladio necandis omnes nervos intenderimus, nihilq; profecerimus, ad carnalia tela confugere cogamur, ijsq; eos radicitus extirpando Christi Regnū tutari, & à præfracta eorū insolentia repurgare. Sed heu, quānam insigni contumelia Dei uerbum afficitis? Non ne hodie idem Deus uiuit, idem Christus, idē spiritus sanctus, eademq; uirtute, qua huius Regni initio pollebant? Num uerbi Dei gladius, duplici forsā retusa acie hebes euasit? Non ne eadem adhuc præstat facultate, qua Apostolorum, Martyrū, ueterumq; Patrum etatibus præstitisse legimus? Tum inquam, quum tot hæresum capita, Nicolaitarum scilicet, Cerinthianorum, Ebionitarum, Sabellianorum, Manicheorum, Nouatianorum, Donatistarum, Circumcellionum, Nestorianorum, Anabaptistarum, Arrianorum, hoc uno gladio collisa, atq; amputata fuere? At quisnam istorum ciuili gladio percussus fuisse legitur? Quis nam eorum, qui spiritus gladium tractabāt ferrei gladij præsidium implorauit? Ne unicum quidem exemplum huius rei afferre potestis: ambitiosis paucis, ac sanguinarijs (de quibus supra fit mentio) episcopis exceptis. Et nihilominus spiritualibus telis heretici confossi, hæreses uerò penitus excise, & extirpate fuere. Ad hæc, in renouanda, & ex obliuionis caligine eruenda in hoc nostro ob id felicissimo seculo uere religionis cognitione, sanaq; doctrina instauranda,

randa, cuiusnam gladij usus est habitus? Lutherus, Zuinglius, Oecolampadius, Pomeranus, Melanthon, Bucerus, ceterique strenui Christi milites loricam, credo, induerunt, ensesque lateri aptarunt, ut Germaniam, Angliam, Daniam, Daciam Euangelio subigerent, atque in causa essent, ut impiæ Babylonis uici glorioso Martyrum sanguine aspergerentur. Num ferreus gladius Francos, aut Belgas Euangelio credere coegit? Imò uerò, num potuit unquam carnalis gladius, innummerabilium quoque martyrum cadibus, ex ijs prouincijs Euangelium exigere? Rebus igitur ita se habentibus, cur uelimus nos, id quod spiritu Deo ipso operante cœptura est, ciuilibus uiribus suffragantibus carne perficere? Non ne meministis Calunum ipsum fassum fuisse, pelli è medio sapientiam, quoties in res geritur? An nescitis quòd in causis etiam ipsis ciuilibus, si alter ex litigantibus uiolenter agat, ac iudex ei assentiatur, aut conuiueat, litigator ipse se iure carere, iudex autem doctrina et probitate, turpiter ostendunt? At nos quandoque puerorum more agimus, ut dixit quidam: qui, quum uerba eis deficiunt, in capillos inuolant. Arma, arma inquam nostra capiamus. Nam si scientiæ Zelo, Christianoque spiritu ea tractauerimus, haud minoris quidem efficacitatis in manibus nostris erunt, quàm, quum eorum manibus olim tractata fuere, qui contra idem hostium genus fetidissimo euentu eadem strinxere. Sed quid inquam? Arma quidem eadem sunt: brachia ea tractantia longè diuersa. Scanderbeij fortissimi illius herois machera, quum

SECTIO TERTIA.

ab eo uibraretur unico ictu boui caput amputabat: quod quum ad Mahemetis Turcarū Regis aures peruenisset, eam habendi cupidine inensus, per internuncios ab eo dono petijt. Heros, animi magnitudine non minus, quàm corporis robore præstans, libenti animo Regi, quanuis hosti, optatū munus misit. Quo potitus princeps, quū gladius, manu sua uibratus, quæ audierat miranda non efficeret, deceptum se à Scanderbeio autumans, rem illi significauit. Cui heros respondit, Macheram quidem se illi misisse, brachiū uerò non misisse. Hoc idem nobis accidit uerbi Dei gladium tractantibus. Nam gladiū quidem, quo nos Rex noster armauit, habemus: spiritus uerò nostri brachia non ijs uiribus pollent, quibus ea pollebant, quæ hæc tela olim tractantia, adeò miranda fecêre. Sed unde hæc nobis uirium imbecillitas? Bonus chymus in homine corpori uires impertit. Inde autem brachijs ad arma tractanda robur subministratur. At spiritus nostri brachia Christi spiritus succo carentia, quid mirū si necessaria ad tela sua uibranda ope destituuntur? neq; his armis præclara ea efficiunt, quæ olim à bene pastis militibus peragebantur? Quo circa minimè mirum est, si hæretici primum, deinde ambitiosi Episcopi, Antichristus postea, eius imitatores deniq; imbecillis uiribus hoc gladio hostes conficere non ualentes, ad carnalia tela sese conuertêre. Etenim fractis uiribus est spiritus ille, qui carnis indiget presidio. Omni igitur mentis affectu Dominum precemur, ut celesti spiritus sui cibo nos pascat, atq; nutriat: adeò ut

malis

malis humoribus prius purgatis, optimus chymus in nobis coalescat: à quo uiribus restituis, ad uera arma nostra uiliter tractanda idonei reddamur. Quod si fidenter petierimus impetraturos esse dubitare non possumus. Hinc autem fiet, ut strenui ac robusti, eo gladio certissimos ictus ingeminantes, errores omnes trucidemus, nobisq; opus amplius non sit Magistratus potestatem implorare, utq; homines interficiant suadere. Dominus noster geminos gladios habens, Magistratibus alterum, alterum uerò uerbi sui Ministris commendauit. Quapropter carnis delicta carnali gladio plectat Magistratus, spiritualia uerò spirituali uindicanda relinquat, neq; iurisdictiones confundantur. Arma enim militiæ nostræ (inquit Paulus) 2. Cor. 10. 4 non sunt carnalia, sed diuinitus potentia, &c. Quæ uerba explicans Cast. inquit, Pauli militia erat, oppugnare & deturbare cogitationes hominum: hoc est, tanta uirtute loqui, & docere, ut hominum animi rei ueritate uicti, cogerentur ita cogitare: uera dicit, & quæ refelli nequeant. Ad eam spirituales pugnam utebatur telis non carnalibus, sed spiritualibus. Ut enim insanus sit, si quis gladium, aut missile uelit uincere cogitatione, sic insanus sit, si quis cogitationem uelit uincere gladio. Atqui Christiani præconis uirtus posita est in uincenda cogitatione. Ex quo consequitur, cum non posse uti nisi his telis, quibus uinci possint cogitationes hominum. Non igitur in morte hereticis molienda.

Exemplum (pergit Cast.) insigne habemus in Nerone. Is Græciam peragrans, edebat, obibatq; ipsemet

SECTIO TERTIA.

22 certamina musica. Si alios musicos uincebat, coro-
 23 nabatur. Hoc erat legitimum certamen. Sin ab eis uin-
 cebatur, curabat ut interficerentur. Hoc uerò non e-
 rat musicum uincere, sed hominem interficere. Qua
 inepta iniquitate illud consequebatur, ut hominum fi-
 cta uoce tanquam uictor in praesentia laudaretur, &
 ceteri musici deinceps data opera male canerent, ne
 eum offenderent. Cogitationes quidem hominum
 (quanuis princeps esset omnium potentissimus) non
 uincebat: quin eum pro insano, & illi tunc haberent,
 & nos nunc habeamus. At ceteri musici, qui eum ar-
 tis peritia superabant, uincebant non solum aliorum,
 sed etiam Neronis ipsius cogitationem: ut ita eius ani-
 mus, quanquam inuitus loqueretur: Hi melius canunt,
 quam ego. Similiter accidit in religione, disputatur
 de multis rebus, si quem uerbis uincimus coronamur:
 & hoc est legitimum certamen. Si quis à nobis uinci
 non potest, haereticus appellatur, & interficitur. Hoc
 uerò non est haereticum uincere, sed hominem occi-
 dere. Qua inepta iniquitate id cōsequimur, ut in praesentia
 ficta hominum uoce uictores pronunciemur, et
 ceteri deinceps minus benè dicant, quam possent, ne
 pereant cogitationes quidem hominum, quanuis po-
 tentes simus, non uincimus. Quin nos pro insanis, &
 nunc qui caeci non sunt habeant, & posteri habituri
 sint: atque ita de nobis iudicaturi, ut nunc nos de Ne-
 rone, & ceteris Christianorum persecutoribus iu-
 24 dicamus. Nihil enim tam testum est, quod non sit de-
 25 tegendum. Pronus sit Deus obedientibus uirtutem tan-

tam. ut unus centum, & centum decem millia fugare
 possint. Sic pugnavit Paulus, qui unus poterat diuinis
 illis suis armis deurbare non centum, sed omnium ho-
 minum cogitationes. At nunc centeni singulos inter-
 ficimus, & Christum carnalibus armis defendimus:
 ut intelligatur nos carere spiritualibus, & Christum
 habere carnalem. Si enim Apostoli, qui nobis Eccle-
 siam plantarunt contenti fuerunt armis spiritualibus,
 apparet, eos, qui carnalia adhibent, non satis confide-
 re spiritualibus: quibus tamen considerent, si ea habe-
 rent: quippe quæ sint omnipotentia: ut apparebit in
 aduentu Domini, qui Antichristum, hoc est Christi ho-
 stem summum, non alijs armis debellabit, quam spiri-
 tu oris sui. Scriptum est Exodi 35. Tabernaculum fa-
 ctum esse ex populi donis ultrò oblati, nemine coa-
 ctio: quod idem de Ecclesia intelligendum est, ut patet
 Psal. 110. In quo dicuntur Christi copię esse uolunta-
 rię. Itemq; in lege, in qua iubetur ut timidi discedat,
 ne in acie cæterorum animos emolliant. Sic est geren-
 dum Christi bellum militibus uoluntarijs, & solo Dei
 uerbo coactis. Aliter, qui militant, alij quam Christo
 militant. Itaq; ostendit euentus, moresq; nostri, quis sit
 fructus coactę militię.

Exod. 35. 21.

Psal. 110. 3.

re: ca

Ad hæc respondent aduersarij, non rectè à nobis
 percipi in his uerbis Apostoli mentem. Haud enim
 institui sui fuisse carnalia arma Christianis homini-
 bus, aut cunctis, aut eorum parti è manibus extor que-
 re: sed tantum Dei spiritus potentiam, quæ in Apосто-
 lis patefiebat concelebrare, ac miris laudibus extolle

re: ca

SECTIO TERTIA.

re: ea enim longè maioris efficacitatis esse, quàm sint arma terrena, quibus mundi principes hominès debellant, & subigunt, hostesq; suos ulciscuntur. Hæc autè Dei uirtus, ac potentia (inquiunt) tunc demum penitus sese exeret, & cumulatissimè ostendetur, quum uniuersi ipsius, electorumq; suorum hostes eorum pedibus subijciantur. Ac deniq; concludunt, ibi Paulum comparatè loqui, tantum ut ostendat quàm præsent, carnalibus spiritualia tela. Verum quatenus asserunt, Apostoli institutum non esse carnalibus armis Christianis hominibus, aut cunctis, aut eorum parti interdiceret, sicuti de cunctis concedimus, ita de parte negamus: concedimus inquam, Magistratum ab illis non prohiberi ijs in rebus, quarum ad eum spectat cognitio: at de uerbi Ministris, quam eam esse partem opinor eorum uerbis notatam, iterum constantissimè negamus: ac Pauli uerbis eos doceri affirmamus, eorū tela Dei uerbum esse, non carnalem gladiū. Id quod, si quis eam Epistolam attentè perlegerit, facillè percipiet. Cognoscet enim Apostolo nullam fuisse eo in loco oblatam occasionem cum Corinthijs disceptandi, utra horum armorum præstantiora essent, carnaliāne, an spiritualia. Sed, tantum illis ostendendi (qui corporis eius imbecillitatem, & spiritus humilitatē cernentes, eum despiciebant) sese ijs armis instructum esse, eisq; tractandis edoctum, quæ, cum longè potentiora, tum sibi, suiq; similibus propria, ac peculiaria essent: ijsq; sese in eos animaduersurum. Restat igitur, ut hæc ita se habere eius uerbis probemus.

Corin.

Corinthiorum Ecclesia (ut ex eadem Epistola aperte patet) multis aliquandiu erroribus laborauit. Ac non solum in rebus ad mores, & disciplinã pertinentibus, uerum ad doctrinam quoque spectantibus. Hoc primum ex Pauli uerbis intelligitur, quum inquit, sed uereor, ne forte, ut serpens Euam sua astutia 2. Cor. II. 3. decepit, sic uestre mentes à simplicitate, quæ esse debet in Christianis corruptæ deflectant. Quòd si ueniret, qui alium Iesum prædicaret, quàm quẽ nos prædicamus, aut si alium spiritum acciperetis, quàm quem accepistis, aut aliud Euangelium, quàm quod admistis, rectè illum ferretis. Et inferius: sunt enim istiusmodi falsi Apostoli fallaces operarij, qui in Christi Apostolos transformantur: nec mirum, quum ipse Satanas transformetur in lucis Angelum.

His igitur erroribus Corinthi uigentibus, Apost. Paulus ad eos scribens sæpius acerrimè comminatus fuerat, ni resipiscerent, se eò profecturum, & in eos grauitè animaduersurum. Id quod primum his eius uerbis percipitur, Ad eò, ut si uos per Epistolam dolo re affecerim, non me pœniteat. Et alibi, Nè uidear uos per epistolas terrere conari. Iam uerò qui Paulo aduersabantur, atq; illis turbis capita erant, omni conatu curabant eius auctoritatem apud Ecclesiam infringere, ac penitus delere: ideoq; eo absente illi obloquebantur, dicentes, eum absentem quidem admodum strenuum sese ostendere: quippe qui epistolas (ut dicitur) igneas scriberet, minarumq; et terroris plenas: præsens autem cuniculo magis timidus, atque humilis esset.

SECTIO TERTIA.

- set. Hoc autem probè declaratur eius uerbis, quum
 oblocutorum, & aduersariorum suorum personam
 Ibid. 10. 10. induens, eorum uerba recitat, inquit, Epistole qui-
 dem (aut) graues, fortesq; sunt, at corporis praesentia
 imbecilla, oratioq; abiecta est. Quapropter ille his
 nuncijs commotus, scandalo obuiam ire cupiens, ut
 eorum, eosq; sectantium audaciam retunderet, iterum
 Ibid. 12. 20. pergit, eisq; minatur, ac dicit, Vereor enim, ne forte,
 quum uenero, & ego uos non quales uellem inueniam,
 & ipse à uobis qualem non esse uelletis inueniar. Et
 Ibid. 13. 2. alibi, Et praedixi, & praedico, ac sicuti dum iterum
 aderam, nunc absens scribo ijs, qui ante peccauerint,
 caeterisque omnibus, me, si rursum uenero, non esse
 parsurum.

Sed ut rem tandem propius aggrediamur, aliàs
 Ibid. 10. 1. demum ita fatur, Ille ego Paulus uos exhortor per
 Christi lenitatem, ac mansuetudinè: qui praesens quidem
 apud uos humilis, absens autem sum in uos confidens:
 rogo inquam, ut detis operam, ne mihi praesenti sit au-
 dendum confidentia, qua audere cogito in quosdam,
 qui nos perinde habent, ac si secundum carnem gra-
 diamur. Nam in carne gradientes, non secundum car-
 nem militamus. Quasi diceret Apost. Vos me uidetis
 imbecillo corpore, summisso humiliq; aspectu, leni
 sermone, ac mansueto, minasq; meas, quibus in uos
 per literas insurgo, parui penditis, & irridetis: pu-
 tantes, quas uobis me inflicturum mitor poenas car-
 nales esse; neque his uiribus pollere arbitramini, ut
 uos ulciscendi facultatem habeam. Verum toto caelo
 erratis:

SECTIO TERTIA.

bis Christianis hominibus carnalia arma, neque cunctis, neque eorum parti è manibus extorqueri (ex quo, ut puto, inferre uolunt, Paulum quoque in Elymam magum, Hymenæum & Alexandrum iisdem armis usum fuisse, eos corporaliter torquendo: & idcirco, ut quidam eorum dixit, eius exemplo nos quoque armis illis uti posse, Magistratum aduersus hæreticos implorando) asserunt credendum esse, quam multam Apostolus Corinthijs minabatur simplicem excommunicationem non fuisse. Sed non satis est dicere, istud credendum esse: uerum id probare oportet. Alioqui nobis tantum negare sufficit: illis autem probandum relinquitur. Sedenim contra nos nihil aliud intelligi affirmantes, plurimis disputationum nostrarum locis tam aperte hoc probasse confidimus, ut nihil addi oporteat. Præterquam quòd nostra Pauli uerborum explicatione satis superque apparet, multam omnem carnalem excludi, spirituale tantummodo probari: præsertim quum idem Apostolus bis aliàs dixerit, quàm à Deo acceperat potestatem ad eorum edificationem, & non autem destructionem accepisse. Quapropter si Pauli in eos animaduersio (ut opinantur aduersarij) capitalis fuisset, siue ab ipso per miraculum inflicta, siue à Magistratu ad eius exemplum gladio irrogata, facile iudicatu est, an potestas illa Pauli in Corinthios, aut nostrorum illius imitatione in hæreticos ad edificationem esset, siue potius ad destructionem. Hinc igitur Elymæ, Hymenæi, Alexandri, uirgæque, quæ aliàs Apostolus, eisdem Corinthijs minitabatur ab eis allata ex

2. Cor. 10. 8.

& 13. 2.

» non autem destructionem accepisse. Quapropter si Pauli in eos animaduersio (ut opinantur aduersarij) capitalis fuisset, siue ab ipso per miraculum inflicta, siue à Magistratu ad eius exemplum gladio irrogata, facile iudicatu est, an potestas illa Pauli in Corinthios, aut nostrorum illius imitatione in hæreticos ad edificationem esset, siue potius ad destructionem. Hinc igitur Elymæ, Hymenæi, Alexandri, uirgæque, quæ aliàs Apostolus, eisdem Corinthijs minitabatur ab eis allata ex

ta exempla prorsus euanescent, certumq; manet propria, ueraq; Christianæ militiæ arma spiritualia esse, non carnalia. Sed iam reliqua coram obiecta persequamur. Fortissimum igitur Achillem in aciem quoque producunt aduersarij: Luca scilicet locum, de ho- Luc. 14.
mine quodam, qui fecit magnam cœnam; quumq; ex
famulo audisset inuitatos terziuersari, & ne cœnæ
interessent uarias excusationes afferre; iratus seruo
mandauit, ut cuestigio egrederetur in urbis areas, at-
que uiros, & pauperes, mutilosq; & claudos, & cœ-
cos introduceret: Quibus peractis, quum adhuc lo-
cus superesset, Proficiscere, ait seruo, in uias, & in se-
pia, & intrare coge, ut domus mea impleatur. En uo-
bis (dicunt isti) seruatoris nostri exemplum: quo nihil
aliud intelligi potest, quàm eos, qui uoluntarij, & ra-
tionibus suasi ad uiam redire, sanamq; doctrinam am-
plecti nolunt, uerboq; Dei obstinate resistunt, ad hoc
per Ministros, & Magistratus cogi debere. Papisti-
cum sanè inuentum: hoc enim præcipuè loco insecta-
tionem suam fundarunt: neq; uerò Romana illa tan-
tum bestia, sed Reges aliquot, autoritate hac fulcit,
populos armis ad fidem se cogere posse putarunt. In-
ter quos Carolus Magnus Frisios, Westphalos, ac Sa-
xones Germanorum populos bello Christianos fieri
coëgit. Et patrum nostrorum memoria Ferdinandus
Hispaniæ rex Baticos homines ad Christianam reli-
gionem eadem ui adegit, qui quum maiore ex parte
nunquam uerè Christo crediderint, aperte declarant
quos fructus pariat coacta conuersio. Heraclius quo-

SECTIO TERTIA.

que Imperator anno circiter 636. Iudeos in Imperij
provincijs degentes ad Baptismum ui coëgit. Idemq;
à Dagoberto Gallie Rege, & Sisebundo Hispanie,
precibus obtinuit. Quasi uerò Christus iusserit un-
quam Regnum suum ui & armis propagari. Deus

» Mosis significauit, uelle se cesspitium aram sibi fieri.

» Quòd si lapidea extrueretur ex quadrato lapide non
excitari: nam si ad opus illud ferramenta adhiberen-
tur, aram profanatum iri. Quid hoc? Ara uerum Dei
cultum significat, & Christi Regnum nobis figurat,
quod ferro extruere nefas est: pura enim ac simplici
materia edificanda est huiusmodi ara, non autem la-
pidibus ferro quadratis, ac perpolitus: puro quippe,
a simplici Dei uerbo, non humano apparatu, sophi-
sticis uè argumentis, nec deniq; gladio, & uiolentia.

Luth. de subl. Lutherus in hunc sensum aliquando dixit, Dauidi in-
mund. potest. terdictum esse templum edificandi munus, eò quod

» multum sanguinis effudisset. Non quòd in hoc male

Dauidi cur egisset, sed quia non poterat esse Christi figura, cuius
interdicta tē- Regnum sine gladio, mansuetum, ac pacificum esset
pli extructio. futurum. Functioni illi diuina prouidentia designatū

Friderich qd esse Solomonem filium, cuius nomen FRIDERICH,
significet. hoc est PACIFICVM sonat: qui pacifico Regno

» Christi regno consimili potiretur. Ad hoc (inquit
quoque Lutherus) in omni templi extruptione, nun-
quam (ut textus habet) ferri ictum auditum fuisse. Hoc
autem haud alia de causa, quàm, quòd Christus popu-

» lum suum habiturus erat ab omni uiolentia immunè,
» absq; lege, liberum, spontaneum, ac uoluntarium.

Hierony-

Hieronymus uerò Zanchius enarrans ea uerba Hier. Zanch.
 Actuum Apost. Vos autem spiritus sancti uirtutē acci Conci. prima
 pietis, mihiq; testes eritis, ait eo loco notandum esse, pag. 48. & 49.
 Dominum Christianis ad mundum illi subigendū bi-
 na tela tradidisse, nempe spiritum sanctum, & uer-
 bum. Ibiq; ostendit hæc arma esse quibus solis, neq;
 uerò alijs, Christiani homines Christi Regnū sint de-
 fensuri. Et paullo superius dixerat, falsi eos, qui alijs,
 quàm ijs armis, Christi Regnum tutandum esse cen-
 seant. At quidam uerbo Dei diffidentes, quo procul-
 dubio nos uictoria potituros esse cōstat, in ciuili gla-
 dio ultimam spem reponunt, ac si acie fusa, re ad tria-
 rios redacta, ferreus gladius gladio spiritus suppetias
 laturus esset. At nisi uerbi gladius nostros hostes fun-
 dat, fugetq; , frustra ciuilis gladij suffragium implo-
 rabimus.

Non igitur ex cœnæ parabola colligi par est, inui-
 tatos armis, aut pœnæ timore ad eam accedere adigi
 debere, sed spiritu, & doctrinæ uerbo. Non enim ti-
 moris, sed amoris uires peragi debet. Hic igitur uiol-
 enter agitur? Maxime. Sed quodnam hoc est uiolen-
 tiæ genus? Amoris tractum appellat August. & ouic-
 ulæ exemplum affert, quam pastor uiridi frondium
 ramusculo ostenso, post se trahit, escæ potiundæ cupi-
 dine illectam, ac ucluti coactam. Ea igitur ratione Do-
 minus noster piorum Ministrorum uerbis, cœlestia pa-
 bula in æternæ uitæ Regno hominibus pollicita osten-
 tans, amoris uires ad cœnam illis à Patre paratā eos per-
 trahit. Quòd si etiam pauoris uires peragenda sit, le-

SECTIO TERTIA.

gis rigore deterreantur, peccatorum profunda, ac
 immensa abyssus, quibus Dei nomen incredibili con-
 tumelia affecerunt, illis detegatur. Ite eius fulmen, &
 in fontes eumq; despicientes horribile iudicium, ob
 oculos ponatur. Qua ratione superbie spiritus retun-
 di, & infringi, humilisq; sensus in cordibus gigni po-
 terit: Adcò, ut proinde Euangelio salutis per Christū
 nobis oblatae ipsis illico proposito, timore in amorē
 uerso, ad cœnam quasi uiolenter trahantur. Hoc mo-
 do Christus ipse, itemq; post eum Apostoli, quamplu-
 rimos ad cœnam accedere coëgerunt. Tunc nempe,
 quum mentis eorum duritiem frangentes, & pecca-
 torum remissionem, aeternæq; uitæ spem subijcientes,
 timoris unâ, & amoris ui ad fidem pertraxerūt. Nam
 quotusquisq; erit, qui peccatorum suorum onus, iræ
 Dei ardorem, criminum condonationem, & salutis,
 uitæq; perpetuæ felicitatem sibi oblata sentiens,
 mentis instituta non mutet, & Euangelium amplecti
 non cogatur? Hæc inquam uiolentia est, timoris unâ,
 atq; amoris uis, qua uerbi Dei Ministri ipsius uerbi
 prædicatione, homines in uiam, à qua aberrauerant,
 reducere debent: nō autem in sectationibus, minis, ter-
 roribus, ferro tandem, & igni. Paulus enim dixit,
 2. Cor. I. 24. Non quòd dominemur uestre fidei, sed quòd admini-
 stri simus gaudij uestri. Et Petrus, Neq; ut gregibus
 I. Pet. 5. 3. imperantes, sed, ut qui oulis exempla sitis. Quæ uer-
 ba explicans Petr. Martyr, Quòd si Ministri Christi
 Pet. Mart. in I. Cor. 89. sunt, inquit, ei (de uerbo intelligit) se prorsus debent
 subijcere: non autem in Clerum, uel populum Dei
 (quod

Quod Petrus disertè prohibuit dominari. Etenim nō «
 Domini, uel Tyranni, sed œconomi, & dispensatores Ergo Tyranni
 sunt. Ceterum Christianum hoc axioma, ne aduersa qui conscientias cogere p̄-
 rij quidem ipsi negare audent; quum eorum aliquem sumunt.
 audierim sanctè dicentem, condendarum conscientie
 legum facultatem Deum nulli hominum concessisse,
 nec ulla ratione perpeti posse, quenquam præter se
 solum, hominum animis dominari.

Sed ut ad cœnā reuertamur, si homines ea ratione,
 qua ipsi interpretantur, ex parabole uerbis ad fidem
 essent cogendi, de paganis, non de hæreticis intelli-
 gendum oporteret. Nam inuitati populus electus sunt: Hebræi
 scilicet. Accitos autem è uicis, & septis, Gentiles in-
 terpretari decet. Quocirca, si cogere ad cœnam (ut
 uolunt) est cogere ad fidem, non hæretici, sed Paganis
 cogendi sunt. Si enim ex parabole uerbis hæretici
 adigendi fuissent, oportuerat Dominum mandasse fa-
 mulis, ut inuitatos cogere, non qui per uicos, & se-
 pta dispersi erant. Hæretici enim Ecclesie corpore
 censentur, iamq; Dei uerbo ad cœnam inuitati fuere:
 Infideles uerò extra Ecclesiam reperiuntur. Sedenim
 (ut iam ostendimus) ijs uiribus, & armis neutri eorū
 cogendi, aut deterrendi sunt, quibus aduersarij adi-
 gendos ac deterrendos opinantur. Voluntarios e-
 nim, iterum dico, seruos uult Dominus, non eius gene-
 ris, qui fustibus cæsi, seruili timore, non filiali amore
 obedire coguntur. Apud Ioannem legimus, quū pluri Ioan. 6. 67.
 mi ex Domini discipulis eius uerbis offensi ab eo de-
 sciuisent, eum ad duodecim conuersum, qui soli apud

SECTIO TERTIA.

eum remanserant, interrogasse, an ipsi quoq; à se discedere uellent. Quasi diceret, se ad neutrum eos cogere; uolentes habere uelle. Contra Papiſta, quiq; eos imitantur, eos etiam ui retinere uolunt, qui fortassis manendi donum non habent, eosq; ad reditum ui adigere, qui iusto Dei iudicio redeundi sunt facultate destituti.

Ioan. 10. 30.

Validum quoq; cuneum habent in Ioanne: quippe quum Domino dicente, se & Patrem unum esse, Iudæi rursus lapides sustulerunt, ut eum lapidaret. Quos Iesus sic contra alloquitus est, Multa uobis præclara
 » opera, meo Patre authore edidi: propter quòdnam
 » eorum operum me lapidatis? Cui Iudæi, ob præclarè
 » opus non lapidamus te, sed ob impia dicta, & quod, homo quum sis, te Deum facis. Hinc uerò acutuli quidam mirabile argumentum non eliciunt, sed extorquent. Dicunt, non negasse Christum hominem impiè loquentem, & in Deum maledicum lapidari debere, & ex Mosis lege omnino lapidandum esse. Verum responsum ipsius in eo tantum uersatum esse, ut ostenderet, se in Deum maledicum non fuisse. Vnde consequitur, inquit, quum iustum blasphemii supplicium non negauerit, expresse comprobasse. Hinc tandem concludunt, hæreticum, qui eorum quidem sententia uerus est in Deum blasphemus, non ex Mosai-
 ca solùm, sed Euangelica quoq; lege, interfici debere. Perpulcra quidem argumentandi ratio, ex eo quod non negatur, approbationem inferre. Nonne clarè liquet, satis Christo fuisse ea ratione Iudæorum criminationem

nationem penitus diluere absq; eo, quòd Mosaicam legem abrogatã esse diceret, & quasi tacitè quodammodo fateri illis iustus fuisset se contra legẽ illam commisisse? Cuiam uel mediocriter in Euangelistarum & Apostolorum scriptis uersato ignotum est Iesum Christum, dum adhuc in terris ageret, nullius Mosaicæ legis abrogationem promulgasse, sed id post sui ascensum in cœlum, & spiritus sancti missionem, Apostolis, & discipulis, sensim etiam, & maxima cū cautione faciendum reseruasse?

Eiusdem farinae illud est, quod dicunt, Prophetas, & Apostolos, quum Tyrannorum mandato ad martirium ducerentur, causam suam apud eos non defendisse, dicendo religionis causa homines occidere non licere: quinimò supplicia fortiter tolerantes, tantum dicebant, qui sanguinem innocuū effudisset summo Deo pœnas daturum. Ex quo colligunt, sanctos Apostolos ac Prophetas, eo quod religionis causa homines interfici posse haud negauerint, id dicere tacitè affirmasse. Sed, bone Deus, quid unquam ridiculū erit, si hoc non est? Primum ex taciturnitate comprobationem inconditè eliciunt, ut iam dictum est. Deinde non animaduertunt fortissimos illos diuinæ et Christianæ religionis propugnatores, qui superna uocatione ad eam proprio sanguine defendendam & propugnandam destinati erant, hæc quasi subterfugia ad mortem euitandam querere noluisse, præsertim cum satis constaret, huiusmodi defensiones sibi parare, nihil aliud effecturum nisi, ut immanes illæ belluæ, &

SECTIO TERTIA.

ceteri præterea in eorum fracti animi, & malæ conscientie suspicionem adducerentur. Hinc factum est, & quotidie fit, ut & sub papatum, & sub ijs qui è tenebris in lucem se clarissimam uindicatos esse autumant, quamplurimi religionis caussa neci tradantur, quos certum est, à Dei Ecclesia Christianoq; Magistratu, omnem in ueros etiam hæreticos, seueram animaduersionem & persecutionem, sententia sua penitus amouere, qui tamen defensione hac uti non curèt, licet sibi non cum Ethnicis, & à Christo prorsus alienis, quemadmodum Prophetis, & Apostolis esse solebat, sed cum ijs, qui Christum profitentur res sit, quibus, si unquam alijs, uerisimile est, tutissimum & mitissimum hoc in religionis negotio institutum posse persuaderi. Præterea longè diuersa est ratio Prophetarum & Apostolorum, & eorum, quos nos à ciuili gladio asserere conamur. Illi enim & nouos, & ignotos Deos re ipsa annuntiabant, & ad defectionem, à patriæ religione penitus suadebant, hi uero iisdem religionis principijs retentis, iisdemq; diuinis oraculis nixi, falsam, atq; peruersam tantummodo eorundem interpretationem è mentibus hominum se euellere conari profitentur.

LEGEM LEVITICI XXIII. IN BLASPHEMVM LATAM, HAERETICVM non comprehendere declaratur.

Nunc uerò quòd paullo antiè de blasphemia mentionem fecimus, aduersarij autem hæreticum & blasphemum

blasphemum idem esse, & idcirco hæreticum lege Mosaica in blasphemos lata, puniendum censent, quid blasphemia & blasphemus homo sit, declarare opere præcium duximus. Blasphemiam si Budeo credimus, qui proprie loqui uoluerit, execrationem, maledictionem, conuiuium interpretabitur. Ideoq; qui priore lauitate sacra uolumina uerterunt, Deum blasphemare, in eum conuiuia iacere, eumq; execrari, pro blasphemia autem, in Deum maledictum seu conuiuium, pro blasphemio deniq; hominem in Deum maledictum, siue conuiuiatorem dixerunt.

Vsu iam obtinente, ut hæc uerba, præsertim in sacris literis, simpliciter prolata, Deum ipsum petere intelligantur. Horum autem hominum duplex est genus. Vnum ponunt, qui uoluntarie quidem non tamè pernitiose, & obstinate, sed uel ira perciti, uel peruersæ & detestabili quadam assuetudine, uel quauis alia humana fragilitate impulsæ, Deo maledicunt, atq; de his ut plurimum blasphemii nomine intelligunt sacri scriptores. Alterum est eorum qui non uoluntarie solum, sed pertinaciter etiam, & data opera, in Deum conuiuia iaciunt. Hinc ex Theologis nostris aliqui blasphemiam id peccati genus esse dixerunt, quod in sacris scripturis crimen in spiritum sanctum nuncupatur: quod tunc quidem perpetratur, cum quis celestis doctrina agnita ueritate, prudens sciens, propria malitia percitus eam renuit, & impugnat, eiq; resistit, ab ea denique ultro desciscit, quantumq; in se est eam obscurare, ac penitus delere conatur: adeo ut e-

SECTIO TERTIA.

Musc. de pecc.
in spiritū san-
ctum: Calu.
Inst. lib. 3. cap.
3. sect. 22.

tiam consultō contumeliosis uerbis, ac maledictis,
eam profcindat, & execretur. Musculum & Calu-
num legito. Ambo enim locum hunc egregiè pertra-
ctant. Audistis iam bina blasphemorum hominum ge-
nera, quibus tamen tertium si sacrarum literarū uer-
ba spectemus, adijci posse arbitramur: eorum scilicet
hominum, qui re ipsa in Deum sunt contumeliosi, ta-
met si nec uolentes, nec dedita opera id faciunt, sed aut
errare se ignari, aut supplicij, mortisq; pauore co-
acti, quos tamen improprie blasphemos esse ipsi quoq;
aduersarij non obscure fateri uidentur, praesertim
quantum attinet ad eos, qui ignorantes delinquant,
quum dicant, leges aduersus blasphemos latis eos tan-
tum respicere, qui scientes, & prudentes peccarint.
Hac ratione Paulus blasphemum se fuisse ait. Euange-
lio enim restitit, idq; persecutus est, (ut ipse emet testa-
tur) ignorans tamen, non malitiosus, quapropter sibi
misertum esse scribit. Eadem quoq; ratione sancti,
quos Hierosolymis Apostolus impie loqui curabat, ab
eo blasphemasse dicuntur: Ii inquam, quos Paulus in
custodiam inclusos, tormentis Christum negare & ab
agnita ueritate deficere cogebat, quos tamen si resi-
puerint, misericordiam, ac peccati ueniam consecu-
tos esse par est. Non igitur uerè ac proprie blasphe-
mus fuit Paulus, non enim contra cognitam uerita-
tem propriamq; conscientiam operatus est: sed igno-
rans & rectè agere suusus. Neq; sancti quoq; ab eo
Christum negare coacti, blasphemū uerè dici possunt,
nam tametsi scientes, haud tamen uolentes, sed coacti
torment-

tormentorū, mortisq; pauore peccarunt. Si miseri fratres nostri qui pœnis, mortisq; metu adacti Christum repudiant, Antichristo subscribunt, ut in Deum maledici puniendi essent, errarent nimirum Euangelicæ nostræ Ecclesiæ, earumq; ministri, qui eos, si respiscant, in sacros cœtus recipiunt, & ad sacram quoque coenam admittunt: quum potius iuxta aduersariorum sententiam ex ueteri lege lapidibus eos cedere deberent. Nam contra cognitam ueritatem, scientes prudentesq; idola adorarunt, ipsiq; sacrificarunt.

Quod crimen si uera blasphemia esset, profectò ab ijs qui legem aduersus blasphemos latam adhuc uigere putant, ex eaq; in fontes animaduertere uolunt, nequaquam remitti deberet, neq; enim aut in lege decretum, aut in historijs exemplum habemus, quòd huiusmodi transgressoribus licet respicientibus parceretur. Quum igitur ex supradictis aperte constet, blasphemum, de quo tertio loco egimus, lege illa Mosai- ca non contineri, superuacaneum esset inquirere an hæreticus sub eo genere blasphemorum contineatur, nisi quatenus hac ratione probare uellemus, cum legi illi minime obnoxium esse. Reliquum est igitur uidere an ad alterutrum, siue ad utrumq; aliorum blasphemorum genus hæreticus ipse pertineat. Et primò, quod ad secundum attinet, dilucidè apparet, illud uerum tantummodo apostatam comprehendere, eum nimirum, qui (si modò deprehendi possit) quum Christum agnouerit, eiusq; doctrinam amplexus, ac professus fuerit, non coactus, non ab alijs deceptus, sed ul
trò

SECTIO TERTIA.

trò sciens, ac uolens deficit à fide, impieq; factis impia quoq; uerba, & in Deum, eiusq; doctrinam maledicta & contumelias admiscet, cuiusmodi fuere Iulianus Porphyrius, & si qui sunt similes. De hoc autem genere blasphemorum, qui, ut diximus, alio nomine Apostata dicuntur, non in hac Leuitici lege, de qua agimus, sed potius in ea, quæ 13. cap. Deuteronomij scripta est, locutus est Moses, sub qua hæreticum nullo modo comprehendi posse, mox haud dubiè demonstrabimus. Itaq; ad primum uenio, blasphemus igitur, de quo uerè lex nostra agit, is esse dicitur, qui Deum omnipotentem, piuum, iustum, optimum, & sapientissimum esse haud ignorans, impotentem, impium, iniquum, malum, ignarum, alijsq; scelere plenis nominibus eum appellat, sanctumq; eius nomē execratur, ut in nostra misera Italia usu uenire cōtingit inter milites, aleatores, aliosq; perditæ spei homines, qui ira, dolore, alijsq; animi perturbationibus percitis, sapissime uerò ex infelici habitu frequentibus adlibus comparato, sanctissimum Dei nomen execrantur, & omniuariam contumelijs afficiunt. Eoq; dementiæ non raro deueniunt, ut simulacra quoq; in papatu Christum aut Deum ipsum referentia (quamuis sacra esse censeant) pugione confodiant, aut manuarij tormenti ictu percutiant, quasi Deum ipsum, aut Christum uerberare putantes. Hi autem uerè scientes peccare, propriq; Deum blasphemare dici possunt. Interrogati namq; an Deo maledicant, negaturos quis putat? At uero hæreticus, quum contra quàm à scriptura uerè

Deus

Deus depingitur, de eo, eiusq; doctrina opinatur, non
ea mente agere probari potest, ut eius honori, glo-
ria, dignitatq; detrahat, aut nomen eius execretur, et
contumelia afficiat (alioqui enim se eum uenerari, co-
lere, timere, et adorare aperte ostendit) sed quod pro-
prio iudicio deceptus, scripturisq; perperam intelle-
ctis, ab impostore Satana peruerse suafusus, quæ animo
agitat non solum uera esse, sed etiam ad Dei gloriam
spectare autumat. Etenim quemadmodum febricitan-
ti dulce uinum ex humorum corruptione amarum ui-
detur, & obstinate inculcanti amarum esse uinum nõ
insultabitur, sed agro miserabitur, palatiq; ualitudi-
nis restitutio pie curabitur: Consimilitatione, nihil
grauius in hæreticum obstinatum decerni debet: non
enim praua uoluntatis culpa, sed deprauati spiritalis
palati causa, corrupto uidelicet intellectu, de Deo,
cuiusq; doctrina, non dicenda, neq; credenda credit, et
dicit. At uerò aduersarij ut probent hæreticum uerè
blasphemum esse, atq; scientem, prudentemq; pecca-
re, aiunt, ad dignoscendos eos, qui scienter peccasse
uiderentur, ab ijs, qui imprudenter, quum de animo
iudicare difficillimum sit, hanc regulam constitutam
fuisse, quasi quodam iure gentium scilicet, ut quia ue-
rissimile est omnes eam religionem tenere, in qua sunt
nati & educati, idcirco qui fecerit, aut dixerit quip-
piam, per quod illa conuellatur, id uideatur sciens ac
prudens admisisse. Quam tamen regulam aiunt, quod
profanas gentes attinet, quum in cõstituenda religio-
ne necesse sit homines infinitis modis hallucinari, in
quissimam

SECTIO TERTIA.

quissimam fuisse. Verum in Christianis Ecclesiis nihil
 hac una norma iustius fieri potuisset: Christianas autē
 Ecclesias illas uocant, in quibus clara uox Dei perso-
 nat, nullis humanis traditionibus obscurata, & pura
 & legitima sacramentorum administratio peragitur,
 adeo ut si quis in illis *ερεποδιδασκαλει*, hoc est, diuer-
 sam docet doctrinam, præsertim post repetitam Ec-
 clesie admonitionem, sciens ac prudens in religionē
 peccare uideatur. Hæc est illorum ratiocinatio. Quæ
 equidem ignoro, in sulfane magis an impia appellan-
 da sit. Primum enim quum quæritur, an hæreticus
 prudens, & sciens peccet, nō illud quæritur an sciat,
 se à doctrina, ab ea Ecclesia, in qua uersatur recepta
 diuersa docere, sed an sciat se docere ea, quæ à sana
 Euangelij doctrina abhorreant, non utrum nouerit se
 religionem in aliqua Ecclesia constitutam conuelle-
 re, sed an credat se Christianam religionem, quantum
 in se est labefactare. Regula autem illa, quæ iure gen-
 tium constituta est, & non solum in religionis nego-
 tio, sed in rebus etiam ciuilibus suam uim etiamnum
 obtinet, humanam mentem penitius non explorat,
 quàm ut iudicari possit, num quis sciat se contra ali-
 cuius gentis, aut ciuitatis præscripta cōmittere, eum-
 que id scire uerisimile esse statuit, qui eo in loco de-
 gat. Hinc enim apud Iurecōsultos dici solet, iuris igno-
 rantiam non excusare, nihilq; ut is merito condem-
 nari possit, præterea quærit. Quod quidem exemplo
 ab ipsis aduersarijs allato manifestum fit: Socrates e-
 nim non ea ratione à Melito accusabatur, quòd sciret

se in ueram religionē peccare, sed quòd ciuitatis suae institutis aduersaretur: eosq; Deos esse non putaret, qui pro dijs à reliquis ciuibus haberentur, quosque deos credi debere ciuitas statuisset, id quod Socratem non ignorasse hac regula persuademur. Quamquam cui dubium esse poterat, Socratem eius rei scientem fuisse, quum ipsemet se aduersus patrie instituta loqui non negaret: Quocirca alio exemplo ad regulam illam confirmandam opus fuerat. Verum aduersarij, ne fortassis omnino impiè loqui uiderentur, regulam de qua uerè intelligebant & unde tota uis argumenti dependet, explicare non sunt ausi, ad eam tantummodo hoc exemplo, & sequentibus uerbis surtim insinuarunt, interim non negantes, eam quod attinet ad externas & profanas gentes iniquissimam fuisse. Sed quid nam etiam, quantum ad ipsos Ethnicos, iniquitatis habere potest ea regula, quam nobis proposuerunt, & nos iisdem uerbis, quibus ab illis scripta est, supra recensuimus? Regula igitur cui uniuersa eorum argumentatio innititur, quamq; ipsimet aperte proponere sunt ueriti, haec est. Quicumq; quippiam dixerit aut fecerit per quod religio, in qua natus est conuellatur, impietatis, & sacrosanctae temeratae religionis reus censeri debet.

Atq; huic regulae Socratis exemplum congruit, qui à Melito ideo impietatis reus agebatur, quòd patrios Deos non agnosceret. Illud interim uerum est, regulam hanc, nullas unquam uires habituram fuisse, nisi altera, quam aduersarij explicarunt, prius admittatur,

SECTIO TERTIA.

tatur, quum nemo criminis reus peragi possit eius rei occasione, cuius ipsum ignarum fuisse constiterit. Sed ipsi utramq; partim expressis partim tacitis uerbis, malitiãne, an ignorantia, Deus nouit, nescio quo pacto confuderunt, adeo ut hereticum & prudentem scientem peccare, & uiolatã uerã religionis reum esse rudioribus fortasse uideri possit. Quod an uerum sit diligenter expendamus, non aduersariorũ uerbis, quã, ut diximus, sibi non constant, sed ipsa sententia paullo accuratius, quandoquidẽ totius questionis nostrã cardo in ea uertitur, excussa, atq; examinata. Eorum igitur sententia, hæc, ni fallor, esse uidetur, hereticũ quia blasphemus sit capitali supplicio affici posse. Quamuis autem, ut quis propter blasphemiam puniri possit, necesse sit cum prudentem & scientẽ blasphemare, & uideri fortasse possit hereticum sui ipsius criminis conscium non esse, de eo tamen idem statui debet, ac si scienter cum aduersus Deum delinquere apertẽ constaret: quum quodam iure gentium receptum sit, ut quicumq; dicat faciaturẽ quippiam, quod religionem, in qua educatus est, conuellat, impictatis reus habeatur. Verum in hac aduersariorum sententia primo loco considerandum est eos ad eam stabilendam rationem asserre, quam ipsimet ualde infirmam esse tacitẽ fatentur. Nam si regula illa iuris gentium perpetua non est, & quantum attinet ad externas & profanas gentes, iniquissima est iudicanda, & ea certẽ nullum argumentum ad quippiam probandũ duci potest. Præterea nihil potest asserri, cur eiusmodi

di regula, multò minus iniqua, nedum iustissima, ut illi arbitrantur, in Christianis Ecclesiis censi debent. Eius enim præcipua iniquitas religionis, de qua agitur, falsitate aut ueritate non augetur, neq; minuitur. Siquidem ob id præcipue est iniqua, quod hominem sibi nullius culpæ conscium sæpius condempnat, id quod non minus in uera quàm in falsa religione contingere potest, cum non minus uera, quàm falsa religio hominibus quoq; (si eorum mentem spectes) pietatis studiosissimus falsitatis suspecta esse soleat. Neq; enim ut ueram Christi Ecclesiam, & promde ueram religionem certò agnoscere possimus, aliquid conducunt eæ Christianæ Ecclesiæ notæ, quas afferunt isti, quum inter eos, qui Christo nomen dederunt, adhuc non constet, quæ nam sit uera diuini uerbi uox, quæ uè legitima sacramentorum administratio. Quare ad illas notas ita generaliter & simpliciter prolatas confugere nihil aliud est, quàm, ut dialectici loquuntur, principium petere, & rem obscuram per id quod ueritatem ignorantibus maxime obscurum est, inuestigare. Ecclesia, quæ tibi ob sacramentorum, quæ in ea peragitur administrationem ualde probata fuerit, eadem mihi ob eam potissimum rationem improbanda. Quæ uni propter diuini uerbi populo annuntians, modum uerè Christi Ecclesia uidebitur, alteri eadè ipsa de causa uehementer suspecta erit. Non tamen hinc consequitur, nullam posse rerum ad religionem pertinentium ex uerbo Dei certitudinem haberi, sed illud tantummodo, eam nimirum, non omnibus contin-

SECTIO TERTIA.

gere, adeo ut si quis aduersus ueram religionem dimi-
 cet, nedum illi reluctetur, non propterea tamen con-
 tra propriam conscientiam peccare uideatur. Eccle-
 siam autem, uel Ecclesias aliquas externas, quantum-
 libet numerosas, & autoritate pollentes agnoscere
 quæ in rebus etiam ad salutem necessarijs, nihil, uel
 mancum, uel superfluum, uel falsum, et perperam in-
 tellectum credere possint, à quibus in illis ne latum qui-
 dem unguem recedere liceat, papisticum & diaboli-
 cum planè est inuentum, quum in eiusmodi rebus, ea-
 tenus etiam duntaxat, quatenus propria salus in discrimen uenire nequeat, non errandi priuilegium, non u-
 ni, uel multis, uel deniq; omnibus simul externis Ec-
 clesijs concessum sit, sed inaspectabili tantum Dei ele-
 ctorum coetui per uniuersum orbem disperso, quem-
 admodum præstantissimi quiq; nostra ætate Theolo-
 gi ad Romani Antichristi Tyrannidem detegendam,
 & pererudite differuerunt, & apertissimè demon-
 strarunt. Possunt quidem & debent externæ Eccle-
 siæ eos, qui in rebus ad salutem necessarijs diuersum
 ab ipsis, licet rite moniti, uel docere uel sentire per-
 gunt, à cœtu, & communionem sua expellere. Sic enim
 nemini fit iniuria, *ὡς τὸν ἀπὸ τοῦ* namq; sunt eiusmodi
 di homines, & separationis suæ à reliqua Ecclesia ip-
 simet & authores sunt, & aduersus seipsos sententiã
 ferunt. Nemo etiam hæc ratione uel consulto, uel re ip-
 sa ad fidem cogitur, quum ipsi pœnam, quæ illis inflig-
 gitur, si modo pœna dicenda est, sponte prius elegis-
 se uideantur. Et, quod caput est, neq; de alicuius con-
 scientiã

scientia temere fit iudicium, neq; quod detestabilius
esset, hominem nullius perpetrati mali sibi conscium,
grauiore pœna afficiendi periculum subitur, adeo ut
etiam si Ecclesia, quæ sibi aduersantes expulerit, in
errore uersaretur, illi uerò in ueritate essent, nihil ta-
men in eorum causa deliquisse uideri possit, nisi qua-
tenus imprudenter errorē ueritati prætulisset. Quin-
imò nisi eos, quum à salutaris ueritate prorsus alie-
nos crederet, à suo cœtu expulisset, & tanquam Eth-
nicos & Publicanos habuisset, aduersus Pauli, adeoq;
ipsius Iesu Christi præcepta non leuiter peccasset. Cæ-
terum in ipsis quoq; Christianis Ecclesiis, nihil magis
iniquum, seu potius iruculentum, et impium statui po-
test, quàm capitale crimen facere, si quis in illis etiam
natus & educatus, earum dogmata, diuini uerbi au-
thoritate uel reijcere uel infringere conetur, quasi is
prudens sciens in Deum conuicia iaciat. Neque uerò
satis esse ad ueritatem agnoscendam, in Christiana Ec-
clesia educari, satis indicant ipsi aduersarij, quum re-
petitam illam Ecclesiæ admonitionem in homine, qui
in ea *ἐπιποδὶ δόξου καλῆ* condemnando præcedere de-
bere, ægrè licet concedere coguntur. At quid opus
est admonitione, regula illa iurisgentium uigente?
Nonne ex ea sola clarè liquet, istum scientem pruden-
temq; peccare, aut saltem impietatis reum esse? cur
in eum igitur citrà omnem admonitionem non ani-
maduertitur? cur statim diuina gloria eius sanguine
non uindicatur? Num adulteri, latrones, uenefici, si-
carij, quibus hæreticos in criminis grauitate longè

SECTIO TERTIA.

anteponunt, prius admonentur, quam puniantur, & si à maleficijs desistant, absoluantur? Hunc durissimū & ineuitabilem scopulum aduersarij uitare satagentes alicubi asserere non dubitarunt, hæreticum licet respicientem nihilominus interfici debere. O barbaram sanguinariam, & impudentissimam uocem, quā Romanus ipse Antichristus nunquam emittere est ausus. Ne quis autem nos calumniari suspicetur, eorum

» uerba subiiciemus. Siue tamen (inquiunt) culpā agno
 » uerit (de hæretico autem non minus quàm de quouis
 » alio facinoroso loquuntur) & sit deprecatus, siue per
 » tinax ad extremum fuerit, sicut nihil debet temere
 » (Magistratus) & inconsideratè facere, ita officium
 » eius omnino flagitat, ne nocenti parcat, sed potius in
 » iunctum sibi à domino munus exequatur; Neq; pro
 » pterea dici potest, animam illius interfecisse, utpote
 » quem non interfecerit, ut à Deo damnaretur, sed ut
 » cæterorum tranquillitati consuleretur, utq; exemplo
 » in unum edito cæteros in officio pœnæ saltem metu
 » contineret. Hæc illi: Vbi tamen non animaduertunt
 adhuc inter hæreticos & alios scelerosos illud discrimen extare, ut illi semel atq; iterum, imò sepe, ut alicubi ipsorum uerba habent, prius ritè admoentur, hi uero ne semel quidem: præterea sibi ipsis manifestè aduersantur, cum alibi, ut superius à nobis demonstratum est, in hæretico puniendo se requirere fateantur, ut desperatus sit. Nunquid autem desperatus dici potest, qui culpam agnoscit, eamq; deprecatur? Itaq; dum Charybdim uitare student, in Scyllam miserè incidunt.

dunt. Nam, quoquo se uertant, aut hæreticos non perinde ac cæteros facinorosos puniri debere, & proinde non prudentes scientesq; delinquere, atq; non criminis, sed erroris tantum argui posse, fateantur necesse est, aut repetitam illam legitimam admonitionem penitus reijcere, ac abolere coguntur. Nam si post admonitiones scientiam superuenire contendant, primum, ut iam diximus, regulam, qua potissimum nituntur, infringunt, atq; conuellunt. deinde iam manifestissimam, & maximi momenti differentiam, in puniendis hæreticis, à reliquorum facinorosorum coercitione, statuunt. Atq; interim non uident admonitionibus illis nihil aliud uerè effici, nisi ut cum, qui admonitus est, neq; paret, suis erroribus ualde implicitum esse appareat, & ex animo uerè loqui, tantum abest, ut inde malæ conscientie argumentum elici possit, nisi alia concurrant, quæ suspicionem hanc gignere queant: ut puta, quòd ex eo, quòd opinionem suam mordicus retineat, mundana aliqua utilitas ad eum sit manatura, & quòd in ea defendenda non rationibus & argumentis, sed assertione duntaxat, clamore, & pertinacia agat. Quæ tamen cõiecturæ quum admodum fallaces sint, cohibendum est humanum iudicium, & Deo unico cordis & renium exploratori, omnis iudicatio de alterius conscientia permittenda.

Hactenus satis probasse uidemur hæreticũ, si modo blasphemus appellari potest, non tamen prudentẽ et scientem blasphemare, uel impietatis reum esse, ex aduersariorum regulis & rationibus euinci posse,

SECTIO TERTIA.

ideoq; legi in blasphemum latae subijci non debere. Sed quid, quod etiam si concederemus, hereticū aduersus propriam conscientiam peccare, improprie tamen blasphemus esset, aut saltem non eius generis, de quo loquimur, & de quo lex illa intelligit? longe enim aliud est in Deum aperta maledicta ac conuicia iacere, eiusq; nomen detestari, & diuina oracula contra propriam sui animi sententiam peruersē interpretari. Quum igitur aduersarij pro sententia sua de hereticis occidendis asserenda Mosaica lege in blasphemos lata nituntur, nos contra legem illam nihil de heretico decernere asseueramus. Blasphemus enim ille, qui edicto causam dedit, nihil in sanam doctrinam effusiuit, sed tantum in Deum cōuicia & maledicta coniecit, ob iurgium, quo cum aduersario rixatus fuerat ira percitus. Nam qui poterat homo Aegyptius, non Hebræus, adeoq; eius doctrinæ ignarus, cōtra sanam doctrinam aliquid dicere? Neq; uerò hic oportet allegorij, analogijs, legumq; extensionibus uti, ut blasphemū lex per similitudinem, aut comparisonem ad hereticum uiolenter trabatur. Non enim decet, nec iure fieri potest, quas leges Deus uni delicto puniendo sanciuit, eas alij delicto mulctando per analogiā accommodare. At de legum extensione paullo post aptiore loco fusius tractabimus. Interim sat habebimus constanter asserere, & epilogo concludere, legem in blasphemum, hoc est nomen Dei execrantem, & maledicta in eum odiose conijcientem nulla ratione iuste, ac proprie trahi uel posse uel debere, non ad eum tantum-

tantummodo, qui ueri falsa specie deceptus, ut hereticis serè contingit, falsam doctrinam docet, prædicat, ac mordicus retinet: sed neq; ad eum etiam, qui prudens sciensq; eadem facere ausus fuerit. Quod si secus sentiant, probent necessum est. Probent inquam, non sophismatibus, non speciosis, suoq; cerebro confictis rationibus, non coactis tandem legum interpretationibus. At Dei uerbo lucidissimo, ac minime dubio. Non enim de nugis agitur, aut de lana caprina disceptatur, quum de hominis uita seruanda, aut delenda inquiritur.

Atqui legem hanc ad hereticos non extendi perpulchrè quidem præterea agnouit, ac probè declarauit author ille, quisquis fuerit, sed ut scriptis eius precipitur) doctus, æquè ac pius: consilij cuiusdam ad Galliam desolatam, Gallico sermone conscripti. Cuius uerba hæc sunt.

Controuersia est, an heretici sint occidendi, & an Auth. Confil. Principes, ac Magistratus cessantes improbè agant. ad Gall, desol. Respondetur, quòd non. Causa uerò est, quia Deus, nec in ueteri, nec in nouo foedere unquam hoc iussit. Rem autem sic se habere ex iisdem ipsis testimonium peto, qui ad hoc probandum libros edidèrunt: qui quidem, omni, non solum diligentia, sed etiam solertia, utriusq; scripturæ loca indagantes, quibus opinionem suam probare possent, ne locum quidem inuenire unquam potuèrunt, quo Deus hereticos nec ados lege sanciuèrunt. Attamen, sententiam hanc suam asserere sagentes, ex lege Mosaica eam probare tentarunt: eo

SECTIO TERTIA.

uidelicet, quòd Deus blasphemus, ac pseudoprophe-
 tas lapidari iussit: unde hæreticos occidi posse con-
 cludunt. Et porro, si mihi probare possent, hæreticos
 eos esse blasphemus, & pseudoprophetas, quos Mo-
 ses interfici iubet, eum hæreticos occidendos manda-
 se ingenuè faterer: neq; amplius de uerbo certarem,
 quando de re ipsa inter nos conueniret. Attamen non
 sic se res habet. Quum enim Moses blasphemum in-
 terfici iussit, de eo loquutus est, qui ledēdi animo, de-
 dita opera, certaq; malefaciendi scientia in Dei no-
 men conuicia iactat, eumq; execratur. Id quod miseri
 aleatores, milites, & ebrij homines quotidie faciunt.
 Sic autem habere, cum præcepto, tum exemplo ipso

Leuit. 24. dilucidè patet. Ibi enim narratur contentionem inter
 quendam Israelitide matre, & Aegyptio patre natū,
 inter Israelitas degentem, & Israelitam exortam in
 castris esse. Eum autem Israelitide natū in Iouæ nomē
 conuicia iecisse, eiq; maledixisse. Quare mandasse
 Iouam, hominem lapidari: legemq; promulgari, ut
 qui Deo suo in posterum malediceret, quiq; Iouæ no-
 men contumelia afficeret, morte mulclaretur. Hic igitur
 manifestè uidemus, de execrationibus, conuicijs,
 ac maledictis agi, quæ uulgò blasphemie appellatur.
 Quod usque adeo plebs ipsa, hominesq; terra nati in-
 telligunt. Nam coetus etiam ipsi hominum iure socia-
 ti, ciuitates scilicet, leges habent id genus blasphemias
 punentes. At legem hanc contra hæreticos allega-
 re uelle, homines scilicet, qui scripturæ locum aliquē,
 de coena uidelicet, de baptismo, alioque aliquo articu-
 lo per-

lo perperam intelligant, & exponant, eosq; ut in Deum maledicos ex lege illa extremo supplicio afficiendos asserent. hoc inquam nil aliud est, quam legē peruersē, ac periculosē interpretari, nimisq; subtilē, acutumq; esse ad effundendum sanguinem: cuiusmodi esset, si quis diceret, Sadduceos eadem lege capitales esse, quod mortuorum resurrectionē negarent. Iudeos itidem baptismatis lauacro ablutos, quod ad salutem adipiscendā circumcidi necessum esse censerent. Paulum quoq; quod ante receptam Christi fidem, per ignorantiam in Christum blasphemus fuerat. Thomam deniq; quod Christi resurrectionem negasset, scripturis asserentibus, Christo predicente, Apostolis testantibus.

LEGEM DEUTERONOM: XIII. IN
PSEVDOPROPH: PROMVLGATAM IN
hæreticum non competere ostenditur.

Sed inuiolabile (ut putant) aliud præsidium habent aduersarij in lege illa Mosaica, qua in Pseudoprophetas animaduertitur. Ea enim hæreticum, uerè (ut censent) pseudoprophetam, puniri posse arbitrantur. Quod quidem propugnaculum pro uirili expugnare conabimur. Quid igitur lex? Si quis (inquit illa) apud uos uates, aut somniator extiterit, qui uobis signum aliquod, aut prodigium edat, idq; signum, & prodigium uobis ab illo prædictum euenerit, & tamen idem uos cohortetur, ad Deos alienos uobisq; ignotos sequendos, colendosq; nolitate illius, aut ua-

Deut. 13.

SECTIO TERTIA.

••• tis orationi, aut somniatoris somnio obtemperare:
 tentat enim uos Ioua Deus uester, ut discat, an se toto
 corde, atq; animo diligatis. Inferius uero subdit, Va-
 tes autem, aut somnij author ille moriatur, qui à Ioua
 Deo uestro, à quo ex Aegypto educli, & ex seruitu-
 tis domicilio asserti estis, defectionem suaserit, quo nos
 à uia abduceret, per quam ingredi Ioua Deus uester
 uobis præcepit. Aufertote igitur malum de medio ue-
 stri. Si te etiam frater tuus eadem tecum matre natus,
 aut filius, aut filia, aut tui sinus uxor, aut amicus tibi
 æquè charus atq; tua anima te arcanè cohortatus fue-
 rit ad cultum deorum alienorum, tibiq; & tuis maio-
 ribus ignotorum, cuiusmodi sunt dij nationum, qui
 undiq; circum uos sunt, siue finitimarum, siue quocun-
 que terrarum, siue remotarum, ne ei obsecundato, ne
 auscultato, ne parcito, ne eius miserescito, ne cum ce-
 lato, sed interficite, ita ut tua manus prima sit in eo
 necando, cæterorum autem omnium secunda, eumq;
 ad necem lapidibus obruitote, qui uos abducere co-
 natus fuerit à Ioua Deo uestro, à quo estis ex domo
 seruitutis Aegyptiæ educli: quod ubi audiuerint Israe-
 ••• litæ omnes metuant deinceps tale flagitium apud uos
 ••• committere, &c. Iam uero, nisi quis talpis cæcitate
 præstet, uidere potest legem hanc eos petere, qui Dei
 populam ad Idola colenda allicere, eumq; à ueri Dei
 cultu penitus abstrahere conabantur, & eos quoq;
 qui quum ex Dei populo essent, alios quo quo modo
 ad defectionem à Ioua Israelitarum Deo ad deos alie-
 nos hortarentur. Quod criminis genus quanto in o-
 dio

dio apud Deum esset, facile ex signis deprehendi potest, quæ feruorē iræ suæ sapissimè ostendit, quū defectorem populū suū, omni prorsus misericordia seposita, durissimis animaduersionibus, & supplicijs castigaret, eorum multas myriadas in iclu oculi nunquam necando. Per magni autem interest inter hereticum & talem Pseudopropheta, siue Apostatam: id quod iidem ipsi aduersarij cognouisse indicat, in sua heretici definitione, idololatriam & apostasiā non censentes. Hereticus enim non negat Iouam uerum illum Deum cæli & terræ creatorem, neq; alios deos adorandos esse docet: non negat Christum eiusdē summi Dei filium, neq; nostram per illum iustitiam, ac redemptionem, nec tandem Christi nomen abnegat, uel alios abnegare suadet. Sed à Diabolo instigatus, aut mentis oculis per ignorantiam captus, siue etiam propriæ sapientiæ opinione deceptus, à sanctæ tamen scripturæ oraculis ne transuersum quidem ungem animo discedens dogma aliquod mente concipit Ecclesiæ dogmatibus non coherens: Seq; rectè sentire autumans, flammæ interdum adire pro eo asserendo non dubitat. Itaq; ut sepius supra demonstratum est, contra Deum nec uolens nec prudens peccat. Quinimo, ut ita dicam, Dei zelo inscitè tamen ad Ecclesiæ dogmata uel reiicienda uel etiam conuellenda abripitur. Diuersum omnino in Apostata & falso Vate, de quo lex loquitur eueniebat. Non enim eos latebat, sese à Ioua ad alios deos deficere, uel certè populū ad eam defectionem suadere. Iam contra nebulones

SECTIO TERTIA.

iones hæreticos Christi politia ab eo eiusq; spiritu, ab Apostolis constituta, in morem ab iisdem perducta, suisq; successoribus per manus tradita nobis proponitur, qua (ut satis, superq; supra declarauimus) quæ istorum hominum morbo medicina sit adhibenda, haud obscure docuimus. Quocirca non sunt nobis ex ueteri lege ea medicamenta, per similitudinem incongruè petenda, quæ ad diuersam curandam ægritudinẽ parata fuere: longissimè enim distat, hæretici morbũ curandi ratio, ab ea quæ in Moysi lege superius descripta in apostatas idololatrias lata continetur. At contra excipiet quispiam, ingenio plus fortasse, quàm doctrina pollens, hæreticum in Christi Ecclesia noua dogmata promulgantem, aut uetera iam olim explosa innouantem, Christianum populũ à ueri Dei cultu abducere, & ad noui & peregrini adorationem instigando perducere, ab eo longè distantis qui nobis à sancta scriptura proponitur, à Christo prædicatur, ab Apostolis & sanctis Patribus colitur, à uera demum Ecclesia adoratur. Verum præterquam quod Brentius ipse (ut supra notauimus) oppositionem hanc appositè diluit, nemo doctus est æquè ac pius, qui discrimen inter hæreticum & falsum uatem, de quo Moses loquitur, à nobis paullo ante constitutum perpendens, hoc aduersariorum argumentum contortum, & aculeatum esse sophisma, eosq; cauillari potius quàm argumentari non agnoscat. Non est eiusmodi articulus iste, quo de homine occidendo agitur, ut consecutionibus talibus præsertim de eo decerni oporteat. Nam
 si dicas,

si dicas, lex Mosaica apostatam & falsum uatem à Ioua ad peregrinum Deum defectionem suadentem necari iubet, ergo hæreticus, qui aliqua de Deo docet, quæ docenda non sunt, occidi debet, minimè recta est consecutio; uerba enim quibus in lege ipse utitur Ioua, disertè nobis indicant, quid sit ad peregrinum Deum colendum alios sollicitare. Ait enim: Ad cultum deorum alienorum, tibiq; & tuis maioribus ignotum, &c. Est ne Deus pater domini nostri Iesu Christi quem adorant hæretici, nobis alienus, nõ proprius nostrisq; maioribus ignotus? Sed ut clarius in hoc mentem suam pateficeret Ioua, subdit in lege ipsa. Cuiusmodi sunt dii nationum, quæ undiq; circũ uos sunt: Idola scilicet manu facta simulacra: quæ igitur hæc est ingenij peruersa argutia, ut hæreticũ ab æterni Dei adoratione non recedentem, & simulacrorum cultũ prorsus abhorrentem & detestantem, eo quod scripturam perperam interpretetur, à Iouæ cultu ad peregrinum Deum colendum cæteros abducere ostendere uelimus, & idcirco supplicio à lege statuto puniri debere contendamus? Miror hæc dicentes rubore nõ suffundi.

HAERETICVM LEGI IN IDOLOLATRAM LATAE SVBIECTVM
non esse.

Quid autem quod iisdem rationibus, sed alio modo explicatis, hæreticũ legi in idololatræ late subiectũ esse statuunt? Aiunt enim duplicem esse idololatriam,
unam

SECTIO TERTIA.

unam internam, alteram externam, externam illam esse dicunt, qua statuas, Icona, pictas imagines, ac simulacra hominum manibus fabricata Multi impiè colunt, & adorant. Internam autem, quamlibet falsam opinionem, quæ de Deo, eiusq; colendi ratione, ueræque fidei, puræq; doctrinæ dogmatibus hominū mentibus concipiatur. Quapropter constanter asseuerat, cunctos Deum, & fidem eius extra uerbi sui præscriptum contemplantes, ac definientes, idolum omnino mente concipere & effingere, quiq; in Dei cultum noua dogmata inducit sanctæ scripturæ oraculis non coherentia, cum uerè idololatram esse, omnesq; denum, qui diuinum peruertentes ordinem uerbo Dei se subijcere renuunt, sed potius, ut hæreticorum mos est, inquit, Dei uerbum sibi ipsis iudicioq; suo subijcere contendunt, uerè idololatriæ criminis reos esse. Hinc tandem colligunt, quum idololatra lege statuente capitali supplicio puniatur, hæreticum quoq; uerum idololatram consimili multa plectendum esse. Perpulchrum profectò, & argutiæ, salisq; plenum inuentum, rhetoricis aptum ornamenti ac probationibus. At enim ubi de articulis agitur Christianæ religionis præcipuis, præsertim uerò hominis uitam tangentibus (ut iam diximus) analogica huiusmodi argumenta, coactasq; consecutiones missas facere oportet, & ex Dei uerbo, non ambiguo quidem, sed certissimo, solisq; lucè clariore decernere. Sedenim, quum Paulus dixerit, auaritiã idolorum seruitutem esse, idololatriæ distinctionem in carnalem, & spirituale,

Exod. 20. 22.

scu

seu maui, ueram, & metaphoricam non negamus. Verum, ut inter peccata distinguitur, sic quoq; inter poenas distinguere oportere affirmamus. Inter quas quidem à sanctis scripturis distingui manifestè uidemus: quum exterior idololatria Mosaiica lege carnali gladio uindicari, interiorem uerò Christi lege spirituali mulctari cernamus. Sed neq; ab re erit hoc loco animaduertere, hos nostros, ubi ad sua probanda analogicas, & allegoricas interpretationes, & figuras facere intelligit, eas passim usurpare: ubi uerò sibi aduersantur, & eorum argumenta infringunt, illas improbare, utq; inanes, & ineptas explodere. Quapropter, quum August. pulcram profectò, & necessariam illam distinctionem inducit inter uisibilem gladium, & inuisibilem, nihili eam pendunt, ac penè ipsi illud dicentes illum in diuinis allegorias sectando, & tatis suæ consuetudini nimis indulgisse: non reputantes necessariam illam distinctionem & sacrarum literarum fontibus haustam esse: in quibus, tum gladij carnalis, tum etiam spiritualis, quo Antichristus conficiendus est aperte fit mentio. Instanter autem affirmant, hoc allegoriarum inuentum inane esse, atq; inutile: & Origenem, eundemq; Augustinum, recētorumq; aliquos eos sequutos despiciunt, & obiurgant, quum ueteris pagine carnalibus actis spirituales sensus allegorice interpretantes accommodant: ut Brennius, qui externas, & corporales hostiū cedes, signa, & figuras esse asserit recte uirtutis in Christianismo manifestandæ. Et Barth: Vestim: perpulcrè quidem allegoricè

SECTIO TERTIA.

legoricè interpretans, bella. quæ carnalibus armis Is-
 raelitæ contra Amorrhæos, Chananæos, & Iebuseos
 gessere, pro bellis spiritualibus, quæ Christiani homi-
 nes cum Satana, eiusq; angelis continenter gerunt.
 Viq; tandem And. Althm. & Acont. qui quidem eodẽ
 spectant, ut inferius uidebimus. At enim nõnne Pau-
 lus quoq; sanctam scripturam allegoricè, & figura-
 tẽ interdum interpretatur? Nam ad Corint. scribens,
 quum uerba fecisset de nube, deq; Hebræorũ per ru-
 brum mare transitu: asserens, omnes in Mosen bap-
 tizatos esse nube mariq;, omnesq; spirituali cibo ac po-
 tu usos fuisse: tandem perorans, ait, omnia illis figura
 contigisse, scripta autem fuisse ad nostri admonitio-
 nem. Si ergo Augustinum, Origenem, eosq; sequutos
 neotericos arguere uolunt, quod allegoricè, & per fi-
 guras sacras scripturas aliquibus in locis interpretati
 fuerint, Paulum quoq; arguant necesse est. Quod si
 Paulo, & patribus authoribus interdum nos quoq; al-
 legorijs uimur, modò Dei uerbo uim non asseramus,
 eiusq; ueritati, ac præceptis derogemus, non est cur
 nos reprehendant. At cur nos increpas, inquiẽt, idem
 facientes? Equidem nunquam illis negabo, quod mihi
 ipsi concesserim: modò allegoricæ, figuratæ, aut ana-
 logicæ eorum interpretationes, certissimis uerbi Dei
 oraculis non aduersentur. Vt illud est, quod leges il-
 las in blasphemum & pseudopphetam latas per si-
 militudinem in hæreticum pertrahere uelint, aliamq;
 de qua nunc agimus in idololatram conditam confi-
 milaratione in eundem detorquere conentur. At hæc
 sacra

sacra uerba allegoricè interpretari non decet: sed castè, purè, ac propriè, ut sonant, intelligi debent. Nam, ut eorum quidam contra nostræ partis aliquem dixit, coniecturæ locus non relinquitur, ubi legem habemus expressè loquentem. At lex disertè loquitur, in eosq; inuehitur, qui Paganorum fictos Deos colunt, eorumq; simulachra impiè adorant. Quamobrem legis extensione uti, & per allegoriam, aut conuenientiam hæreticum idololatram statuere, est legi uim afferre, eamq; corrumpere, non interpretari. Alio qui huic legi obnoxius esset pater ille, qui filium plus, quam Deum amans, idolum sibi effingit: quin & maritus ille, qui uxorem, amator qui amantiam; quilibet demum, qui quamuis rem creatâ creatori Deo præferat, & quasi idolum colat, & adoret: præsertim uerò auarus, qui expressè à Paulo idololatra appellatur. Id quod eius uerbis præclare percipimus, quibus auaritiam idolorum seruitutem esse assenecat: sed per similitudinem: neq; tamen ab Apostolo, aut aliqua Evangelica lege, aut ciuili constitutione ex Moysis lege desumpta, capitali plectitur supplicio. Nam tametsi ab Apostolo turpis idololatriæ nominis insimulatur (ipse enim cum hominibus agens humano utitur argumento, rhetorico more rem exaggerans, & amplificans, ut criminis turpitudinem ostendat) attamen, quum ad legis præscriptum ac definitionem uerus idololatra dici non possit, ex lege ipsa puniri non debet. Idem Apostolus aliquando inuehitur in quosdã, quorum Deum uentrem esse affirmat. Quare si aduersa

Extensio legis.

SĒCTIO TERTIA.

riorum analogiam sequi uelimus, gulosi quoque omnes, omnesq; uimolenti occidendi uiderentur.

Verum, ut iam dictum est, de uero ac proprio idololatra, quem externum idololatrā uocant aduersarij, lex Mosāica loquitur, id est de eo, qui externis actibus alium Deum colit, & adorat, quā qui cœlū, terramq; condidit, qui populum suum ex Aegypto eduxit, qui tandem Domini nostri Iesu Christi pater est: non autem de interno, & metapharico idololatra, quiq; improprie isto nomine appellatur. Id quod nouisse uidetur August: quum dixit, Idololatræ dicuntur, qui simulachris eam seruitutem exhibent, quæ Deo debetur. Neq; unquam hæreticus adeo peruersus extitit, qui alium Deum, quā quem supra descripsimus adorarit, etsi in Christianæ fidei articulis uarij ab Orthodoxa fide dissentientes, uaria sensere. Quicumq; igitur ab hac fide deficiens, quem diximus uerum Deū negarit, & falsos deos, ac simulachra coluerit, is demum uerus idololatra habebitur. Si quæuis opinio ab Orthodoxa fide abhorrens, & à communi Ecclesiæ doctrina dissentiens, uera appellari posset idololatria, qua ratione Hebræorum synagoga Sadducæos carnis resurrectionem aperte negantes tolerasset? Hæretici erāt Sadducæi, si modò uerum est, Hebræos scripturis nixos æternam se uitam consecuturos, ac proinde resurrectionem futuram sperasse. Doctissimi autem eorum Rabini haud profecto ignorabant quanto in odio apud Deum esset idololatriæ crimen, utq; Mosi lege seuerissimè uindicaretur. Quapropter

Hebræo-

Aug. de Trini.
lib. 1. cap. 6.

Hebræorum principes sacerdotes, ac Pharisæi diuersum sentientes, tūri ac legitimi cultus studiosi, sanæq; doctrinæ acerrimi uindices, sectam hanc extinguere, eiusq; sectatores antiqua lege in idololatrias lata, coercere, ac punire curassent. Verū optimè conscij, hæresim idololatriam non esse, conuientes præteriere, causseq; cognitionem summo Deo integram reliquere. Quod si quis excipiat, Sadducæorum sectam tunc temporis adeo fortassis polluisse; ut ei resisti non posset, ideoq; Hebræorum Remp. in eos animaduertere nequiuisse, quod sine magnæ perniciæ periculo corrigi non posset: respondeo, in ipsis initijs, nascentem, ac pubescentem hæresim, nec dum ualidas uires nactam non puniri solum ex legis præscripto, sed resisti etiam potuisse, hæresiarcas ipsos è medio tollendo, quod tantum abest ut factum fuerit, ut neminem illorum unquam uiolatæ legis accusatum, ne dum reum peractum fuisse legamus. Et Christus ipse, uerax ac certissimus diuinæ legis interpret, quiq; non ut eam solueret in mundum uenerat, sed ut impleret atq; perficeret, & mortuorum resurrectionem sæpius inculcabat: nunquam sui temporis Hebræos docuit, Sadducæos eam negātes (quibus etiam hoc nomine ignorantiam in scripturis interpretandis exprobrat) ut uerè hereticos, & propterea idololatrias, Mosaicæ legi obnoxios esse. Nec est cur nobis iterum obijciant pij Magistratus tunc temporis caritatem: nam si Romanos Magistratus Iudæi contra hereticos Sadducæos implorassent, & ex lege sua ut idololatrias mor-

SECTIO TERTIA.

tē multandos esse dixissent, uerisimile est, Magistratus ipsos tam legem illam executuros fuisse, quam iisdem petentibus Christum ipsum cruci affixere. Quod si minus successisset, Christus tamen iudeos monēdo, officio suo sanctus fuisse uideretur, ostendens illis, munus sui esse, & lege teneri eiusmodi hæreticos, tanquam idololatrias accusare, & Magistratibus ad necem tradere, ut uerbi ministrorum munus esse contentundum aduersarij. Si quis igitur quæ de hæretici, & idololatræ differentia adhuc disputauimus rectè perpendit, Mosaica lege hæreticum non comprehendi omni procul dubio intelliget.

Non me tamen latet responsuros, Deum æquè odisse, & abominari cultum illum, qui à pura eius doctrina abhorret, atq; idolorum cultum. Sed, ut ipsis hoc detur (quod tamen falsum esse conuincitur, idololatra enim, de quo lex intelligit, prudens, hæreticus imprudens peccat, ille à Deo deficit: hic Deum sibi præcipuam scopum proponit) non tamen ex hoc consequitur eandem legem, qua in idololatrias, & à uero Deo deficientes animaduertitur, ad hæreticorum animaduersionem iure pertrahi posse. Is enim nullo legis illius uerbo eius sanctioni subijcitur. Proinde si
 Acon: lib. 3. ad eum trahere legem uelis (ut Acon: uerbis utamur)
 Extensio legis » id fiet non quidem ex propria uerborum ui, sed (ut in
 » reconsulti loquuntur) per extensionem, latamq; in-
 » terpretationem. Atqui cognoscendum prius fuerat,
 » omnis ne lex eiusmodi admitteret extensiones: & si
 » non omnis, quæ nam admitterent, & quamobrem: et
 utrum

utrum in ista ea inessent, propter quæ facienda esset
 extensio. Certè quod uerba non exprimunt, ad id si le-
 gem accomode, id fit tantum coniectura quadam
 legislatoris mentis. At de quo legislatore hic agitur?
 De eo nempe, cuius mentem diuinare tam sit diffici-
 le, quàm quod difficillimum: ut coniectura omnis eius
 modi carere magno dubio non possit. At uerò, quum
 generalis extet lex, quæ uetet occidere, non dubiæ le-
 gis auctoritate sed maximè certæ ad fundendum san-
 guinem ueniendum esse uidetur. Et quum de apostata
 ageret, de quo nos supra egimus, & ab hæretico mul-
 tum differre diximus, quo tamen nomine idololatra
 etiam, qui ex populo Dei fuerat, de quo præcipuè lex
 illa loquitur, meritò appellari potest, statim subdit.
 Quam quidem difficultatem res haberet omnem, et-
 tiam si inter apostatæ causam & hæretici nihil nos
 uideremus differentie. Suspiciari enim meritò posse-
 mus, etiam si nos non uideremus, multum tamen forte
 interesse: neq; ad faciendam legis extensionem in cu-
 iusquam uitam præcipites rueremus. Sed quid si non
 desint minimè etiam leues, quas cernamus differentie.
 Nam apostata nõ tantum à uero Dei cultu deficit, sed
 etiam uerbo Dei fidem omnem abrogat: apud hære-
 ticum eius salua adhuc est auctoritas: ut quibus armis
 conficias hæreticum, eiq; resistas præter lapides, aut
 ferrum habeas: Dei uidelicet uerbum: quibus aposta-
 tam conficias non habeas. Quapropter uoluit forte
 Deus hominem à cogitatione deserendi omnino sui
 cultus, fideiq; omnis uerbo suo abrogandæ grauissi.

SECTIO TERTIA.

- 25 ma constituta pœna absterre: neq; tamen uoluit eidē
 26 pœnæ subiaccere hæreticum. Accedit, quòd ab apostā
 tis nihil redeat ad Ecclesiam fructus: hœreticis ue-
 rò multum: sed ex eo præcipuè, quòd ab ijs exerciten-
 tur pij ad scripturas multò studiosius, diligentiusq;
 27 perscrutandas: alioqui desidie daturi sese, atq; igno-
 rantiam rerum omnium paulatim incursum. Hæc il-
 le. Cuius quidem fructus uberrimi prouentus à Luthē-
 ri piæ memoriæ temporibus usq; ad hanc ætatem uisi
 fuere. Tum scilicet, quum mundo per Papistarum o-
 cium ac desidiam ignorantie tenebris obuoluto, illis
 in pios atrociter sæuientibus, nostrorum studium ac
 solertia in sacris euoluendis uoluminibus, Euangeli-
 cam ueritatem è tenebris eruit, extinctumq; ueræ re-
 ligionis lumen accendit. Sed maximè etiam illud in-
 Id. ibid. terest, eodē Acont. auctore, quòd uideri Magistratui
 28 à religione prorsus deficere, aut ad defectionem alios
 29 sollicitare, qui id non faciat, non potest: ast, ut ei uideat-
 tur in doctrina errare, qui non erret, aut grauissimè
 errare. qui non erret adco grauiter, facile contingere
 posse: tot controuersie, etiam inter uiros doctissimos,
 quibus nunquam non exercetur Ecclesia, certissimo
 sunt argumento. Dico autem sic errare posse Magi-
 stratum, non propterea quòd uerbum Dei non sit a-
 pertum, ac certum, sed sua culpa: quia ad iudicandum
 neq; eam eruditionem, neq; eum spiritum afferat, qui
 est opus, ut non id statim ad uerbi Dei pertinere uide-
 30 ri debeat ignominiam. Quotusquisq; enim eorum,
 31 qui magistratum gerunt, etiam si Euangelio dedit no-
 men,

men, satis multam in diuinarum literarum lectione
 ponit operam. Quotusquisq; singulari ulla est pietate
 prudentiaq; , ut ad eo uel iniquum, uel præceptis timen-
 dum hoc in genere non sit iudicium? Hætenus Acont.
 & profecto ut plurimū Reges & principes Regnis
 ac ditionibus suis conseruandis, alienisue, si possint,
 occupandis; præterea thesauris comparandis, equis
 alendis, uenationibus, aucupijs, amoribus, cæterisq;
 cupiditatum lenocinijs, animiq; illecebris, genio in-
 dulgentes, potissimum uacant. Proinde que uis cura
 eorum animos magis tangit, quàm Dei cultus, ac reli-
 gio. Quòd si quis hodie alicubi regnat, qui pietate, et
 doctrina ita præstet, ut uocatione sua dignus uideatur
 (non enim tales desunt, certò scio) euentu facile est,
 cras illi aliquem successurum (ita enim in hoc rerum
 genere comparatum est, ut omnia in deterius laban-
 tur) ab eo prorsus diuersum, ac crudeliter impieq; re-
 gnantem. Consimili ratione in libera Rep. quotusquisq;
 que est, qui potius mercaturæ, agriculturæ, mechani-
 cis artibus, mundanis scientijs, sensusq; uoluptatibus
 sese non dedat, quàm ad sacrarum literarum Christia-
 næq; doctrinæ studia animum appellat? Cuius quidē
 pleriq; nedum studio aliquo non tenentur, sed eam pe-
 nitus ignorant, nisi quatenus à Concionatoribus ali-
 quid docentur. Quàm rarò igitur in libero populo ci-
 ues publicæ functioni præfici poterunt, qui cum pu-
 ra mente, Christianoq; spiritu, eam diuinæ uoluntatis
 per uerbi Dei studium notitiam coniunctam habeat,
 ut ueram doctrinam ab adulterina distinguere, ac co-

SECTIO TERTIA.

gnosceret, uerèq; hæreticos digno supplicio afficere ualeant? Nam qui sui iuris sunt populi, Magistratus suos per temporis interualla uicissim creant: ita enim expeit in libera Rep. politica æquitas, ut cuncti ciues publica onera subeant, communibusq; honoribus distributè fungantur. Quo fit, ut si hodie publicam rem gubernat pius, probus, æquè ac doctus Magistratus, cras fortè eidem procurationi alius præficiatur rerum omnium, Theologiæ præsertim ignarus, iniquus, impius, improbus: perendie etiam pessimus: aliquis demum, qui, tamesi per malitiam non peccet, per diuinarum tamen legum inscitiam, de doctrina iudicium daturus, innocentem pro fonte capitali afficiat suppli-

Acon. ibid.

- cio Quis enim (eodem Acon. asserente) non, quum
 » gladium gestat, pius haberi uelit, sitq; pro hæretico
 » habiturus, quisquis sibi in religionis doctrina aduer-
 » setur: itaq; illud omnino sequatur, ut quod ius pio Ma-
 » gistratui in ueros hæreticos permissum fuerit, id qui-
 » libet in eos, qui ab se dissenserint (quicquid tandem
 » sentiant) usurpaturus sit.

Hic uerò fortassis insurgent, ac dicent, ciuiles Ma-
 gistratus in rectè formatis Ecclesiis proprio iudicio
 hæreticos non condemnare: sed doctos, piosq; uerbi-
 ministrorum consulere, ex eorumq; sententiâ iudicia pro-
 ferre. Verum, utinam, iterum atq; utinam, quod à ciui-
 libus Magistratibus pertimescendum indicauimus, à
 doctrinæ professoribus non esset quoq; metuendum,
 ne, quum Magistratui occasio sese offerat Theologiâ
 consulendi (probis ac doctis maneat debita reueren-
 tia)

tia) accidat, ut cæco cæcum ducente ambo in foueam
 communi impulsî imperitia, siue malitia, præcipites
 labantur. Præterquam quòd, quid insulsius, quid ab-
 surdus, quid tandem periculosius, nedum audiri, sed
 cogitari potest, quam eum, qui de hominis uita, pro
 quo mortem Christus oppetijt, iudicium sit daturus,
 ex aliena sententia, non ex proprie conscientie cer-
 titudine pendere? Ego uerò, si me magistratum geren-
 te de hominis uita statuendum esset, omnesq; uniuersæ
 Christianitatis Theologi in eo conuenirent, ut ho-
 minem mortis reum esse dicerent, conscientia autem
 mea mihi diuersum suaderet, neq; id mihi ex uerbo
 Dei compertum esset, & propria scientia liquidò cõ-
 staret: alienæ sententiæ nunquam subscriberem. Si e-
 nim, etiam in minimis, quod non est ex fide peccatum
 est, quid erit de hominis uita iudicanda?

Adde quod in peccatis, quæ à deprauata uolunta-
 te proueniunt, Magistratus per ignorantiam errare
 non potest: legem enim habet, ex qua eum latere non
 potest, homicidam, latronem, adulterum, diuina huma-
 naq; lege statuente mori debere; fontisq; oris confes-
 sione de admissio facinore certior factus, eodemq; se
 deliquisse, poenæq; à lege statuta obnoxium esse non
 negante: tutò in eum iustum dat iudicium. At contrà
 in religionis negotio, neq; certam hæretici puniendi
 legem habet Magistratus, neq; hæretico existimante,
 constanterq; affirmante se de religione rectè sentire,
 sua dogmata Orthodoxa esse, seq; in doctrina sua do-
 cenda, librisq; de ea edendis minimè errasse assue-

SECTIO TERTIA.

rante, omniaq; sanguinis sui effusione mira constantia testante, rataq; faciente: certus fieri potest eum alicuius criminis sibi conscium esse: **M**ò potius eiusdè in morte obeunda constantia (id quod aliàs abundè satis differuimus) ipsius ignorationem manifestè commendat. Tutius ergo est in eiusmodi dubijs, tam grauiusq; causis, reum absoluerè, quàm innocentis condemnandi periculam subire, seu saltem eius, quem (ut iam sit in eo culpa) malitia peccare nulla ratione assequi possumus. Quod pulchrè recteq; Luth. quoq; explicuit, quum dixit, tolerabilius esse primo modo errare & minus punire (duos enim errandi modos proposuerat) quàm secundo, & grauius mulctare: quandoquidem semper præstet nebulonem, & improbum uiuere permittere, quàm probum interficere. Quod si tamen Ecclesiam ab hæreticorum insidijs tutam seruare, & ab eorum peste purgatam reddere uelint, alia non desunt citra mortem remedia, omni periculo uacua, quæ huic morbo medendo adhiberi possunt. Nam & aduersarij ipsi illustris cuiusdam Theologi sententiam secuti uarias hæresum species enumerantes, interq; grauiores, & leuiore distinguentes, eodè authore affirmare uidentur, leuius, aut grauius, qualitatis earum habitaratione, uindicandas esse. Neque uerò ego hîc diutius immorabor in eis urgendis, ut hanc errorum, ac pœnarum distinctionem in hoc delictorum genere ab ipsis constitutam, ex ueteris, aut noui fœderis dictis mihi probent: parum enim ad institutum nostrum referre censeo. Sed profectò in Deu

Luth. de subl.
Mund. pot.
pag. 16.

ter. 13. distinctionem hanc non habent. Verum, ut fufius aliquantò hanc illorum ratiocinandi formã persequamur. Is, inquit, qui noui falsi dogmatis author, aut ueteris innouator fuerit, grauius peccat, quàm is, qui aliena fraude deceptus illud amplectitur. Multò grauius, qui falsam doctrinam editis libris, aut habitis concionibus, publicis uè disputationibus, eam peruiulgat, populoq; suadet. Quantoq; longior, ac durior fuerit errantium peruicax obstinatio, eo grauius peccatum fore, ac proinde grauiori dignum animaduersione: cuius demum criminis grauitatem, articulorum qualitatibus metiuntur, in quibus erret hereticus; tum etiam euentibus maioris, minoris uè momenti, qui ex ab eis sata heresi consequantur. Quorum rerum cognitionem Magistratus prudentia relinquunt: afferentes, ut uarij sunt heresis gradus, ita uarias quoq; multas, suppliciaq; esse debere. Errorem praefractè, ac pertinaciter retinentes, aliorum corruptores, Ecclesiarum turbatores, imò uerius euersores, iure merito capitis supplicium subire: leuiora autem delicta, quæ monèdo, obiurgando, munitado coerceri possunt, acrioribus pœnis castigari non debere. Est enim (inquiunt) modus in rebus, &c. sunt pecuniariæ multæ; non desunt carceres, & uincula, in quæ conijci, ac detineri possunt, ne alios inficiant: præsto sunt exilia, corporis cruciatus, mutilationes membrorum, quibus fontes puniri, & ne alios inficiant coerceri possint: ut interim ipsi seruentur, neq; omnino perdantur. Ac demum concludunt, iudicis æquitate,

SECTIO TERTIA.

tatem, prudentiam, eruditionem, rerum gerendarum
 usum, potissimum uerò Dei timorem, ea fore, quæ cir-
 cunstantijs (ut uocant) perpensis sic rectè cognitis,
 cum docebunt qua ratione in seductores uindicandū
 sit, & in seductis falsa dogmata corrigi extirpariq;
 debeant: tum qua etiam simplici credulitate contra-
 cto morbo sit medendum. Hic iam primum conside-
 rare decet aduersarios, iurisdictiones cōfundere. Quæ
 enim ad Ministros pertinent, Magistratibus commen-
 dant: quos religionis causam cognoscere, de heresi
 iudicare, eius gradus discernere, quæ & quibus pœ-
 nis mulctanda, quæ uerò toleranda decernere posse
 constituunt. Quod quidem quàm deceat, quòue Eccle-
 siæ emolumento fieri possit, is rectè quidem cogno-
 scere poterit, qui ea quæ de principum, & Magistra-
 tuum moribus, & institutis, deq; eorum in religionis
 rebus eruditione superius diximus, diligenter consi-
 derabit. Sed utut ad eos spectet eiusmodi cognitio,
 quantum (ô bone Deus) diuini timoris, quantum equi-
 tatis, & prudentiæ, quantum humanarum diuinarū
 quæ legum scientiæ, ciuile delectus, Christianæq; cha-
 ritatis optandum est in eo iudice, qui tot differentias,
 tot distinctiones pernoscere, grauiora ac leuiora pon-
 derare, potis sit, ut propria testante conscientia iudi-
 cium proferat Dei uoluntati consentaneum, & ani-
 mæ suæ saluti conducibile? Id quod, si quæ (ut supra
 notauimus) in probis eligendis Magistratibus occur-
 runt difficultates, iusta trutina examinabimus, rarò e-
 uenturum par est existimare.

Sed, ut ad legis extensionem unde digressus fueram, reuertar, quum Acon. authore docuerim, ne iū quidem extensionem tutò fieri potuisse, si nihil interesse inter idololatræ, et hæretici causam uideremus; quid fiat, quum tam multū interesse appareat, præsertim quum, ut supra dictum fuit, in pœnalibus ex Iurconsultorum mente extensionem fieri non deceat, etiam, ni fallor, ut ipsi loquuntur, ex identitate rationis. Quæ autem de hac lege non extendenda diximus, eadem de superioribus illis aduersus blasphemos, falsos uates & apostatas lata dicta esse uolumus, quæ certè non nisi per extensionem, & latam quandã interpretationem, ut iam uisum est, hæreticis accommodari possent.

Maneant ergo in uigore suo ueteres illæ leges (si modo adhuc uigent: de quo mox uidebimus) contra blasphemos, falsos uates, apostatas, & idololatræ: at contra hæreticos, ad quos non pertinet, uim suam non exerant. Nam eodem ad Galliam desolatam authore, quum Deus nec in ueteri neq; in nouo foedere hæreticos occidi præceperit, legiq; suæ aliquid addi, aut ex ea minui non debeat: quumq; æquè animaduersurus sit in eos, qui ea fecerint, quæ ipse non præceperit, atq; in illos, qui dicto eius audientes non fuerint, ab eorum nece omnino abstinendum esse censeo. Nã quicquid mali ab ea se abstinenti cõtingat, iustam semper apud Deum habebit excusationem, si dicat, Mi Domine, hoc mihi non imperasti. At contra, si eos Deo non imperante occidat, quicquid boni illi eu-

niat,

SECTIO TERTIA.

23 niat, semper à Deo iure meritò obiurgari poterit, di-
 24 cente, Hoc à te nusquam fieri iusseram. Ad summam,
 Principes. si saperent, quum ad hæreticos necandos à
 Theologis sollicitantur, responderent, ostendite nobis
 diuinā legem, ex qua hoc facere expressè iubeamur.
 Tunc enim omnes Theologi obmutescerent. Deus,
 quum de Regis officio cum Hebræis agit, ita fatur.
 Deut. 17. 18. Quum acciderit, eum in solio Regni sui sedere, hanc
 sibi legē à sacerdotibus et Leuitis in libro exscritto,
 eamq; apud se habeto, & legito per omnem uitam
 suam, ut discat louam Deum suum uereri; curetq; ut
 omnibus huius legis uerbis, atq; institutis pareat, ne-
 que de disciplina ad dexteram, aut ad sinistram defle-
 at. Quare euigilandum uobis est, o Principes, ac re-
 cte cum uobis ipsis quid agatis reputandum; neq; du-
 ctioribus uestris adeò fidendum, ut antequam gladio
 manus admoueat, ex Dei certissimo uerbo de eius
 uoluntate uobis non constet. Eo enim loco eslis consti-
 tuti, ut exactissimam numeris uestri reddituri sitis ra-
 tionem. Neq; uero est ut effugium cogitatis, dicentes,
 Mosis tempore Deum de hæreticis nihil præcepisse,
 eò quòd ea tempestate non essent hæretici. Nam ego
 contrà, Deum in quo futurū optimè nouisse; ac præ-
 cepta dedisse, non solum præsentia, sed futura quoq;
 tempora spectantia. Imò uerò futura magis, quàm præ-
 sentia; quum dixerit, tradere se illis præcepta tunc de-
 mum ab illis seruanda, quum in promissam terrā in-
 gressi essent. Mosis ætate Israelite Regem non habe-
 bant: ueluerat enim populo suo Regem inter eos im-
 perare.

perare. Veruntamen non ob id destitit, quin documen-
 ta traderet futuris Regibus seruanda. Pari quoq; ra-
 tione leges sancit, quibus in Sodomitas, eosq; qui cū
 bestijs rem haberent, tum in hariolos, ac pseudopro-
 phetas animaduersuri essent: quippe hominum gene-
 ra, quæ omnino tunc temporis in Israelitis non repe-
 riebantur; neq; propterea Deus à legibus in eiusmodi
 flagitiosos sancendis abstinuit. Deus enim perfe-
 ctus est, perfectasq; tradit leges. Quapropter ijs addi,
 & ex eis detrahi interdixit. Quocirca, quicumq; ad-
 dere, aut minuere audeat, aut ijs in rebus homini reli-
 gionem offerre, in quibus à Deo religio non inijci-
 tur, Deo maiores, suisq; in operibus, ac præceptis p-
 fectiores se esse uelle ostendunt.

MOSAICAS LEGES ABROGA-
 TAS ESSE OSTENDITVR.

AT uerò, ut unico tandem ictu hoc Mosaicarum le-
 gum telum aduersarijs è manibus excutamus: ut
 maximè (quod iterum negamus) illis hæreticus com-
 prehenderetur: quum tamen Christi lege oriente, Mo-
 saica omnes leges occiderint; antiquatas, ac penitus
 cum cæteris abrogata, esse, ac proinde Magistratum,
 nullo earum, aut aliarum obseruandarum nexu tene-
 ri constanter affirmamus. Hæc autem uera est, & ca-
 tholica sententia, ac orthodoxa doctrina: in quâ qui-
 dem pij omnes, & eruditi doctores uno ore, ac mente
 consentiunt. Præcipuum autem inter eos habemus
 VVolfgangum Musculum. Nam si quis librum suum

Loc.

SECTIO TERTIA.

Musc. Loc. cō-
mu. ca. De ab-
rogatione le-
gis Mosaicæ.

Loc. comm. legat, perspicuè intelliget, quàm deceter,
a què ac doctè, sacræ scripturæ argumentis nixus, lo-
cum hunc tractet, tandemq; hanc ueritatè disertè cont-
probet. Differens enim, ut lex uetus mandata, promiss-
siones, & figuras contineat: utq; mandata omnia in
iudicialia, ac ceremonialia diuidantur: tandem con-
cludit, omnia per Euangelicam legem euauuisse, ab
eàq; prorsus antiquata esse. Ibiq; etiam tacitè respon-
dens obiectioni eorum, qui hac ratione uigente ab-
surdum consequutum inferrent: ut scilicet Decalo-
gi etiam lex aboleretur: Musculus ipse talia obijcien-
tes remittit ad explicationem ab se editam in quartum
eiusdem Decalogi præceptum: locum etiam afferens
Pauli ad Rom. Quæ omnia breuitati studens præter-
eo, lectorem ad Musculi scripta reijciens.

Io. Calu. inft.
lib. 4. cap. 20.
se. 16.

At Ioan. quoq; Calu. legum argumentum pertra-
ctans, quum iudicialis Mosaicæ legis abrogationem
ostendere uellet, hæc est effatus, Nam quod iactatur à
quibusdam, fieri contumeliam legi Dei per Mosen la-
tæ, quum abrogata illa, nouæ aliæ illi præferuntur, ma-
nissimum est. Neq; enim aliæ illi præferuntur, dum ma-
gis probantur, non simplici collatione, sed temporū,
loci, gentis conditione; aut illa abrogatur, quæ nobis
lata nunquam fuit. Siquidem non eam Dominus per
manus Mosis tradidit, quæ in gentes omnes promul-
garetur, & ubiq; uigeret; sed quum Iudaicam gentē
in fidem patrociniū, clientelam suam suscepisset, il-
li etiam peculiariter legislator esse uoluit, ac (quod sa-
pientis legislatoris erat) singularem quandam eius
rationem

SECTIO TERTIA.

Id. ibid. sic ministeria, & succurrat inopia pauperum, & mi-
 22 autem ad dandas decimas, nō propterea quod lex Mo-
 si exigit decimas (hæc enim lex, quatenus est Mosai-
 ca, nihil ad Christianos) alioqui necesse haberemus
 23 circumcidi, sabbatum obseruare, & alia Mosaica fa-
 cere.

Lutherus quoq; de hac materia libellum scripsit,
 in quo meo quidem iudicio exactè ostendit qua ratio-
 ne legendus sit Moses, & quatenus se extendant ue-
 teris scederis præcepta; & quomodo denuum nouo
 succedente uetus cessauerit. Contra eorum scilicet
 sententiam, qui Mosē in tenebris, umbris, figurisq; e-
 ruere, & Christi loco in ueritate collocare satagunt.
 Id quod nil aliud est (ut quidam dixit) quàm retroce-
 dere, præposterè docere, Mosē in antiquam cathedram
 restituere, legibus abrogatis auctoritatem nubi-
 lomīnus tribuere, & à promissionis terra in Babylo-
 niam, in desertum, in Aegyptum deniq; populum re-
 ducere, & à Christiana libertate sublatum, in Iuda-
 ica seruitute reponere: omniaq; ueterum Regum, quin
 & priuatorum hominum exempla Christianorū Ma-
 gistratibus imitanda proponere.

Luth. tract. de prædicto dilucidè ostendit, quum ait, Lex Mosæ ad Iu-
 leg. in Post. daeos pertinet, nos amplius non obstringit: propterea
 ma. 182. quod lex soli populo Israel data est; & Israel in eam
 24 pro se, suisq; posteris concessit. Gentes ab ea exclusæ
 sunt.

sunt. Nam tametsi gentes communes quasdam cum Iu-
 deis leges habent: ceu sunt, Vnum Deum esse, nemini
 iniuriam facere, non furari, non adulterari, non occi-
 dere, & c. tamen hæc, & similia non de cælo audie-
 runt, quemadmodum Iudæi: sed natura in animis insi-
 ta, ac ueluti inscripta habent. Proinde totus hic locus
 ad gentes non pertinet. Hoc autem eò dico, ut retun-
 dantur insani, & nuper exorti illi *ἠρηματόλογοι*.
 Nam passim iam cernimus quàm legant Mosen, quan-
 tumq; illi tribuant, & afferant nobis quo pacto Mo-
 ses populum certis præceptis moderatus fuerit: atq;
 magnopere sapientes uideri, & amplius quiddam sa-
 pere uolunt, quàm quod Euangelio continetur: ac fi-
 dem parui aestimant. Ceterum ipsi nouum quiddam
 tradunt; & prætendunt ex Veteri Testamento sic dis-
 ci, populumq; ad literam Mosæ legi regi, & gu-
 bernari debere contendunt: quasi uerò à nemine an-
 tea uisa lectaq; fuerit. Atq; hoc ipsi nolumus. Hæste-
 nus ille. Sed priusquam ultra progrediamur: quoniã
 ab aduersarijs excipi posset, abrogationem tantum
 de lege cæremoniali intelligi, quàm & ipsi antiqua-
 tam esse fatentur, lectorem monitum uolumus, eos qui
 legem Mosæicam prætendebant, ac proinde à Luthe-
 ro obiurgabantur, non de cæremoniali tantum, quam
 quidem nemo est in sacris literis mediocriter uersa-
 tus, qui antiquatam esse ignoret: uerùm de tota lege
 generaliter intellexisse: ut Doctoris eiusdem uerba
 prosequentes dilucidè monstrabimus. Ipse enim ita
 pergit, Nolumus Mosen gubernatorem, neq; legis-

SECTIO TERTIA.

latorem. Imò nec ipse Deus uult. Moses enim aduocatus fuit duntaxat iudeorum & hisce legem tradidit. Atque hoc pacto aduersum eundem est istis factiosis spiritibus, qui dicunt, Hoc Moses ait. Nam ijs contrà respondendum est, Nihil ad nos Moses perinet: alioqui si unum ex mandatis Mosi aliquod recepero, totus iam Moses recipiendus erit. Et exinde fieret, ut, si Mo'en dictatorem reciperem circumcidendum quoque, & uestes ex iudeorum more lauandæ, similiq; usu edendum, bibendumq; & id genus reliquæ nugæ obseruandæ nobis forent. In quem modum nos Mosē non admittemus, aut obseruabimus. iam enim mortuus est, cuiq; imperium tunc sublatum est, quū Christus aduenisset, neq; eius nunc amplius usus est. Et inferius subdit, Nam Mosē pro doctore habebimus, pro legislatore non habebimus, nisi in his quæ cum Nouo Testamento conueniunt, & cum lege naturæ. Proinde satis clarum hoc est, Mosē legislatorem esse non gentium, sed iudeorum. Et paullo post, si quis igitur fuerit, qui tibi Mosē cum legibus suis obrudat, & ad sequendum, & obseruandum cum impellat, illi sic respondebis, Ad iudæos abeat cum Mosē: te iudæum non esse: proinde, ne tibi negocium faciat cum Mosē. Si in aliqua una parte (inquit Paulus) Mosē recepero, tum eò redactus sum, ut uniuersam legē seruare me oporteat. At ne apex quidem est in Mosē, qui ad nos pertineat.

Galat. 5. 2. Si nulla in parte, ergo nec in iudiciali lege recipiendus.

At enim inquit, si igitur Mosaicæ leges penitus euanuerunt, nec amplius earum ullus usus est, moralia

lia præcepta obseruare non tenemur: nam ea quoq; in Mosaicis legibus censentur. Ad hoc, præterquam quòd Musculus loco supra citato disertè respondet, ipse quoq; Luth. occurrit dicens, Quid igitur? Moses præcepit unum Deum esse colendum, & huic fidere, & credere omnia, non iurare per illius nomen, parentes honore prosequi, non occidere, non furari, nõ adulterari, non mentiri testimonium, non aliena appetere. Etiam nunc ista non sunt obseruanda? Ibi tu contra responde, Naturam quoq; hæc leges dictare. Naturam ita animis nostris inseruisse, ut Deum crederes, eumq; implorares. Id quod & Gentium monumenta indicant. Neq; enim horum quisquam fuit, quum Deos suos inuocarit: euam si à recto, & uero Deo aberrarunt.

Hic autem Luth. Paulum adducit, dicentem, Quum Rom. 2. 14. Gentes quæ legem traditam non habent, scriptam habent in cordibus suis: ac tandem ita concludit, Nam quicquid Deus de cœlo tradidit per Moysen, id etiam in cordibus omnium mortaliũ inscripsit. Ac ita quidẽ obseruo ea præcepta, quæ Moyses tradidit, non quia Moyses ea præcepit, sed quòd à natura indita mihi, & insita sunt, & Moyses cum natura idem sentit. Deinde omnia perstringens, inquit, sic igitur quæcumq; imperata à Deo sunt, quæ ad leges attinēt, ea Solos Iudeos petunt. Et contra quæ in Euangelio continentur, ea ad uniuersum orbem spectant, neq; aliquem excludunt.

Nota, Quæcunque.

Nam qui omnia dicit, nihil excludit.

Nota etiam, Solos.

Consimili fortassis argumento agere instituent de

SËCTIO TERTIA.

lege iudiciali. Ita enim colligent, si iudicialis irrita facta est, ergo ciuilis gladius è Magistratus manibus excussus est: ut non iure possit amplius in facinorosos homines animaduertere. Sed hoc nos quidem negamus, neq; Lutherus infert. Quinimò affirmamus, quanuis iudicialis lex iisdem rationibus rescissa, rescixaq; esse dicatur, haud propterea è Magistratus manibus ciuilem gladium in facinorosos exercendum esse reuulsum. Id quod duplici ratione comprobatur. Primum, quia gladij potestas legis abrogatione non obstante à Deo tradita & confirmata est: ut Christus ipse ore proprio in Euangelio, tum præterea Apostolorum calamis in eorum epistolis testatur. Deinde, quasi Luth: rationem amplecti decet, eadem quoq; iudicialis lex non minus, quàm moralis, inter naturæ leges censetur. Nulla enim natio tam barbara, rerumque imperita unquam extitit à condito orbe, quæ leges suas hominum scelera uindictantes non habuerit: alioqui eorum regna stare nequiuisent. At iterum obijcient, Si lex moralis, ut naturæ lex Luthero asserente, generali abrogatione non obstante, uim suam retinet, pari ratione iudicialis quoq; suam retinebit. Respondeo, iudicalem Mosis legem, ut Iudeis tantummodo traditam, unà cum cæteris antiquatam esse, neque ei obseruandæ Christianos esse obnoxios. At uerò, quum in hominum mentibus natura sit insitum, reddendum unicuiq; quod suum est, tum & fontes iustæ pœna puniendos, Magistratui, quem Deus (ut diximus) hac potestate, non solum sub Mose instruxit, sed sub

Mat. 17. 25.

Rom. 13. 1.

1. Pet. 2. 13.

sub Christo confirmavit: facultas relinquatur leges suas condendi ad malè facta uindicanda: quæ tamen à Christiani spiritus benignitate non abhorreant, quæ Mosaicis rigore non æquent, aut etiam (ut assolet) superent: quæ tandem eos capitali supplicio non afficiant, qui Euangelica lege à ciuili gladio uindicantur. Quanquã (quod attinet ad mor salẽ legem) equidem non opinor ego præcipuam esse rationem cur uideat cæteris abrogatis, quòd (ut Luthero placet) natura sit lex: sed quòd Christus legislator noster proprio ore non solum eam cõfirmauerit, sed exactiorẽ etiam ac perfectiorẽ nobis tradiderit.

Hic uerò acutum aliquod, & perspicax ingenium insurgere uideo, ex nobis sciscitans, quem igitur fructum Christiani capiant ex lege penitus rescissa, & irrita facta, ex ipso tandem Mose à nobis reiecto: et cur Ecclesiæ in eo legendo temporis iacturam faciant. At Id. ibid. Lutherus causam defendet dicens, Tria in Mose sunt, quæ spectari debent, & ob ea Mosen retineo, neque abiectum, aut contemptum uolo. Primum ad præcepta attinet, quæ populo Israeli constituta sunt, & ea missa facio, neq; nos obstringunt, aut deuinciunt. Leges antiquatæ sunt, & mortuæ: nisi quatenus eas ultro accipimus. Vt si dicam, Moses ita regnauit, & mihi probatur: ita in hoc, aut in illo imitari eum placet. Hic uerò Luth. ualde sibi probari asserit, si Reges in ciuilibus institutis condendis Mosaicis constitutiones imitentur: ut puta in decimis statuendis, & bonoriũ uenditionibus. Uubilæi enim tempore rescindebatur

SECTIO TERTIA.

omnis uenditio, & unusquisq; uenditor ad bonorum suorum possessionem restituatur. At de criminalibus (ut uocant) legibus imitandis Luth. ibi uerbū nullum affert.

- » Secūdo loco (pergit ille) ex Mose petimus id quod
 » à natura minimè accepimus: hoc est promissiones
 Dei de Christo: & hoc potissimum omnium est: quod
 nō à natura mentibus hominum inscriptum, sed de su-
 per de cælo profectum est. Vbi Deus promisit filium
 suum mortale corpus assumpturum: & Euangelium
 » annunciatum iri: quæ præcepta non sunt: sed potissi-
 » ma sunt quæ ex Mose ad nos pertinent. ibi autē Luth.
 aliquot locos ex sacra scriptura adducit, in quibus à
 Deo nobis eiusmodi promissa facta sunt.
- » Tertio demum loco concludit, nos Mosen legere
 » ob exempla fidei charitatis, & crucis, quæ præclara
 nobis proponuntur in Patribus, Adamo, Abele, Noa,
 Abrahamo, Isaaco, Iacobo, & Mose, deinceps reli-
 quis omnibus. Vnde discimus Deo fidere, in eoq; sp̄e,
 & amorem ponere. Et contrà exempla impiorum:
 ex quibus cernimus, quā non soleat Deus impijs im-
 pietatem suam condonare, aut impunitam relinque-
 re. Velut in Cain, Ismael, Esau, & in toto orbe undis
 » obruto, ac perduto: item in Sodoma, & Gomorrhā
 » cernimus. Atque hæc exempla necessaria nobis sunt.
- Et paullo post hoc modo tandem perorat, dicens,
 » Et propterea rectè, & legitur, & intelligitur uetus
 » Testamentum, si inde præclara dicta Prophetarum de
 » Christo, & egregia uitæ exempla petamus. Ipsam au-
 tens

rem legem, quatenus ultrò eam accipimus, & quous-
que uisum fuerit, sequamur.

Sed enim alio modo iam argumentari sen-
tio, dicentem, At si in Mosaica lege imitanda meo ar-
bitrio sum acturus, equidem hæreticum occidere in-
rem Ecclesiæ esse iudico, pro ut Mosi bonum est ui-
sum conuittatorem, pseudopphetam, apostatam &
idololatram necare: si igitur in hoc eum imitabor, er-
rare non potero. Argutè sanè. Veruntamen aduerte
mi frater: & præposteram hanc esse imitationem agno-
sce. Nam si civilis Magistratus, Mosén imitando eos-
dem facinorosos, quos ille morte plectendos statuit ca-
pitali supplicio affecerit, Mosén rectè imitabitur: at si
leges extendens, & latè per analogiam interpretans,
ad alios eas uiolenter pertrahat, toto cælo errabit:
callida enim, & calumniosa erit interpretatio, et imi-
tatio sua. Præterea, an ignoras Lutherum paullo ante
dixisse, Mosén in ijs tantum doctorem habendum,
quæ cum nouo Testamento conueniunt, & cum lege
naturæ? At hæreticum occidere, præterquam quòd
Euangelio aduersatur, cum naturæ lege minimè con-
gruit. Ea enim, tametsi nos docet, homicidas, latrones,
facinorososq; omnes merito supplicio afficiendos: at-
tamen in religione, Deiq; cultu falsa credentes, ac si-
dem suam mordicus retinentes, publiceq; profitentes,
trucidandos esse non docet. Adde, quòd ea imitatio,
quæ circa hominis uitam necemq; uersatur, maximam
postulat animaduersionem: neq; temerè eiusmodi con-
silia incunda uidentur. Si enim Mosén imitando, cun-

SECTIO TERTIA.

Hi qui legibus suis necantur statim nobis necandi essent, quamplurimi, ut supra à nobis demonstratum est, necarentur, quorum sanguini parcitur. De quo paulo post iterum uidebimus.

Ad hæc non desunt qui dicant, lege Mosaica quam uis generaliter abrogata, speciatim tamē, legem, quæ Deut. 13. habetur in pseudoproph. apostatas, & seductores latā nihilominus suam uim retinuisse. Id quòd ex ratione colligunt, quæ in ipsa lege expressa uidentur. Hoc est, Ut omnis Israel audiēs timeat: neq; post hac quicquam admittat eiusmodi. Quam quidem rationem perpetuò uigere dicunt, ex quo legem quoq; uigere contendunt. Ut quamuis lege rescissa, tam sit Magistratui ius similem aliam condendi, quàm ei ius est in homicidas, latrones, cæterosq; flagitiosos homines leges condere. Ad hoc plurifariam respondetur. Primum enim Christi uerbis in zizaniorum similitudine, & Pauli præcepto, de hæretico Dei iudicio seruando (ut prima sectione affatim ostendimus) dubium hoc satis superq; solutum esse apparet: nihil autem est quod in ueteri lege queramus ea de re, de qua per nouam decretum atq; statutum uidemus. Atq; hoc, ingenio, quod ueritati magis, quàm contentioni studeat, satis fore censemus. Illud tamen addam, quòd si absolute uerum esset, ubi eadem uiget ratio, eandem quoq; legem perpetuò uigere, sabbati dici obseruando adhuc obstringeremur. Viget enim adhuc eadem ratio, ob quam Deus sabbati obseruationem Iudeis imperauit. Ea est, quia Deus ea die Mundi creationi finem imponens,

nens, à cunctis suis operibus quieuit. An putas huius
 rei nolle Deum perpetuam haberi memoriam? Sed
 aliæ quoq; leges possent afferri, quas breuitatis caus-
 sa omittimus: quarum condendarum adhuc uiget ra-
 tio, & nihilominus exoleuit obseruatio. Præterea le-
 gis condendæ ratio dicitur fuisse, ut omnis Israel au-
 diat, & timeat: at nos non sumus Israel ille, cui data
 est lex illa. Audiant ergo, & timeant Iudæi, Israelis
 populus. Lex enim, Musculo, Calumo, & Luthero
 testibus, ad nos non pertinet: Christiani enim sumus,
 non Iudæi, à Gentibus, non ab illis oriundi. Si ergo ea
 ratione lex uiget, quibus data est uigeat. Non igitur
 dicendum est, legem cum cæteris antiquatam ea ra-
 tione uim suam retinuisse. At leges illæ, symbola, &
 figuræ suere rerum, quæ in nouo Christi Regno suc-
 cesserunt. Hinc Andr. Althm. eruditus ac pius Do-
 ctor, (ut supra obiter attigimus) ostendit quemadmo-
 dum Iudæorum Regnum carneum regnum fuit, car-
 neus populus, carnalia habens sacrificia: omniaq; tan-
 dem corporea, & externa: quæ tanquam umbræ, ac
 figuræ, bonorumq; spiritualium similitudines spiri-
 tualis Christiani populi typum gererent. Quapropter
 arma quoq; carnalia habebat, quibus pseudoprophe-
 tas corporca morte punire decuit: quæ fuit æterni ani-
 mæ interitus figura, & umbra. In hanc sententiam
 Acont. quoque quorundam coniecturam affert, nec
 ineptam iudicat putantium legem illam Moisaicam in
 nouo fœdere locum non habere, quæ est huiusmodi, Is-
 raelitarum populum Christiani pop. typum esse: ha-
 bereq;

Andr. Althm.
 loc.com. p. 131.

Acon. lib. 3.

SECTIO TERTIA.

- „ bereq; promissiones rerum sub sensu cadentiū, qua-
 „ rum hac in uita esset usus: talia haberent sacrificia, ta-
 lia deniq; omnia: quæ tamen, res inuisibiles ad æter-
 namq; uitam pertinentes significarent. Quod quum
 ita sit, & pœnam illam corporalem æternæ damna-
 tionis typum fuisse, & propterea legem illam cum
 „ cæteris omnibus ad futuram rerum significationem
 „ latis, Domini aduentu cessasse.

Sicuti igitur lex Moisaica umbris, & figuris (ut
 Cyril. in Ioan. lib. 2. cap. 1. ait Cyrillus) obuoluta tenebatur, sic contra Christi re-
 gnum quibusq; regitur leges, cœleste totum est, et spi-
 rituale. Quamobrem spiritualia habet sacrificia, spi-
 ritualia arma. Proinde spiritualis gladius, non carna-
 lis, ad coercendos, ac puniendos huius regni hostes,
 Christianos homines decet. Israelitæ contra Amor-
 rhæos, Cananæos & Iebusæos ferreis telis decerta-
 runt. Id quod (ut sup. ex Vesthmero ostendimus) belli
 typus fuit, quod Christiani cum Satana, & angelis ei-
 ius continenter gerunt. Satan spiritus est: spirituales
 quoq; uires, & calliditates eius. Quapropter spiri-
 tus armis rem secum peragi conuenit. Si enim ferreis
 agas, magis eum irritabis: & nedum eum uincas, ro-
 bustiorem reddes. In Iesaja legimus, Impium (qui An-
 tichristus est, diaboli præcipuum membrum) spiritu-
 ris Domini, non ferreo gladio necatum iri. Id quod
 Paulus quoq; asseuerat. Modò si summi Dei institutū
 ac uoluntas est, tantum hostem, malorum omnium, quæ
 ab hinc annos mille Ecclesiam corruerunt certissi-
 mum, atq; unicum fabricatorem, Dei gloriæ rapto-
 rem,

rem, quòd eius uice se adorari uelit: omnis nouæ idolatriæ inuentorem; cuius infamis Ecclesia ab illius quodam poetæ; Errorum schola, ac hærescos tem Franc. Petr. plum ueraci oraculo nuncupatur, uerbi sui gladio nõ carnali, confici, ac necari debere: quanto magis eodẽ gladio, non ferreo aduersus eos dimicare decet, qui circa aliquem fidei articulum à recto doctrine tramite aberrantes, ne minimam quidem scelerati Antichristi partem adæquant?

Sed, ut ad rem reuertar, non est cur aduersarij antiquatarum, ac penitus rescissarum legum auctoritate mortis supplicium in hæreticum decernat. Quæ si præcisè, & exactè obseruandæ forent, horribile nẽdum dictu, sed cogitatu est, quam ex earum obseruatione miserabiles euentus sequuturi essent. Id quod facile percipiet quicumque uerba, quæ ex cap. illo 13. Deut. 16. 6. Deu. supra attulimus perlegere uelit, &c. Nam si Moisaicæ legi obseruandæ obstringeremur, eaq; hæreticum comprehenderet. frater hæreticum fratrem, Pater natum, & filiam hæreticos, uir uxorem, alter amicorum alterum interficere teneretur: & quamprimũ hæresi infecti à nobis deprehenderentur, nostræ partes essent eos è domo lapidibus eijcere, populoq; ad miseram, dedecorisq; plenam necem obijcere. Ita enim præcisè sonant sacra legis uerba.

Sed horribiliora multò ea essent, quæ ex lege in eiusdem capitis calce descripta sequeretur, si ad eam seruandam obstringeremur. Nam, Si audieritis (inquit lex) in aliquo uestrorum oppidorum, quæ uobis

SECTIO TERTIA.

» Ioua Deus uester ad habitandum dederit, extare alii
 » quos ex uobis perditos homines, qui suos incitent ci-
 ues ad colendum Deos alienos, & uobis ignotos, in-
 quirite. perscrutamini, sciscitami diligēter. Quod
 si rem ueram, atq; certam, & scelus apud uos commis-
 sum deprehenderitis, illius oppidi habitatores ferro
 trucidatote: & oppidum, & oppidana omnia, ipsaq;
 adeo pecora ferro corrumpitote: omniq; præda in
 medium eius forum congesta, oppidum unā cum uni-
 uersa eius præda Iouæ Deo uestro prorsum comburi-
 tote: & sit tumultus sempiternus. Neque quicquam
 de illa deuotione manibus uestris inhereto: ut Iouæ
 iræ suæ feruore cohibito misericordiam uobis tri-
 » buat; & uos, quemadmodum maioribus uestris iura-
 » uit, augeat.

Considera quæso, pie Lector, quā præ se ferat hor-
 ribilem seuitiam lex ista. Homines omnes trucidari,
 pecora cūcta interfici, publica priuataq; ædificia de-
 moliri, omnia demum igni ferroq; corrumpi: ex uni-
 uersa præda nihil quicquam potiri, nec possidere fas
 esse. At quod etiam horribilius est dictu, omnemq; ri-
 goris modum excedere uidetur non fontes tantum,
 sed in fontes unā pari supplicio ad unum extinguere in-
 genuos senes, tenellas fœminas, simplices pueros, in-
 fantes tandem ulli nocere nescios. Quæ quidem om-
 nia miserabili spectaculo euenire oportet oppido illi,
 in quo, non solum mille, centum, aut decem idolola-
 træ, siue aduersariorum interpretatione hæretici re-
 periantur: sed ubi etiam aliquos, quod de multo pau-
 cioribus

cioribus intelligi posset) reperiri contingeret: itaq; multa innocentium millia cum paucis improbis extinguerentur. Sed responsuros puto, se legis partem, non totā exequi uelle, & posse. Ego uerò ex eis quero, quis ea autoritate eos ornauit, eoq; priuilegio, ac munere donauit, ut legem Dei scindere possint, eiusque parte omissa, eam tantum seruare, quæ opinioni suæ suffragari uideatur? Nonne hoc est, ut quidam dixit, cum diuina lege quasi pila ludere, siue potius ei il ludere? Nonne Deus diserte dixit uerbo suo nihil addi, nihil ex eo detrahi debere? Sed hoc Dei edictum, quod etiam supra obiter attingimus, inferius commodiorem nostri occasionē, latissimè explicabimus. Interim uerò aliud in Mosaica lege considerandum occurrit, ex quo ad eam seruandam Magistratum nō teneri manifestè percipitur. Id autem est, quòd in uetere lege idololatræ, pseudoprophetæ, conuiciatores deniq; in suis erroribus deprehensi, ac propterea morte damnati, tamen si resipiscerent, peccatum faterentur, pœnitentiam ostenderent, supplicium tamen euadere non poterant: sed damnatos pœnam sequi oportebat, ut lapidibus necarentur. At uerò non ita de hæretico statuunt eorum interfectores: nam resipiscen-
tiam post sæpius etiam repetitam admonitionem ostendentes, aut simulantes, errata confitentes, palinodiam canentes iudicio absoluunt: eaq; ratione legem scindentes, ad eam seruandam non teneri se credere tacitè ostendunt. Hæc autem ea sunt, ob quæ omnino statuimus Bucerum, asserentem, ciuilem potestatem

SECTIO TERTIA.

tem in crimina omnia animaduertere posse, in que
Mosaici Magistratus olim animaduertebant. quū spe-
ciatim de criminibus ad religionem spectantibus uer-
ba facit, capitis supplicium ideo reticuisse, quod cre-
deret antiquas leges illas, aut ad hereticum non perti-
nere, aut non eodem animaduersionis modo crimina
omnia hodie uindicanda esse, atq; sub lege olim uindi-
cabantur. Hoc autem & superius secunda sectione di-
ximus: & hoc loco nos latius explicaturos recepi-
mus.

Deut. 21. 19. Iam uero (ut ad legum abolitionem reuertamur)
eiusdem libri cap. 21. habemus, filium contumacem ac
rebellem, immorigerum, & patris dicto non audien-
tem lapidibus necandum. Quod hodie non seruatur.

Ibid. 22. 14. Cap. 22. Sancitum est, Puellam, cum qua maritus
ducta congressus, uirginalia habere non inuenerit, la-
pidibus itidem obruendam. Id quod penitus exoleuit.

Leuit. 20. 18. In Leuitico legem habemus, Eum qui scienter cum
menstruali foemina concubuerit, unā cum ea de suorū
numero tollendum: neq; hoc hodie seruatur. Quod ta-
men si fieret, maximum esset barbara crudelitas ex-
emplum. Hæc autem tria exempla tamen si superius
obiter attigimus, hoc tamen loco repetenda uide-
bantur.

Num. 35. 19. & 27. Præterea in Num. homicida, sanguinis uindici ad
necem traditur. Cur igitur lex ista potius abrogata
est, quàm Deut. & Exod. illæ, quas contra hereticos
adhuc uigere censent?

Sed ut ciuiliū etiam, quemadmodum criminaliū
legum

legum exempla aliqua afferamus; Deus Moſis ore legem promulgauit, ne terra in perpetuum uendetur. Sed iubilis anno in ſuam cuiq; poſſeſſionem poſtliminium eſſet. Cur igitur ex Moſaicis legibus hæc potius abrogata eſt, quàm quæ illorum iudicio hæreticos ad necem condemnant? Leuit. 25. 13. 7

In ſuper, mandauerat Deus, ne terra meſſem facientes fundi crepidinem demeterent, nè ue ſpicilegium facerent, neu relictas uuas relegendo, uineas racemarent; ſed ea pauperibus, & peregrinis relinquere. Hoc uerò hodie non probatur. In eoq; legem reſixã eſſe libenter ſatenuſ. Ibid. 19. 9. & 23. 22. & Deut. 24. 19. 26.

Quo igitur oestro, quo ſurore perciti agimur, ut tot in rebus legem reſciſſam cenſeamus, ſolum autem in miſeros hæreticos ſpicula ſua non adhuc reſuſa iculari exiſtimemus? Imò longè quoq; acutiora, quando quæ hæretico irrogantur pœnæ eas atrocitate ſuperant, quæ aduerſus idololatrias, apoſtatas, & conuictiores Moſes ipſe ſanciuit. At enim ex iſſdem ipſis, qui libros de hæreticis occidendis ſcripſere, quiq; omni adhibita cura, ac ſolertia, omnia ab orbe condito ad noſtra tempora, ut ſententiam ſuam probarent, perquiſiuerent, non deſunt qui faſi fuerint, Chriſtianos Moſaicis ſeruandis legibus non teneri. Quæ quidem leges ſi adhuc uigerent, haud quaquam Regibus reliqua eſſet facultas alias condendi, ſed Moſaicis, tum criminalibus, tum ciuilibus obſeruandis obſtringerentur. Quod quidem falſum eſt. Nam Magiſtratus alias condere poteſt: modò ne Scythica barbarie Mo-

SECTIO TERTIA.

*saicas etiam seueritate superent: ijsq; in cuncta ea cri-
mina animaduertere, in qua Moyses leges animaduert-
tebant, & à quibus plectendis species uerbi Dei man-
dato non prohibeantur.*

*At uerò quoniam ad exempla à nobis superius al-
lata earum legum, quas nisi Moyses leges abrogatae es-
sent, à Magistratu seruari oportere ostendimus: sunt
qui respondeant, non penitus abrogatas esse, sed qua-
tenus Magistratus ad eas praecise seruandas non te-
netur, uerum, locorum, temporum, populorumq; na-
turae habita ratione, tum integris, tum mutilatis, eum
pro suo arbitrio uti posse: primum respondeo distin-
ctionem hanc mihi non probari, nisi ab eis uerbo Dei*

Deut. 4. 2.

*comprobetur. Tum deinde addo, Deum ueteri foede-
re legibus suis praecise seruandis populum suum ob-
strinxisse. Moyses enim (quod saepius diximus) inquit,
» Ne quid additote ad id, quod ego uobis praecipio, ne-
» ue quicquam de eo detrahitote.*

*Sed enim hic obijciunt, non de iudiciali lege, ue-
rum de morali hoc intelligi oportere, cui non est, ho-
minibus facultas addere aliquid, aut minuere. Sed hic
quoq; eorum onus esset hanc distinctionem probare:
sicuti nos contra diuersum probabimus. Nam idem*

*Moses eodem capite, quum praedicta uerba pronun-
Verf. 5. ciaisset, paullo post subdit, Scitote me docere uos insti-
» tuta, & iudicia, quomodo mihi Ioua Deus meus pra-*

*cepit, ut his pareatis, & c. Sed clarius inferius, quum
Verf. 8. inquit, Quae tanta gens est, quae tam iusta instituta, &*

*» iudicia habeat, quam est haec tota lex, quam ego uobis
hodie*

hodie propono? Et inferius, Et mihi præcepit Ioua eo Verſ. 14.
 tempore, ut uos inſtituta, & iudicia docerem, quæ obi-
 retis in terra, cuius in poſſeſſionem eſſetis migraturi. ^{cc}
 Et ad finem cap. Hæc ergo lex eſt quæ propoſuit Mo-
 ſes Iſraelitis, Hæc ſunt oracula, inſtituta, & iudicia, ^{cc}
 quæ Moſes Iſraelitis ex Aegypto egreſſis eloquutus Verſ. 45.
 eſt. Quibus in locis aperte perſpicitur, inſtituta, &
 iudicia non moralem tantum legem, ſed iudicalem
 quoq; intelligi oportere: quapropter ea quoq; ſub
 eodem præcepto cadunt, nihil uel addendi uel minuendi.
 Veruntamen multò clarius confirmatur ſententia
 noſtra in initio capitis ſubſequentis: ubi Moſes con-
 uocato populo ad hunc modum uerba facit, Audite Iſ Deut 5. 1.
 raelite inſtituta, & iudicia, quæ ego hodie in ueſtris
 auribus eloquor, diſcenda uobis, ac diligenter exe- ^{cc}
 quenda. Et ad finem ſcriptum eſt, Curate igitur, ut ita Ibid. verſ. 33.
 Iouæ Dei ueſtri iuſſis obtemperetis, ut nec ad dexterã ^{cc}
 nec ad ſiniſtram deſlectatis. Sed quæ nam ea die popu- ^{cc}
 lo propoſuit Moſes obſeruanda, quibus addere, aut
 de eis detrahere fas non eſſet? Forſan moralia duntaxat, &
 cæremonialia? Legat, ſi quis ambigit, concio-
 nem totam, quam Moſes ad populum eodem die ha-
 buit: & aperte uidebit, ut ille Decalogi lege repetita,
 fœdere cum gentibus prohibito, poſtquam eorum ſi-
 mulacra frangenda, altaria dirimenda, lucos ſucciden-
 dos præceperat, in calce capitis 12. hæc iterum uerba
 inculcet, Quicquid ego uobis præcipio curatote, ut Ibid. cap. 10. 7.
 id faciatis: neq; quicquam huic uel addatis, uel detra- ^{cc}
 hatis: ſtatimq; ſequenti capite in pſeudopropheta,

SECTIO TERTIA.

Ibid. 13. 1.

idololatram, & apostatam capitalem legem promulgat; qua idololatrarum quoq; oppida funditus deleri precipit. Quis igitur stolidus ambigat, quas leges Moses uno, & eodem die, eademq; concione promulgat, in qua die, & concione præfatus est institutis, & iudicijs, quæ daturus esset, nihil addi, aut minui debere (quod etiam decies inculcauerat) eodem decreto contineri: adeò ut in eis exequendis Magistratus nec ad dexteram, neq; ad sinistram flecti, sed præcisè eas obseruare debeat, nisi omnes uno ictu rescissæ fuerint?

Rom. 13. 4.

Sed iterum Pauli locum urgebunt, Magistratum non sine causa gladium gestare: quippe quum sit Dei minister ad irrogandas pœnas ijs qui male faciunt. Quocirca querût, an hæretici opera sint mala: quod si concedatur, ita colligût: si Magistratus gladiû sine causa non gestat, sed in mala facientes eum uibrare debet, ergo hæretici tanquã mala facientes Magistratus gladio puniri debent. Mala autem esse hæreticorû opera, inquit, negari non potest. Peruersus enim hæreticus, de quo inter nos disceptatur, non solum animo peccat, falsa de religione credendo, sed in impia quoq; facinora prorumpit, nedum falsam fidem profitendo, uerum perniciosa sua dogmata docendo, predicando, editisq; libris adulterinam suam doctrinam promulgando, eaq; ratione publ. pacem, ac tranquillitatem perturbando. Scitè quidem, ac peracutè. Verum iam satis amplè superius demonstrauius, eiusmodi hæretici delicta, tametsi mala opera esse non negamus:

negamus: ex eis non censerī, quæ ciuili gladio coërce
 ri debeant, sed spiritali obnoxia esse. Id quod, præ-
 terquam quòd C^ol^osi uerbis patet per malarum her-
 barum metaphoram, Pauli ipsius uerbis disertè pro-
 batur. Secum enim rectà Apost. pugnaret, nisi here-
 tici ab ea lege exciperentur. Idem enim ille, qui di-
 xit, Magistratum gladio instructum esse ad irrogan-
 das poenas ijs qui malè faciunt, alibi dixit, heretico es-
 se parcendum, & ad resipiscenciam seruandum, si un-
 quam uolente Deo ad frugem rediret, & ex diaboli
 laqueis euaderet. Neq; uerò alia ratione conciliari
 possunt loca ista inter se dissidentia, adeò, ut Magistra-
 tus facinorosos morte puniat, & heretici ad respi-
 scenciam seruentur, nisi iusta ratione eos ex lege exci-
 pias: ut manifestè Christus excepit, sibiq; mensis tem-
 pore iudicandos seruauit. Quum igitur Paulus here-
 tici animæ rationem habendam præcipiat, & non i-
 tem mala patrantium, eum istis interrogandum relin-
 quo, qua ratione sic inter eos distinxerit. Neq; alias ul-
 las eum allaturū puto, præter eas, quas supra nos ad-
 duximus: addita tamen ea, quam mox afferemus, &
 quam omnium præcipuam esse censemus.

Sed alio adhuc Paulino loco sententiam suam fir-
 mare contendunt, si quis enim hereticos malos esse
 negauerit, interrogant, cur Paulus eos abscindi cu-
 piat. Nos uero malos esse non negamus. Sed illud
 Abscindi, ab hominibus necari non interpretamur,
 ut uelle uidentur aduersarij, at diuina ope, atq; consi-
 lio ab Ecclesia aliqua ratione penitus separari: atque

SECTIO TERTIA.

ita interpretantur pleriq; hunc locum Ecclesiastici scriptores. Alioqui locus iste non minus, quàm superior cum alio pugnaret.

Vt autem tandem manifestè appareat cur hereticis, quanquam in malefacta, quæ supra recensuimus prorumpentibus, sit parcendum, licet facinorosi cuiusli gladio sint puniendi; sciendum est, ex duobus humani animi fontibus oriri cuncta hominum externa malefacta. Quædam enim eorum, ut prima sectione obiter attingimus, à deprauato intellectu (mentem, Latine dixeris, sed quia aliquando mens pro ipsa uoluntate accipitur, nostratium Philosophorum uocabulo uti maluimus, originem trahunt, atq; scaturiunt, quæ dâ uerò à deprauata uoluntate. A deprauato intellectu emanantia gladij multæ obnoxia non esse nemo sane mentis negabit. Itaq; quemadmodum Magistratus uesantum ac mente captum hominem nõ necabit, qui facinus ex lege capite plectendum admisit, eò quòd se errare non cognoscit: pari ratione stultum, ac dementem hereticum, qui doctrinæ suæ falsitatem non agnoscit, sed recte se sentire persuasum habet, morte mulctari nullo modo decet. Cuius insanæ uecordiæ mirus Deus, in eum seuerè animaduerti prohibuit, eius amentiam tolerari precepit, in extremum iudicium causæ cognitionem reiecit, at cõtrà impurus adulter, seuus homicida, ceteriq; flagitiosi eius generis homines, quorum mala opera à deprauata uoluntate proueniunt, ac uolentes prudentesq; peccant (hoc enim quis negabit?) iure merito capitali supplicio afficiuntur.

eiuntur. Hi autem si resipiscant, errorem fateantur, pœnitentiam ostendant, nihilominus tamen interficiuntur: hæretico uero errorem fatenti, ad frugem redeunti, malam doctrinã detestanti, bonam amplectenti, condonantur errata, & tandem iudicio absoluitur. Hoc autem nulla (ut puto) alia de caussa, quàm quòd ignorans peccauerit: Quòd si ulla ratione fieri possit, ut crimen eius à deprauata uoluntate emerfisse certò, omniq; amoto dubio, non ex leuibus indicijs & coniecturis perciperetur, eadem ratione qua resipiscentem, ac pœnitentem facinososum nihilominus multandum esse dici posset. Hæc autem uera, certa ac solida ratio est, cui (ni fallor) refragari nemo potest, cur non liceat hæreticum supplicio afficere. Humane enim uoluntatis basi omnis pœna innititur, suaque in illa fundamenta habet, quæ quidem non Christianis tantum Theologis, uerum mundanis ipsis Philosophis de moribus, moraliq; uirtute differentibus fons ille est, è quo boni, maliq; præmij, ac pœnæ differentia scaturire ortumq; habere omnino creditur. Bonum enim non est, adeoq; & præmio dignum, neq; malum & ideo pœnæ obnoxium illud, quod ex libera uoluntatis fonte manare non cernas: ea enim est, quæ uitium uitium, uirtutem uirtutem facit, illud pœna, hanc uerò præmio dignam constituit. Libera autem uoluntas dici non potest eius, qui errat, & id quod turpe, prauum, iniquum est, honestum, rectum, iustum esse putat, imò in eo eligendo ne uoluntas quidem. Quamuis enim rem ipsam uelit, quatenus tamen turpis, uel præ-

SECTIO TERTIA.

na, uel iniqua est, unde eligentis culpa, quæ uituperatione, & pœna digna sit, uniuersa dependet, certè nõ uult. Si medicus ægroto, dum saluare se illi medicamentum dare credit, uenenum exhibeat, quis eum ueneficum appellet, uel illi uenenum exhibere uoluisse dicat? Quæ igitur malefacta non à deprauata uoluntate, sed à deprauato intellectu proueniunt, ea quidem non puniuntur, sed tantummodo coërcentur. quemadmodum si furiosus homo alios interficeret, seu quouis modo læderet, is profectò non necaretur nec puniretur, sed coërceretur solum, & cohiberetur, satis enim suo ipsius furore punitur. Quòd si furioso & mente capto, quoniam peccatum suum non agnoscit, uenia datur, licet aduersus expressa legis uerba deliquerit. quanto magis heretico parcendum est, qui nõ solum nullius sibi culpæ conscius est, sed neq; etiam contra ullam expressam legem, cui subijci iure possit, aliquid commisit? Neq; enim uel alicuius Ecclesiæ, uel etiam omnium simul, ut supra uisum est, uel ullius principis placita, & edicta, Christianus homo in rebus, ad religionem & æternam salutem pertinentibus, tanquam leges sibi positas agnoscere tenetur, neque illis aliqua ratione subijcitur, nisi quatenus à Dei uerbo ea non dissentire persuasus sit, ad cò ut non illa sed tantummodo diuinum uerbum sibi legem esse planè statuere uideatur. Quod nec ij quidem, qui hereticos maxime insectantur, negare audent: de nostris loquor, qui cum ab Ecclesia Romana, atq; ab eius auctoritate, quæ iam ante septingentos annos totum occidentem

cidentem occupauerat, & ab orientalibus quoq; Ec-
 clesiis penitus defecerint, diuersaq; prorsus dogmata
 amplexi fuerint. Solam Ecclesie auctoritatem hære-
 ticus obijcere adhuc subuerentur: licet paulatim ad
 hanc tyrannidem & ipsi sibi uiam sternere satagant,
 sed simplici uerbo Dei se aduersus eos pugnare pro-
 fidentur, in quo tamen nihil unquam eorum, quæ hæ-
 retici uel negant, uel affirmant, expresse ad eò dictū,
 siue negatum reperies, ut aliquam saltem, non omni-
 no iniustam sue ignorantie causam habuisse uide-
 antur. Veruntamen ut ad propositum reuertimur, ca-
 sus interdum dari potest, ut facinus à deprauato intel-
 lectu prognatum uindicta dignum iure habeatur, tūc
 scilicet cum eiusmodi intellectus deprauatio, in homi-
 ne propria ipsius culpa, corrupta uidelicet prius ac
 deprauata eius uoluntate prouenerit, ut puta si ebrius
 homo mentis inops ac demens factus hominem occi-
 dat: quod quidem facinus tamen si prudens sciens non
 admittit, iure tamen plectitur: nam demencie sue ipse
 sibi uolens causam dedit, à qua postmodum facinus
 emanauit. Præterea si quispiam praua ductus uoluntate,
 latrocinijs, alijue uitio pœnæ obnoxio ita assuesce-
 ret, ut habitu paulatim longo usu contracto eò deueniret,
 ut deprauato intellectu, uitium pro uitio nō ampli-
 us agnosceret, sibiq; omnia licere arbitraretur,
 tunc intellectus deprauatio à deprauata uoluntate pro-
 gnata eum à supplicio non assereret. Huiusmodi uero
 casum in hæretici intellectus deprauatione, hæretici
 inquam de quo agimus, dari non posse crediderim.

SECTIO TERTIA.

Hoc argumentum in postrema aciei nostræ parte quasi inter triarios eò locauimus, quòd compertum nobis certumq; sit, quando caussa, d. qua inter nos cõtrouersatur ex uerbo Dei luculenter dirempta non esset, eo solo id ipsum, quod tantopere meritò contendimus, satis eumci posse. Hoc autem uerissimum esse uel inde omnibus constare potest. quòd aduersarij huius argumenti uim tacitè perpendentes, manibus, pedibusq; ut dici solet, utuntur probare, hæreticos omnino ex deprauata uoluntate, & malitiosè peccare, uel saltem ex affectata quadam ignorantia, & porro cuius ipsi sibi auctores sint. Quod quàm longè à ueritate abhorreat, satis, superq; p ea quæ superius, præsertim uerò prima sectione, & hac tertia in blasphemie crimine, quod hæretico ascribunt, examinando, à nobis dicta sunt, demonstratum esse confidimus.

Non igitur externa hæretici facta inter ea censentur, quæ à Magistratu uindicanda non negamus. Externa autem hæretici facta ea omnia appello, quæ ab ipso quidem, sed ut hæretico prouenire possunt. Nam quis tam stupidus est, quin sciat simplicem fidem, purumq; malè credendi actum, si in mente lateat, neque per aliquod externum factum palàm fiat, nec castigari, neq; condemnari posse? Oportet igitur ut quaestio in nostræ sit locus per externa signa, & facta, uel per oris saltem confessionem hæretici mentem patefieri. Ex factis uerò, quæ ab eo qui hæreticus sit, non solum ut hæretico, sed quomodocunq; prodire possunt quæ gladio obnoxia sint, quæ uerò secus, cum superius
Brenio

Brentio authore declarauimus, tum postremo hoc nostro argumento dilucidè magis docuisse uidemur. At uerò Papiſtæ, eſi qui ſunt, qui eos imitandos cenſeāt, non ea tantum externa heretici facta, ab eorum corrupta mente ortum habentia: docere ſcilicet, monentibus reſiſtere, errorem defendere, concionari, ſcribere (quæ nos tamen coercenda, non punienda cenſemus) uerum ſimplicem oris quoq; conſeſſionem morte uindicandam eſſe arbitratur: eosq; hereticos comburendos, qui fidem tantum ſuam conſeſſi eam deteſtari recuſant. Ex quo haud obſcure oſtendunt, ſe non male facta, ſed opinionem punire: nam ſi facta punirent, hereticum, qui opinioni externa facta non addidiſſet abſoluerent, eum autem, qui addidiſſet, tamenſi falſam fidem ore deteſtaretur, nihilominus punirent, in eius prauè facta uindicarent, ſed eum iudicio abſoluentes, oſtendunt uictoria ſe contentos eſſe: nihil curantes an hereticus uerè reſipuerit, an potius ſupplicio deteritus reſipuiſſe ſimulauerit, id quod ut plurimum contingit. Quocirca, operæ precium eſt conſiderare, quam corum leges Moſaicis rigore, ac ſeueritate præſtent. Quandoquidem Moſis leges ſecuti, eum lapidibus non cædunt, neque aliter necant, uel puniunt, qui moechandi, ſiue alios maſtandi cupidine flagrarit, ſed qui in externum actum eruperit, ita neq; etiam in eum animaduertunt, qui ad idola deficere, aut alios ad idem ſolicitare animo conceperit, ſed qui re ipſa Dea ſtros fecerit, alios uè ut facerent ſuaſerit. Ad hæc, ſecondæ tabulæ (quam uocant) præcepta, proximi noſtri in-

commo-

SECTIO TERTIA.

commodum, & indemnitatem spectantia omnia ex
 Mosis legibus certas habent multas sonibus irro-
 gandas, postremo excepto, concupiscentiam probi-
 bente. Ea enim animi actus est, non corporis, Dei iudi-
 cio, non hominum uindicandus. Nam qui alienam u-
 xorem, aut alienas opes concupiscit, non hominem
 ullum, sed Deum ipsum, suiq; ipsius animam lædit.
 Hinc concludimus, si ex lege in eum non animaduertitur,
 qui aliena coniuge potiri exoptet (quod tamen
 Christus ipse adulterium reputat) neq; in eum, qui a-
 nimo tantum aliud quodpiam scelus concipiat, mini-
 mè quoq; de hæretico falsæ suæ opinionis causa sup-
 plicium sumi decet: quamuis interrogatus eam inge-
 nuè fateatur: Eo præsertim, quòd is, qui alienam uxo-
 rem, aut facultates optat, aui hominis mactandi cupi-
 dine tenetur, peccare se non ignorat: qui autem falsi
 alicuius dogmatis morbo laborat, se rectè sentire (ut
 sæpius diximus) firmissimè credit. Quocirca uideant
 quid agant, non solum Papiæ, uerum omnes qui hæ-
 reticos opiniones suas liberè confitentès, nec mentiri
 uolentes, tametsi externo aliquo facto ulterius pro-
 gressi non fuerint, abiurare adigunt, non abiurantes
 interficiunt, abiurantes deniq; publicis cõtumelijs tur-
 piter afficiunt.

Reliquum est ut, quoniam hæresim licet in exter-
 na, quæ ipsius propria sunt, facta erumpentem ciuili
 gladio puniri non debere contendimus, ad quorundã
 argumentum respondeamus, ita ratiocinantium, Ma-
 gistratus opera carnis omnia, quum corde concepta
 extrinse-

extrinsecus erumpunt in factum uindicare debet: ut ueneficia, adulteria, parricidia, & id genus cetera. Sed heresis, uel secta, quæ circa religionem uersatur à Paulo inter carnis opera censetur, ergo Magistratus heresim quoq; si in externa facta erumpat, ut alia flagitia, ulcisci debet.

Primum omnium huius argumenti fabricator in eo mihi hallucinari uidetur, quòd uocabulum *αἰρέσις* in illo Pauli loco falsa dogmata, eorumq; sectatores intelligit. Ego uerò eius sententiæ nō subscribo. Quid enim quæso cum carne simplex heresis commune habet, quæ nihil nisi carnis uexationem hæretico sit allatura, & à mala uoluntate, unde omnia carnis opera proueniant necesse est, ortum non habeat. Non igitur opinor eo loco hereses ita intelligi, sicut quum Paulus alibi inquit, oportet hereses esse. Ibi enim, ut plerisque placet, manifestè apparet, Apostolum falsas doctrinas significare uoluisse. Hic autem sectas generaliter intellexisse puto, quæ diuisiones in Ecclesia pariunt, & quauis de causa charitatis defectu inter eos, qui Christo nomen dederunt, institui solent. Et ita intellexisse uidentur omnes ferè interpretes, qui hoc loco uocem *αἰρέσις* Sectæ, non Hereses, uerterunt. Atqui, ut illi etiam detur, ibi per hereses falsa dogmata significari, negamus eius propositionē ex uerbo Dei ullo modo posse probari. Imò uerò ex iisdem Paulinis uerbis nullo negotio refelli censemus. Ait enim Apostolus, sunt autem manifesta carnis opera, uidelicet, adulterium, stuprum, impuritas, salacitas, deastrorum cultus,

Gal. 5.19
Opera carnis.

SECTIO TERTIA.

22 cultus, ueneficium, inimicitia, lites, emulationes, iracundia, contentiones, seditiones, secte, inuidia, homicidia, ebrietates, comestiones, & his similia. Horum autem operum quaedam à Magistratu uindicanda esse non inficiamur: quaedam uerò eius gladio subijci fidèter negamus. Adulterium, stuprum, ueneficium, homicidium, & his similia, Magistratus iure merito gladio plectet. Cætera uerò minime. Quis enim gula indulgens, & doni suæ opiparè mensam instruens, lautius uiuens, quàm Christianum hominem deceat, à Magistratu punietur? Quis litigator, aut quauis in re alterius emulus ex civili lege castigabitur? Quis iracundus, aut inuidus (etiamsi alter inflammato ore, alter pallida facie, uerbis ambo iracundiam, inuidiamque suam actu extrinsecus ostendant) à civili potestate punietur? Quoniam igitur, quum propositum antecedens falsum est, ex eo consequens falsum esse necesse est: si falsum esse constat, Magistratum omnia carnis opera ulcisci, hæresim, etiamsi carnis opus esse daretur, civili gladio ob id solum uindicari debere, concludi non posset. Quòd si à Magistratu poenis coercenda essent, totus Mundus uarijs supplicijs afficiendus esset. Quandoquidem opera carnis sunt, & factis sese exerunt, ociosa uerba, uana colloquia, mollior uestitus, delicatior uictus, uenationum, aucupiorumq; immodicæ uoluptates, mercatorum uasta negotia, nunquam metam habentia. Opera carnis sunt scurriliter iocari, profanis spectaculis interesse, inaniter cantare, necessitate non urgente iurare, citra e-
 tiam

tiam iuramentum mentiri, fidem frangere, quod suppetat, egenos defraudando, retinere, aliaq; penè innumera.

At si tolerantur hæretici (inquiunt) sana doctrina corrumpitur, uera religio peruertitur, Ecclesia pessundatur. Sedenim quibus armis aduersus eos præliari, ipsosq; delere oporteat, satis supq; declarauimus. Quia uerò inde Magistratum non penitus excludimus, qua ratione prælianti Ecclesiæ auxilio esse possit, suo loco demonstrabimus. Interim asserentes, ac iterum iterumq; inculcantes quæ supra narrauimus, hæreticorū externa facta, nisi illis uolentibus, ac procurantibus in tumultus, ac seditiones prorumpant, ipsorum morte seu punitione, & supplicio coercenda non esse. Si uerò fidei ac religionis prætextu motus ac tumultus cicant, seditiones concitent, sectas instituant, ac tandem in acta erumpant, humanam societatem dirimentia, rerumq; statum perturbantia: tunc demum in eos Magistratum non ut hæreticos, sed ut malè facientes, iure animaduertere posse. Vi si quis, exempli gratia, sub prætextu credendi, fortunæ bona communia esse debere, latronum phalange conflata omnia diripiat, oppida depopuletur, ac legitimis dominis cicctis alienas possessiones occupet, sibiq; asciscat; aut Christianos Magistratus habere posse negans, à Rege, & domino suo desciscens, populorum defectiones concitet, aut, se spiritu Dei agi affirmans (ut aliqui fecerunt) hominem interficiat. Ac proinde si quis antiquæ legis exemplis abutens, & religionē
armis

SECTIO TERTIA.

armis tutandam, ac propagandam, Deiq; hostes ferro exterminandos asserens, Papiſtas bello peteret, idololatrias, ac Iudeos paſſim trucidar. hæreticos ipſos iugulareret, Eccleſiæ deniq; libertatem armis comparare nitretur.

Non deſunt etiam qui dixerint, Eccleſiam, præterquam à Chriſto authoritatem habet, in hæreticos per excommunicationem animaduertendi (eorum uerbis utor) facultatem quoque habere per Magiſtratus instrumentum eos punire. Ad hoc autem probandum Ananiæ, & Sapphiræ exemplum aſſerunt; quos (ut opinantur) Petrus morte mulctauit: item Elymæ magi, à Paulo (ut uolunt) cæcitate percuſi. Quibus addunt Hymenæi, & Alexandri, nec non inceſtuoſi Corinthij exemplum, quos Paulus ad carnis interitum Satanae tradidit. Ex his enim colligunt, Apoſtolorum exemplo, qui, quum Chriſtiani Magiſtratus uſu carerent, diuinae illius authoritatis conſeſſu, morte, alijsq; uic corporeis poenis fontes afficiebant. poſſe nos, imò debere; qui diuina illa miracula edendi facultate carentes, ſingulari hoc Magiſtratus beneficio diuinitus donati ſumus; miraculorum uice hoc instrumento uti, iſdemq; ſupplicijs ſanae doctrinae corruptores, qui per eccleſiaſticam diſciplinam coërceri non poſſunt, plectendos curare. Hoc enim modo, iſdemq; ſere uerbis quendam olim diſſerentem, ac mihi repugnantem audiui.

Primum omnium reſpondeo (ut tunc etiam illi reſpondi) Ananiæ, & Sapphiræ mortis mulctam irrogatam

gatam à Deo fuisse, non (ut putant) à Petro. Præterea,
 non fidei ac religionis ergò, sed propter hypocrisim,
 & fraudem act. perpetratam, pretij partem retinen-
 do: & quia tandem in Deum mendaces fuerant. Id
 quod perpulcrè declarat Bullingerus, quum inquit,
 Corruit ergo Ananias, neq; uerbis, neq; execratione
 Petri, sed propria malitia per iram Dei prostratus. Bull. in Act.
 Nihil enim Petrus ei imprecauerat incommodi; sed Ap. lib. p. 39.
 peccatum eius duntaxat detexerat, & accusarat. Ce-
 terum huic protinus aderat iusta Dei uindicta: proin-
 de concidebat rea conscientia. Neq; uerò hic ageba-
 tur de iactura pretij, sed de hypocrisi, auaritia, & dis-
 fidentia. Et Erasmus ait, Petrus in Ananiam, & Sap-
 phiram sententiam ullam non tulit, sed spiritu plenus
 Dei uindictam illis significauit. At simile est etiã Bar-
 iesu exemplum coram Sergio Paulo editum, quemad-
 modum prima sectione satis apertè à nobis probatum
 fuit, perperam quoq; & extra propositum hoc Ana-
 nia, & Sapphiræ exemplum allatum esse ideo dici-
 mus, quòd delictum ab Anania, & Sapphira perpe-
 tratum nulli legum, aut ciuilium, aut criminalium, hu-
 manarum, aut diuinarum animaduersioni obnoxium
 erat: multæ inquam ab hominibus irrogandæ, ac pro-
 inde à Magistratu, aut uerbi ministris fontibus infli-
 gendæ, sed à Deo ipso tantummodo uindicari pote-
 rat. Nam si totam legem Mosaicam percurras, nun-
 quam reperies lege sancitum esse, hypocrisis, aut san-
 cto spiritui mentientes, & qui decem promittunt, &
 quinque tantum præstant, de reliquo fraudantes, capi-

SECTIO TERTIA.

tali supplicio esse puniendos. Perperam igitur in exemplum hæc historia trahitur à Magistratu imitandum, quum in ea agatur de factò ei gladio minimè obnoxio. Quapropter analogiæ hinc penitus facessant, nullum enim hic locum habere possunt. Ad hæc, excideratne forsàn Petro Magistrum, & Dominum suum, ab eo, cæterisq; Apostolis interrogatū, an uellet eos ignem de cœlo cuocare in eorum ultionem, qui eum recipere abnuerant, respondisse, ignorare eos cuius spiritus essent? Quòd si hoc memoria tenebat, qua ratione sancto iam spiritu collustratus iterū errasset, Deum ultorem in Ananiam, & uxorem imprecans? sine sua sponte, auctoritate (ut uolunt) usum apostolica, eos in hypocrisis, mendacij, & fallaciæ suæ ultionem interimens; dulci enim Christi spiritu imbutus, pietati, non seuitiæ studebat. Quare, neq; etiam Simon magus, qui rectius hereticus dici poterat, de spiritu sancto abominanda existimans, ab ipso morte mulctatur.

Non est autem hic silentio inuoluendum, quod a iunt, Petrum ipsum in Anania, & Sapphira necandis extraordinaria potestate usum fuisse. Pulcrum profectò inuentum, si Dei uerbo fulciretur. Sed quibusnam Euangelij locis probari potest, Apostolos ciuilibus potestatis usurpandæ facultatem à Domino recepisse? Nā (ut opinor) nihil in religione (nisi Papam imitari uelimus) statuendum est, quod uerbo Dei probari non possit. Ciuilis Magistratus, & Ecclesiastici ministerij functiones diuersas esse, neq; uerbi ministris id competere,

petere, quod Magistratui competit, aduersarij nõ negabunt. Non enim possumus ecclesiasticis Ministris gladij ius tribuere, quoniam ipsorum clauces cum Principis gladio permisceamus: itaq; iurisdictiones confundamus. At iterum cautionem illam canent, Non erat tunc temporis Christianus Magistratus. Ego uerò contra meam iterum canam, & denuò inculcabo, hanc extraordinariam potestatem uerbo Dei esse probandam, non autem à nobis somnuandam. Nam præterquam quòd Petrum olim gladium in uaginam recondere iussum auduimus, & Paulum asseruisse, potestatem à Domino recepisse se, non ad hominum destructionem, sed ad ædificationem, scrutanda est etiam, atque attentè perpendenda Apostolorum missio: & an homines extraordinaria potestate usurpata, interficiendi potestatem acceperint percipiendum. Etenim primum omnium in Matth. Euangelio legimus, Euntes autem prædicate, dicentes, instare cœleste regnum. Matt. 10. 8.
 Agrotos curate, leprosos purgate, demonia eijcite, &c. Hic de agris sanandis, & de mortuis suscitandis, non de uiuis occidendis agitur. Quin & apud Marc. 16. 13.
 Marcum habemus, Ite in totum orbẽ: prædicate Euangeliũ omnibus creatis; qui crediderit, & baptizatus fuerit saluabitur; qui autem non crediderit, &c.
 Lucas quoq; scribit, Christum conuocatis duodecim Luc. 9. 1.
 dedisse eis uim, & potestatem in omnia demonia, sanandiq; morbos; eosq; ad Dei Regnum publicandũ, egrosq; sanandos dimisisse. De alijs autem 70. discipulis idem Lucas ait, dixisse Dominum, Vadite, en e- Id. 10. 3.

SECTIO TERTIA.

22 go mitto uos tanquam agnos inter lupos: Ergo occi-
 Ibid. 9. dendos, non occisuros. Et paullo post inquit, & qui
 22 erunt in ea (urbe) aegroti, eos curatote: eisq; ad eos
 22 Dei Regnum uenisse, dicitote. Iam in his mandatis
 nulla fit mentio extraordinariæ ciuilibus potestatis, quæ
 sancti Apostoli hæreticos necare possent, eoq; exem-
 plo (ut placet aduersarijs) hodierni uerbi ministri per
 Magistratum id præstare, quod Apostolos per mira-
 cula præstitisse uolunt. Si quid autem alibi aliquid so-
 ludi habent, quo hanc potestatem probare possint, in
 medium afferant obsecro: a quo enim animo me acce-
 pturum recipio.

Cæterum ad Ananiam uertens, hoc amplius affir-
 mo: exemplum hoc, si eius peccatum circa doctrinam
 uersatum fuisset, à nobis potius, quam ab aduersarijs
 futurum fuisse. Ex eo enim probaretur, fidei delicta à
 Deo, non ab hominibus punienda esse. At uerò, ut cuius
 que sit, uideat quisquis sapit, quam recta sit consequu-
 tio, si dicas, Deus miraculo edito non credentem ho-
 minem, aut qui facinus aliquod ad doctrinam quoque
 spectantem perpetrarit, interficit, ergo homines hæ-
 reticos occidere debent. Huiusmodi consequutiones
 hominum uitam petentes, ex perspicuo, & expresso
 Dei uerbo, eiusq; præceptis ducendæ sunt, non autem
 ex ipsius aut sanctorum suorum miraculis. Quod si
 uolunt Anania, & Sapphira, quin & Elyma supplicia,
 eorum sententia illis ab Apostolis irrogata, opi-
 noni suæ fauere, exempla rectè imitentur oportet, &
 ui aliqua, ac potestate sibi diuinitus tradita per sanctos
 ipsos

ipſos ſolo uerbo, non autem humanis uiribus per Magiſtratus gladium hæreticos & ſibi aduerſantes interficiant.

At enim quod aiunt, quum Magiſtratus ordinariũ (ut uocant) inſtrumentum adeſt, haud opus eſſe ad miracula ſe conferre, ſed hoc præclaro, et ſingulari Dei dono uti ciuiliſ poteſtatiſ: falſæ doctrine homines per eam è medio tollendo; reſpondeo, nos quidem paratos eſſe hoc uerè diuino beneficio uti ad ea omnia ad quæ diuina prouidentia inſtitutum fuit: ad laudem uidelicet bonorum, eorumq; ſecuritatem, terrorem uerò, & uindictam malorum. Interim tamen pernegantes frigido illo, inaniq; fundamento exemplorum eorum, uerbi miniſtrum, turpem errantium declatorem agere debere, hominumq; interitum nequiter moliri.

Reliqua nobis ſunt Hymenæi, & Alexandri exemplum & inceſtuofſi Corinthij; ſi metipſi autem qui ea in medium afferunt dixerunt, Theologos aliquos eſſe, qui Apoſtoli uerba illa, Tradere Satanæ, interpretati ſint, Ex Eccleſia eijcere, in qua Chriſtus regnat, ut eiectus Satanæ tradatur, qui extra Eccleſiam imperat. Verbis autẽ, Ad carniſ interitum, mœroriſ, & poenitentiaſ ſtimulum ſignificare, quo carniſ cupido conficiatur, & intereat. At uerò alios eſſe, qui in hiſ uerbis Satanæ tradere, aliquid amplius intellexerint: puta, ut à Satanæ corporali etiam aliquo ſupplicio reiectus ipſe uexetur. Qua interpretatione fretos hoc exemplo aliquos modeſtiores audiui colligentes, Eccleſiam pœnas excommunicatione maiores ſoniti-

SECTIO TERTIA.

bus infligere posse, afflictius scilicet corporis poenas. Aliquos, uerò impudentiores Magistratum eodè exemplo ministris uerbi monentibus hæreticum capti supplicio afficere posse. Huius tamen interpretationis authorem non nominant. Ast neutram opinionum quæ ex ea ducantur probari posse statim Deo uolente demonstrabimus. Prioris uerò interpretationis authores nos ipsi mox nominabimus. Atqui operæ precium est uidere, ut ex binis ab eis allatis opinionibus eam potius eligant, ac probent, qua sanguinis fusionem, aut corpoream saltem multam commendant autumant, quam illam, qua excommunicationem tantum significari uidemus. Sed iam Petrum Mart. audiamus prioris interpretationis authorem: qui Apostoli uerba explicans, Ad perniciem carnis, & c. ad hunc modum ratiocinatur, Ad interitum carnis, & salutem spiritus. Lenit sententiam, quæ potuisset uideri acerbior, & hoc malum declarat non fore perpetuum. Hoc autem ad eos attinet, qui carnis interitu hæretici mortem significari contendunt. Nam si Magistratus huius loci auctoritate fretus, ministro suadente hæreticum combusserit, malum hoc utiq; temporaneum non erit, sed perpetuum. Quod autem ad eos attinet, qui corpoream citra mortem poenam intelligunt, idè inferius diuersis adductis super Apost. uerbis opinionibus: Chrysost. scilicet, Hieron. & Augustini, tandem inquit, Docet præsens locus excommunicationem & ad corpus, & ad animam spectare. Nam illa cum prius animi salus quaeritur, ut à uitijs repurgetur per poenitentiam.

1. Cor. 5. 5.

Petr. Mart. in

1. Cor. 5.

poenitentiam: corpus autem diuexetur; quando istam
 separationem sequuntur, pudor, uerecundia, atq; ma-
 xima ignominia. Quibus etiam incommoda uite ad-
 ijiuntur: per quæ omnia corpus, & caro uidentur
 interire. Et est profectò grauissimum (si quis rectè æ-
 stimet) exulare, & ab urbe eijci, quæ rectè sit instituta.
 Quanto magis ab Ecclesia, quæ est Dei, & Christi
 Respublica? Et inferius inquit, Et ut pius princeps
 Theodosius ingemuerit se ab Ambrosio excommu-
 nicatum, Tripartita hist. testatur.

Agnoscit igitur pius iste doctor in uerbis illis, Tra-
 dere Satane, ecclesiasticam excommunicationem: per
 Carnis autem perniciem, seu maui interitum, non ani-
 mi tantum passiones, & mœrorem, uerum corporis
 etiam incommoda, ærumnas, & calamitates, quæ ab
 Ecclesia reiectis contingere solent, aperte intelligit:
 non autem exempla, quibus Magistratus ministris mo-
 nentibus hereticos tormētis afficere, aut capitali pœ-
 na plectere possit. Hereticos igitur corporaliter tor-
 queri non improbamus, sed ea ratione, qua Martyre
 interprete à Paulo torquebantur. Addentes, à tormen-
 tis, quibus ab Apostolo afficiebantur, ad mortem, qua
 aduersariorum aliqui eo exemplo à Magistratibus af-
 fici posse contendunt, nullam esse proportionem, ut
 unum in alterius exemplum pertrahi queat. Eiusdem
 interpretationis ante Petr. Martyrem auctor extite-
 rat Iohannes Caluinus, qui cum tres fines excommu-
 nicationis esse dixisset, duobus iam expositis ita in
 sua instit. scriptum reliquit: Tertius (est) ut eos ipsos

SECTIO TERTIA.

- Lib. 4. cap. 12. lect. 5.
- » pudore confusos suae turpitudinis poenitere incipiat.
 » Ita conducit & illis suam nequitiam castigari, quò ex-
 » pergefiant sensu ferulae, qui indulgentia obstinatioris
 » futuri erant. Id significat Apostolus quum in hunc mo-
 » dum loquitur. Si quis non obedit doctrinae nostrae huc
 » notate, & ne commisceamini cum illo, ut pudore sus-
 » fundatur. Item alibi quum se tradidisse scribit Corin-
 » thium Satanæ, ut spiritus saluus fieret in die Domini,
 » hoc est (ut ego quidem interpretor) concessisse in da-
 » mationem temporaneam, ut æternum saluus fieret. I-
 » deo autem Satanæ tradere dicitur, quia extra Eccle-
 » siam diabolus est, quemadmodum intra Ecclesiam Chri-
 » stus. Nam quòd quidam ad certam carnis uexationem
 » referunt, mihi uidetur incertissimum. Haftenus Calui-
 » nus, qui non solum: ut uidere licet, primam illam in-
 » terpretationem amplectitur, sed secundæ etiam men-
 » tionem facit, & eam non probat. Huic autem quam
 » & nos sequimur interpretationi omnes ij suffragari
 » uidentur, qui Ecclesiam, pœnam excommunicatione
 » maiorem hæreticis irrogare non posse affirmant:
 » quos inter Augustinum. & eo auctore Erasmus ha-
 » bemus. Quin & Calvinus ipse eorum sententiæ sub-
 » scribens dixit, seuerissimam Ecclesie uindictam, &
 » quasi ultimum fulmen esse excommunicationem, quæ
 » non nisi in necessitate adhibeatur. Neq; uerò hic di-
 » stinguat Calu. (ut quosdam distinguentes audiui) ex-
 » communicationem in plura genera: ut intelligat eum,
 » qui grauiore de causa fuerit reiectus, posse ab Eccle-
 » sia per Magistratus instrumentum affici supplicio:
 » sed

Calu. Instit. 4.
 II. 5.

sed absolute, & generaliter de hoc fulmine agit, ac decernit. Quod si quis excipiat, Caluinum hoc de ueteri, non de aetate nostrae Ecclesia intellexisse; ipsemet respondebit (ut 2. sect. ostendimus) consentaneum non esse, ut qui monitis nostris obtemperare noluerint, eos ad Magistratus deferamus. Etenim si Ministri aduersariorum exemplo nixi, fontes per Magistratus mulcandos curarent, uana quidem esset animaduersiono: Non enim ex se ipso potest Magistratus, haereticos, defectores, reiectaneos, ceterosque Ecclesiae monita eludentes cognoscere, nisi Ecclesia ipsa eos denunciaret; quod si fecerit, iam non amplius extremum eius fulmen erit excommunicatio: uerum Ministri ad Magistratum delatio, & tandem haeretici interitus: cui quidem crimini conscius erit ipse Minister: qui enim per alium agit, per se ipsum agere uidetur. Nam, quum Iudaei dicebant, Nobis non licet interficere quemquam, interim uero, Tolle eum ingeminabant, & cruci affige, quis negare poterit Iudaeos non minus, quam Pilatum ipsum Christum crucifixisse? Agentes enim, & consentientes pari poena puniuntur. Ideoque si Magistratus, accusante, ac suadente Ministro haeticum occiderit, minime ambigi potest, Ministrum illum sanguinis eius reum futurum. Ex quo Augustini, Erasmi, & Caluini sententia ab eo irrita fieret. Et licet idem Caluinus grauiorem adhuc ipsa excommunicatione Ecclesiae animaduersionem recenseat, quam anathema esse ait, uidelicet quum quis adempta omni uenia deuouetur aeterno exitio: excommunicatio siquidem

Calu. Inst. lib. 4. ca. 11. sect. 4.

SECTIO TERTIA.

I. COR. 4. 21.

ueniæ locum relinquit, attamen neq; deuotio illa cum corporali supplicio aliquid commune habet, & ipse Calvinus huius anathematis, aut pernam rarum, aut nullum omnino usum esse asseuerat. Sed ad superiorum eorum exempla aduersarij, uerba quoq; Pauli adiiciunt, quum inquit, Vtrum uultis cum uirga ueniam ad uos, an cum charitate, & animo mansueti? Ibi enim per uirgam (quod etiam supra obiter, ac leuiter attingimus) afflictiuam corporis pœnam intelligunt. Quæ tamen ratio eadem de causa inanis esse uidetur. Paulus enim per ferream uirgam, non corporalem pœnam, sed eandem intelligit, qua incestuosum Corinthium multauit: excommunicationem inquam; ferream uirgam charitati, & spiritus mansuetudini figuratè opponens.

Sedenim quia dicunt ex nostra sententia spiritum sanctum sibi ipsi repugnantem induci: alicubi enim dicit, Magistratum cunctos facinorosos gladio percutere debere, alibi uerò (nobis affirmantibus) hereticos: quos inter facinorosos ipsi censent, esse ferèdos: equidem eodem innixus argumento, ex eis quero, an non ex sua superiorum Pauli locorum interpretatione, spiritus sanctus sibi repugnans inducatur. Paulus enim alicubi expressè præcipit hereticos tolerari, eorumq; resipiscentiam expectari: quòd si uerba, Sathanæ Tradendi, si Ananiæ, & Sapphiræ interitus, si Elymæ cæcitas, si ferreæ deniq; uirgæ interpretatio, ad heretici mortem, siue ad corporea per Magistratû irroganda tormenta pertrahi debeant, quis non ui-

det

det, spiritum sanctum sibi ipsi repugnantem effingit. Hanc igitur repugnantiam componant, suamque interim opinionem confirment. Nos enim nostram ualide confirmasse arbitramur: Apostoli preceptum de seruandis hereticis retinentes, & locos interim, quos ex eo proferunt, decenti interpretatione, illustrium Theologorum autoritate explicantes, sanctum denique spiritum ex nostra sententia secum minime pugnare dilucidè declarantes. Ceterum quia sunt qui dixerint, in uerbis illis Trade Satanae, non simplicem duntaxat excommunicationem, & quæ ex ea necessario oriuntur animi cruciatus, corporis ærumnas, ac Satanae spirituales uexationes intelligi posse: sed corporales etiã aliquas afflictiones, ægrotudines, & carnalia tormenta, non quidem ab hominibus, sed à Diabolo per Apostolorum potestatem reiectis infligenda (Quod tamen Dei uerbo, aut saltem illustrium tum ueterum, tum recentiorum Theologorum dictis probari oporteret) ut ut hoc illi datur, haud propterea statim consequitur, summa potestate cessante diuinitus Apostolis concessa malos per Satanam uexandi, eorum successores Episcopos, & Dei uerbi Ministros, quæ Apostoli per diabolum agebant, per Magistratum efficere posse: quasi Satanae uicem ciuili potestate supplentes. Dona illa, ac potestas, homines editis miraculis sanandi, à morte suscitandi, per Satanam torquendi, ac demum (si modo id asserentibus daretur) interficiendi, eò illis diuinitus sunt data, ut Dei uerbo ab illis promulgato fides adhiberetur, sancta quoque Christi doctrina miraculis

SECTIO TERTIA.

lis confirmaretur: id quod prima sectione fusius tractauimus. At uerò Christi doctrina satis patefacta, ac firmata, & ob hoc, uolente Deo, magna, ac mirifica illa miraculorū potestate abrogata: quis docuit Theologos nostros, eius uice Magistratus gladio uti posse, eoq; id præstare, quod spiritus uirtute præstiterunt Apostoli? Nonne superius dilucidè ostendimus quatenus peringat, cum Dei, filijq; sui, tum ueteris nouiq; fœderis exemplorum imitatio?

Iam uerò, quia ut paullo ante diximus, asserunt aduersarij, Ecclesiam pretiosum hoc Magistratus donū spernere non debere, sed eo uti, & ad hæreticos puniendos adhibere: ideoq; colligunt Ministrum exploratorem agere, eosq; ad Magistratum deferre & accusare posse: non est nobis ultra progrediendū, quin prius eorum argumentis in medium allatis, rationibusq;, quibus thesim hanc suam probare contendunt rectè perpensis, quantum ualeant cognoscamus: Ad eam igitur probandam hoc problema primò proponunt: Liceátne Christianæ Ecclesiæ in ijs, quæ ad religionem spectant, ethnicos Magistratus appellare, eorumq; præsidium implorare: tandemq; licere concludunt, Pauli exemplo sententiam suam comprobantes, qui controuersia inter eum, & Iudeos de religione exorta, coram Festo, & Agrippa causam suam dicere non detrectauit: nec ad Cæsarem prouocare horruit: quo quidem exemplo colligunt, Ministros, corruptæ doctrinæ homines ad Magistratus deferre, ne dum posse, sed etiam debere: & si qui respicere nolunt,

lunt, corporæ pœna mulctandos curare.

At equidem primum omnium, non satis percipere queo, quæ sit proportio, & comparatio inter Pauli defensionem à Iudeorum insectatione coram Festo, & Agrippa, eiusq; ad Cæsarem prouocationem ob iniurias quibus eum religionis causa afficiebant, & uinculum, quo Ministros hoc exemplo obstringi uolunt hæreticos accusandi, aut Magistratui denunciandi. Paulus enim nullos hæreticos, aut pseudopphetas accusauit: at potius contra accusatus, & in ius uocatus, imò ui pertractus, ab eorum rabie se defendit. Legat, si quis rem rectè pernoscere cupit, historiam illam, & aperte percipiet, quemadmodum inter eum, & Iudeos maxima ob doctrinam controuersia exorta, ingenti concitato tumultu, in eumq; impetu facta, ei manus iniectere. Quapropter tribunus, ueritus ne quid illi deterius contingeret, catenis constringi, & in castra duci mandauit. Paucisq; post elapsis diebus ad Felicem prætorem perduci curauit: cui quidē paulò post Portius Festus in prætura successit: apud quē obstinati Iudei accusationis causam persequentes, non solum eum falsa doctrinæ insimulabant, sed multa animaduersione digna facinora ei obijciebant: id quod ex ipsius Pauli uerbis haud obscure elicitur: præcipuum uerò quòd in Cæsarem aliquid machinatus, aut in eum obloquutus esset. Ille autem se defendens, neminem iniuria affecisse, nec morte dignum aliquid perpetrasse, neq; demum in Cæsarem quicquā peccasse, constanter affirmabat. Agrippa deinde Cæsarem

Act. 24. 25. &
26.

SECTIO TERTIA.

sciream Festum salutatum adueniente, Festus ipse Pauli negocium Regi exposuit: seque causa cognita nihil in eo animaduersione dignum reperisse significauit. Paulus igitur coram legitimo Magistratu crimina falso sibi obiecta diluebat, neminemque accusabat, sed accusatus seipsum defendebat, et a carnali uolentia se tutabatur: quam carnali gladio coercendam esse, nemo sanæ mentis negare potest. Hæretici autem spiritualibus telis in Ecclesiam grassantur: contra quorum uolentiam spiritualibus itidem armis illam Deus instruxit, quibus in eos inuehi, ab eis se tutari, eos tandem superare siue coercere, in ordinemque redigere debet: non autem eos accusare, et civilem potestatem aduersus eas uires concitare, quæ eius gladio reprimi, et infringi nequeunt. Quod si Paulus coram Festo de religione cum Hebræis disceptauit, et ad Cæsarem prouocans etiam coram eo se disceptaturum innuit, quis non cernat eum, non uolentem, sed prouocatum id fecisse? Num occasione oblata Christi Apostolus eius ueritatem reticere debuerat? Iam motu proprio, suaque sponte Iudæis infidelibus apud Magistratum diem non dixit: haud enim ignarus erat, sese à Satrapis illis iudicium non habiturum de re ipsis incognita. Quo circa manifestè apparet, eum Magistratum implorasse, non eò quidem, ut ab eo de re inter se, et aduersarios controuersa iudicium obtineret, sed eò tantum, ut ab eorum uolentia se uindicaret: utque ea sibi oblata occasione Christi doctrinam ex munere sibi diuinitus iniuncto promulgaret. Gallio, quum Paulus itidem apud

apud eum doctrinae falsitatis accusaretur, respondit Act. 18, 12. Iudæis, se, si quidem iniuria aliqua, aut facinus atrox foret, meritò se ius laturum: sed si de sermone, & nominibus, & eorum lege quæstio esset, ipsi uiderent: nolle se earum rerum iudicem esse. At uerò, si Paulus licere censuisset uerbi Dei Ministris pseudoprophetas hæreticos ad Magistratum deferre, tam sæpe illi oblata est occasio sui ipsius exemplo id nobis significandi, ut minimè opus esset, disputatione coram Festo, & Agrippa habita, & ad Casarem prouocatione declarare. Nam quoties (obsecro) conqueritur, se ab hæreticis uexari, ab eisq; sanam doctrinam corrumpi? Cur igitur tunc quærimonijs omiſſis, Magistratum non implorabat? Neq; uerò hic locum habet eorum uetus, & usitata exceptio: non esse uidelicet tunc temporis Christianum Magistratum. Nam quæ nunc tractatur disceptatio, in ea eorum propositione radices habet, qua Ecclesiæ in religionis negotio ethnicorum Magistratum præsidio uti licere statuerunt. Proinde quamuis Apost. rectum iudicium ab eis sperare non posset, nihilominus id agere debuisse, ut illustri minimeq; dubio exemplo officij nostri nos admoneret, itaq; controuersiam hanc in perpetuum dirimeret: firmiori enim robore polleret eiusmodi exemplum, quàm in se à Iudæis accusato defendendo. Etenim, si rectè inspicias, eiusmodi est articulus iste, eiusq; momenti, ut Christus, & sui post eum Apostoli, aduersariorum sententia præualente, certioribus exemplis ac præceptis illius ueritatem commendare debuerint

cul

SECTIO TERTIA.

(ut profectò cōmendassent) quàm eiusmodi coactis,
 & propositæ materiæ minimè coherentibus. At ue-
 rò quia ethnicum Magistratum tunc demùm implo-
 randum dicunt, quum cum optatis nostris futurum,
 & rebus nostris auxilio futurum speramus: equidem
 non uideo quid Paulus de Festo sperare posset: quate-
 nus inquam ad religionem attinet. Quòd si quid spe-
 rauit, falsum sua spe fuisse rei euentus statim declara-
 uit: quandoquidem auxiliij loco, irrisionem potius ac-
 cepit, Festo eum insanire dicente. In eo uerò quod ad
 Magistratum pertinebat minimè falsus est: nam à lu-
 deorum iniurijs ab eo est assertus, & Cesarem ap-
 pellans, ad Cesarem aliquando missus. In quibus, ut
 ipse non errauit, sic nos non erraturos censeo, si con-
 tumelijs ac iniurijs affecti, nō tantum Christianos Ma-
 gistratus, uerum ethnicos quoq; implorabimus. Alia
 insuper argumenta afferunt aduersarij, quibus probet,
 uerbi Ministros decere hereticos ad Magistratū de-
 ferre, quæ quidem quia uerbo Dei peritus destituuntur,
 ac tandem hereticos iure occidi posse (quod falsum es-
 se ostendimus) tanquam quippiam euictum ponunt, con-
 sulto prætermittimus, eisq; improbandis supersede-
 mus. Nunc uero Christi exemplum prosequemur: quum
 scilicet flagello ex funiculis facto, mercatores è tem-
 plo fugauit, qui in Dei contumeliam mercatoriam do-
 mum, latronumq; speluncam illud effecerant. Quod
 quidem nihilo magis ad propositum facit, quam supe-
 riora. Quæ enim est (obsecro) inter templi per mer-
 caturam

caturam profanationem, & falsæ doctrine opinionem analogiam? At illorum delictum, præter quàm quòd circa doctrinam, & fidem non uersabatur, uoluntatis peccatum fuit. non opinionis, aut falsi dogmatis, eosq; aduersus conscientiam peccare palpabili iudicio apparebat: Haud enim credibile est, eos ignorasse, in Dei templo mercaturam exercere fas non esse. Adde, quòd hoc modo argumentari, Christus ementes, & uendentes, ac nummularios eiecit è templo, ergo Magistratus hereticos supplicio afficere & necare debet: quàm bene cohercat, si quis differendi rationem calleat, facile iudicabit. Nulla enim apparet proportio inter scutica factam electionem, & mortem, siue poenam à Magistratu irrogandam. Si Christi institutū fuisset, hoc exemplo hereticos à Magistratibus puniendos & occidendos docere, eos certè non deturbasset è templo, sed mulcasset, & occidisset. Quin imò, etiam si Christus illos profanatores interfecisset, potius exemplū ad id trahi posset (quod de Ananiæ exemplo superius diximus) ut fidei, & doctrine crimina à se uindicanda ostenderet, quàm ut hereticos à Magistratu necandos præciperet. Quòd si respondeat Christum saltem hoc exemplo zelum suum ob profanationem summi patris templū ostendendo, monuisse nos quanto studio in sacræ doctrine profanatores moueri, quoq; animi ardore eos coercere debeamus; esto: Ministri Christi uicem gerentes duro excommunicationis flagello doctrine profanatores ex templo, ex fidelium inquam cœtu eijciant. Hac enim ratione melius Chri-

SECTIO TERTIA.

si exemplum imitabuntur, quàm si ciuilibus potestatis gladio eos iugulandos obijciant.

Psal. 2. 12.

Ad hæc sunt qui Dauidem citant, quum ad ample-
xandum filium, & osculandum Reges adhortatur.
Nam quid aliud petit (inquiunt) quam, ut sanae doctri-
nae supplicias ferant, ueramq; religionem tueantur. Re-
spondeo, hoc potius expetere, ut cum Dominum, ac
Dei filium agnoscant, uerum Messiam, & Mundi ser-
uatore[m] recipiant, ut talem colant, & amplectantur,
eiusq; pareant mandatis. Quod si ex his etiam pro-
phetae uerbis religionis ac doctrinae curam à Regi-
bus adhibendam inferre uelint (à qua neq; nos illos ar-
cemus) insectationem tamen, & supplicium in hære-
ticos ex eis non colligent.

Psal. 12. 10.

Addunt alij, eundem prophetam aliàs prædixisse,
Reges, ac Principes ad Christum uenturos, & ei mu-
nera allaturos, tributaq; pensuros. Quid aliud igitur
(inquiunt) intelligit propheta, quàm Ecclesiae tuto-
res, religionis defensores, sanaq; doctrinae uindices
futuros? utq; hoc munere fungantur, opes suas, cona-
tusq; omnes (gladio etiam non excepto) in pseudo-
prophetas exerturos? At enim quis ignorat oraculum
hoc, tum primum impletum fuisse, quum Magi ab O-
riente profecti Christum nuper natum adorarunt, ei-
que capsis suis patefactis, munera sua, aurum, thus, et
myrrham obtulerunt? Quod si tamen locum istum al-
legoricè interpretari deceat, perpende an melius co-
hereat prophetam uaticinatum fuisse, Reges terræ,
& infidelium Principes Euangelium recepturos, &
Christum

Christum adoratos esse, eiq; debite obedientie, precum, sacrificiorum laudis, gratiarumq; actionum munera, honoraria & tributa pensuros. Adde, quod neque locus hic insectationis, aut supplicij mentionem ullam habet.

Non desunt præterea qui Esaiæ locum afferant uaticinantis, Reges Ecclesiæ educatores futuros, Reginas autem eius nutrices. At qua ratione (aiunt) uaticinium istud impleri poterit, nisi Reges ac Magistratus potestatis suæ uiribus ac ferreo gladio ueræ religionis statum defendant? Respondeo uaticinationem illam tunc uerè ipso euentu comprobata fuisse, quum infidelium in Christianos insectationibus cessantibus, Imperatores, cæteri q; ethnicorum Principes Christo nomen dederunt, Christianos pace donarunt, cœtus piorum institui permisissent, sacramenta administrari non uictuerunt, templa erigi curarunt, Ecclesiã tandè ab hostium iniurijs tutarunt. Nonne hæc agentes Reges, & Reginae, ex Ecclesiæ hostibus, eiusdem educatores, & nutrices euasere? Id quod toties erit, quoties ijs, qui Christianos Principes decent modis, ac rationibus Christi Ecclesiam iuuabunt, ac Dei uerbo instructi Regis Christi piã lenitatem imitabuntur. Sed enim temporibus quoq; nostris idem oraculum iterum impleri uidimus, quã Euangelij lux, quæ multis antè seculis Antichristi nebulis obuoluta latuerat, primum emerit; pijq; Principes Christi spiritu afflati, eam amplexi, in prouincijs suis benignè excepere, promulgari permisere, honestis stipendijs Episcopos

Esai. 49. 23.

SECTIO TERTIA.

Hoc verè est educare, & am-
 plecti Ecclesiã
 aluere, idololatriam penitus aboleuere, uerum ac le-
 gitimum sacramentorum usum introducere, liberum
 ac tutum Euangelio cursum dedere. Jan. qnq; doctri-
 nam ad doctrinæ eiusdem præscriptum, non contra
 doctrinæ insituta prouexere. Quòd si diuersum ali-
 cubi unquam accidit, abusus ille quidem, non legiti-
 mus usus fuit. Necessè est enim, Christo affirmante, ut
 accidant scandala: sed uè illi per quem scandala eue-
 nient.

1. Tim. 2. 2. Sunt præterea, qui Pauli locum afferant, quo præ-
 cipit pro Regibus, cunctisq; potestate pollentibus sup-
 plicationes, & preces fieri, ut tranquillam, & quie-
 tam agamus uitam, cum omni honestate, pietate, ac
 moderatione, siue (ut alij uertunt) grauitate. Perpen-
 de (inquiunt) nam si Apost. modestiæ tantum, honesta-
 tis, aut grauitatis mentionem faceret, aliqua fortassis
 daretur ansa ijs, qui religionis causam à ciuili Magi-
 stratu tractandam esse negant.

At enim, quã Apost. τῆς εὐσεβείας uocabulo, quo
 cultus à nobis Deo præbendus significatur, munus le-
 gitimi cultus procurandi Magistratibus commendat,
 temerè quidem facturus est, si quis munere illi à Deo
 tradito eos priuare contendat. Iam, qua ratione (ait)
 hoc præstare poterant, si doctrinæ corruptores coër-
 cere, in eosq; animaduertere nequeant? Sed esto ut a-
 iunt: In uocabulo scilicet illo commendari Magistratibus religionem: nunquam tamen euinci poterit ex
 loco illo, pro ea procuranda homines nullius sibi cri-
 minis conscios puniri, seu necari fas esse. Hoc profè-
 rō

Ad Pauli uerba non personant. Imò uerò idem ipse, qui hoc loco pietatem Magistratibus commendare uideatur, sæpe sæpius (ut diximus) hæreticos seruandos innuit, ac semel apertissimè præcipit. Id quod Christus, Magister, & Rex idem suus, & idem noster, non semel facit. Caterum si quis rectius Paulini huius loci sensum assequi uelit, ratio, meo quidem iudicio est habenda temporis quo Apost. præcipit, & hortatur fratres, ut pro Regibus, & potestate pollentibus preces effunderent. Id autem tempus erat, quo uniuersi orbis Principes uerum Deum, Christumq; eius filium non nouerant. Apparet igitur, Paulum ethnicorum Principum ad fidem cõuersionem optasse, & idcirco supplicationes fieri præcepisse, ut ipsi Christianum nomen adepti Christianos insectari desinerent. Quo fieret, ut quietè, & tranquillè degentes, Euangelium liberè, ac tutò annunciare, & pauore deposito promulgare, pietatisq; muneribus palàm, & honestè desungi possent: neq; pro sacris conuentibus habendis, concionibus, precationibus, & sacramentis administrandis, ferarum more in antra, & latibula confugerent, ac delitescere adigerentur: ibiq; & in priuatis domibus, seu potius ergastulis, clausis ianuis, cultum illum Deo reddere, quem optabat Apostolus publicè, omniq; amoto metu, tranquillè, pacifice, honorificeque exerceri posse. Id quod & nos Apostoli exemplo moniti optare, & pro eo assequendo Deum orare debemus, ut scilicet Regum nostrorum mentibus ueram sui notitiam instillet, qua persusi, optatam secu-

SECTIO TERTIA.

ritatem Ecclesiæ concedant. Consideret, obsecro, pius quisq; lector, an nostra hæc interpretatio Paulinis uerbis magis quadret, quam eorum, qui ex eis colligunt, Principes, ut primùm Christo iniuncti fuerint, eiusq; religionem procurandam susceperint, pro ea tutanda hæreticos mulctare debere, ut egomet quendam audiui mecum de hoc articulo disceptantē pertinaciter affirmare. Addunt præterea Christum, tametsi ex rudi obscuroq; uulgo Apostolos suos delegit: non idcirco doctis nobilibusq; & potentibus uiam occlusisse, quo minus se suaq; omnia illi offerre possint, ac debeant. Id quod (inquiunt) trium Magorum exemplo dilucidè ostenditur. Promde concludunt Magistratus quoq; gladium, sacram, gratamq; illi oblationem esse odoris non insuauis. At enim quis hoc negat, aut quis ambigit? Verùm nonne tunc ritè Deo cõsecratur Magistratus potestas, gladij q; usus, cum ad malefactorum uindictam, ac bonorum laudem & securitatem exercetur? Non igitur ex eo consequens est (ut uelle uidentur) ciuilem gladium eorum morte Deo consecrandum esse, quos idem Deus interfici nõ modò non iussit, sed aperte prohibuit.

Solent præterea qui piam nostram sententiam defendant, hoc modo argumentari. Fides donum Dei est, & idcirco hæreticus puniri non debet. Nam cum fidem habere arbitrij sui non sit, & nisi ea à Domino donetur, credere non possit, consequens est, cum ob id quod non credat, pœna afficiendum non esse. Respondent aduersarij, si hæc argumentandi ratio con-

tra diuinas, humanasq; leges probetur, hoc etiam modo colligi posse: Omne bonum Dei donum est: Abstinerere à furto, homicidio, adulterio bonum est, ergo Dei donum. Fur igitur, homicida, & adulter puniri non debent; nam doni expertes ab errore abstinere nequeunt. Consecutio hæc, inquiunt, falsa est, uestra igitur huic simillima falsa esse deprehenditur. Ad hæc primum respondeo, Nullo speciali Dei dono egerere eum, qui à flagitijs à Magistratu puniendis abstinere debeat, hoc enim repositum est in morali uirtute, quippe donum hominum arbitrio à Deo optimo maximo à condito orbe, & homine creato generaliter concessam, id quod nemo sanæ mentis negabit. Nam principio Deus quum creasset hominem, eum arbitrij sui consilio permisit. Et alibi dicit Deus, en Eccles. 15. 14. propono uobis hodie tum uitam & bonum, tum mor Deut. 30. 15. tem, & malum & c. Et profecto, nisi abstinere à malis, quæ legibus puniuntur, uniuersali Dei dono in hominis potestate esset, inanes prorsus ne dicam iniquæ humane leges omnes essent, pœnæq; & præmia non rectè constituta. Quocirca necessariam hic aio esse distinctionem. Quandoquidem à summo Deo tum uniuersalia & naturalia, tum singularia & spiritua- lia dona recepimus. Inter naturalia ea cognitione donati omnes sumus, qua (nisi intellectus deprauatione impediamur) bonum à malo discernimus: & nature lege, quam in mentibus nostris inscriptam habemus, haud ignari sumus, imò uerò fatemur, quod nobis fieri non uolumus, alij facere non decere. Item homines

SECTIO TERTIA.

necare, illorum bonarapere, alienam uxorem stuprare, ac demum quouis modo in proximi corpus facultates, aut dignitatem seuire, peccata esse, & iure uindicanda. Proinde si huic naturæ legi scriptant addas ei consentaneam, nemo est adeo stupidus, quin si deliquerit, ciuili poenæ se obnoxium esse & agnoscat, & fateatur. Neq; enim cognitione tantum in hisce quæ recensuimus, nos multipliciter, quicumq; sumus, donauit Deus, sed uires quoq; largitus est ab illis abstinendi, nec serè quisquam est qui ab externis saltem illis factis, quæ legum poenis subijciuntur, tum etiam cum de eo condemnando agitur, se abstinere potuisse prorsus neget. De fidei autem spirituali dono, præter naturam diuinitus tradito, quem Dominus cui uult, quando uult, eaq; qua uult mensura imperiti, non ita statuendum esse constat. Qui enim illius est expers, ac proinde in ueræ doctrinæ cognitione hallucinatur, falsumq; aliquod dogma amplectitur, errare se nec agnoscunt, nec fatetur, nec credit. At contra, ut sæpius diximus, rectè se sentire prorsus existimat. Quocirca, in prius diuina duce collustratur, ab errore suo desistere nequit, in quem etiam cum in tenebris uersaretur necessario lapsus est. Aduersariorum igitur consequutio, nostræ haud quaquam est similis, cum nos de diuino dono non omnibus dato in nostro argumento agamus, illi uerò in suo de diuino quidem dono, sed omnibus naturaliter concessio manifestè loquantur.

Ex quibus intelligi potest hæreticum, eò quod fidei

dei expers ignorans peccat, & idcirco à peccato suo abstincendi facultatem, quoad in eo statu permanet, nō habet, supplicio aliquo affici non debere: facinorosum uerò, quia scienter peccat, & uniuersali naturæ à malo abstincendi dono præditus est, meritò à pœna legibus statuta liberari non posse.

Cæterum excommunicationem, qua ab Ecclesia hæreticus ipse castigatur, pœnam equidem propriè appellandam non censeo, sed potius coërtionem ad eius resipiscenciam & salutem. Quo nomine etiam animaduersiones omnes, quæ in eum statuuntur, appello. Quòd si à Deo in Ecclesia constitutus ordo hæreticum uerè non punit, sed reprimi duntaxat, & ad salutem seruat, qua ratione hominum traditiones, & decreta, eum uel mulctare, uel etiam de medio tollere possunt.

Alio deinde modo alios argumentari audiimus, dicentes, Quemadmodum lex, etsi seuerissima promissionum dulcedinem in se admistam continebat, eadem ratione euangelium quoq; etsi dulcedine plenum suã seueritatem, suasq; minas habet. Virisq; enim opus est hominibus hac in uita degenitibus: quippe ueteri, ac nouo homine, carne scilicet, ac spiritu compactis, atque compositis. Ex quo concludunt, gladij seueritate nos uti debere ad uindicanda falsa hæreticorum dogmata. Vera quidem est eorum propositio, sed falsa quam ex ea colligunt consequutio, quæ nullo quidem negotio diluitur. Iisdem enim de causis ab eis propositis duplex pœnarum genus à Deo statutum habe-

SECTIO TERTIA.

mus: carnaliū uidelicet, quibus carnalia crimina car-
nali Magistratus gladio plectuntur: spiritualium, qui-
bus spiritus errata spirituali gladio iudicanda non
semel diximus, ac iterum affirmamus.

Sed adhuc habent quod obijciant. Sunt enim qui
dicant, Patremfam. etiam si uitæ necisq; in suos pote-
statem non habeat, si negligentius agens familiam suā
corrumpti, sacrilegijs, stupris, cæterisq; flagitijs im-
pleri siuerit, culpæ expertem, ac proinde excusatio-
ne uacuum non fore. Quanto igitur magis (inquunt)
culpæ obnoxius, adeoq; & uituperatione dignus er-
it Princeps, qui per incuriam silentio inuoluet reli-
gionis corruptionem, quam in populo suo manifestè
uideat, & conuincens dissimulet? Sedebit ne iudex (in-
quunt) in solio potestatis suæ, & cernens Christi glo-
riam ab hæreticis proteri, & conculcari, ciuili gla-
dio ad hoc à Deo instructus Christi gloriam ab im-
pijs foedari permittet?

Respondeo, & iterum iterumq; lectorum fortas-
sis fastidio, inculcare cogor, non eo gladio Magistra-
tum armatum esse, quo hæreses, & hæretici iugulari
possunt. Hoc enim Deus Ministros suos instruxit, iis-
que huiusmodi est permittenda prouincia: nisi hære-
ticorum externa facta (quod sæpius diximus) uolent-
ibus illis, idq; machinantibus, seditiones pariant, &
delicta ferreo gladio uindicanda: quæ, quom spirituali-
bus telis coerceri ac multari non possint, tunc de-
mum ciuilia spicula uibrentur. Hinc autem eueniet,
ut, quemadmodum Paterfam. ea, qua ei licet, uirga fa-
miliam

miliam suam cohibet, & castigat, Magistratus itidē,
 & Ecclesia gregem quilibet suum (idem enim ho-
 mo, prout uel in Ecclesia, uel Magistratui subditus est,
 dupliciter considerari potest) eo flagello compeſcat,
 errantesq; eo gladio puniat, quo eorum quemlibet,
 uocationis suae ratione habita, Deus instruxit.

Nabuchodonosoris alij exemplo nitūtur, à Danie
 le idē laudato, quod in Deum blasphemos capitali
 lege sancita animaduertent. Nam commendabitur
 (aiūt) per os Prophetæ à spiritu sancto ethnicus Prin-
 ceptus, quod potestate sua fretus ueri Dei gloriam uin-
 dicauerit, interim uerò sancti, ac pij Magistratus eam
 profanari uidentes, conuincunt? Aut potius dicendū
 est, Dominum in profani Regis persona eos sui mu-
 neris commonefacere uoluisse? Etenim (pergūt) quid
 absurdius, quid indignius uideri potest, quàm in ipſi-
 us Ecclesiae sinu impijs in Deum contumelijs impu-
 nitatem concedi, quae Babylone capitali supplicio
 puniebantur?

Magnificam profectò pra se fert energiam argu-
 mentum istud. Sed quod tamen tam breui, quàm facili
 egeat responso: hoc autem erit (quod superius dixi-
 mus) blasphemii poenam haereticis non conuenire. De-
 cuius igitur eo tempore infidelem Nabuchodonosorē,
 Dei tamen spiritu afflatum, in Dei nomē blasphemos
 lege à se promulgata punire: nunc autem conuenit,
 fideles Magistratus in haereticos ijs legibus non seui-
 re, quae in eos nulla ratione latae fuere.

Sunt praeterea qui dicant, Decalogi legem bipar-
 titō

SECTIO TERTIA.

titò diuidi; primam eius partem Dei cultum eiusq; doctrinam spectare; secunda hominum offensiones, ac detrimenta prohiberi. Quocirca hoc modo colligunt, Si humanae iudiciales leges in eos animaduertunt, qui homines ledendo aduersus secundam Decalogi partem delinquant: qua ratione impunes euadēt qui in primam peccantes, Dei dignitati, & gloriae detrahunt?

Ad hoc per superiora satis respōsum arbitramur. Quum scilicet Mosaicas leges expendentes, ostendimus hæreticū à uero Deo non deficere, alienos Deos non adorare, idololatrā non esse, neq; propriè blasphemum; quod autem ad doctrinam attinet, uolentē scientemq; non peccare: ex quibus apertè constat eū contra primam tabulam non delinquere.

Ad Ase, Ioiadæ, Iehu, Eliæ exempla ab aduersarijs allata uenio, nam tametsi per ea, quæ superius de ueterum exemplorum imitatione, deq; antiquarum legum abrogatione satis respōsum esse uideri posset, attamen ea, quæ mihi præterea circa hæc succurrunt Dei spiritu iuuante breuiter attingam.

Primum igitur omnium Ase factum ad rem minime facit: ipse enim, quum diu sine uero Deo, sine dolore, sacerdote, sine lege fuissent Israelitæ, nefas omne ex omnibus Iudææ, & Beniamitidis finibus, & oppidis sustulit, statuas perfregit, lucos succidit, Iouæ aram pro eius uestibulo sitam instaurauit, sacrificia ritè instituit, Iudæos Iouæ patrio ipsorum Deo studere, legemq; & disciplinam obire iussit, fœdusq; cum eo
iniri

2. Paral. 14. 3.
Ibid. 15. 3. &
infra.

iniri curauit: ac ueterem tandem in idololatrias legem renouauit, & promulgauit: sed quid hoc ad propositam questionem? Aſa uerum Dei cultum inſtaurat, & ſeruandum præcipit: & nos quoq; id numeris Regibus noſtris tradimus, & confirmamus. Antiquas patrij Dei leges ſeruandas mandat: nos itidem Magiſtratum noſtrum id præſtare, Regisq; noſtri ſpiritualis, non ſolum leges religionem ſpectantes, ſed ad mores quoq; ciuilemq; politiã pertinentes, tueri, & exercere uolumus. Idola deturbat, ſtatuas confringit, deſtrorum aras diruit, idẽ nos à Magiſtratu noſtro curari cupimus, & qui uel minimum Papatus monumentum in urbibus ſuis tolerant non laudamus. At enim in toto hoc Aſe exemplo, tamenſi is omnem idololatriam ſuſtulit, ne uerbum quidem habent aduerſarij, quo ipſum in idololatrias animaduertiſſe, capitali ſupplicio eos mulctando, probare poſſunt. Quinimò in Maacham eius matrem, ſeu mauiſ (ut alijs placet) auiam, quæ turpiter, impieq; idola coluerat; non ſcuiſit, ut ex lege eam iure merito puniret. Sed ipſam tantum imperio abdicauit, idolamq; ab ea in luo erectũ demolendum, & comminuendum, ac demum apud Cedronem fluuium comburendum imperauit. Ex quo non ſeruata legis reus agi fortã poſſeſſet: quippe qui, quum ex legis præſcripto, primum in fontem lapidem iacere debuerit, illi pepercerit, ac mortis ſupplicium, quo eam affecturus erat, ei remiſerit, & condonarit, nec tamẽ huius benignitatis nomine, uel poenam, uel diuinam reprehensionem ipſum incurriſſe legimus.

Deut. 13. 9.

SECTIO TERTIA.

legimus. Quocirca etiam si consideremus hereticū,
 & idololatram idem esse, à nobis potius historia hæc
 esset ad tolerantiam, & clementiam erga hereticos
 probandam, quàm ab aduersarijs ad seuitiam aduer-
 sus illos sanguinisq; fusionem statuendam.

2. Reg. 11. 15.

2. Paral. 23. 12.

Ioia de præterea factum, nihilo plus ad rem facit,
 quàm supra narratum. Ipse enim Athalia, non reli-
 gionis ergò, quòd idola coluisset, in Deum conuicia
 iecisset, aut falsi uatis munus obijisset, necari uoluit,
 sed imperij causa, quòd Regnum occupasset, ac pro-
 pterea omnem Iudaicæ domus regiam stirpem peri-
 mere conata fuisset. Quum igitur contra Dei permis-
 sum impiè regnaret, Ioia Pontifex, cuius uxor Ior-
 saba infantem Ioam è media regionum filiorum ce-
 de surripuerat, & domi suæ aluerat, conspiratione fa-
 cta, puerum septimum iam annum agentem, in Re-
 gnum restituit: ipse enim, & eius filij, illum Regem
 creant, unguunt, & Regem salutant. Athalia uerò,
 quæ eo nuncio, strepituq; accurrentium hominum,
 ac Regem collaudantium audito, in templum accur-
 rerat: & Regem in solio sedentem conspicata, discer-
 pta sibi ueste, ut populum concitaret, coniurationem
 eam esse conclamabat: necari permittit. Quid queso
 huic historie commune est cum hereticorū morte?

2. Reg. 9. 7.

Iehu item res peculiari Dei mandato gestæ fuere,
 ut ad Achabi domum, & stirpem extinguendam eius
 manu uteretur. Vates enim ad eum in Regem ungen-
 dum missus, Ego te ungo (inquit) Regem Iouani po-
 puli, ut Achabi domini tui stirpem perimas: & quæ
 sequun-

sequuntur. Nisi enim hoc speciali Dei iussu factum fuisset, & propter idololatriæ crimen ex lege puniendi fuissent Achaï filij, non ferro percuti, sed lapidibus obrui, lege ita statuente debuissent. Adde, quod uates Regem inungens non dixit, Deum eos interimi uel le religionis causa, sed, ut seruatorum suorum Vatum sanguinem ulcisceretur. Quid igitur locus iste ad hæreticorum cædem?

Eodem spectat Eliæ factum, qui Baalis sacerdotes Eliæ Exer-
 manu propria iugulauit. Speciali enim Dei instinctu plum.
 afflatuq; ab eo id factum fuisse quis ambigat? Vates e. 1. Reg. 18. 40.
 nim erat, non Magistratus. Proinde non rectè colliges, si dixeris, Elias Vates, Dei spiritu afflatus, Baalis sacerdotes manu propria iugulat, ergo ciuilis Magistratus hæreticos capite plectere potest. Quod si exemplum ualeret, non Magistratus, sed ipse uerbi Minister eos propria manu iugulare posset. Simili modo liceret uerbi Dei Ministro Ioiadæ Pont. exemplo, ciuilibus negocijs, politicarumq; rerum administrationi se immiscere, tyrannos occidendos turare, imperio eos abdicare, & in illud legitimos Principes restituere. Quam quidem sibi authoritatē arrogat Rom. Papa: qui (hoc etiam fortasse exemplo abusus) Regna, Imperiaq; tractare, Reges deponere, alios in eorum locum subrogare, cælum deniq; terræ miscere posse, persuasum habet. Sed, ut tandē summatim perstringam: facta, ordinariam legum sanctionem transgredientia, speciali q; Dei mandato, aut instinctu edita, non possunt (ut alijs quoq; ostendimus) nec debent

SECTIO TERTIA.

in exemplum generaliter trahi ad eos casus, quibus legum ipsarum ordinaria sanctione consultum prospectumq; est. Præterquã quòd, tam si Ase, Ioiada, Iehu, Elia, cæterorumq; exempla ualere, cõtra idolatras, blasphemos, & apostatas, non contra hereticos ualere. Quod autem specialia extraordinaria facta non debeant (ut dictum est) per consequentiam ad generalem regulã trahi: perpulchrè quidem ostendit P. Viretus, quum in hæc ferè uerba inquit, Modò extraordinaria hæc potestas ab Ecclesiarum Ministris in consequentiam trahi non potest, ut inde perpetua regula statuatur. Si enim extraordinaria res est, non potest ex ea probari, neq; in ea fundari Ecclesiarum autoritas: quæ ex æterna Dei autoritate pendere debet.

P. Viretus,
Bac. fidei.

2. Reg. 24. 20.

At enim, quia inter exempla Regum ab eis allata firmissimum fundamentum statuunt in Iosia; qui in Ecclesie dilapso statu restituendo Baalis sacerdotes necari iussit: quum Ase quoq; Iosaphati, & Ezechie historias citauerint, ab eis peto, atq; contendo, cur potius Iosie seueritatem, quàm Ase, Iosaphati, & Ezechie lenitatem, & impunitatem Magistratibus necessariò imitandam proponant. Eos satis constat nõ tantum idolorum sacerdotibus, sed uniuersis, qui Deastrorum simulacra coluerant pepercisse. Qua de re statuendum est, aut eos in criminibus condonandis, aut illum in uindicandis errasse. Veruntamen neutros equidem eorum deliquisse crediderim. Sed potius, ut sanctos Dei seruos decet, eorum quemlibet e-

gisse

gisse censeo, ea ratione quam in oblata sibi occasione sancti numinis afflatu moniti, Deo probari cognouerunt. Ex quibus omnibus tandem colligimus, aduersarios exemplis ab eis allatis hoc tantum euincere posse, Reges, Principes, ac Magistratus antiquos illos imitando religionis curam ac tutelam suscipere posse, sed in hominum uitam ea de causa sine diuini spiritus speciali instinctu seuire, nequaquam.

Phinei exemplum, quod pleriq; allegant, adeò fri Num. 25 8. gidum, adeoq; huic rei ineptum esse apparet, ut responsò uix dignum uideatur. Perpendat, si quis sapientis est, quam bene cohercat si dicas, Phineus priuatus homo coram Mose summum Magistratum gerente Dei studio impulsus hominem Israelitam interficit, eò quod contra Dei mandatum cum Madianitide scemina consuetudinem habuisset; ergo Magistratus hæreticos interficere debet. Si hoc exemplū Christianis imitandum proponatur, priuato cuilibet homini facultas erit fontem quemlibet quocunq; modo contra Dei leges peccantem, & (quod plus est) in ipsius Magistratus oculis trucidare. Præterquam quòd, ut etiam exemplum ualeret, stupratores peteret, nõ hæreticos. Adde Phinei priuati hominis factum in potestate constitutis normam esse non posse. Magistratus enim rei gerendæ ratio ex legum decreto, non ex priuatorum hominum exemplis desumi debet. Hic uerò iterum inculcant (ut supra in Ananiæ & Sapphiræ supplicio) suum illud extraordinariæ potestatis argumentum: Phineum scilicet in facinore illo perpetrans

SECTIO TERTIA.

do extraordinaria Magistratus potestate usum fuisse. Verum, quid opus est, ordinaria uigente, extraordinaria ui? Prasente Mose summo Magistratu nihil causse erat, cur priuatus homo publ. potestatis ius in Magistratus ipsius contumeliam sibi arrogaret. Zeli igitur impetus ille fuit speciali Dei instinctu in eo con- citatus; tantumq; abest ut exemplum fuerit à Magi- stralibus aduersus hæreticos imitandum, ut potius ani- maduersione dignus futurus esset ipse Phineus, nisi e- ius factò à Ioua collaudato, Moses Dei spiritus afflatus rem gestam esse non deprehendisset.

Sed hoc loco iterum considerandum occurrit ue- terum patrum factis in exemplum adhibitis multano- bis permissum iri à quibus prohibemur. Quod qui- dem argumentum superius tractatum, fusius decenti oblata occasione tractare promissimus. Primo igitur Gen. 12. & 20. Abrahamus, ut saluti suæ consuleret, mentitus Saram sibi sororem esse, his eam stupri periculo obiecit: nec usquam legimus eius factum, & inceptum à Deo im- probatum, aut ob id Abrahamum castigatum, obiur- gatum uè fuisse. Licet ite igitur nobis mentiri, & ue- ritatem cum nostro, & alterius periculo celare?

Ipsemet Abrahamus, & Isaacus eius filius, Iaco- bus quoq; & pleriq; sancti patres plures uxores du- xere: Erimus ne nos quoq; his exemplis contra ius, fasq; perpetuumq; Christianæ Ecclesiæ morem, po- lygami?

Præterea, nō solus Solomon luxui, & libidini de- 2. Sam. 15. 16. dius homo, & idololatra, uerum David quoque uir sanctif

sanctissimus, & Deo gratissimus, præter coniuges matris 1. Reg. 11. 3.

gnum concubinarum gregem aliere. At Regum istorum exemplo erit nefas Christianis Regibus Turcarum Tyrannorum more scortorum gynæceia educare?

Loti filie, ut soboli prospiciant, cum patre concumbunt: concipiunt ambæ, ambæq; pariunt. Cur igitur antiqua, & singularia exempla (scilicet) imitando, filiabus nostris idem non licebit? Gen. 19.

Thamar mutatis uestibus, ac uelata facie socero Iuda fraude decepto, illi sese prostituit, grauidaq; facta, Pharem parit, à quo Christus oriundus. Est ne hoc imitatione dignum exemplum? Gen. 38. 18.

Rachel mulier sancta patris penates surripit, nec à Deo sui facinoris, nedum supplicium, sed ne oburgationem quidem tulisse legimus. Quid igitur? nos iidem eam imitantes, Papistarum aureos calices, argentea simulacra, gemmeas cruces, Attalicasq; uestes diripere impune poterimus? Gen. 31. 19.

Quum Eglon Moabitarum Rex deuictos Hebræos sibi subiecisset, Aodus, qui & Eliud, per quem populus Egloni honorarium mittebat, simulans arcanum aliquid ad eum habere, solitudine impetrata, sica, quæ sub ueste latitabat abrepta, uentrem Regi transuerberat: mortuoq; relicto illesus euadit. Cur igitur hoc exemplo, nedum Magistratibus, uerum cuius etiam priuato Christiano homini, Papistarum Satrapas, adcoq; Antichristum ipsum, ui, aut fraude interficere non liceat? quod tamen nostrorum quamplurimis probari intelligo. Iudic. 3. 24.

SECTIO TERTIA.

Audi. II. 30. 39.

Pari ratione Iephthæ exemplo, qui natam suam, quam unicā habebat, ex uoto Iouæ pro uictoria nuncupato immolauit, similia uota uouere & reddere poterimus. Nam Iephthæ factum Deo difficulisse non legitur.

Videat igitur pius quicumque lector, quot, quantaque absurda ex hac ueterum exemplorum ab aduersarijs affectata imitatione consequutura essent. Quod si excipiant, non omnia, sed quaedam esse imitanda, inter non imitanda & imitanda distinguant, iusta tamen ex uerbo Dei ratione desumpta, necessum est. Sed potius (ut uera dicam) longè secus agenda res est, quam ut ueteris & aboliti fœderis exemplis, quicquā probari oporteat. Quod si etiam ea, quæ ibi speciali Dei mandato gesta fuere imitanda dicantur, cui tamē mandatum, hoc, aut hoc fuerit, & ad quem spectet, animaduertendum esse constat. Id quod perpulcre nos docet Lutherus, quum quatenus nobis audiendus, & recipiendus sit Moses ostendere uolens, in hæc uerba prorumpit, Nunc contra faciunt scioli nostri, qui quicumque in Mose scripta inueniunt eò trahunt, ut dicant, Hic loquitur Deus: negari non potest: ergo sic facient dum est. Ibi tum uulgus irrumpit, & clamat, Hæc uerba Dei sunt: & quisquam cõtendendum audet? Hinc tandem fit, ut non secus quàm porci ad haram impellantur. Boni uiri, & (si Deo placet) propheta nuper exorti, sic uulgò inculcarunt, Præcepit uerò Deus populo suo, ut occiderent Regem Amalech, & id genus alia. Ex quibus postea clades, & strages sequuntur sunt.

Lu. Tract.
de leg. in Post.
m. p. 483.

Nam

Nam inde excitati rustici, temerè, & absq; iudicio ir-
 ruerunt: itaq; miserè in errorem, & discrimen addu-
 cti sunt à bellis istis spirituuum sarctoribus. Quòd si
 tum ibi locorum docti, & sapientes concionatores as-
 fuissent, ij potuissent excipere bellos istos hypocri-
 tas, & dixissent, Verum sanè quidem est Deum sic
 præcepisse Mosi, sicq; populo loquutum esse: cete-
 rum nos non esse illum qui tunc erat populus. Nam
 eodè quoq; pacto Adamo loquutus est: neq; ego pro-
 pterea Adam sum. Et Abrahamo iussit ut filium suum
 iugularet: Ego quoq; ipse Abraham sum, & filium
 meum iugulabo: aut quoniam Dauidi loquutus est, re-
 feram ego quoq; Dauidem? Verbum Dei, inquit, ce-
 est. Est sanè. Sed non statim ut quicquid uerbum Dei
 est ita tibi exequendum est: sed animaduerti necesse
 est, cui nam id uerbum fiat. Nam adhuc plurimum ab-
 est, ut populus ille sis, qui cum Deo loquutus est. At
 ait propheta quispiam nouus, Atq; tu populus es, &
 tecum Deus loquutus est. Igitur (bone uir) planum
 hoc facito. His, & similibus modis poterant refelli, &
 eueri impostores isti. Sed ἡ δὲ ἐπιπέλαος: perire ultrò
 uolebat uulgus. Cecidit ergo ita: & omnes unà pes-
 sum ierunt. Sed cum scriptura modestè, & non teme-
 rè agendum est. Verbum Dei uariè, inde usq; ab ini-
 tio factum est: neq; tam spectandum est si uerbū Dei
 sit, quàm ad quos uerbum illud factum sit, & an ad te
 pertineat. Hic tum demum inter album, & nigrū di-
 gnoscetur. Nam Deus Dauidi pollicitus est, Ex te (in-
 quit) Rex ueniet: hoc nihil ad me attinet, nec mihi di-

Verbum ad
 quem spectet
 considerandū

SECTIO TERTIA.

„ Etum est. Potest autem ad me iudem: sed tunc quom u
 „ sum fuerit, dicere. Tibi autem aduertere oportet id
 „ quod tibi dicitur, & quod ad te attinet. Duplex enim
 „ uerbum in scripturis est. Primum ad me non perti-
 „ net, neq; mihi dicitur. Alterum pertinet ad me, & mi-
 „ hi dicitur, & propterea fortiter in hoc confido, &
 „ ceu aliqua firma petra innot. At ubi ad me non spe-
 „ ctat, ibi nec accipio illud. Nunc propheta illi nuper
 „ nati, hoc (inquiunt) uerbum Dei est. Est sane; quis
 „ negat? Ceterum populus ad quem factum est nos non
 „ sumus. Sic arguti spiritus cooriebantur, & nouum
 „ quiddam statuebant: quod dicerent, uetus Testamentu
 „ nobis quoq; seruandum esse, sequendumq;: eoq; pa-
 „ tto rusticos in eiusmodi discrimen attraxerunt, ut cum
 „ liberis, & coniugibus omnes disperirent. Putabant
 „ enim stolidi celatu sibi fuisse hoc, neq; a quoqua indi-
 „ catum quod occidere deberet. Et inferius subdit, Pro-
 „ inde ad factiosos istos spiritus dicito, Mosen cum po-
 „ pulo suo missum faciamus: nam ille iam desuit, neq; ad
 „ me quicquam amplius pertinet. Sed id uerbum acci-
 „ pio, quod ad me proprie spectat. Mihi dictum est, Qui
 „ crediderit, & baptizatus fuerit, saluabitur. Item, Va-
 „ de, & proximo tuo fac iuxta quod tibi factu est. Hoc
 „ igitur discrimen diligenter attendere & propius ani-
 „ mo complecti debent concionatores ij, qui ceteros
 „ docere uolunt, imò in uniuersum Christiani omnes.
 „ Nam caput, & arx omnium in hoc posita est. Quod
 „ si a rusticis animaduersum esset, plures multo seruati
 „ essent incolumes, & minus multi perijissent. At si hoc
 „ quidem,

quidem, ceu prescriptum est, non seruabitur, sectæ et
 factiones orientur: & inculcabitur temerè in rude,
 & stolidum iugus, citra omne discrimen, Verbum
 Dei est, quum longè aliter res habeat: & uidendū sit,
 non ut quodcunq; uerbum, sed apud quosnam factum
 sit.

Veruntamen sapientes isti, nouiq; prophetae (quan-
 do hoc nomine eos Lutherus appellat) Nos quoq; in-
 quient, rationem hanc haberi uolumus. Quocirca,
 quæ ad Reges, & Magistratus spectant, à populo, pri-
 uatisq; hominibus peragi non posse censemus. Ast
 haud quaquam in hoc uersatur huius discriminis car-
 do. Lutheri enim institutum non est inter priuatam,
 & publ. personam, sed inter populum & populum
 distinguere. Nam si quis eius uerba attentè perlege-
 rit, apertè intelliget ab eo asserti, uerba omnia, quæ ad
 Hebræum pop. facta fuere, ad gentile, adeoq; ad Chri-
 stianum minimè spectare. Quod tamen postremis ferè
 tractatus illius uerbis, superius à nobis allatis clarius
 concludit dum ait. Sic igitur quæcunq; imperata à
 Deo sunt, quæ ad leges attinent, ea solos Iudæos pe-
 tunt. Et contrà quæ in Euangelio continentur, ea ad
 uniuersum orbem spectant, neq; aliquem excludunt.

Iosue igitur munus Amalechitas trucidandi, &
 Moïse, & Elie apostatas, pseudoprophetas, idolola-
 tras, & blasphemos lapidandi, & iugulandi relin-
 quamus; & Euangelio aures præbentes, cum ignaris,
 mentisq; oculis captis hereticis ea ratione agamus,
 qua missimi Regis nostri Iesu Christi, sanctorumq;

SECTIO TERTIA.

suorum uerbis moniti, instructiq; sumus. Sed quid ad
huc nobis obijciatur expendere ne grauemur.

Aegerrimè autem ferunt aduersarij (ut egomet ip-
sorum quosdam querentes audiui) se, ab ijs qui no-
stræ partis sunt, nouos interdum Papas, & Inquisito-
res appellatos fuisse: & ad notam hanc sibi iniustam
delendam, latè fuseq; ratiocinando differunt, quàm
longè distet eorum cum hæreticis agendi ratio à Pa-
pistarum iniquissimis institutis. Cuius uerba breuita-
tis ergò omittere libet. Ego uero à fraterna Christia-
na charitate non adeo discedam, ut fratribus de Chri-
stiana Republica multis nominibus benè meritis or-
diost ac impijssimi antichristiani nominis notam inu-
ram, nullum enim deest, ut proprie, & absolute noui
Papæ possint appellari. Attamen (quod citra offendi-
culum, eorumq; pace dixerim) non tam absurda, &
impropria appellatio est, ut ipsis iniuria lacestitis es-
se uideatur. Nam mihi dicant, obsecro, quid refert, ad
eos hac in re Papæ, suisq; inquisitoribus comparan-
dos, an sit ipsorum agendi ratio, illorum rationi per
omnia similis nec ne? Nonne satis est ad compara-
tionem rectè statuendam ipsos in principe, & præci-
pua huius articuli parte cum illis conuenire? Hoc au-
tem negaturos ipsos non credam.

Ea uero est, hæreticos carnalibus armis diuexa-
ri, ijsdemq; tandem à ciuili Magistratu multandos et
occidendos procurari posse. Quis autem scelerati
huius agendi modi origo, & inuentor alius exiitit
quàm Romanus Pontifex. Is contra ius, fasq; Deiq;
mandat

mandatis disertè refragantibus, comburit, demergit, aut reſte ſuſpendit eos, quos hæreticos eſſe perſuaſum habet. Aduerſarij itidem hoc faciunt, quandoquidem eos necant, quos ſane doctrinæ corruptores eſſe cenſent. Neq; uerò hic excipiant oportet, Papam, cuiuſq; miniſtros falſò ac perperam pro hæreticis habere, quos ut tales interficiunt, ſe autem uero ac iuſto iudicio ueros hæreticos cremare. Nam, ut hoc illis detur, ad comparationem hac in parte ritè formandam, hoc tantum ſufficit, ab utriſq; eos occidi quos hæreticos eſſe autumant. In quo neutri illorum Dei uoluntati, cuiuſq; ordinationi obſequuntur. Odioſo igitur norum paparum nomine omiſſo, ſi eos non papas, ſed papæ imitatores eſſe dixero, illos iniuria afficere non putarim.

Quid uero tandem dicam de quorundam ex ipſis ratiocinatione, plus in ſe improbitatis, & malitiæ, quam ueritatis, & charitatis habente? Hoc eſt, cum eos qui hæreticos capitali pœna iuſtè punire negant, eidem culpæ ſe obnoxios oſtendere, & porrò hæreticos eſſe, falſum quippe, odioſum, cæcumq; iudicium, hominum ſui impotentium, iræ mancipiorum, bilem cohibere neſciorum. Quum iſtud autem omni proſus æqua probatione careat, manifeſtè apparet, rhetorico quodam colore ab ipſis in medium adferri ad cauſam ſuam exornandam, rem amplificandam, & exaggerandam, diuerſum ſentientibus inuidiam odiumq; conſlandum, contraq; eorum ſententiam dicentes, aut ſcribentes perturbandos, & ſi qui fracto

SECTIO TERTIA.

*animo sint ab incepto deterrendos. Ceterum quum
 thesem hanc suam nullo argumento communiunt, sa-
 tis erit pro reffonso simplex negatio. Vnum tantum
 addam, quod si hæretici habendi sint cuncti, hæreti-
 cos occidi debere negantes, tales quoq; haberi oport-
 tere. Hilarium, Chrysostomum, Augustinum, cæteros-
 que ueteres patres. Iudem etiam Musculum, Luthe-
 rum, Brentium, totq; alios recentiores Theologos,
 quorum aperißima testimonia de hæc eadem senten-
 tia asserenda citauimus. Quin imò, ut iam papistarü
 exemplo, tanquam non secus atq; illi cauisse nostræ
 diffidamus, apud nos quoq; ferè receptum est, istorum
 omnium, utpote hæreticorum, scripta uniuersa, aut ea
 saltem, unde testimonia illa desumpta sunt, & alia e-
 iusmodi desumi possunt, damnare, legi prohibere, ac
 tandem igni concremare deberemus. Quòd si quis
 eorum adhuc in uiuis esset, cauendum profecto sibi
 foret (ut equidem cauebo) ne in manus incideret con-
 traria sentientium: non enim nisi ægrè admodum sal-
 uus inde euadere posset. Veruntamen, si huius articu-
 li caussa tam egregij, tum antiqui, tum nostri tempo-
 ris uiri hæretici sunt habendi, equidem (si me Deus a-
 met) malo cum illis hæreticus iudicari, quàm cum cõ-
 traria sentientibus orthodoxus. Ceterum quum om-
 nia, quæ tertia hac sectione tractanda proposuimus
 percùrriße uideamur, iam ad quartam Deo iuuante
 uenimus.*

SECTIO QVARTA.

Nos

NOs igitur adeo Magistratum à uera religionis cura, puraq; doctrine tutela non prohibemus: quod nobis ab aduersarijs culpæ, uitioq; uertitur) ut potius in pij. æque, ac doctissimi Musculi sententiam pedibus eamus, asserētis, religionis curam, ac tutelā ad Magistratus, quā ad Ministros rectius, præcipueq; pertinere. Legant, si qui dubitant, eius locorum communium lucubrationes, ibiq; uidere fas erit, quā piè docteq; , & eleganter locum hunc pertractet, atq; concludat. Hac igitur ratione plus forsā Magistratui concedemus, quā quibusdam concedendum uideatur. Sed præstat in Ecclesia Dei Magistratum, quā Ministros auctoritate antecellere: nec ut est captus hominum alijs præstare natura cupientium) tandem aliquando inter nos quoq; Episcopi Regibus imperarent. Non enim alijs artibus Rom. illa bestia eò fastigij euecta est, quò haud siccis quidem oculis à multis ætatibus uideri potuit, dum Regibus religionis curam ad solos Episcopos spectare persuasis, adeò omnia illis permissa fuere, ut uiribus aucti, & agris, pecunijs, ac dittonibus locupletati, in secularia (ut uocant) Regna demum inuasissent, & Imperatorum ceruices (si credere dignum est) etiam pedibus conculcarint.

Huius uerò Principum ac Magistratuum muneris ac potestatis, perpulcrum profectò, & illustre exemplum habemus in Iosia Iudeorum pijsimo Reges qui quum Ioue ades, quæ multos ante annos corruerant, essent resarciendæ, Deiq; cultus, ueterum aliquot

SECTIO QVARTA.

2 Reg. 22. 8.

Regum culpa corruptus, ex legis Dei præscripto restituendus, quumq; Iouæ legis liber in templi ruinis ab Helcia Pont. Max repertus esset; ipse Rex, non autem sacerdotes, propria functus auctoritate, quæ decebant, quæq; oportebant exequenda curauit. Nam primum omnium, Helcias libro reperto haud tantum sibi assumpsit, ut inconsulto Rege Dei legē promulgaret, sacra institueret, idola perfringeret, impiū eorum cultum abrogaret, ac Iouæ antiqua præcepta publico edicto seruanda præciperet: uerum (ut sacra uerba sonant) Saphani scribæ dixit, sese librum legis in templo Iouæ reperisse; eumq; illi tradidit: quem ubi legit Saphan, Regi renunciatum iuit; ac postquã ei retulit, eius seruos repertam in templo pecuniam subductis rationibus curatoribus operis templo Iouæ præpositis erogasse, hoc quoq; nunciauit: librum scilicet sibi ab Helcia Pont. esse traditum; eumq; apud Regem recitauit. Tum Rex auditis uerbis libri legis, discerptis uestimentis suis imperauit Helciæ Pont. & Abichamo Saphanis filio, & Achobori filio Michaiæ, Saphani scribæ, & Asaiæ stipatori regio, ut Iouæ oraculum sciscitatum irent pro Rege, proq; populo, & omnibus Iudæis, super uerbis reperti libri. Iouan enim in illos magna ira exarsisse, quòd eorum patres eius libri uerbis non obtemperassent, neq; ea omnia obiussent, quæ ipsis præscripta fuerant. Tum Helcias, cæteriq; prædicti, haud ignari in religionis negotio, nõ minus quàm in ciuili politia, Regis præceptis à Dei lege non abhorrentibus parendum esse; haud

haud responderunt, Non tui muneris est (ô Rex) quæ
 ad religionem pertinent obire: tu Remp. capeffe, in e-
 ius curam incumbere, fontes uindica, probos tutare, bel-
 la gere: rerum autem ad religionem spectantium tra-
 ctationem sacerdotibus (ad quos pertinet) integram
 permitte. Quin imò ad Holdam uatem à Rege ablega 2.Reg.23.2.
 ti, mandata fecerunt. Is autem Vatis responso à lega-
 tis accepto, cunctis Iudæorum, ac Hierosolymæ sena-
 toribus ad se conuocatis, in Iouæ templum ijs omni-
 bus stipatus ascendit: illisq; astantibus, omnia libri fœ-
 deris in Iouæ templo reperti uerba recitauit: & pro
 suggestu astans pepigit coram Ioua, sequi eum, eiusq;
 præcepta, monita, decreta tota mente, totoq; animo
 conseruare: omnia fœderis illius dicta in eo libro scri-
 pta præstando: quum quidem in ea pactioe cunctus
 adesset populus. iussitq; Rex Helciæ Pontif. Max. &
 secundarijs sacerdotibus, liminisq; custodibus, ut ef-
 ferrent ex Iouæ delubro omnia uasa Baali, & luco, et
 omnibus copijs cœlestibus facta: ijsq; extra Hieroso-
 lymam in Cedronis conualle combustis, eorum pul-
 uerem deportandum curauit: flaminesq; qui à Iudææ
 Regibus instituti in sacellis per Iudææ oppida, & Hie-
 rosolymæ finitima Baali, Soli, Lunæ, Planetisq; om-
 nibus, cunctis deniq; copijs cœlestibus adolebant, sus-
 tulit. Et lucum ex Iouæ templo extra Hierosolymam
 ad torrentem Cedronem exportatum apud torrentē
 concremauit: eoq; in cinerem comminuto, cinere illo
 popularium sepulcra conspersit: & gancas in Iouæ
 templo positas, ubi mulieres luco conceptacula texe-
 bant

SECTIO QVARTA.

bant destruxit: abductisq; omnibus sacerdotibus ex Iu-
 dea oppidis, sacella in quibus adoleuerant sacerdotes
 à Gaba ad Bersabam polluit: diruiq; sacella portarū
 ante portam Iosue pratoris urbani ad sinistram por-
 te urbis posita. Omnia deniq; peregit, quæ ad unuer-
 sam idolorum, & idololatriæ destructionem pertine-
 re intellexit. Posthæc, Hierosolymam reuersus, iussit
 Rex omni populo, ut Pascha Iouæ Deo suo agerent,
 sicuti præscriptum erat in libro fœderis illius. Nullū
 enim iale Pascha actum fuerat à temporibus præsi-
 dum, qui præfuerant Israelitis, totoq; tempore Regū
 Israelitarum, Iudeorumq; quale id actum est Hiero-
 solymis anno Regni Iosie duodeuigesimo.

Simile exemplum elici potest ex rebus gestis Ase
 Iudeorum Regis: qui propria sanctus autoritate, in-
 consultiis sacerdotibus, nec eorum iussu, aut monitu,
 peregrinas aras, & sacella, ut supra uisum est, sustu-
 lit, statuas perfregit, lucos succidit: ac publ. tandem e-
 dicto Iudeos Iouæ patrio ipsorū Deo stitire, legem-
 que, & disciplinam obire iussit.

At enim Iosaphatus pijsimus eius filius, eiusq; in
 Regno successor, illustrius quoq; huius rei exemplū
 nobis præbuit: qui propria iidem nixus autoritate,
 non tantū sacella, & lucos ex Iudæa sustulit, uerū
 anno Regni sui tertio misit Doctores, Sacerdotes, ac
 Leuitas, qui per unuersam Iudæam repertum legis li-
 brum circumferentes, populos docerent: qui omnia
 Iudææ peragrantes oppida, uulgò docuerunt.

Sed quid Ezechias Achazi filius? Qui præterquā
 quòd

quod sacerdotibus inconsultis serpentem aeneū à Mo Ezechia: exē.
 se conflatum, cui ad id temporum Israelitæ adolebāt, plum.
 contriuit: quāto studio, & animi ardore ueri Dei cul- 2.Reg.18.8.
 tus instaurationem procurauerit, non ea sola diligen- Num.21.8.
 tia percipitur, qua cunctis Iudæorum, Israelitarumq;
 populis per epistolas significauit, ne patres, & cōsan-
 guineos suos imitarentur, sed ad Iouam redirent: ue-
 rium cura quoq; ab eo adhibita in ijsdem ad sacrum
 Pascha Hierosolymæ celebrandum inuitandis: quod
 quidem iam diu ex præscripto factum non fuerat.

Quin & Manasses, quum resipiscens peccatum 2.Paral.33.28.
 suum cognouisset, & ad frugem reuertisset, ac Deo
 implorato erratorum ueniam commeruisset, Hiero-
 solymam reuersus, Deos peregrinos, & signū, quod
 ipsemet in Iouæ fano erexerat deiecit: arasq; omnes,
 quas uel in monte templi Iouæ, uel Hierosolymis ex-
 truxerat, sustulit, & extra urbem proiecit. Adhæc a-
 ram Iouæ construxit, & ad eam pro salute, & grati
 animi testimonio sacra fecit, Iudæisq; ut Iouam Israe-
 litarum Deum colerent imperauit.

Quum igitur superiore proxima sectione, Luthe-
 ro auctore à nobis demonstratum sit, ueteris fœderis
 scripta charitatis, & pietatis exemplanobis submini-
 strare, & alibi quoque, ea omnia nos imitari posse,
 quæ uerbo Dei expressè non repugnent, quis ambigat
 sanctorum Regum illorum imitatione nixos, eorum-
 que pijs exemplis, Reges nostros ac Magistratus reli-
 gionis curam, ac tutelam sumere posse? Id quod præ-
 ter Musculum, Bulling. quoq; egregiè expressit. Ipse
 enim,

SECTIO QVARTA.

Bull. adhort.
ad omn. eccl.
min. 38.

enim, postquam omnia ueterum Regum supradicta exempla citauit, Imitatus est (inquit) sanctissimorum horum Regum exempla D. Constantius Magnus, ac similia in suo Imperio fecit. Nam quum ipsius temporibus Episcopi inimicitias exercerent, ac scriptis, & concionibus inter se certarent, & praeterea etiam libellos, quibus se mutuo criminabantur ipsi Imperatori offerre ausi essent, ut coram ipso contenderent: acceptis omnibus libellis grauiter ipsos obiurgauit, & quum diuinitus uniuerso populo pastores, & duces concordiae dati sint, ipsi inter se adeo discordes sint. Neq; etiam sententiam ferre de eorum controuersis uoluit, aut libellos sibi traditos legere: sed eos in igne coniecit: ut uel sic discerent quantopere suae contentiones, & iurgia sibi displicerent, & tandem ommissis rixis, & criminationibus concordiam colerent. Atq; quum in Niceno Conc. inter Episcopos consediisset, inter quos uariae quoq; contentiones erant, propositis prophetarum, & Apostolorum libris, hoc est sacris Biblijs, iussit ex ijs controuersias componere, & unanimiter eandem fidem praedicare. Illustre hoc exemplum praestantissimi Imperatoris Constantini, quem Deus in hoc quoq; seculo magnum fecit: cuius nomen & gloria postea per uniuersum orbem apud omnes prudentes eximia, & illustris fuit: & longè clarior, maiorq; est in aeterna felicitate: hoc inquam exemplum imitentur omnes Principes, ac Magistratus, & non
 » stra aetate idem faciant erga Ecclesiarum Ministros:
 » ut sic paci, & publicae saluti Ecclesiarum pari ratio-
 ne

Nota Iussit.

ne consulant. Hæc ille: in quibus duo notāda, animaduertendaq; uidentur. Primum Reges uerbi Ministris in religione asserenda, & promouenda auctoritate olim præstitisse. Deinde tamen si Episcoporum quos Bulling. nominat discordiæ (ut ex historia ipsa patet) non in minimis, aut adiaphoris, seu fidei infirmitate, sed circa præcipuos religionis articulos uertebantur, attamen Cesarem in malè sentientes Episcopos ciuili gladio non animaduertisse: sed ijs telis cæteros instruxisse, quibus huiusmodi certamina peragi decet.

Modò, ut ad propositum redeamus, inter utriusq; potestatis functionem distinguentes, dicimus, Episcoporum munus esse, uerbum Dei prædicare, tum etiā sacramenta administrare. Ad hæc, ægros uisitare; morientes consolari, & ad fidem in Christum, & mortè forti animo ferendam adhortari; funera procurare; afflictos solari; ignaros docere; imbecillos confirmare: pauperum curæ incumbere; collectas ad eorum egestatem iuuandam procurare: malè de religione sentientes impugnare, Deiq; uerbo illis resistere, eos hortari, obiurgare, increpare, minari, & spiritus gladio falsa dogmata in eorum mentibus, quoad eius fieri potest, iugulare. Quòd si res malè cesserit, uotisq; diuersum sortiatur euentum, illis suam sententiam per uicaciter retinentibus, ac bis, terue ad Euangelij præscriptum ritè monitis, neq; ob id ad frugem redeuntibus: tunc demum non cesset extremum illud Ecclesiæ horribile telum, ac (ut uocant) fulmen, excommunicationis scilicet gladius: quo putridum membrum ab Ec-

SECTIO QVARTA.

clesiæ corpore abscindatur, ne benevolentia inficiat: tantisper dum, recuperata uolente Deo ualitudine, ci- tra contagij disci- imen in ouium benevolentium gre- gem tutò recipi possit. Quod quidem fulmen (ut o- stendimus) extremum non esset, si post eum alio telo, accusatione uidelicet & delatione ad ciuilem magi- stratum ab Ecclesia percuteretur hæreticus: neq; mor- bidæ oui conualescendi spatium daretur, si pastore procurante, ferreo gladio iugularetur.

At fortasse obijcias, quid igitur Magistratui pera- gendum relinquuiur, si hæc omnia Episcopo ipsi ob- eunda credideris? Vbi nam Magistratus potestas illa, & auctoritas, qua eum in religione asserèda ac pro- mouenda præditum esse & episcopo præstare dice- bas? Multa sanè quidem illi peragenda relinquuntur, ad religionem sanamq; doctrinam asserendam, pro- mouendam, tutandam, conseruandam, & Domini a- grum à malis herbis purgandū pertinentia: quæ qui- dem Episcopum obire minimè licet, eumq; hac in re Magistratu inferiorem ostendunt.

Primum igitur omnium Christianus ac pius Prin- cept, seu Magistratus, populorum suorum gregibus probos, uirtute præditos, mites, humanitatis haud ex- perites, seruore charitatis ardentes, doctrinaq; pollen- tes pastores (Ecclesia tamen in id consentiente) præ- ficere satagit: ijsq; moribus imbutos, ut inculpatæ ui- tæ exemplis doctrinæ auctoritatem concilient, non qui contrà, turpis ac uiciose uitæ specimine doctri- næ (ut assolet) efficacitatem ac fidem derogent. Insu- per,

per muneri sui esto, Ministrum morum improbitate peccantem, aut falsa dogmata docentem punire, & coercere, munere abdicare, & Ecclesiæ uoto concurrere, alium functioni præficere. Præterea omni studio, omniq; adhibito opportuno, ac decenti remedio curato, ut, piorum ueterum Regum exemplo, idola omnia, idololatria ipsa, falsusq; omnis cultus ex urbe, & Regno suo penitus exterminetur, ac ne quis ea restituere audeat lege caueto: ac tandem à uero Deo ad idola immunda, siue Christo abnegato ad iudaismum desciscentes, aut ad eadem alios suadentes, iusta ratione coerceto, ac mulato.

Ad hæc omni studio ac diligentia ipsi inuigilandū erit, si quis forte fanatico spiritu percitus in agro Domini adulterinum semen inter triticum sereret: & ea qua pollet potestate, ne malum longius, aut latius serpat curandum. At uerò hoc inquam intelligo, si prius Ministri munere suo functi, ijs quæ supra commemorauimus armis decertantes, errantium peruicaciã retundere nequuerint. Tunc autem non cesset ciuili facultas si æquis rationibus à Christiana charitate nõ abhorrentibus, imminenti malo occurrat.

Sed locus hic de sanæ doctrine cura à Magistratibus habenda à Musculo adeò piè, doctè, & absolutè tractatur, ut meo quidem iudicio nihil melius desiderari possit. Cuius uerba quia superius secunda sectione recentiorum sententias citantes notauimus, ne lectori molesti simus, hic reticenda, esse iudicauimus, eumq; monemus, ne uerba illa iterū legere grauetur.

SECTIO QVARTA.

Ex eis enim, non solum ipsius Musculi sententiam de Magistratus hac in re officio intellige, sed an illius scripta partibus aduersariorum faueant (ut ipsi quidem iactant) necne, dilucide percipiet.

Videbit enim, maius supplicium, quo bonus ille uir hereticum, etiam (si dari potest) insanabilem, plectendum censeat, carcerem, non ignem esse. Si modò hoc supplicium appellari potest, quum non in heretici poenam, sed salutem, ac etiam precipue ne orthodoxi eius doctrina infici possint, coertio huiusmodi ab ipso, & à quibusdam alijs extogitata fuerit.

Verum enimuero, quia superius ostendimus quam ineptum, insulsum, absurdumq; sit, & (quod plus est) periculosum, si iudex in sententia ferenda, ex alieno iudicio, non ex propria conscientiae certitudine pendere debeat: magnopere Principi enitendum censemus, omnique studio, ac pietate ab eo operam dandam, ut de doctrina, quam asserere, promouere, tutari, & in Regno suo conseruare, ac de ea, quam contra exigere, & prohibere debet, quoad eius fieri possit certior fiat. Hoc autem sacrarum literarum assidua lectio, pia uoluntate, seruidisq; ad Deum precibus intercedentibus facile assequetur, & impetrabit ab eo pater, qui filio panem petenti nunquam lapidem dedit. Quapropter præceptum illud sibi datum autemet, quo dixit olim Iosue Deus, ut legis librum nunquam non in ore haberet, deq; eo dies noctesq; cogitaret, ut omnia in eo scripta curaret exequenda. O beatum huiusmodi Regem. Nam (ut Bulling inquit)

locum

locum explicans de Aethiope à Philippo ad fidē per- Bull. in Act. 8.
tracto, quem sacras literas legentem inuenerat: Vtinā pag. 69.
tales haberem. Principes: sanē plus felicitatis re-
gnaret, minusq; miserē.

Ad hæc piæ synodos in urbe, & Regno suo habe-
re curato, in quibus liberum cunctis sententia dicen-
di sit arbitrium, non autem papistico more præiudi-
ciji agatur; ueterumq; piorum Imperatorum exem-
plo inter Episcopos, seu uerbi Ministros sedeto: quæ-
que ad purum Dei cultum, sanamq; eius doctrinā spe-
ctent declarari, si quæ uerò dubia sint explicari cura-
to. In ijsq; tractandis, si præter Regni, Prouinciæ, aut
urbis suæ Ministros, uicinarum Ecclesiarum, si qui
sint doctrina, moribus, ac pietate præclari antistites
euocarentur, cumq; illis consilia omnia communica-
rentur, non solum non improbandum, sed apprimè
laudandum putarim. Hinc tandem Dei uolūtatis, cum
per synodi decreta, tum proprio studio certior fa-
ctus, leges suas promulgato, publicisq; edictis caue-
to, ne quis contrā quàm à pia synodo statutum, sanc-
tumq; sit, doceat. Si qui deliquerint, & ab Episco-
pis ritè moniti, non resipuerint, neq; ab incepto desti-
terint, ut supra dictum est, coerceto, atq; reprimito.

Neq; uerò hic (ut quispiam fortassis argutè ex uer-
bis nostris colligere se posse arbitretur) iurisdictio-
nes confundimus, adeò ut geminæ politiæ distinctio
corruat, quam principio inter spiritualem, & ciuile
potestatem instituimus. Haud enim instituti nostri est,
de fidei & doctrinæ articulis iudicandi facultatem,

SECTIO QVARTA.

hunc, aut illum hæreticum declarandi, à sacris prohibendi, à fratrum coetu arcendi authoritatem civili Magistratui tribuere. Huius enim munus functio Episcopo, & Ecclesiæ omnino integra permitti debet. Nam ob fidei errata neminem ab alio mundi iudice, aliove gladio fas est puniri. At enim, quicquid civili potestati per nos tribuitur aliò non spectat, quàm ad puram sanctamq; doctrinam asserendam ac conservandam, falsam uerò delendam, ac destruendam. Tandemq; concludimus, iustum, piura prudentemq; Magistratum, quum ex sacrorum librorum diligenti & assidua lectione, doctorumq; ac piorum Episcoporum senatusconsultis diuinæ ueritatis certior factus fuerit, ad eam promouendam, adulterinam autem extirpandam, leges, & instituta cõdere, publicoq; edicto promulgare debere; quibus postea illicita docentes coercet, legumq; limites transgredientes iusta ratione cohibeat. Hoc autem non eò, ut falsas animorum sententias, & quæ inde citra peruersam hominis uoluntate manant, externa facta incorporib. uindictet, uerũ, ut pestẽ grassantẽ, gregẽq; corruptentẽ sistat, ac satanã à malo, serendo semine prohibeat. Nec statim, Musculo affirmante, moueri debet Magistratus clamorib. corũ Ministrorum, qui ad quosuis errantes opprimendos

» civilem potestatem sollicitant. Nam idem inferius, postquam Anabaptistarum ad fidem conuersionem

» narrauit, ita ait. Huiusmodi exempla admonent Magistratus, ut talium Ministrorum uociferationibus haud

» facile locum præbeant; sed curent potius, ut Ministri quod

Musc. loc. cõ-
mu. cap. de hæ-
resi.

quod ipsorum est officij fideliter obeant. Nam, Mar. Pet. Martyr in
 tyre quoq; assurgente, haud ignorare debet is, cui gla- Rō. 13. p. 609.
 dius commissus est, se custodem esse non modò poste- “
 rioris, sed etiam prioris tabule. Quare satagere de- Quæ ratione
 bet, ut religio quoq; rectè administretur etiã ex uerbo secundæ tabu-
 Dei. Neq; puet (quod hodie multi Principes sibi læ custos Ma-
 persuadent) eiusmodi curam nihil ad se pertinere. Vo- gistratus intel-
 lunt quidem illi sacerdotia, & Episcopatus distribue- ligatur.
 re quibus uisum fuerit: ut autem illis, quos ad tales di- “
 gnitates euexerunt, officio suo fungantur, nihil cu- “
 rant.

Sed ad Musculum redeo; qui Magistratus in reli- Musc. ibid.
 gionis negotio officium explicans, inquit, Vbi uerò “
 diligentia sua nihil effecerit Minister, uel si periculū “
 sit, ne oves morbidæ reliquum gregem inficiant, aut “
 si hæresim suam docendo propagare incipiant; ibi “
 tempestiuum est, ut potestate sua utatur Magistratus: “
 qua pertinaces, & inquietos in ordinem cogat. Hæc
 Musculus: alij dicunt, Vbi uerò diligentia sua nil
 effecerit Minister, Magistratui hæreticum accusato,
 eumq; comburendum suadeto. Sed si citra sanguinis
 fusionem uoti nostri compotes esse possumus, quid est
 cur Christianam pietatem antichristiana seuitia foe-
 dare oporteat?

Magistratus præterea contumeliosa in Deum uer-
 ba, ueris inquam, non analogicas, aut allegoricas bla-
 phemias seuerissime uindicato.

Si peregrinum aliquem cultum in urbē, aut pro-
 uinciam suam inuehi, idola fabricari, & ad cultum e-

SECTIO QVARTA.

rigi senserit, deturbanda curato.

Pios ab impiorum iniurijs defendito. Publicæ in religione paci, & tranquillitati studeo.

Omnia demum quæ æquitati, & Christianæ mansuetudini non aduersentur procurato, quibus hæreticorum conuenticula, tumultus, seditiones, schismata, scandala deuitari posse arbitretur.

Quod uerò ad fidem attinet, Magistratus, si me uexare uelit, ad id tantum cogere poterit, ut tormentorum cruciatu, aut mortis pauore impulsus, quæcunq; uelit, credere, aut non credere fatear: sed, ut credam, aut non credam efficiet nunquam. Id enim perinde esset, ac si cæcum ut uideat, surdum ut audiat, mutum ut loquatur, claudum ut currat adigere uelis; & uidere, audire, loqui, currere non ualentes, igni, aqua, ferro, restè è medio tollas. Sed Principe ne hoc, aut hoc fiat iustis legibus prohibente, aut hoc, aut hoc fieri mandante, modò quæ interdicta, quæq; præcepta sunt, à Christi doctrina non abhorreant, diuinæq; dignitati, & gloriæ non detrahunt: unusquisq; præstare & potest, & debet; quòd si legis dicto audiens esse renuerit, ex lege ipsa haud iniuria coercetur: lege inquam quæ à Christiano Rege, non à barbaro Tyranno excogitata, & condita fuerit.

Acont. lib. 3. Ceterum sunt Acont. testante, quibus quiescente
 » gladio, protinus de religione omni actum fore uideatur.
 » Magna uerò (ut ille inquit) fiat Domino iniuria,
 » si eum dormire suspicemur, neq; sui populi ullā eum
 » curam tangere, uel sine gladio Euangelium eum suū
 confer-

conseruare non posse. Quasi uerbi nulla esset uis: ue-
 rum Christianis omnis in ferro posita spes esse uidea-
 tur. Quum tamen haud ignari simus, diuinum sermo-
 nem uiuum, & efficacem esse, & quouis ancipiti gla-
 dio acutiorem, & penetrantem usq; ad diuisionem a-
 nimæ, & spiritus, compagumq; & medullarum, &
 animi cogitationum, consiliorumq; iudicem. Nam si
 postquam (pergit Acon.) occupassent omnia Satanae
 praestigia, ipseq; Satanas rerum esset potitus, tamen
 uerbi Dei tanta uis fuit, ut potuerit Satanam de fortis-
 simo minutissimoq; suo Regno deturbare, uane uero
 defendendo Christi Regno ab hebetatis, confractisq;
 iam Satanae iaculis nulla uis fuerit, nullum robur? Bo-
 no simus animo. Non dormit Dominus, sed uigilat. Si
 in illo nostra posita sit spes omnis: si uerbo pugnaue-
 rimus: si eius afflatus spiritu (qui assiduis impetrandus
 est precibus) diligenter prudenterq; uitatis Satanae
 dolis ijs, de quibus adhuc diximus, egerimus; nae, quod
 ab haereticis, timeamus nihil fuerit. Congrediatur cau-
 te cum imposturis ueritas, ac tandem superior euadat
 necesse fuerit. Proinde si quotidie sint, qui nouas mo-
 ueant quaestiones, nouas serant lites, pastoribus obla-
 trent, & negocium faciant: ueniat aliquando illud in-
 mentem cogitare. Quid sibi uult hic Satanas? Euan-
 gelicam scilicet oppugnatum uenit ueritatem. Sed
 hocne autem solum? Quid si & hoc quidem agit, &
 aliud forte quiddam adhuc maius? Ut uidelicet, nouae
 (& tua quidem opera) fundamenta iaciat Tyranni-
 dis, quam aliquando in pios Dei seruos exerceat, ip-

SECTIO QUARTA.

„ Sumq; prorsus delectat Euangelium, factus demum rerū
 „ dominus? Age igitur: quid tu hīc, qui studium hono-
 „ ris Dei iactas? qui te euangelicam ueritatem tanti fa-
 „ cere prae te fers? qui totus Ecclesiae commodis manci-
 „ patus uideri uis? Quid inquam tu hīc facies? Ibis sci-
 „ licet, & tuas cum Satana coniunges uires? tuam ei lo-
 „ cabis operam? Instrumenta, lapides, camenta suppe-
 „ ditabis? Communis tibi cum Satanae mancipijs erit su-
 „ dor? Itāne uerò, ut unius momenti declines molestias
 „ adiutor iaciendis tanti mali fundamentis fueris? Quid
 „ si id etiam agit, ut à quibus armis sibi maximè timet,
 „ ea tibi è manibus extorqueat, & ad ea prouocet, quae

Idem ait Bren-
tius sup.

Et id. quoque
sup. Brentius
id:

nihil formidat: imò uerò, quae planè contemnit? Certè
 „ autem ferrum, & id genus terriculamenta ille ne pili
 „ quidem facit. Nihil est autem, quod timeat magis, cui-
 „ que resistere minus possit, quàm Dei uerbum. At uerò
 „ si semel illud obunuerint pastores, ut quisquis nuire
 „ quid ausus fuerit protinus sit accersendus carnifex,
 „ qui solo gladio omnes soluat nodos, quod deinceps
 „ magnum sit diuinarum literarum studium? Certè non
 „ magnopere sibi opus esse intelligant; poterunt enim
 „ quicquid somniauerint misero popello obtrudere, &
 „ suum nihilominus tueri dignitatis locum. His uerò ar-
 „ tibus, hoc potissimum instrumento papistica religio
 „ tam longè, lateq; est propagata: his inquam tot mise-
 „ rabiles abusus, falsa dogmata, impios cultus, innume-
 „ rasq; purae doctrinae corruptelas anteaestis aetatibus
 „ in Ecclesiam Antichristus inuexit: ubi populorū igna-
 „ ra simplicitas, malè suasa, ac seducta, moruifera imbi-
 „ bit

bit uenena. Quòd si quis diuino edoctus spiritu ueritatem agnouit, aut miseræ traditus est neci, aut pœnæ fornicidine mutis canis euasit, & agnitam ueritatem silentio inuoluens falsis ac diabolicis inuentis obuiam ire non est ausus. Quocirca, Væ nobis ait Acont: si Id: Acont: hoc, quo uno, & pugnare nobis licet, & uincere " semper possumus, abiecerimus telum. Actum sit. Nã, " Bulling: etiam testante, Euangelio expellitur, expu Bull: Act. 8. gnaturq; huius seculi princeps. Et paullo post: Duo 163. itaq; in hac lucta certantes contra hæreticorum, diaboli, & Mundi incurstones solantur; potentia, & " præsentia Dei, & uerbum ueritatis. Agite ergo, ô fra " tres, fidamus omnipotenti Deo, inuocemus eius auxili " lium, inmitamur uerbo illius; & procul dubio uince " mus. Porrò nisi Dominus asseruet domum, frustra uigilat, qui custodit eam. Quid melius, quid uerius dici poterat? Id quod (ut superius ostendimus) Luth: quo " que agnouit, quum dixit, Dei uerbo hîc res est agen " da: quo si nihil proficias, frustra mundana uis adhibe " bitur, etiã si omnia cruore repleantur. Et ibid: Quod " si Deus non facit, manet perpetuò infectum. "

Cæterum Acont. tacite occurrens obiectioni, At Acont. enim inquires (subdit) quorundam adeò impertuna, " adeoq; intolerabilis est, cum impudentia, tum rixan " di libido, ut necesse sit alijs quàm solius uerbi armis " coèrceri. Vis dicam quid istud sit? Profectò non a " liud, quàm si dicat miles quispiam, & uerò is miles, " qui militari uirtute antecedere sibi omnes uideatur: " adeò strenuè, adeò gnauiter suum pugnare hostem, ut "

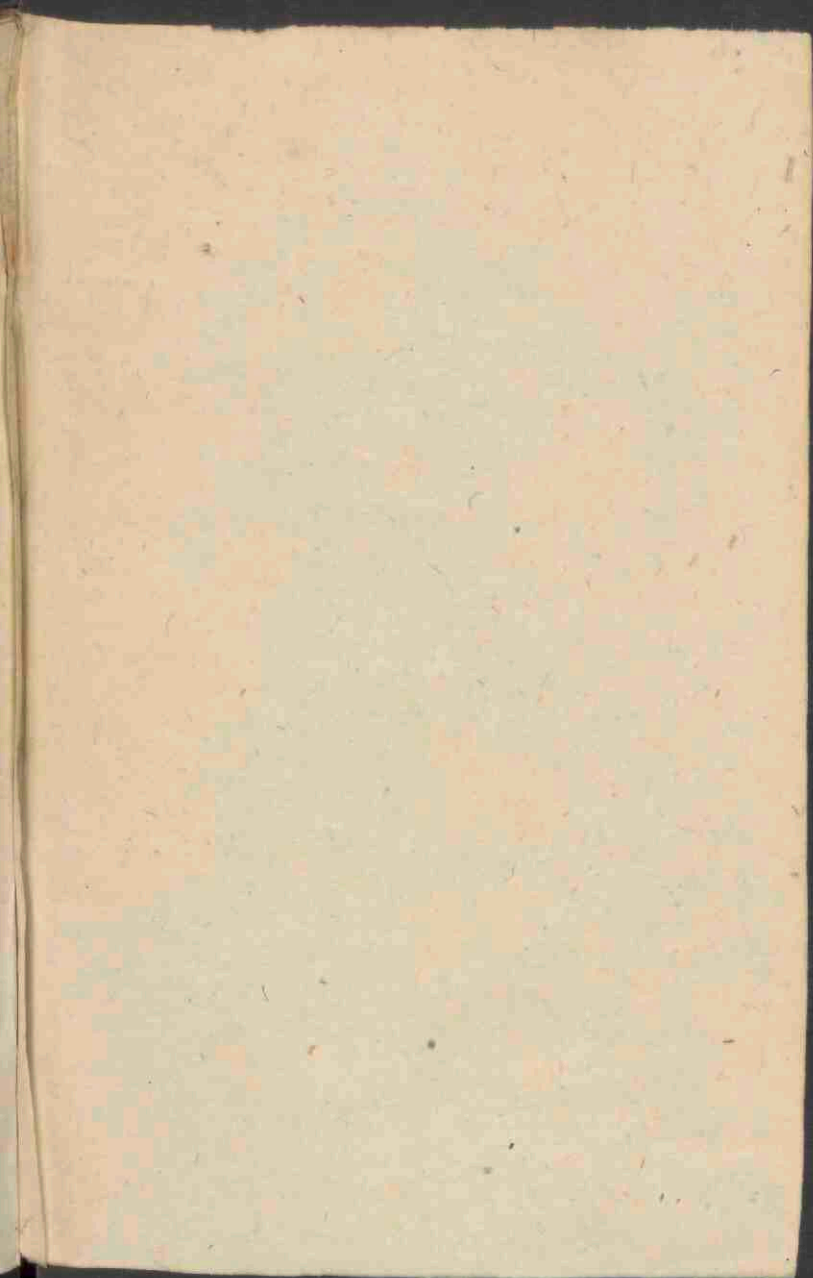
abijcere

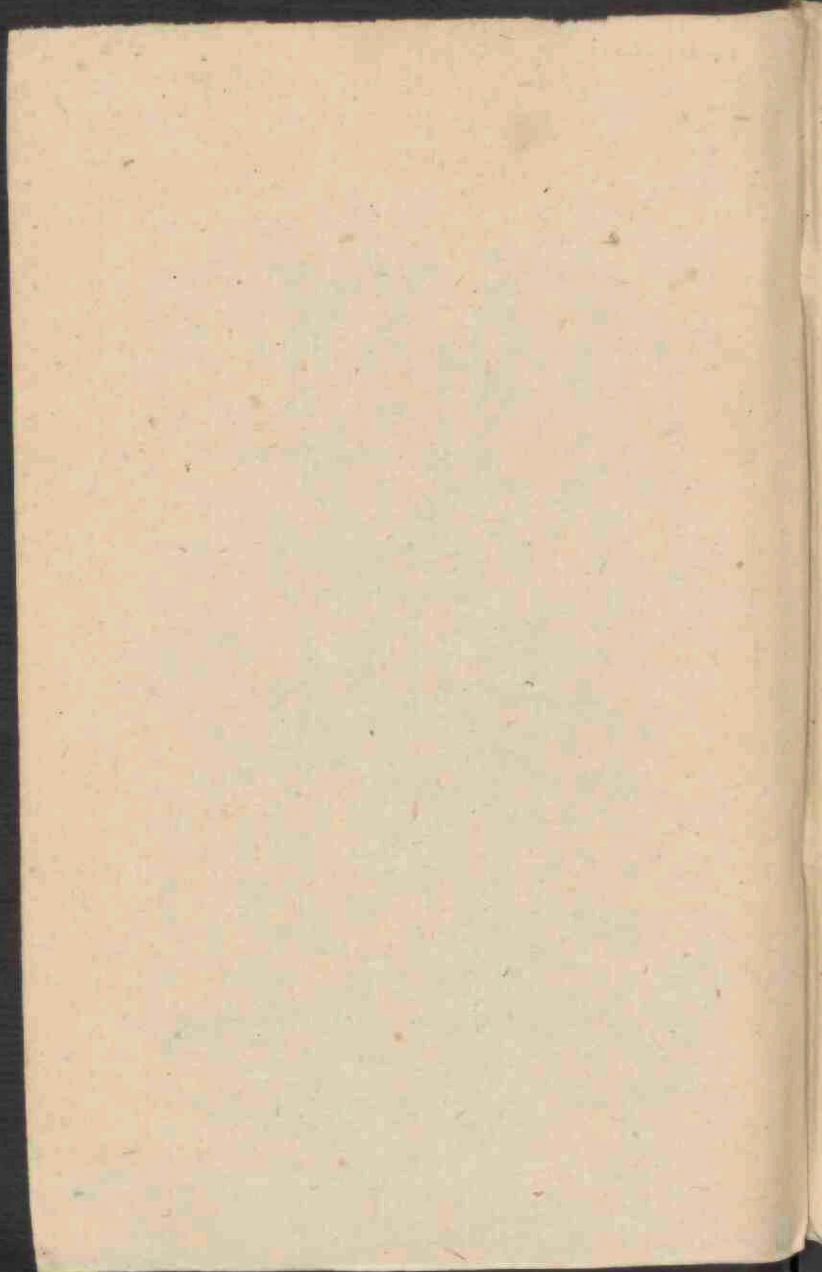
SECTIO QVARTA.

» abijcere sibi hastam necesse sit, eiq; obtemperare. O egregium militem. Quid enim aliud faceret Satanás, quàm ut egregiè perditos summittere homines, qui Dei seruos irritarent, & improbiſſimè quidem irritarent? Ergòne, quia illi strenuè Satanæ rem agerent, nos quod maximè uolebat Satanás fecerimus? Illud inquam maximè agit Satanás, ut nobis hoc uerbi telum extorqueat, nosq; alio muniti armorum genere, quod ipse cõtemptui habeat, in certamè descēdamus.

Nostrum igitur erit hunc uerbi Dei gladium mordicus tenere; hoc uno aduersus omnes sacrosanctæ Christianæ religionis hostes decertare, hoc uno Satanam ipsum, eiusq; emissarios iugulare. Ea uerò arma deponere, quæ ab eo non solum contemptui habentur, sed in pectora nostra miserabili clade retorquet.

At quum sit tandem perorandi locus: pius, ac prudens Magistratus, scripturæ oraculis, ac præceptis, & doctus, Dei gloriæ studio impulsus, charitate in sibi subditum populum inflammatus, & uobonus pastor ouium salutis percupidus: quum primum optimis paſcuis eas abundare curauerit, benè ualentes deinde conseruari, ægrotis mederi, non igni, aut ferro, sed pharmacis, & antidotis Dei uerbo institutis diligentissimo studio satagito. Omniq; demùm scuitia exutus, Christi q; mansuetudine indutus, fidei errores sanæ doctrinæ gladio, ab ijs qui eum gestant necãdos procurato. Omnia aut in summi patris nostri cœlestis Dei gloriam: cui semper laus, honor, & imperium, per Christum filium suum & Dominum nostrum. Amen.

12921

